BIBLIOTECA COMUNALE DI TRENTO
UNIVERSAL SHORT-TITLE CATALOGUE
UNIVERSITÀ DEGLI STUDI DI TRENTO
Dipartimento di Lettere e Filosofia
FONDAZIONE CARITRO
CASSA DI RISPARMIO DI TRENTO E ROVERETO

PONTANO GIACOMO, *Progymnasmatum Latinitatis, sive dialogorum volumen I. Cum annotiatonibus. De rebus litterariis, editio decimaoctava. Accessit ex Codice Augustano de scholasticorum, aliorumque ridiculis farrago, eodem interprete*, Trento, Eredi Vida e Giovanni Parone, 1685.

Esemplare digitalizzato:
Trento, Biblioteca comunale, TT I k 28

LINK: https://bdt.bibcom.trento.it/307

BDT – BIBLIOTECA DIGITALE TRENTINA
progetto STABAT – *Stampe antiche Biblioteca comunale di Trento*

COMUNE DI TRENTO

STABAT – *Stampe antiche della Biblioteca comunale di Trento* è un progetto concluso, cofinanziato dalla Fondazione Caritro ("Bando Archivi 2014"), dalla Biblioteca comunale di Trento e dal Dipartimento di Lettere e Filosofia dell'Università di Trento; gli altri partner del progetto sono la Soprintendenza per i beni storico-artistici, librari e archivistici della Provincia Autonoma di Trento e l'University of St Andrews, School of History, USTC – Universal Short Title Catalogue. All'interno di Stabat sono state digitalizzate e descritte tutte le edizioni stampate in Trentino nei secoli XV-XVII che si conservano presso la Biblioteca e l'Archivio storico del Comune di Trento. Ogni digitalizzazione è accompagnata da una descrizione della stampa; tutto il materiale è liberamente consultabile sulla *Biblioteca Digitale Trentina* (http://bdt.bibcom.trento.it/).

In questo file le immagini hanno avuto in trattamento OCR e pertanto si possono fare ricerche testuali; le immagini presenti sul sito, dove si può trovare una descrizione completa dell'edizione, hanno invece una qualità maggiore.

Le immagini presenti nella *Biblioteca Digitale Trentina* sono rilasciate con licenza di Pubblico dominio, il presente PDF è distribuito con licenza Creative Commons Attribuzione – Non commerciale – Non opere derivate 3.0.

STABAT – *Stampe antiche della Biblioteca comunale di Trento* is a project that was successfully concluded thanks to the support of a group of partners, namely the Caritro Foundation ("Bando Archivi 2014"), Trent Civic Library, the Department of Humanities of the University of Trento, as well as the Superintendence for Architectural, Landscape, Historical, Artistic and Ethno-anthropological Heritage for the Province of Trento and the University of St Andrews, School of History, USTC – Universal Short Title Catalogue. All the editions belonging to the Library and the Civic Historical Archive that were printed in Trentino during the XV-XVII centuries have been digitised and described. As a result, each digital copy is accompanied by a record with specific data regarding the printed book, and is freely available to be consulted on *Biblioteca Digitale Trentina* (http://bdt.bibcom.trento.it/).

The images belonging to this file are OCR-converted, hence the text of this edition can be electronically searched. The images available on the website, on the contrary, have a higher resolution and are accompanied by a complete description of the edition.

The images available on the *Biblioteca Digitale Trentina* are public domain files; this PDF is available under the Creative Commons Attribution – Non-commercial – No Derivative Works 3.0 License.

T. I. 1. k. 1.

Ifte Liber Sm tat

Gi

TRENTO

BIBLIOTECA COMUNALE

K 259437
D 259410

Stcg
TT I k 28

T T

Iste Liber spectat ad me [redacted]

[redacted]

~~T T 1. k. 1.~~

BIBLIOTECA
COMUNALE
TRENTO

TT
k
22

IACOBI PONTANI
DE SOCIETATE IESV,

Progymnaſmatum Latinitatis, ſiue Dialogorum.

VOLVMEN I.

Cum Annotationibus.

DE REBVS LITERARIIS,

Editio decimaoctaua.

Acceſſit ex Codice Auguſtano de Scholaſticorum, aliorumque ridiculis Farrago, eodem interprete.

TRIDENTI,

Ex Typograph. Her. Vid. & Ioannis Paronij,
Impreſſ. Epiſc. *Superior. Permiſſu.* 1685.

INDEX
PROGYMNASMATVM
PRIMI VOLVMINIS.

1. DEductio pueri ad Magistrũ, & primũ examen. pag.
2. Consimile argumentum, 10.
3. Euntes in ludum. 17
4. Tardè ludum petentes. 21
5. Redeuntes à Gymnasio. 24
6. Excusatio absentiæ. 36
7. Calami apparatio. 37
8. Elementorum conformatio. 41
9. Eiusdem materiæ. 43
10. Ortographia. 48
11. Dimissio improuisa. 51
12. Serus in ludum aduentus. 53
13. Silentium, & attentio. 57
14. Suggestio. 61.
15. Absentes. 63
16. Accusationes. 67
17. Petitio lusus. 72
18. Idem argumentum. 77
19. Ludus ex pacto concessus. 82
20. Nox transacta. 87
21. Virgæ. 93
22. Colloquium in schola. 97
23. Arma scholastica. 99
24. Inuiratio Magistri. 104
25. Ludimagister defensus. 108
26. Dies remissionis. 111
27. Emendatio scriptionis. 115
28. Diuersarum scriptionum emendatio. 122
29. Leges. 131
30. Ascensus. 139

31. Præ-

INDEX.

31. Præmia. 144
32. Repulsam passi. 148
38. Vacationes. 159
34. Studium in Siluis ac nemoribus. 167
35. Mutuatio calami. 172
36. Frustratio petiti atramenti. 173
37. Ludendi potestas recusata. 175
38. Comparatio nominum, verborumque coniugatio. 177
39. Explicationum repetendarum ratio. 180
40. dicta altera. 181
41. Interrogationes variæ. 183
42 Amissus, & promissus liber. 185
43 Auxilium, & consilium. 187
44. Charthæ in membrana insutæ. 190
45 Nomenclatura. 192
46. Iterum Nomenclatura. 196
47. Exercitationes. 198
48. Temeraria suspicio. 201
49. Astutia puerilis. 203
50. Somnus in gymnasio. 205
51 Spes, & metus ob certamen scholasticum. 207
52. Litigium. 209
53 Simplicitas, & lenitudo Magistri. 211
54. Hora producta. 214
55. Pecunia vtiliter collocata. 216
56. Virtus in teneris. 218
57. Præceptor honesta imperat. 221
58. Pueri mulcandi verberibus. 225
59. Literę Bellerophontis. 230
60. Minæ. 233
61. Recitatio. 234
62. Repetitio. 236
63. Disputatio. 239
64. Concertatio scriptionis. 241
65 Examen. 246
66. Auditiones. 249

67. In-

67. Industria discendi. 252
68 Pensum diurnum. 257
69. Obseruator. 262
70 Formulæ petendarum facultatum. 264
71. Certamen copiæ. 266
72. Cantus musicus. 279
73 Græcæ literæ. 289
74. Bibliotheca. 290
75. Descriptio gymnasij. 296
76. Pædagogi. 299
77. Præceptores. 304
78. Auctores scholastici. 309
79. Formulæ salutandi atq; valedicendi in congressionibus atque literis. 312
80. Cupiditas proficiendi. 319
81. Munditia librorum. 322
82. Academiæ. 324
83. Honores Academici. 328
84 Depositio. 334
85. Actio Latinitatis. 341
86. Litera Pythagoræ, seu biuium Herculis. 352
87. Laudatio eruditionis. 372
88. Studia politioris Humanitatis. 384
89. M. T. Cicero. 395
90. Epistolæ M. Tulij. 415
91. Rhetorica M. Tullij. 417
92. Orationes M. Tullij. 427
93. Philosophica M. Tullij. 437
94. Tres linguæ principes. 444
95. Hebræa lingua. 448
96. Græca lingua. 451
97. Latina lingua. 455
98. Solutæ pedestrisque scriptionis varietas. 458
99. Poeticæ scriptionis varietas. 464
100. Actio scenica. 471

PRO-

PROGYMNASMATVM LATINITATIS, SIVE DIALOGORVM. VOLVMEN PRIMVM.

PROGYMNASMA SIVE DIALOGVS PRIMVS.

Deductio pueri ad Magistrum, & primum examen.

PATER, MAGISTER, PVER.

PATER. Salute plurima doctorem te literarum impertio. M. Habeo gratiam, vir optime. Quid est negotij, quamobrem me velis? P. Si nō grauaberis paruam dare operā mihi, paucis exequar qua causa ad te accesserim. M. Aduerto animum. P. Ego germani patris officiū secutus, paruulum hunc, quem cernis, filium meum honestissimis doctrinarū studijs, & virtuti à primordio ætatis deditum esse nimium quantū cupio. M. Laudabilis, & iustissimo atque præclarissimo desiderio incensa voluntas: quam primùm enim, &

quàm diutissimè discendum sapientes prædicant, quod nunquam perdiscitur & proficit in perpetuũ. Præterea multum refert, quibus odoribus testa recens imbuatur. P. Est verò ita vt dicis. Hunc igitur puerũ (quod mihi, familięq. meę feliciter eueniat) tibi in manum do, tibi cõmitto, tuæq; mando fidei. Natura ego sum, amore, cura & sollicitudine tu illi pater esto. Tua institutione, ac disciplina probitatẽ & intelligentiã rerum (quanta quidem in istam teneritudinẽ cadit) adipiscatur. M. Certè quidẽ haud, repugnanter in albũ discipulorum ipsum retulerosi vt est in more positum, ingeniolum eius atq; prosgressum, quẽ in litteris hactenus effecit, periclitatu antè fuero. P. Teneas licet sollemne tuũ & exquiras quodcunque tibi exquisito opus videbitur. M. Age, mi fili, edenomen tuum. P. V. Mihi nomen est Iazobus. M, Quotum agitas annum? PV. Hic, opinor, nonus incipit. M. Elementa conformare noltin'? PV. Maximè: quanquã haud venustissimè. M. Quid? rudimenta Grãmaticæ nũ doctè calles? etenim in hoc meo gymnasio illa non tradũtur: instructum ab ijs venire ad me audiẽdum oportet. PV. Spero me scientia comprehendisse illas præceptiones, quantum potuerim. M. Cuius autem Grãmatici erãt illa tua rudimẽta? PV. Emanuelis Aluari Lusitani. M. Emanuelis? Visne explorẽ quàm studiosè didiceris? PV. Explora, si placet. M. Cedò, inflexiones nominum quot sunt? PV. Quinque. M. Hæc vox, sensus, quota declinatione continetur? PV. Quarta. M. Quo casu effertur? PV. Nominandi, generandi, vocãdi singu-

lari:

lari: & rursum nominandi, accusandi, vocãdi multitudinis numero. M. Bonus, cuius generis? PV. Masculini. M. Certumne istud habes? PV. Certissimum. M. Eius fœmininum? PV. Bona. M. Neutrũ? PV, Bonum. M. Da comperatiuũ & superlatiuum? PV. Melior, optimus M. Cur non dicis, bonior: boniſſimus: perinde vt doctior, doctiſſimus? PV. Dicerem verò nisi esset anomalum, siue inæquale, vt illa quóque, malus, peior, peſſimus: paruus, minor, minimus. M. Probè respõdet adolescentulus. De hinc pronominis definitionẽ recita. PV. Quod loco nominis positum, certam, finitamq; personam adsignificat. M. An emendatè sic loquemur: saluũ te aduenire gaudemus? PV. Prorsus emẽdatè. M. Vndenam hoc intelligis? PV. Ex regula IV. M. Audiamus. PV. Verbũ personale infiniti modi, postulat ante se accusãdi casum. M. Pernosco, & demiror egregiam, singularemq; diligẽtiã tuam. Hanc si in posterum similiter ad discendum attuleris [quod te facturũ esse, mihi quidem dubitare in mentem non venit] promitto, ac recipio huic parenti tuo, te hominem eruditiſſimum venientibus annis euasurum. P. Diligentiam quidẽ pueri in spe optima ponat Magister. Ego itẽ quò minus illi cessare, & socordia, atque desidia, bonum otium conterere sit integrum, curabo seduló. PV. Ignauus non ero. M. Macte indole, sic facies mi Iacobe, & cras postquã luxerit, cum libellis tuis, armisque scholasticis ad sextã in ludum hũc meũ itare, Diuis bene iuuãtibus, occipies. Tu interim filium reduces domum: quẽ propter ingenij bonita-

tem, & quàm facilè perſpicio, naturæ præſtantiam multò commendatiſſimum nobis, chariſſimumque fore credas velim. P. Liberalis iſta, & humanitatis plena pollicitatio, vir doctiſſime, omnibus neceſſitudinibus me tibi obſtringit. Bene vale. M. Et tu.

ANNOTATIONES.

PRogymnaſma, ſiue Dialogus) *Qui tirones ſuos ciendis belli ſimulachris ſeu ludicris quibuſdam certaminibus & vmbratilibus pugnis ad ſerios cõflictus, atq; ad vera prælia ineũda prius exercẽt, ac præparant: quique alijs in rebus & artibus idem faciunt, & antecedentes illæ, primæque exercitationes dicuntur, verbum è verbo præexercitationes, præexercitamenta. Poſſis etiam proluſiones appellare. Ego itaque, cùm iam inde vſque ab initio laboris mei progymnaſten me eſſe optauerim, & ſtuduerim, hoc eſt adoleſcentes: Humanitatis alumnos Latinæ linguæ myſterijs initiare, & ad eius in omni vita vſum veluti bellicis quibuſdam concurſionibus præparationem ipſis adhibere contenderim, non incommodè videbor hoc quidquid eſt, qualecunque eſt ſcriptorũ meorum, nominaſſe. Progymnaſmata. Quoniã autem in hoc genere ſcripturæ Dialogorum contritiſſima eſt appellatio, nec nos eam repudiamus.* Doctorem literarum) *Magiſtros Grammaticæ nitidius, & honoratius ita vocabimus, voce nimirum generali, reſpicientes ipſum nomen artis, quod à literis ductum eſt: quippe, & pro Grammaticis dicti ſunt literatores: vt Sylla quidam apud Catullum. Et Sueton. de illuſt.*

Gram-

Grammat. Appellatio Grammaticorum Græca cõsuetudine inualuit, sed initiò literati vocabantur. Eodem respexisse apparet M. Tullium 1. de Orat. Quis musicis, inquit, quis huic studio literarum, quod profitentur ij, qui Grammatici vocantur, &c. studium literarum nominat Grammaticam. Idem aliàs cùm de Grammaticæ rebus loquitur, literas vocare solet. De Orat. 3. scribit literas ab Aristophane tractatas fuisse. De Servio Sulpitio in Bruto. Sed adiunxit etiam & litterarum scientiam, & loquendi elegantiam. In Pisonem. Quid nunc te, asine, literas doceam? non opus vst verbis, sed fustibus. Non dixi hanc togam qua sum amictus: nec arma, scutum, aut gladium, & quæ sequuntur. Qui in Academijs hanc scientiam profitentur, latinæ linguæ Professores audire volunt, & ipsi hoc se nomine afficiũt Id neque falsò, quod omnes vident, neq; iniustè, quando Grammatici nomen hoc sæculo vilescit, ac despicitur. Et Seneca Epistola XCV. custodes latinitatis nuncupat

A Primordio ætatis) Propert. l. 3. eleg. 4.

Me iuuat in prima coluisse Helicona iuuenta,
Musarumq; choris implicuisse manus.

Sunt eadem huc. Ab adolescentulo, ab adolescentulis, ab ineunte, à prima adolescentia, ab ineunte, à prima ætate, ab initio ætatis, à primis temporibus ætatis, à puero, à pueritia, à paruulo, à puero paruulo, à pusillo, à pauxillo puero, à tenero, à teneris, à teneris vnguiculis, de tenero vngue Horat. quod Græci. Nimium quantum cupio) Immane quantum, nimium, quantum, non aliud sibi volunt, quam illa, summope.

mopere, mirificè, valde, maiorem in modum, & similia, Græci, &c. mirabile quantum, seu, mirabile admodum, difficile quantum, seu difficillimum, seu valde difficile. Cicer. in Orat. Hnic generi orationis aspergentur etiam sales, qui in dicendo mirum quantum valent. Sallust. apud Nonium. Immane quantum animi exarserunt. Horat. Ode 27 lib. 1. Vino & lucernis Medus acinaces. Immane quantum discrepat. Quam diutissime) *Tamdiu immorandum in studijs liberalibus suadet Seneca, quandiu melius agere animus nihil potest. Et tamdiu discendum est, quamdiu nescias, & si prouerbio credimus, quamdiu viuas, epist. 76. Idem de philosophia. quæ laudatorum artium fons & parens est, epist. 72. cui nullum tempus satis magnum est, etiamsi à pueritia vsque ad longissimos humani æui terminos vita protendatur.* Quibus odor bus testa) *Horat. epist. 2. lib. 2. Quo semel est imbuta recens seruabit odorem Testa diu. Quo carmine quàm nihil verius, tam nihil peruulgatius, Geminam huic est, quod legitur in 3 de Finibus de filio Luculli puero. Sed infici tamen debet ijs artibus, quas si, dum est tener, combiberit, ad maiora veniet paratior. Et quod ex eiusdem Hortensio producit Nonius. Vt qui combibi purpuram volunt, sufficiunt prius lanam medicamentis quibusdam: sic literis talibusque doctrinis ante excoli animos, & ad sapientiam concipiendum imbui ac præparari decet. Aristot. 2. de moribus. Non parum refert, sed permultum, vtrum sic, an sic à pueris assuescamus:*

Immò

summò verò totum in eo positum est. Addamus & Fabium. Natura, inquit tenacissimi sumus eorum, quæ rudibus annis percepimus: vt sapor quo noua imbuas durat: nec lanarum colores quibus simplex ille candor mutatus est, elui possunt. lib. 1. cap. 1. Huc pertinent canes Lycurgi, dissimili ratione educati Plutarch. de liberis educand. Quod mihi familiæque] *Cicer. 1. de Diuinat. Neque solùm deorum voces Pythagorei obseruabant, sed etiam hominum quæ vocant omina, quæ maiores nostri, quia valere credebant, idcirco omnibus rebus agendis:* Quod bonum, faustum, felix, fortunatumque sit *præfabantur. Varro lib. 5. de lingua Latin. Vbi noctis in templum censura auspicatur, atq; de cælo nuntiatum erit: præconi sic imperato, vt viros vocet. Quod bonum fortunatum, felix, salutareque sit populo Romano Quiritium, Reiq; publicæ populi Romani Quiritium, mihiq; collegæque meo, fidei, magistratuiq; nostro. &c. Liuius lib. 1. Quod bonum, faustum, felixque sit inquit, Quirites regem create. Idem. Quod bonum, faustum, felixq; sit populo Romano ac mihi vobisque Albani. Talia sunt apud Plautũ. Aulul. Dij bene vortant. Ibidem. Quę res bene vortat mihiq; tibiq; tuæque filiæ. Et Capt. Quæ res bene vortat mihique, meoque filio, vobisque. Et Trin. Vxor venerare vt nobis hæc habitatio bona fausta felix fortunataque eueniat. Vigil. eclog 9 His illi, quod nec bene vertat, mittimus hœdos, Liuius l. 1. Quod bene vertat, castra Albano Romanis iungere iubet. Cicer pro Murena. Idem ego precatus sum, vt ea res faustè, feliciter, prospereque eueniret. Fuit & hęc apud veteres præfandi ratio, vt ex*

Pausania recitat Rhodig. lib. 1. cap. 2. Solemne tuum] *Tenere, seruare solemne suum, est tenere institutum ac morem suum. Cicer. ad Attic. l. 7. epist. 6. Tantum igitur nostrum illud solemne seruemus, vt ne quem istuc euntem sine litteris dimittamus.* Mihi nomen est Iabus) *Quatuor modis priscos Latinos in proprio nomine indicado vsos inuenio. Dicebant enim. Est mihi, est illi nomẽ Fabius, Fabij, Fabio. Qui quidẽ tres modi in vulgus noti sunt satis, quartus non aquè, accusandi casu nimirum. Liuius l. 1. cui parentes Ascaniũ dixere nomen. Eodem libro Lucium Tarquinium Priscum edidere nomẽ. Gellius quoq; l. 15. c. 29 fatetur hanc nouam figuram esse, adducitq; ex annalibus Pisonis hoc exemplum. L. Tarquinium collegam suum, quia Tarquinium nomen esset, metuere: eumq; orat, vti sua voluntate Romam contendat. Hoc perinde est, inquit, tanquam si ego dicã: mihi nomẽ est Iuliũ. Virg. 3. Æneid. Æneadasq; meo nomen de nomine fingo. Quasi dixerit: impono illis nomen Æneadas. Seruilius in 1. Æneid. Dic mus est mihi nomẽ Cicero, Ciceronis, Ciceroni, Ciceronianum.* Quotũ agitas annum?] *verbũ agitare Sallustius in eo habet quàm sæpissimè. Vita hominum sine cupiditate, agitabatur. Agitabatur magis magisq; in dies animus ferox. Beneficijs magis quàm metu imperium agitabant. Gaudiũ atque lætitia agitabant. Multa agitanti nihil processit. Rempub ægitauere. Cùm præcepta patris mei agitarem. Quæ mente agitant.* In hoc meo gymnasio) *Loca in quibus nudi luctarentur, seseque exercerent, dicta sunt gymnasia, nudo. Ipsa exercitatio palestra. Placuerunt deinde illa loca philosophis, in quibus*

disputa-

disputationes suas habere cæperunt, quod etiam 2. de Orat. testatus est Cicero. Nunc pro quibuscumq; locis ad docendas litteras destinatis ista vox capitur. Venientibus Annis] Horat. ad Pison. Multa ferunt anni venientes commoda secum. Multa recedentes adimunt. Veniunt anni dum ad æuum iuuenile viuendo progredimur: recedunt dum ad senectutem tendimus. Seu, anni venientes sunt ab infantibus vsque ad mediam, & virilem ætatem: recèdentes, à virili ætate ad sepulchrum Quo minus illi cessare) Cic. 1. de nat. Deor. Profecto Epicurus, quasi pueri delicati, nihil cessatione melius existimat. At ipsi tamen pueri, etiam cùm cessant, exercitatione aliqua ludicra delectantur. Postquam luxerit) Simul atq; cælum albescere cæperit, seu, vt Cæsar. 1. de bello ciuili, albente cælo, & l. 4. de bello Gall. orta luce. Cùm primùm dies orta fuerit. Primùm aurora noua cùm spargit lumine terras. Cùm sol ortus sua luce conuestit, ac perfundit omnia. Dum rosea face sol inferret lumina cælo: quæ sunt Lucretij. Cum primâ luce, diluculo, primo diluculo. Hæc omnia volunt, lucere: diem, inquam, ac lucem esse, Cic. pro Sex. Roscio. Occisus est à cœna rediens. Nondum lucebat, cùm Ameriæ scitum est. De Diuinat. lib. 2. Vbi lucere cœpisset. Epist. 4. l. 15. expedito exercitu ita noctu iter feci, vt ad 3. id Octob. cùm lucesceret, in Amanum ascenderem: Catull. ad Caluum. Nam si luxerit, ad librariorum Curram scrinia. Plautus Milite. Priusquam lucet assimt. Apud hunc, & Terentium crebrò legas, lucet hoc, lucescit hoc: subaudiendum cælum, aut interuallum quod inter cœlestes orbes, terrarumque

sola

ſola interiectum eſt quod digito videntur oſtendiſſe, vt proinde illud, hoc, accipiatur. Diuis bene iuuantibus) *Liuianum. Ennius dicit: cum magnis dijs volentibus. Profert Cicer. 1. de Offic. Sic Plaut. Perſa. Et milite. Agite, ite, cum dijs beneuolentibus, Vulgaria ſunt illa, Deo fauente, Deo annuente. Iacobus Apoſtolus cap. 4. Chriſtianos bene ominari docet in hunc modum. Si Dominus voluerit, viuemus, & hoc aut illud faciemus. In Xenophonte iſta paſſim occurrunt.*

PROGYMNASMA SECVNDVM.

Conſimile argumentum.

MATER, PVER, LVDIMAGISTER.

MATER. Narciſſule, agendum, coopertus palliolo tuo actutum ſequere me. P. Quò conceſſura es mater? M. In locum perucundum, perque amœnum, & ſalutarem. P. In hortum? M. Etiam, in hortum ibimus. P. Tollam ergo mecũ corbelam meam ad poma & floſculos colligendos, M. Non opus iſtis corbulis ad hæc poma, atq; ad iſtos flores, eius de quo loquor hortuli aſportandos: moue te ocyus. P. Non intelligo, mater, quorſum

sum me ductura lis. M. In scholam ad Magistrum te ducam, ô fil: ibi latinitatis tirocinium pones, posteaquã intra domesticos parietes à pædagogo usque ad hoc tempus legere, & formas literarum quoquo modo conscribere doctus es. P. Hei, nolo in scholam itare. M. Caue sis malam rem: debes velle quæ pater & ego volumus. P. Virgas pertimesco, quibus me præceptor assiduissimè tacturus est. M. Ne timueris, mitissimus atque leniissimus homo est, puerosque dociles, ac dicto audientes amat vnicè: nec eos digito attingit. P. Missum me fac isto anno: insequenti quod constitutum habes trãsige, M. Opprime os, & sequere. P. Sequor. M. Hem, illæ sunt ædes, illic est Gymnasiũ, quo maturo pergere. At ipse Ludimagister eccum prodit foras. Cùm proximè accesserimus, primum nudato capite inflecte aliquantum genua: deinde dexteram manum tuam osculatus eidem porrige. Astabis autem solo fixos tenens oculos, & quàm modestissimè, placidissimeque ad interrogata respondebis. P. Vt iubes mater, L. Salue bona fœmina cum istoc patruulo tuo. M. Salue multum vis literatissime. L. Tuane ista hæc soboles? M. Mea, Deo sint laudes, cui in acceptis refero. L. Quid venis? in meamne fidem ac potestatem permissura filiolum tuum? M. Ea propter huc me affero, mi Domine, & te per illos quos ipse genuisti liberos, rogo atque oro, institue mihi hunc puerum literarum atque morum, præceptis, pro eo ac consueuisti diligẽter. Pretium tibi largè cumulateque persoluam; & ille qui omnibus

nibus omnia muneratur Christus, maioribus re-
præmiis in cœlo dignabitur. L. Ita spero quidē. Ti-
bi certē affirmo me in isto puerulo informādo nul-
lam laboris partem prætermissurum. Hoc porrò fi-
delis, ac piæ matris est munus, quo tu perfungeris
modo: optare scilicet & curare suos eruditi liberos
ne si manserint litterarum imperiti atque rudes,
haud minùs differant à doctis, quàm arbores infru-
ctiferæ à fructiferis, equi indomiti à domitis, & à
viuis mortui. Qui vocare? mi paruule. P. Narcissus.
L. Conueniunt rebus nomina sæpu suis. Perquàm
scitus puer natus est tibi, & præsagum ipsi nomen
indidisti. Visura es aliquando hunc virtute, & sapi-
entia florentissimum. Deum quæso, vt vitæ tuæ su-
perstes sit. M. Ille idem faciat, vt huic formæ mores
consimiles sint, aptæque membrorum compositio-
ni & coloris suauitati præclara animi species olim,
pulchritudoque respondeat. L. Iamne legere nôsti,
Narcisse? P. Noui. L. Et ducere literas? P. Ita. L. Lege
quod typis impressum cernis in hac paginula. P.
*Cùm & contra voluntatem meam, & præter opinio-
nem accidisset, vt mihi cum imperio in prouinciam
proficisci necesse esset, ī multis & varijs molestijs, lega-
tionibusque meis hæc vna consolatio occurrebat, quod
neque tibi maior.* L. Sufficit: perfectè legis. Liben-
terne frequentabis scholas? M. Permetuit virgas
Domine, vt pueritiæ mos fert: alioqui non inui-
tus discit. Veruntamen in hoc metu illum esse
haud inutile est. L. O Narcissule, habe bonum
animum. Nisi fueris incredibiliter turbulentus, &
segnis

segnis (quod minimè futurum credo) nihil graue patieris: sed primum apud me amicitiæ locum tenebris, disputatorum duces familiam, se debis loco primario, & quàm sæpissimè brauio potiêre. Nec me defectura est pomorum, ficuum, amygdalorum & sacchari copia, vnde crebra sedulitati tuæ demunuscula. Tũ matrona, cures licet ne domi nimium lusibus vacet inter coæuulos suos, neue mulierum ancillarum blãdimentis abstrahatur à studiis. Prouideas ne absit à schola, nisi forsitan morbo teneatur. Progressus plurimùm impedit absentia. M. Scilicet ita res est. Satis contentè illum habebo: neque sinam vt absit à gymnasio. M. Emes libellos illi ad hãc scholam necessarios, & in diebus paucis in ludum mittes. M. Etiam. L. Vale. M. Communis ille omnium magister & imperator Deus te nostræ iuuentutis moderatorem lectissimum, longissimo tempore viuum ac sospitem præstet.

ANNOTATIONES.

Quæsitum est à doctis quo tempore litteris tradendus foret puer. Summus ille iuuentæ moderator Quintil. etiam ante septimum ætatis annum id fieri oportere censet. Cur, inquit, non pertineat ad literas, quæ ad mores iam pertinet? Chrysippus, vt idem scribit, cum nutricibus triennium daret, etiam tum ab illis infantiam optimis institutis informandam iudicauit. Lege cætera l. 1. cap. 1. Alia ponitur quæstio, maiorene cum fructu intra parietes domesticos, an foris in schola, in celebritate coæuorum condiscipulorumq;

rumque erudiantur pueri, Complures, & sanè quam idoneas rationes idē Quintil. affert. l. 2. cap. 2. quamobrem publicè docendi videantur, & aliud sentientes refellit. Tertio loco quæri potest, ecquid extra fines patriæ institutionis causſa mittendi sint. Hac de re legendus Maphæus Vegius l. 2. c. 3. Cuius præterea consilium est cap. 2. eiusdem libri, ne subitò multo discendi labore obruantur ingenia puerilia: quando nec oratores, nec equorum domitores id faciunt: illi dum iuuencos iugo, hi dum equulos fræno assuefaciunt. Eadem ante ipsum Quintil. cuius est illa omnibus notissima similitudo de vasculis angustioris, quæ superfusam humoris copiam restringunt sensim autem influētibus vel etiam instillatis complentur. Præcipitur hoc quoq; prudenter à Maphæo: ne Magistri pueros assiduò in scholis cum cæteris morari cogant: sed spectatores magis quàm discipulos esse patiantur. Sicut vinitores periti nouellas vites non solent multùm extendere, quò vinum proferant, donec in stirpem robustiorem succreuerint. Denique de officio Doctorum nec pauca, & perutilia disserit l. 2. cap. 7. 8. 9. 10. sparsim nonnulla etiam Quintil. lib. 1. & 2. Tacturus est) Quam Græci, Latini imminutionem, & extenuationem dixere: per quam se tetigisse aiunt, qui dicto factoue grauiter quempiam læserunt, aut durius etiam verberarunt. Terent. Eunuch. Quo pacto Rhodium tetigerim in conuiuio. Id est, dicto aculeato vulnerauerim. Catull. velut prati Vltimus flos præteruunte postquam Tractus aratro est. Propertius libr. 2. eleg. 34.

Me

Me iuuet æternis positum languere corollis:
Quem tetigit iactu certus ad ossa Deus.

Vsurpatur, item tangere pro fallere, fraudare, circumuenire, decipere. Plaut. Epid. istis adeò tetigit te triginta minis. Et Pseudol. Si neminem alium potero, tuum tangam patrem. Sic vsus est verbo, ferire, Terentius. Phorm. Geta ferietur alio munere. Ea propter huc me affecto) *Terentius Andr. Haud auspicatò huc me attuli. Id est, huc veni, huc accessi, hic me siti. Contrarium, auferte hinc, abi, discede. Cicer. ad Tiron. similiter locutus est. Vt te Leucadem deportares. Quomodo & Sophocles Antig.* Per illos quos ipse genuisti) *In obtestationibus, & obsecrationibus nominabant aut res magnas, aut ijs caras quos obsecrabant. Cic. pro Quin. Obsecrauit per fratris sui mortui cinerem, per nomen propinquitatis, per ipsius coniugem & liberos. Plaut. Capt. Per deos atque homines ego te obsteor Hegio, Ne tu istunc hominem perduis. Ibid.*

Hæc per dextram te dextra retinens manu
Obsecro, infidelior mihi ne suas, quàm ego sum tibi.

Pretium tibi large) *minerual. Largè autem, dignissimi enim hi operarij mercede sua. Sed reperiuntur quibus Magistri nimis grande minerual exigere videantur, quique mille denarijs mancipium, aut iumentum malint emere. Emant, & sibi habeant duo seu mancipia, seu iumenta, vt respondit Aristippus cuidam. Plutarch. de lib. ed.* Equi indomiti à domitis] *Aristippi est, qui præterea interroganti, quanam re melior esset enasurus filius si eum instituendum litteris*

cura.

curaret: vt nihil aliud, inquit certè in theatro non ſedebit lapis ſuper lapidem. Quod ſequitur de viuis & mortuis in dialogo protulit Ariſtoteles, Lege quod typis impreſſum] Cum pueri docentur legere, audiendus eſt. Quintil. cuius hæc ſunt verba. Incredibile eſt quantum moræ lectioni, feſtinatione adijciatur. Hinc enim accidit dubitatio, intermiſſio, repetitio, pluſquam poſſunt audientibus: deinde cùm errarunt, etiam ijs quæ iam ſciunt diffidentibus. Certa ſit ergo in primis lectio, deinde coniuncta, & diu lentior, donec exercitatione contingat emendata velocitas. Familiam Duces] Qui in re aliqua primam merentur laudem, primàmque locum obtinent, ij ducunt familiam. Tralatio ab his, qui quod poteſtate, aut honore, aut ſcientia præſtant, ceteros ducunt, & comites habent. Mur. l. 4 c. 17. Man. in Cic. ep. 5. lib. 17. Quint. lib. 1. c. 2. ducere claſſem. Cic. in Phil. ducere ordinem. Pomorum Ficuum] De genere & inflexione vocabuli ficeus, lege Vallam. l. 1. c. 4. Legitur etiam ficulus, pro fructu, apud Plaut. Sticho. Meminit huius moris Hor. ſat. 1. l. 1.

... vt pueris olim dant cruſtula blandi
Doctores, elementa velint vt diſcere prima.

Qui huiuſmodi cruſta & cruſtula parant, coqui & artifices cruſtarij & cruſtularij dicuntur, Paſticcieri Plato in 7. de Repub. non vi cogi pueros ad diſciplinas, ſed ludentes potius imitari vult: vt appareat, ad quod quiſque genus ſtudiorum natura ſit idoneus. Verumtamen non debent ijdem ſemper, & ſecundi quidem flare venti. Nunc pluit, & clara nunc Iupiter æthere fulget. Mulierumque ancillarum) Salluſt. Iugurth.

gurth. Cùm interim Hiempſal reperitur, occultans ſe in tugurio mulieris ancillæ. Omnis ancillæ mulier, non quæuis mulier ancilla. Terent. Andr. Mirum verò, impudenter mulier ſi faciat meretrix. Plaut. Menæch. frater geminus. Pœn. Lapis ſilex. Cæſar lib. 3. de bello Gall. digitus pollex. Ibid. homo adoleſcentulus. Huiuſmodi apud claſſicos ſcriptores ſunt, terra Gallia, terra Italia, terra Græcia, terra Campania, & alia. In diebus paucis) Idem prorſus valent, in diebus paucis, paucis diebus, intra paucos dies. Terent. Andr. In diebus paucis, quibus hæc acta ſunt, vicina hæc moritur. Cic. epiſt. 7. lib. 2. Paucis enim diebus eram miſſurus tabellarios domeſticos. Catull.

Cœnabis bene mi Fabelle apud me
Paucis, ſi tibi Dij fauent, diebus.

Propert. lib. 2. eleg. 19.

Tu quoties aliquid conabere, vita mementò
Venturum paucis me tibi luciferis.

PROGYMNASMA TERTIVM.

Euntes in ludum.

ANTONIVS, MARCELLVS.

ANTONIVS. Securuſne, & timore expeditus in phrontiſterium vadis Marcelle? M. Quid tibi iſta percunctatione vis? explicatum, non enim ſatis intelligo. A. Fabor ergo apertiùs. Contexuiſti

epistolam, quam à nobis hodie requiret Præceptor? M. Contexui, & descriptam porto mecum. A. Præcurrit alacritas tua meam tarditudinem. Quanquam haud ita pigritia me, vt chartæ penuria, qua premebar, remorata est, fecitque vt meam non totam descripserim: seriùs quippe adeptus sum papyrum. M. Quid acturus, si poposcerit? A. Dum vestras emendat, interea quod reliquum est nullo negotio describam. Hoc concessurum mihi spes est: siquidem alijs aliâs concessit. M. Ostende sis tuam scriptionem. A. Hem. M. Quàm fœdè tu componis literas? gallinam scripsisse arbitror. Quàm item vacillant versus? A. Dummodo legi queat scriptura, parui duco tristia sint, an læta, pulchra visu, an deformia elementa: versus ad amussim nequeo dirigere, quantumuis conet. Atqui non tam valde vtraque laude mihi antestas. M. Iudicium cæci. A. Aliter doceat me Præceptor, si ipsi displiceo cum istis illepidis, inuenustisque characteribus. M. Abhorrent istæ partes ab eius munere. A. At vnde dicam tandem? Quid tu nunc mihi auctor es? M. Aliquem peritum adolescentem pacta pecunia conducant parentes tui, quem hanc ad rem magistrum capias. A. Attamẽ doctrina quoque spectati & clari homines plerumque inscitè, & indecorè efformant figuras istas. M. Dici aliter non potest: verùm non idcirco sunt docti, & tamen multi illorum decenter. A. Parentes mei (quod vitium senectus affert) attentiores sunt ad rem quàm sat est: defraudent genium suum: vereor vt illis persuadeam. M. Adhibe procura-

curatorem Magistrum, cuius vnum verbum huc plus valebit, quam centum tua. A. Rogabo vt hanc mihi opellã surripiat. M. Cæterùm, quæ heri explicata sunt in Cicerone, si te fortè nominauerit, poterisne repetere? A. Nisi ipsemet opituletur, parum bene: oblitus enim sum quorundam, & quem domi interrogem, habeo præter parietes neminem. M. Hærenti subueniet: Ego insuper, quoad eius facere potuero, tibi opem feram. A. Mi optimè Marcelle. M. Sponden'te mutuum esse facturum mecum, si in eodem luto hæsitauero? si necessitudo postulauerit? A. Spondeo firmiter. M. Salua res est.

ANNOTATIONES.

TImore expeditus) *Quemadmodum apud probatos scriptores legimus curis expeditus, & curis expeditis, curis solutus & solutis, soluere animũ curæ, soluere curam, ita licebit dicamus, timore expeditus, timore expedito, &c. Possunt etiam pronomen accusandi casu, & præpositio interponi. Expedire se ærumnis expedire se ab occupationibus. Dicimus item expedire negotium, nodum, &c.* In Phrontisterium) *à verbo cogito, meditor, commentor, desectitur, locus ad commentandum, meditandum, cogitandum. Locus nempe, in quo cogitationes & sensa nostra explicamus, atque ad audientes proferimus. Accommodatur ad scholam: ibi siquidem Magistri discipulis sua, & auctorum quos interpretantur cogitata mentemque explanant. quoque dici potest, à docendo: namque est doceo.*

eſt otium & ceſſatio. Hinc ſchola, quòd à cæteris negotijs omnibus vacui atque liberi, in ea vnis tantùm ſtudijs impertiri nos debeamus. Eodem vocabulo diſputationes, & controuerſiæ inter doctos agitatę, & quæſtionum denique non leuium tractationes ſignificantur. Gellius cap. 26. libr. 1. diatribam nominat græca item voce: ob ſtudium ſcilicet, operamque liberalem, qua tempus diſcendo atque audiendo conſumimus. Latinè auditorium, Sueton. Item ludus, quoniam generatim locus in quo quis exercetur, ſic dicitur, Ludus gladiatorius, ludus muſicus, ludus fidicinus, ludus palæſtræ. Ac meritò quidem ludus quando, vt 2. Off. Cicero ait, diſcendi voluptas potius eſt, quàm labor. Addimus interdum, literarius. Hinc ludum aperire. Cic. 1. Tuſc. loquens de Dionyſio: quod parum latinè quidam: profeſſionem ſuſcipere. Gallinam ſcripſiſſe) *Plautus initio Pſeud. huiuſcemodi lępidas literas, lepida conſcriptas manu irridens, inter cætera.*

An obſecro hercle habent quoq; gallinæ manus?
Nam has quidem gallina ſcripſit.

Vacillant verſus) *Quid hoc ſit, ſequentibus ſtatim verbis de amuſſi declaratur. Cic. epiſt. 15. l. 16. Accepi tuam epiſtolam vacillantibus literulis. Nec mirum tam graui morbo. Vacillare memoria, ad Atticum.*

Doctrina quoque clari) *Vulgata ac propemodum vera opinio. Iſthuc enim negotium illi, quemadmodum Anacreon Polycrati Samiorum tyranno quinque talenta, quibus ab eo donatus fuerat, & ob quæ duabus noctibus ſomno caruerat, reſtituens dixiſſe fertur, Theodoſium minorem, Arcadij*

F.iam ad caluum ſedentem Nicephorus cap.3.libr.14. deſcribendis libris mirè delectatum, & multaque eius manu oxarata ad ſuam ætatem permanſiſſe, potuiſſeque ipſum ea ſcientia vitæ ſumptum tolerare commemorat. Quod vitium ſenectus) *Tenacitas, & auaritia ſenum, effuſio iuuenum eſt. Illi quærunt, & inuentis miſeri abſtinent, ac timent vti; quoque minus reſtat viæ, eò plus corradunt viatici. Nihil abſurdius. Hi vtilium tardi prouiſores, prodigi æris, vt inquit ad Piſones Horatius.* Neceſſitudo poſtulauerit) *Neceſſitas, & neceſſitudo, ſicut ſuauitas, & ſuauitudo, ſanctitas & ſanctitudo idem ſunt, & vtraque vox coniunctionem beneuolentiæ ſeu familiariorem amicitiã, conſanguinitatem, & id quod neceſſum eſt ſignificat. Gell.lib.13.c.3. apud Sallu ſtium quidem poſterius frequenter ſanè. Vide inſuper Manut.in ep.vlt.lib.2.*

PROGYMNASMA QVARTVM.

Tarde ludum petentes.

EMMANVEL, EVSTACHIVS.

EMMANVEL. Saluus ſis Euſtachi. Eu. O.ſalùe Emmanuel. Quò ire intendis? EM. In ſcholam. Quò te pedes? EV. Eôdem. EM. Vbi libri? vbi atramentarium? EV. Sub pallio & axilla geſtito. EM. Audiuiſtin' primam? EV. Pridem. EM. Ain'tu Pridem? Væ nobis? EV. Quid conſternaris? aut

quid metuis? EM. Quid metuam? quod ſolent ſerò venientes ah. EV. Ego ſanè probabilem excuſationem adducam. EM. Obſecro quam? EV. Mater mea cum mandatis ad ſororium miſit, cuius reſponſum renuntiandum fuit domum: & abſunt illius ædes à noſtris longiùs: eo tardiùs venio. EM. Quid ſi hanc rationem tanquam commentitiam repudiet? EV. Fiducia eſt id minime facturum. Nam me ab huiuſcemodi mendaciunculis temperare non rarò experius didicit. EM. Me miſerum malique fati: quid machine? quid confingam, cùm (vt hoc æſtiuum, & pomeridianum tẽpus etiam magno natu homines inuitare ſolet) ſomno captus obdormiuerim ſuper libro? in extremo ſitæ ſunt fortunæ meæ, nec quî agam certum eſt. EV. Si rem ipſam ingenuè confiteare forſitan delicti gratiam faciet. Quid forſitan? certè faciet: exonera te metu. EM. Obtemperabo bene monenti: abſterſiſti metum. At enim ecce aliud mihi timorem obiicit. EV. Aliud? dic quæſo. EM. Formido malè, ne hîc elapſus, alibi in caſſes incidam. EV. Vbi? EM. Quæ memoriter pronuntiãda præſcripſit, haud teneo abſolutè. EV. Suſpicari fas eſt, non te inter primos interrogatum iri: tum ego qui ſecundus tibi ſedeo, oblita inſuſurrabo diſſimulanter & fideliter. EM. Id amabò, adiuta me. Summum tibi beneficium debuero, hoc ſi perfectum dederis: nam nunc ſpes, opesque meæ omnes in te ſunt ſitæ. EV. Ambulemus contentiùs.

EM. Tam ſtrenuè te conſequi vix poſſum.

ANNO.

ANNOTATIONES.

QVO te pedes?) *Virg. Eclog. 9. Quò te Mœri pedes? an (quò via ducit) in vrbem? Subaudimus ducunt, portant, aut simile quid.* Ain'tu prídem?) *Ain'tu? &, ain'tandem? dicere consueuimus ea de re interrogantes, quæ ab alio dicta, admiratione nos affecit. Cicer. epist 21. lib. 9. Ain'tandem insanire tibi videris, quod imitere verborum meorum, vt scribis fulmina? Ad Att. lib. 4. epist. 5. Ain'tu? an me existimas ab vllo malle mea legi, probarique, quàm à te? Et epistol. 1 lib 6. ad famil. Ain'tu? Scipio hic Metellus proauum suum nescit censorem non fuisse? Terent. Andr. Ain' tandem? ciuis Glycerium est? Heeyra. Ain'tu tibi hoc incommodum euenisse iter? Plaut. i Asinaria. Ain'tu meum virum hic potare? Manut. in epist. 21. lib. 9.* Pomeridianum tempus) *De meridiatione, seu somno meridiano nos quædam diximus secunda voluminis tertij, cùm de re medica, & morbis agemus. Plaut. Mostell. Non bonus somnus est de prandio.* somno captus) *Varias & elegãtes locutiones creat adiectiuum captus per metaphoram. Exempla sint hæc Captus mente, pro deliro, captus amore, errore, dolis, verbis, voluptate. Illa de valetudine prostrata, & offensione partium humani corporis quam venusta sunt? Captus membris omnibus, captus oculis, captus pedibus. Auderem quoque dicere, captus auribus, captus manibus, captus lingua, captus naribus non auderem. Etiam oculis captus is dicitur, qui rei alicuius specie captus est, & allectus, vt eã vehemẽter cõcupiscat,*

piſcat, & habere ardeat. Cic. 6. in Verr. Tametſi ne oculis quidem captus in hanc fraudem tam ſceleratam, ac nefariam decidiſti.

PROGYMNASMA QVINTVM.

Redeuntes à Gymnaſio.

ANDREAS, LEDOVICVS, TIBVRTIVS.

ANDREAS. Portenti ac prodigij ſimile numerandum. Hodie nullus plorauit in ſchola. L. Poſt meridiē fortaſſis eueniet, vt tu princeps fleas. T. Quid ſi vterque veſtrûm? A. Nos fleamus? quare fleamus? quid offendimus? L. Crimen aliquod fabricatus es, niſi aberrat ſuſpicio, quod nobis interres: ibi ſi litem perdiderimus, tu in noſtra incommoda, & afflicta fortuna triumphabis gaudio. Si me audias, teipſum conſulas, ad te prius referas, quid moliare: ineſt & formicæ ſua bilis. T. Minimè gentium ego quidem: veſtra vos ſingularis, eximiaque virtus ad Tribunal reos citabit. Dixi. A. Iſte Harpocrates indigniſſimè patitur, Ludouice, nos conferre capita, & interdum ſermones communicare in adiutorio. Tanto magis confabulabimur. vt tibi oculi doleant. Ecquid intellexiſti? T. Vro hominem. Incedit ianeis pedibus noſter doctor, & quò tardiùs, hoc grauiùs vindicare ſolet in noxios. Ecquid intellexiſtis? Quando autem excellenter vapulantes præ acerbitate plagarum

rũ miſerrimè vlulabitis, dupliceſque ad ſidera palmas tendetis, tũ ſcilicet cognoſcemus, quibus malè ſit, mihine an vobis. L. Tun' optas virgis nos percuti? T. Opto vos cum ſilentio diſcere: ſi id contemnitis, opto condignis decorari præmijs, vt metatis nimirum, quemadmodum ſementem facitis. A. Et quod lucellum ad te redibit, peſſime, ſi nos diuerberabimur? T. Lucellum? imò enimuerò quam plurimum lucri. L. Quodnam eſt illud lucrum, quod iſte ſomniat? nequeo perſpicere. T. Vt gaudeam de cõſeruata iuſtitia, quæ cuique quod ſuum eſt tribuit. A. Hoccine illud immenſum, infinitumque compendium? credebam te expectare tot talenta, quot Alexander Rex Phocioni Athenienſi miſiſſe dono fertur. L. Eſtne aliud quod nobis exprobres maleficium? T. Eſt ſanè. A. Quin dicis? T. Dicam liberrimè. Tantum non quotidie, cùm è memoria recitandus eſt Cicero, libros veloci oculo inſpicitis, & ſuggeritis inuicem, in quibus vacillat memoria, ea aſtutia, vt Magiſter vix aduertat. L. Non me fefellit, te iſtuc exprompturum. Quid tua (malùm) intereſt quomodo nos geramus? nunquam tu huiuſmodi præſidiarijs indiguiſti? T. Studioſus nunquam, deſidioſus ſępiſſimè. A. Quis poteſt, niſi capite ferreo, & viſceribus æneis vſque adeò ſe macerare ſtudijs vt tu? L. Diligit ſe Tiburtius, & magnificè circũſpicit: albæ gallinæ filius. Vtcunque merebitur, non cõſulet in ipſum paulò durius Præceptor. T. Quanto rectiùs: ſit conaremini vos quoque penitius intrare in eius amicitiam? at bonis artibus, modeſtia nimirum

atque

atque industria, quas ille amat, cum discipulos a-
mat. A. Morem habes deferendi condiscipulorum
nomina, & es clandestinus noster Iudas: propterea,
nempe blanditur tibi. Phuy, T. Tu vt me tam male-
dicè appellies? non hoc tibi sic abibit, non. Haud se-
res tacitum ad Magistri aures perueniet. L. Ne saxis
Tiburti. Memineris, ob conuitium non dissimile in
Lamberum pronuper iactum, quàm atrocem pœ-
nam sustinuerit. T. Cur ergo (nefas) ictus piscator
non sapuit? L. Quid vis? lingua mentem anteuertit.
Roga veniam Andrea: alioqui cribrum carnifici-
num futurus. T. Parum etiam præ vt futurum est
prædicas. A. Eia ignosce Tiburti: & istuc insipienter
à me factum sapienter ferto: præ vibicibus etiam-
num vix possum sedere. T. Itaque iam tergum dola-
bitur fustibus, quoniam alibi recentibus plagis, vt te
affirmantem audio, non est locus. A. Obtestor te,
per fortunas meas, charissime Tiburti, si vnquam
posthac. T. Tam subitò ex Iuda factus sum huic cō-
uitiatori charissimus? quis risum teneat? L. Quid-
quassas caput? sine te placari. T. Egone vt contume-
liam tuam insignem in me accipiam? A. Per Christū
te rogo, ne inaudiat Præceptor. L. En quàm suppli-
citer. Ne sic te obstirmaueris. Adeone ingenio te esse
inexorabili, vt precibus istis molliri non queas? an
vis vt tibi flens muliebriter, ad pedes accidat? At
meæ saltem voluntati, ac precibus iniuriam istam,
doloremque tuum condona, eiusque memoriam
abiice. T. In Christi gratiam tacebo nunc quidem.
A. Aspersisti aquam rediit animus. T. In eiusdem
gra-

gratiam, si denuo tale quid, siue aduersus me, siue aduersus alium quemcunque euomentem te audiuero, Præceptori palàm faciam, ne inultum auferas. Satin'hoc planè, satin'disertè sum locutus? L. Haut opus erit, Andrea.

ANNOTATIONES.

POrtenti simile) *Cic. 1. de Diuinit. Quorum quidem vim, vt tu soles dicere, verba ipsa prudenter à maioribus posita declarant. Quia enim ostendunt, portendunt, monstrant, prædicunt, ostenta, portenta monstra prodigia dicuntur.* Princeps ficas) *Vocabulum princeps, apud maiorum gentium latinos auctores frequentissimè non dignitatis, sed ordinis est. Atque inde natum arbitror, vt dignitatem quoque sonaret. Etenim qui aliquo in ordine primi sunt, fermè etiam cæteris antecellunt. Cic. de Inuent. Exordium princeps omnium debet esse. Idem ad Attic lib. 2. Ego princeps in auditoribus, ego secundus. Et. Accusat. lib. 2. Omnium nationum princeps Sicilia se ad amicitiam, & fidem populi Romani applicuit. Cæsar. lib. 1 de bello Gall. Ea pars princeps pœnas persoluit, Lucretius l. 1. de Iphianassa, seu Iphigenia Agamemnonis.*

Nec miseræ tali prodesse in tempore quibat.
Quod princeps patrio donarat nomine Regem.

Id est, quod prima patrem fecisset Agamemnonem, cùm ante sorores, & ante fratrem esset progenita. Horat. Ode 16. lib. 1.

Fertur Prometheus addere principi.
Limo coactus particulam vndique
Desectam.

Prin.

Principem limum vocat lutum, ſeu argillam, è quâ poſtea fictum primum hominem à Phometheo Iapeti filio fabulantur. Ouid. libr. 1. Metamorph. Rurſum Horat. Ode vlt. lib. 3. Princeps Æolium carmen ad Italoi Deduxiſſe modos. Ait ſe primum inter Latinos Lyricum extitiſſe: ante ſe nullum. Virgil. 5. Æneidos de nauibus Æneæ.

Princeps ante omne denſum Palinurus agebat.
Agmen, ad hunc alij curſum contendere iuſſi.

Plura teſtimonia, plureſque auctores mitto prudens, nè paullo humaniori videar ſoli lumen inferre. Fleas) *Lamentari propriè mortuos dicimur, & mulieribus hoc verbum magis conuenit. Terent. Andr. Quia tum mihi lamentari præter cæteras viſa eſt. Et Phorm. Miſeram, ſuam matrem lamentari mortuam. Cicer. de Orat. Matremne vt miſeram, lamentantemque videam? Pacuuius. Conqueri fortunam aduerſam, non lamentari decet. Id viri eſt officiũ. Fletus muliebri ingenio additus. Flere eſt emittere lacrymas & vocem: plorare lacrymas tantum. Gemere in pectore. Eiulare eſt ſublata voce flere, quod ad mulieres pertinet. Lamentari eſt voce querula & triſti oratione calamitatem teſtari ſuam. Hæc Muret. in Terent.* Dixi) *Lepidè, quaſi contra eos egiſſet in iudicio. Nam oratores cauſſa perorata addebant. Dixi. Et hoc erat mittere in conſilium. Id eſt, iudices dimittere ad dicendam ſententiam. Lucian. Solebant autem è conſilio dimitti iudices per præconem, ita pronuntiantem. Actum eſt, ilicet, id eſt ire licet. Concio his verbis dimittebatur. Si vobis videtur, Quirites, diſcedite. Senatus hac formu-*

la.

la. Nihil vos moramur. P.C. Iſte Harpocrates) *Deus quidam apud veteres ita effingebatur, vt primo digito labris admoto ſilentium indiceret, qualis Romæ Angerona Deo colebatur. De qua ſcriptum eſt apud Plinium libr. 3. cap. 5. his verbis. Namque Diua Angeronæ cui ſacrificatur ad diem XII. Kal. Ianuarij ore obligato obſignatoque ſimulacrum habet. Reddere, ſeu efficere quempiam Harpocratem, eſt illi ſilentium imponere, eum quaſi mutum, & elinguem reddere.* Oculi dolent) *Iis dicuntur dolere oculi, qui rem moleſtam ſibi, & odioſam coguntur aſpicere. Iis etiam apud Græcos, qui rem pulchram atque iucundam cernerent, qua tamen frui non poſſent. Lege cap. 5. libr. 2. apud Victorium.* Laneis pedibus & quò tardiùs) *Paræmia, Dij laneos habent pedes. Qua docemur, diuinum numen ad capiendas de ſceleratis pœnas non feſtinare. In eos tamen nec opinantes tandem animaduertere, & plerumq; quò ſeriùs eò ſeueriùs. Cæſar. l. 1. de bell. Gall. Cõſueſſe Deos immortales, quò grauiùs homines ex commutatione doleant, quos pro ſcelere eorum vlciſci velint his, ſecundiores interdum res, & diuturniorem impunitatem concedere. Tibull. l. 1. Sera tamen tacitis pœna venit pedibus. Valer. libr. 1. c. 1. Lento enim gradu ad vindictam ſui diuina procedit ira: tarditatemque ſupplicij grauitate compenſat.* Phocioni Athenienſi) *Centum talenta miſit Rex Phocioni. Idem Xenocrati quoque magnam vim pecuniæ. Ad C. Fabricium, & Curium Romanos Samnites multum auri attulerunt. Hi omnes qua animi magnitudine oblata recuſauerint, quidque fecerint ac reſponderint, vide Plutarchum in*

Pho-

Phocione: & in Apophthegmatis Regum, ac Ducum: Cicer. in Catone, & in Off. & V. Tuscul. Athenæum l. 10. c. 5. Ælian l. 1. cap. 25. Laertium in Xenocrate, Gellium libro 1. cap. 14. Visceribus æneis) *Id est, ænea seu ferrea intestina habent. Sic cognominatus est Didymus Grammaticus, quem librorum 4. millia scripsisse affirmat Seneca epist LXXXVIII. Vbi etiam docet, quàm inanes quæstiunculas sit persecutus. Propter indefessum in studijs, scribendisque libris animum, etiam Origenes dictus est Adamantius.* At bonis artibus) *Latini & virtutibus, & vitijs artium nomen cribuunt. Terent. Andr. Nihil istac opus est arte ad hanc rem quam paro: sed bis quas semper in te intellexi sitas, fide & taciturnitate. Plaut. Trin. Aut si ægrotant in te artes antiquæ tuæ. Sallust. Catil. Namque auaritia fidem, probitatem, cæteraque bonas artes subuertit. Et paullò suprà. Agitabatur magis magisque in dies animus ferox inopia rei familiaris, & conscientia scelerum, quæ vtraque ijs artibus auxerat, quas suprà memoraui. Cicer. pro lege Manil. Sed multæ sunt artes eximiæ huius administræ, comitesque virtutis. Ac primùm, quanta innocentia, &c. Est ergo vnum hoc de communibus, ancipitibus, medijs vocabulis: vt tempestas, valetudo, facinus, dolus, gratia, industria periculum venenum, contagium, pretium, fortuna. Gell. lib. 12. cap. 9. In hunc ordinem referenda sunt, honesta, turpitudo, felix scelus, & alia nonnulla cùm græca; tum latina.* Non hoc tibi sic abibit, non) *Eleganter geminata negatio. Catull. Non, non hoc tibi falsè sic abibit Propert. Non, non humani partus sunt talia dona.*

Apud

Apud Terent. quædam interiiciuntur. Adelph. Non æquum dicis, non. Et apud Cic. ad Atticum epist. 9. libr. 1. Non sunt ab obsequio nostro, non: suas radices habent, sic enim legendum censuit Manut. pro, nam: qui in eiusdem epistolæ comment. exempla plura huius figuræ loquendi ex Cicer. collegit. Eadem vis sentitur in voce nihil. Agraria 2. Nihil sibi appetit præcipuè Pompeius, nihil. Lingua mentem anteuertit) *Præceptum Isocratis ad Demonicum, Quicquid dicturus es prius expende apud animum. Sunt enim non pauci, quorum cogitationibus lingua anteuertat.* Cribrum carnificinum) *Plaut. Mostell.*

O carnificinum cribrum, quod credo fore,
Ita te forabunt patibulatum per vias.
Stimulis, si huc reueniat senex.

Indicat loris, flagris, & virgis eius pellem ita laceratum perforatum, ac pertusum iri à lorarijs tanquam carnificibus, furcam in collo per viciniam gestantem, prædicantemque delictũ suum, quod seruis alicuius facinoris compertis fiebat, vt cribri speciem exhibere videatur. Lam. Per fortunas meas) *tuas, nostras, &c. genus obtestationis in re misera, nec vnquam sine dolore, quod omnia vndique ex antiquis libris collecta exempla testabuntur. Manut. in epist. 20. libro 3. ad Attic. Idem tamen in epist. 7. libro 10. ad eundem. Vsurpatur hic loquendi modus cum dolore, aut certò cum summa cupiditate obsecrantis, &c.* Ne inuadiat Præceptor) *Huius verbi, inaudire. vis hæc est, vt nõ nisi*

in-

in rebus occultis ponatur. Vt in epistola ad Patum. Aquini & Fabrateriæ consilia sunt initia de me, quæ te video inaudisse. Et apud Plautum: alioſque eiusdem generis sunt exempla. Manut. in epist. 1. lib. 9. ad Attic. Ad pedes accidat) *Germana huic: ad genua seu genibus accidere, procumbere ad genua, se alicui summittere, ad pedes se abiicere, prosternere, ad pedes procumbere, procidere, ad pedes se prouoluere. Grœci.... Cur autem supplicantes ad genua caderent, eaque tangerent, caussa affertur, quod illi consecrata essent misericordiæ, vt dextra fidei, aures memoriæ, frons pudori, seu Genio, digiti Mineruæ. Seruius in Eclog. 6. Iunius Animad. libr. 2. cap. 11.*

PROGYMNASMA SEXTVM.

Excusatio absentiæ.

MAGISTER, ANIMADVERSOR, ANTONIVS, IOANNES, MARCVS.

MAGISTER. Euge animaduertor, adesdum. A. Adsum, impera. M. Quinam hesterno die scholam non obierunt? A. Qui? Antonius Niger, Ioannes Faber, Marcus Syluius. M. Perpaucos memoras. A. Reliqui ad vnum omnes coram præsentes affuerunt. M. Extra eos videlicet, qui munusculis te clinguauerunt. A. Hoc quidem aliàs cùm tentarent nonnulli, semper Austrum perculerunt. M. Probatus

tus es adolescens, & Magistro tuo fidelis. Heus, prodite vos in medium, repentè, statim, sine mora. An nondum etiam? confestim, inquam, aduolate. Quid habes Antoni dicere ad excusandam absentiam. A. Ingens quidam, & intolerabilis dolor occupauerat sinciput meum. Quocirca mihi in mandatis dabat mater, extra ædes pedem ne vsquam ponerem. M. Fabulæ. Tibi vt credã? non ego te noui? A. Si verbis meis exigua apud te est fides, certum hominem ad matrem, & familiares indagatum allega. M. Logi. A. Haud secus reperies. M. Somnium. Quasi verò tu, vt es callidus, & versipellis, hoc tuis non imposuisses, tibi nimirũ condolere caput: Studebas verberationem effugere, quæ propter segnitiẽ te manebat. A. Neutiquã Præceptor: non imposui profectò: reuera nihil finxi. M. Poterone hodie verum ex isto puero exsculpere? Caue mihi mendacij quidquam. A. Vera loquor. Si aliter fuerit ac dixi, caussæ nihil erit, quin tibi dem pœnas. M. I sessum: rem ego nunc quidem in medio relinquã. Tu bone Faber, quo negotio implicatus tenebare? I. Pater quopiam profectus ad animum suum relaxandum, remittendũque, me perduxit illuc secũ. M. Quò profectus? I. In villulam nostram, quæ aliquot millia passuum ab vrbe distat. M. Cur pridie à me copiã non petebas? I. Noctu hac de re deliberauit pater: tum multo manè in viã nos dedimus, vt ad te adire nequiuerim, nec voluerim, quod verebar vt cubitu surrexisses. M. Dictum inopinatum atq; mirabile: te alioqui somniculosissimũ, id temporis, sub galli cantum scilicet experrectum.

Monſtra,ac portenta loqueris. I.Videre me ſomnũ haud ſinebat gratiſſimæ promiſſionis exſpectatio. M Quin tu exoraueras patrem, vt hoc permitteret? I. Factum eſt vt patre ſecundo villam amœniſſimã petiuerim,ibiq;animum ſtudiorum perpetuitate fatigatum triduo iſto inſtauraverim. Proinde,amabo mi Præceptor, parce vltrà quærere: quandoquidem te clam non eſt, quanto me opere ſchola delectet, nuſquam vt ſim libentiùs. M.Qui tibi inceſſit metus plagarum inſolitus, hic de improuiſo oratorem te reddidit.Nunc condonabitur erratum. Poſthac niſi quoquo modo de abſentia certiorẽ me feceris, verberibus te cædam,vt ſi in piſtrino moleres.Perce piſtis? I.Planiſſimè. M.Reſtat vt te quoq;purges, ſolute adoleſcentes,& omnium inertium inertiſſime.Quid egiſti?aut vbi fuiſti? aut quare in ludum non venisti? Quid eſt Syluis? quid taces? Mar. Exiſtimabam eſſe ferias literarias.M.Ridiculum.Hoccine os tuũ?iſtane frons tua? Ecquid, ô inſulſe, nudius tertius, aut quartus primùm auditiones obire cœpiſti? quomodo? an tu neſciebas vacationi diem Mercurii conſecratum?Hîc ego te manifeſtũ mendacii teneo.Mar. Aſt mihi occurrebat heri Mercurius. M. Aſt ego faxo tibi hodie Tiſiphone accinæa flagellis occurrat. Lepidum caput!ũ. Tene errare in illo negotio tam antiquo, tam noto, tam vulgato? Quamobrem autem horis antemeridianis ſaltem nõ comparuiſti in hoc loco? Prætexis culpam hoc figmento: non fit mihi veriſimile quod ais.Illi illi ſodales, & congerrones tui aliquo te ambulatũ, aut luſum auocarunt.

Para:

Para:mox tibi virgis corium conſcribam. Mar. Miſer,ah miſer.cui tam malè vertit dolus.Sed te obteſtor,vnam hanc dimitte noxam : ſi quando rurſus admiſero:tum occidito.M.Nihil agis.

ANNOTATIONES.

ADeſdum) *Ades, imperatiuũ eſt, dũ eſt enim productio, & adiectio ſyllabæ,vt Ebodum ad me.Donat. in And. Non tam verò ſignificat, veni huc: quàm hic eſto, hoc age, attende, ades animo.* Qui) *Feſtinè per verbum eius qui cum loquimur, ac præſertim extremũ reſpondemus, aut interrogamus, ſcilicet. Cuius feſtinitatis exempla in Plauto, & Terentio ſexcenta, & in hiſce quoq; dialogis non pauca. Adducamus tamen aliquot. Terent. And. Factum eſt hoc Dane ? D. factum. Ibidem. Aut ſi tibi nuptiæ hæ ſunt cordi. P. Cordi ? Idem Phorm. Sciſne ho certo ? G. Certò. Plaut. Amphit. In eodem lecto ? A. In eodem. Ain'tu geminos? B. geminos. Cicer. ad Att. lib. 7. Coronatus Quintus noſter Parilibus ? Parilibus, & pro Sex. Roſcio. Patri, inquit, non placebat. Patri non placebat?* Ad matrem &c. allega) *Quæ ſit proprietas & vis horum trium, allegare, legare, ablegare, quiq; differant. Cardinal* Quin tibi den pœnas] *Idem eſt quod dare alicui ſupplicium, puniendum ſe præbere ſcilicet. Terentius And. Enuch. Plaud. Epid. Catull.* Somnum haud ſinebat) *Cura vehemeos, & affectus ingens inſomnia conciliant. Quare ſub noctem deſcendus eſt animus, vt ſopor ſuauis oculos operiat : quo ſe priuatam propter immodicam ex verſuum eius elegan-*

tia conceptam delectationem. Catull. ad Licinium conqueritur, Et Cicer. ad Att. lib. 9. epist. 12. Sed cùm me ægritudo non solùm somno priuaret, verùm ne vigilare quidem sine summo dolore pateretur. Patre secundo) Elegans huius voculæ vsus est pro fauente, amico, beneuolo, fœlice ac prospero. Horatius Ode 10. libr. 2. Sperat infestis, metuit secundis; Alteram sortem bene præparatum Pectus. Sic apud eundem rumore, omine, Aquilone secundo, Secundis, & aduersis auribus aliquid accipere, Liuius, Secundæ admurmurationes, fortuna secunda, Cic. Existimatio secunda, Sueton. Clamor secundus: cursus secundi, Virgil. Tisiphone) Furias Acherontis, ac Noctis filias tres inducunt Poetæ, Tisiphonem, Alecto, & Megæram de quibus Ouid. in 4 Metamorph. & in 6. Æneid. Virgil. Tene errare in isto) Istiusmodi orationes per modum infinitiuum cum accus. casu ad animi affectum vehementiorem exprimendum aptæ sunt, subauditurque, oportet? æquum est? credibile est: censet? putet, credat aliquis? patiar? par est? verum est? &c. Cicer. epist. 1. lib. 14. Me miserum, te ista virtute, fide, probitate, humanitate in tantas ærumnas propter me indicisse? epist 2 eiusdem lib. Hem mea lux: meum desiderium: vnde omnes opem petere solebãt te mea Terentia, sic vexari sic iacere in lacrymis & sordibus? libr. 2. ad Attic. Facinus indignum: tibi hoc contigisse? Virg. 1 Æneid. Mene incepto desistere victam? & paullò post. Mene Iliacis occumbere campis. Non potuisse? tuaque animam hanc effundere dextra, Plaut. Persa. siccine hoc te mihi facere? Amphit. Ita me probi, stupri, dedecoris argutam à viro meo, Horis

ante-

antemeridianis saltem) *De vi, & origine vocis, saltem, lege quæ tradit Gellius libr. 12. c. 14. & Donat, ad illud Terentij And. Vt aliquot saltem nuptijs prodat dios, & Adelph. ad illud. Meum mihi reddat, saltem quanti emptus est, Syræ. Barbari dicũt, ad minus.* Corium conscribam] *Plautus dixit, virgis dorsum scribere, Coriũ autẽ humani corporis pellem sæpius per iocum nominat, Pseud.*

Quasi in libro cum scribuntur calamo literæ,
Stilis me totum vsque vlmeis conscribito.

Amphit. Eius ornamenta, & corium vti concideret. *Huc etiam facetè transtulit verbum pingere. Epid.*

Extuis verbis meum futurum corium pulchrum praedicas.
Quem Apelles, atq; Zeuxis duo pingens pigmentis vlmeis.

Catull. quoque ad contubernales. Namque totus vobis Frontem tabernæ scipionibus scribam, & ad Thallum, à quo pallium sibi, & sudarium surreptum indignatur.

Quæ nunc tuis ab vngubus reglutina & remitte,
Ne laneum latusculum, manusque mollicellas
Inusta turpiter tibi flagella conscribillent.

Hoc verbi conscribillo, ex Varrone iterũ affert Nonius.

PROGYMNASMA SEPTIMVM.

Calami apparatio.

VEDASTVS, BALTHASARVS.

VEDASTVS. Cùm haud inuenustè exares elementa, doleo tibi nec chartam esse bonam, nec

calamos aptos,B.Ab his ſingulis fateor me inopem. Charta nec candida multùm, nec firma, & plana: ſed aſpera,ſcabra, & pilis paruiſſimis plena: quos cũ à calami crena detraho, mora ſcriptioni affertur : quod ſi non detraho, ſcis ipſe quales efformentur literæ. Sed quod intolerabilius mihi accidit, etiã perfluit. verùm hæc culpa ſit atramenti potiùs, quod cũ eſſet heri ſpiſſum valde: acqua nimia effecit dilutiſſimum,& ſubalbidum . Calamos ad vſum accommodare cultello prorſus neſcio : & te etiam atq; etiam, vehementerq; rogo, vt hanc rem me doceas ſi ipſe ſcias. V. Miſeret me tui,qui pene ſolus ignores,quod condiſcipuli tui didicerunt magnam partem. B. Libera tu me iſta ignorantia. V. Auſcultа igitur. Anſerinæ pennæ ſunt ad ſcribendum inprimis appoſitæ, iiſque pluries vtimur,ac ſæpius quàm pauonum,aut cygnorum: quarum illæ nimis ſunt duræ, hæ nimis amplæ: quanquam diutiùs bonæ permanent atque anſerinæ.B Teneo. V.Ex his ipſis anſerinis meliores iudicantur, quæ ſunt pellucidæ, mediocriter duræ, cauo longiore,ampliore, firmiore, Quæ autem habent cauum breue, anguſtum, & ſunt admodum duræ,vt quæ inhærent extremæ alæ,non probantur. B. Iam nouerim diligere pennas. V.Vbi delegeris,ita apparabis. Reſcindes caudam,plumulas vtrinque detrahes, ſcalpelli tergo cauum pẽnæ leuigabis, extremum caui , ſeu caput reſcindes ex vtraque parte, antrorſum,& retrorſum: hoc modo,vt fiat bifurcata (aſpice.) Tantum porrò reſecabis,quãtum latus eſt vnguis auricularis digiti, & medullam extrahes. B.

Me-

Meminero. V. Post hæc in dorso crenam facies: id est calamum cuspide cultelli, siue extremo cultello iuste per medium scindes, sic, vt fissio seu incisura, diametro dorsi pænè æquialiterque respondeat. Tum vbi adhuc aliquantillum deorsum à fronte exsecueris, adextris, & sinistris acuere calamum, & mucronẽ facere perges: seu æquabis duos illos perdiculos, siue cruscula. Nunc me vide, quomodo indita crena vtrumq; horum absoluam. B. Obseruo. V. Rastellum hoc, quem mucronẽ antea vocaui, temperatæ gracilitatis esse debet, de quo quanto plus abscinderis, tanto habebis calamum obtusiorẽ, & granditoribus notis ducendis aptiorem: dextera tamẽ pars, in quẽ calamus dũ scribimus incumbit sit aliquanto altior sinistra, quod discrimen adeò sit minutum, vix vt perspiciatur. Age experiamur hunc nostrum. Accipe, vide an placeat. Quære sic eũ capis? B. Sic assueui. V. Tene pollice, & medio digito, molliterque superpone indicem, sic ita minùs vacillabit manus, & firmiùs eam chartæ imprimes. Sit autem brachium vsque ad cubitum liberum dum scribis, & pondere suo tabulæ, seu pluteo innitatur, tota autem manus auriculari. Intuere me scribentem. Imitabor te ad vnguẽ, & quibuscunque officiis potero, tuam erga me humanitatem aut obruam, aut exæquabo.

ANNOTATIONES.

PAruissimis) *Hoc superlatiuo semel iterum, ac tertium vsus est Lucret. lib.* 1.

Præterea niſi erit minimum, paruiſſima quæq;
Corpora conſtabunt ex partibus infinitis,

Vſus etiã Varro, libris de re ruſt. **A calami crena)** *Subtilem illam, & paruam ſectionem in dorſo calami, quo is atramentum remittat, ſimilitudine quadam crenam vocemus licet. Nam extremum ſagittæ cui neruus inſeritur, & ſumma arcus cornua, quibus extrema nerui aptantur, crenæ dicuntur à ſectionibus, & inciſuris. Et crenata quædam herbarum folia. Noſſe porrò quæ charta proba, quæ non proba: quomodo rectè apparetur calamus ſcriptorius, & quæ ſint eius genera: qua ratione excellens coquatur atramentum: quis ſit modus venuſtè literas figurandi: quæ ſtudioſorum deniq; inſtrumenta ad vſum commodiora, hæc, inquam, & ſimilia noſſe haud indecorum eſt adoleſcentibus qui ad artes ingenuas omne ſuum ſtudium cõtulerunt. Ea etiam ratio de ijs rebus purè, ac propriè loquendi paucis nota: quandoquidem & ſimplices earum voces, & coniunctionem plurimi penitus ignorant. Quorum ignorantiæ toto hoc volumine conabimur ſuccurrere. Sciendum nihilominus, in talibus circuitionem, metaphoram, catechreſin eſſe neceſſarias.*

Auricularis digiti) *Habent ſua cognomenta digiti vtriuſuis manus, quorum ſatis eſt manifeſta ſignificatio. Lege nihilominus Iſidorum lib. 11. cap. 1. & Terrent. in Sueton. Aug. c. 80. qui cur indicem dexteræ manus digitum ſalutarem nominet, cauſam adhuc neſcire me fateor. Sed quære is qui minimo, ſiue auriculari eſt proximus, anularis dicatur, ſeu potius quamobrem annulo decoretur (nam inde adeptus eſt id nomen) cauſam explicant, Gell. lib. 10. cap. 10. Macrob. lib. 7. cap. 13.*

PRO-

PROGYMNASMA OCTAVVM.

Elementorum conformatio.

IOSIAS, EXVTERIVS.

IOSIAS. O scitissimum archetypon! ô speciosissimas literas, ô illecebras Diuina, quod aiunt virgula adeptus es hanc elegantiam. Sed vnde? E. Meus germanus patris iussu manu sua mihi confecit. I. Vbi porrò ipse didicit ductus hosce bellissimos? E. Semper huius artificij cupidus fuit, & inquendam magistrum anno proximo superiore incidit, qui Latinas, Græcas, Germanicas figurabat excellentissimè. I. Exemplar, & prototypon quoddam mihi quoque datum est muneri ab amico: verùm præ tuo sordet. En. E Quare contemnis? si ad istum modum ac formam effinxeris elementa, vti in hac tua papyro, efficta conspiciuntur, iudicabo te oleum non perdidisse. I. Atqui optima imitandi cupido assiduè versat animum meum. E. Atqui hic non quæritur optimum. I. Laudatur tamen. E. Non nego. I. Ostende sis mihi tuam manum. E. Ecce. I. Quasdam formas propemodum perfectè: quasdam non assequeris, quod pace dixerim tua. E Plautim, & consuetudine imitandi assequar. I. Pro quàm decentia f. quàm decora p. q. & omnes denique caudatas literas facit ille frater tuus? E. Quid notas

gran-

grandiores? nonne amas? I. Mirificè. E. Aſpice. A. vide D. & M. tanquam ſi ex typis æneis in chartam eſſent impreſſæ. I. Ipſa verò quæ alphabeto ſubiecta eſt ſcriptura, quam ad lineam rectā ſine linea, directis verſibus? quàm æqualibus ſurſum, ac deorſum, elementis? Vnum te volo. E. Vel decem. I. Nonne tibi præcepta dat formandi, & lapſus corrigit? E. Certè: & nonnunquam ſua manu meam, tenentem calamum comprehendit, atque alienis digitis rem peragit, vt ego figuris probè conficiēdis hac ratione aſſueſcam. I. Inires à me non vulgarem gratiam: ſi exemplum à fratre mihi curares. E. Difficulter inducam. Nihilominus quoniam te tanto ſtudio pulchrè exarandorum characterū ardere animaduertero, curabo, vt voti compos ſias. I. Quotum intra diem polliceris daturum in manus? E. intra quartum. I. Perlubenter gratiſſimum hoc donum tamdiu expectabo, cogitaboque interim quo te honorario remunerer. E. Sic habeto me gratuitò hoc operis non eſſe facturum.

ANNOTATIONES.

TVam manum) *Dicta eſt manus, vt vult Iſidor. quod ſit totius corporis munus. Ipſa enim cibum ori miniſtrat, ipſa operatur omnia atque diſpenſat: per eam accipimus & damus lib.* 11 *c.* 1. *Sunt autem notiones huius vocis diuerſæ, quæ vt modò recenſeantur, non eſt neceſſe. Tantum hoc breuiter monendum, capi pro figura ipſa literarum, quas alij aliter, & quidam pulchrius, alij deformius ducere ſolemus. Sic verò Ciceronis*

nis exemplo loquemur. Hoc est aliena manu, mea, tua, sua manu, subaudi scriptum. Hæc est librarij, Petri, mea, tua manus. Amo te de ista manu, seu, amo manum tuam. Scripsi istuc mea manu, non propria manu. Et consuetudine inuitandi assequar) *Quid ni tantillam rem assiduitate, & diligentia consequamur quando vel difficillima, & vix superabilia non aliter consequimur. De quo dicerem, nisi id alijs locis arbitraver fieri posse commodiùs. Nunc, quoniam proximum est nomina scribere, postquam literas cœperit effingere puer, auscultemus. Quint. illumq; hanc operam in vulgaribus, & fortè occurrentibus perdere ne sinamus. Plura dialogo sequenti.*

PROGYMNASMA NONVM.

Eiusdem materiæ.

DAMASVS, ALBANVS.

DAMASVS. Tam artificiosè tamque graphicè characteres Romanos efformare, tanta proportione, & tam compositè mutuò respondentes versibus præterea paribus interuallis à summa pagina ad imam vsque diremptis, & nulla omnino in parte vacillantibus, dic sodes quid tãdem vtilitatis afferi? A. Modus ipse quærendi tuus, clamat te istuc in quæstione ponere non debuisse. D. Quid ita non? A. Quoniã ostendit non displicere tibi hanc manus

mea

meæ elegantiam. Atque vt agam apertius: delectarisne, si quando quidpiam à me exaratum aspicis? D. Ac multum profectò, non secus quàm si nitidam, & colluſtratam picturam intuerer. A. Hæc si igitur vna est vtilitas, vt mearum literarum veluti pictura tuis aliorumque oculis blandiatur, lectoresque meos voluptate quadam nec illiberali demulce at. D. Benè tù quidem hactenus: sed plura desiderio. A. Ego ipse quoque (id quod omnibus mei ordinis vsu venire existimo) propterea libentiùs, faciliùs, maioreq; cũ iucunditate scribo. Adde quod lectu expeditior est venusta, quàm rustica, indocta, imperitaque manus: nec aliud in causſa est, quare tantoperè typis descriptos libros ampiectamur, nobisq; feliciter actum credamus, si calamo ad illorum typorum venustissimam speciem quam proximè accesserimus. D. Negari non potest, manum tuam exquisitam, probè distinctam, & luculentam esse. Nunc da, qua via & ratione ad huius scientiæ facultatem perueneris. A. Quorsum id nosse expetis? D. Etiam tu hoc rogas? Vt facere queam similia. A. Si animum huc aduertas, narro tibi. D. Asto auidissimis auribus. A. Principiò percommodum fuit exemplar, in quo erat alphabetum maioribus minoribusque literis compositum. Nec ibi solùm completæ & integræ, verùm etiam imperfectæ, partesq; & frustilla earum visebantur. Ostendebatur item, quo pacto illa fragmenta coagmentanda essent, vt absolutum literæ corpus efficeretur. Verbi causſa: ducebatur ab alto virgula ad hunc modum

I. appingebatur

l. appingebatur minutus semicirculus dextrosum, seu inuersum c, sic, c, vt docerer, b componere si illi porrectæ deorsum ad angulos rectos lineolæ hanc notam copulassem. In didem præstabatur prępositio c. sic tamen, vt postquam c. illud cum virgula, coiuisset, puncti instar de infimo eius extrà emineret In maiusculis eadem planè ratio custodiebatur. Sed vt rẽ clariùs cognoscas, ipsum tibi prototypon demonstrabo, si fuerit occasio. D. Opratissimum acciderit. A. Posthæc binæ, ternæ, quaternæ connectebantur, vt, ab. do. mu. ptu, flo gram. trum. Subiiciebatur adhuc vocum series, quæ aliquam animantem arborem, herbam, morbum, instrumentum indicarent, eæque haud ità vulgatæ ac tritæ Tandem breuiores sententiolæ, vt illæ [nam edidici, sicuti vocabula de quibus dicebam) *Vacare culpa, magnum est solatium. Medio tutissimus ibis. Festina lentè. Nescis quid vesper serus vehat. Homo bulla.* D. Videtur Magister hoc exemplar meditatus confecisse. A. Credo. D. Quid erat nouissimo loco? A. Longior scriptura, sex, septem versuum scilicet, quæ ad virtutem excolendam me hortabatur. Ex Platone, Tullio aut Seneca, vt reor, deprompserat, D. Nec illius te capere debuisset obliuio. A. Non cepit. Erat autem concepta his verbis. *Altum quiddam est virtus, excelsum, regale, inuictum infatigabile: voluptas humile, seruile, imbecillum, caducum, cuius statio ac domicilium fornices & popinæ sunt. Virtutem in templo inuenies, in foro, in curia, pro muris stantem, puluerulentam, coloratam, callosas habentem*

manus:

manus: voluptatem latitantem ſæpiùs, ac tenebras captantem: circa balnea ac ſudatoria, ac loca ædilem metuentia, mollem, enervem, mero atque vnguento madentem, pallidam fucatam, & medicamentis pollinctam. D. Quid? tantùmne ſæpius inſpectanda hac formula perdidiciſti hoc tuum artificium? A. Non. D. Quid egiſti hoc amplius? A. Sua manu Præceptor meam complexus moderabatur ac dirigebat. Iudebat item tenuiſſimæ, ac ſubtiliſſimæ papyro membranam ſubſternere, in qua ineſſent ſeptiuiſſimè efficta elementa cum egregiè concinnata ſcriptura, & calamum ſuper literas per chartam ſatis tralucentes ducere, vt ſic ductibus earundem æmulandis aſſuefcerem, & habitu quodam confirmarer. Quin imò ſtylo plumbeo interdum literas cùm exaraſſet, eas nec atramento tegere, & de liuidis nigras reddere volebat. Cæterum ne facerem inæquales, eas, inquam, quæ vel ſurſum lineas non proiiciunt, vel infrà non demittunt, vt vocales, & conſonantes c. m. n. r. &c. applicata regula trahebat lineas duas anguſto ſpatio diſtantes: intra has mandabat mihi vt ſcriberem aliquid. Idem in grandioribus ſeruaui, quarum inter ſe omnium æqua eſt magnitudo. His ego exercitationibus vſus, quantum cernis proceſſum effeci. D. Si nanſciſci poſſem magiſtrum æquè ſcientem ac peritum, diſcerem hanc artem ſanè. A. Si ſollicitus quæras puto te inuenturum. D. Difficillimè: paucorum eſt enim bella manus: contra, deformiter ſcribentium numerus infinitior quàm frondium in ſyluis, piſcium in vndis.

AN-

ANNOTATIONES.

QVid tandem vtilitatis) *Duæ vtilitates infrà ponuntur & ab illo loco :* Principio per commodum fuit, *rationes quinque enumerantur, quibus pueri elementa ducta calami conficere docebuntur. Quint. Non est aliena res, quæ ferè ab honestis negligitur, bene ac velociter scribẽdi.* Festina lentè) *August. Imp. & dicere in sermonibus & scribere in epistolis solebat, Per quod monebat, vt ad rem agendam simul adhiberetur & industriæ celeritas, & diligentiæ tarditas. Gell. lib. 10. c 11. Atque hoc dictum nummis quoq; suis exprimebat, cùm terminum falmini coniungeret, sicuti anchoram delphino Titus Imp. sic vt eius medium velut temonem delphin obuolutus complecteretur. Crebro etiam iactabat illud sat celeriter fieri, quidqd fiat satis bene Suet. Octauio c. 25. Catonis qdem est: sat citò si sat benè Quint. li. 1. c. 1 versus huiusce modi morales pueris ad imitandum in scriptura proponendos suadet. Non otiosas velim, inquit, sententias habeant sed honestum aliquid monentes. Proseuntur hæc memoria in senectutem : & impressa animo rudi, vsq; ad mores proficiet.* Nouissimo loco] *Gell. lib. 10. c. 21. hoc verbum Ciceronem fugisse narrat, vti etiã aduerbiũ, nouissimè, (quib. tamen plures illa ætate vterentur) quod ea veluti non latina haud probaret. Priore nihilominus vsus est pro Q. Roscio. Alterũ inuenias epist. 24. l. 10 Planci ac Ciceronem. Sua manu Præceptor meam] Vide quæ sint hac de re apud eundem eodem capite, quo superiora, Quintilianum inquam.*

PRO-

PROGYMNASMA DECIMVM.

Orthographia.

SEPTIMIVS, ANSELMVS.

SEPTIMIVS. Si tibi faciendum videtur, Anselme, conferamus inter nos, quæ ante meridiem à Magistro de orthographia accepimus. A. Ordire ego cœpta persequar. S. Tu maior, & plura tenens memoria. Si quid effluxerit iam tibi, fortasse is id mihi occurret, tum repentè subiiciam. A. Affirmabat igitur illam se statuere orthographiam probatissimam, & præciquè complectendam, quæ constaret per benè formatis literarum figuris: quæ haberet versus ad amussim extensos, minimèque velut à recto tramite vsque deflectentes. S. In hisce duobus ipsemet magno nobis exemplo est: quis enim eo literas ductitat speciosius? quis tam recta linea? verùm hæc potiùs ornamenta sunt quædam orthographiæ, quæ ne doctis quidem singulis contingunt; nec illi magnoperè inflammato eorundem studio rapiuntur. A. Sic est vt ais. Attamen cum ornamenta hæc amemus, & admiremur in aliis, quid est quod ipsi non consectamur? S. Quod erat tertium? A. quod? scire quæ cùm Latinæ ac Romanæ, tum Græcæ, hoc est, è fontibus Græcorum in latinitatem deriuatæ transfusæque vocs (quarum innumerabilis est multitudo (diphthongo; quæ vocali, &

quæ

quanam ſcriberentur : quibus conſonantibus vbi addendum aſpirationis indicium. Quid ſequebatur? S. De voculationibus, ſeu accentibus neſcio quid A. Iam recordor. Nôſſe etiam quo tono, acuto, graui inflexo vbi vtendum. Adhæc de interpunctionibus, quæ videlicet nota hypodiaſtoles diſiungenda, quæ per coniungenda, quando demum ſyllaba porrecta ſuper ſe puſilla linea inſignienda: quando ſemilunula inferiore ad breuitatem indicãdum: quando comma ſeu inciſum, quando puncta, quando bina puncta, ſeu colon, quando interrogationis ſignum, quando parentheſeos nota adhibenda. S. Dicebat in orthographia locum eſſe non deriuationibus duntaxat, notationibus ſiue etymologijs, originibus, ſed conſuetudini etiam: videndumque quid ſolerent eruditi: qui ſi diſcreparent, & alij hoc, alii alio modo verbum idem ſcriptitarent plurium valere oportere iudicium. A. In reprehenſionem denique vocabat eos, qui cum peruicacia manuſcriptis codicibus, ſaxis ac numiſmatis vetuſtis adhærent; quoniam illi ſculptores, ſcalptores, monetarii ſæpiùs illiteratiſſimi fuiſſent. Locutos quidem latinè, vti nos omnes patria lingua Teutonicè loquimur, non tameu idcirco ſciſſe Grammaticam: & ita falsò putari myſterium, atque auctoritatem grauiſſimam, quæ eſſet alicuius idiotę opificis mera inſcitia. S. His addebat, inſpiciendos crebrò decoris typis in typographeo deſcriptos libros illoſque imitandos. A. Vltimum proponebat hoc præceptum. Non ſolùm formas literarum de-

coras ſtudiosè contemplari: Sed aſtare etiãm ſcriptoribus librariis, & ductus atque tractus quàm diligentiſſimè obſeruatos intimis ſenſibus mandare. Hanc quale eſſet, ſimilitudine ante oculos ponebat. Vt enim viua vox magis nos afficit quàm lecta in libris, & muta: ſic ipſa manus ſcriptoris multò vehementiùs inprimit in animo ideam elementi: ſeu potiùs rationem ipſius conformandi, quàm ipſum ſolum iam in charta abſolutum, & relictum elemẽtum. Hæc ferè audiuimus hodie: cras & deinceps reliqua eſpectemus. A. non omittendum illud præterea conſilium quod dabat. Vt orthographicos libellos Aldi Manutii Pauli F. aliorũq; volueremus S. Diu eſt cùm hoc factito.

ANNOTATIONES.

HOc progymnaſmate aliquot, & quidem, vt videmur bona, nec difficilia orthographiæ præcepta complexi ſumus, quæ magiſter induſtrius diſtinctè diſcipulis, & paucioribus verbis ediſcenda commendabit. Noſtri autem propoſiti non eſt hæc & ſimilia ex inſtituto proſequi. Quin autem nonnulla, & tanquam aliud agentes tractemus, facere nequimus: quandoquidem latinitatem in re litteraria proſequimur. In Typographeo) *locus eſt, in quo formis æneis libri deſcribuntur, inuento duorum fratrum Moguntiæ: primique omnium excuſi Lactantius Firmianus, & Auguſtinus de ciuitate Dei. Typographia, ipſa deſcriptio, ſeu. Ineptè igitur ac falsò, In typographia fui, ſi lo-*

locùm intelligas. Verùm hæc & alia id genus infinita quæ in lingua latina quaſi herba irrigua ſuccreuerunt vberrimè, quorùmque licet meſſem mettere maximam, vt eſt apud Plautum, curioſiùs emendare velle ac diligentiùs, vereor ne ſit apud fimum odorem ſpargere, & boues inuitos plauſtro ſubiungere.

PROGYMNASMA VNDECIMVM.

Dimiſſio improuiſa.

GORGONIVS, THEOBALDVS. EVSEBIVS.

GORGONIVS. De ſcholane? T. De ſcholâ. G. Proripuiſtis vos inde, an poteſtatem abeundi obtinuiſtis? T. Neutrum. G. Quid igitur exeundi tempus ante capitis? nec dum enim ſecundam audiuimus, & exiri ſolet ad quartam demum. E. Quin taces? non diſplicebit tibi, ſimul rem intellexeris. Bonum factum te in nos incidiſſe; lætitia & lubentia onuſti incedimus. G. Expedite breui. E. Præceptor nos dimiſit luſum. G. Hui, luſum? Dies Mercurii præſtitutus eſt, ad quē exerceantur ludi, non Martis. T. Sciſcitare ex aliis ſi lubet, & ſi inueneris ſecus, mētitos dicito. G. Ain tādē ita eſſe vt dicis? T. Quidni aiam? G. Qua propter dimiſit hodie? quid natum eſt noui? quid viro in mentē venit? E. Duplex cauſſa. G. Cedò. E. Vna, quia miſit sāguinē è brachio dex-

tro quod videbamus illum gestare in mitellâ bōbycina,& nigra. T. Altera quia hodie dabit natalitia. G. Mulsa loquimini: iam assentior. Est enim vtraque caussa perquam verisimilis: & in memoriam regredior, alias quoque nos ideo iussos redire domum, quia cum amicis diem suum natalem auctarus erat. T. Nobis nec opinantibus hæc fortuna obtigit: siquidem ita ingressi eramus gymnasium tanquam veteri more exituri. G. EV, probè. Nemo igitur hāc gratiam extorsit? E. Nemo, quod sciam: sponte sua benefecit bonis. G. Omnium quantum est qui viuunt hominum optimus est homo. Verùm in isto concessu, seu liberalitate sui magis quàm nostri rationem duxit: nam hæc lux, qua ipse primùm lucem hanc aspexit, & vitales auras hausit, omnino hilaris ei, & sine vlla perturbatione, molestiaque sumenda est. E. Nos lusum vadimus rectà. G. Siccine est sententia? E. Sic. G. Celeriter reuertar, & adiungam me vobis tertium. T. Vola curriculò; huuc diem suauem & amœnum agitabimus.

ANNOTATIONES.

BOnum factum te) *Plinius de viris illustribus, vbi de Scipione Africam. Bonum factum si in Capitolium eamus, Sueton. Vitellio cap. 14. Et Chaldæos dicere, bonum factum ne Villius Germanicus intra eundem Kalendarum diem vsquam esset. Plaut. Pœnula, Bonum factum est, edicta vt seruetis mea. Horum verborũ vsus erit propriè in edictis, quibus illa veteres bonis omnis caussa præponere, ac præscribere præfariq; solebant.*

lebant. Tertull. Edictum, cui adscribi non poterit, bonum factum, Turneb. l. 3. cap. 22. & alij Euprobe) *Particulæ approbantis seu laudantis, Græcè bene, rectè, optimè.* Quantum est qui viuunt hominum) *Catullus creber est in illis. Et quantum est hominum venustiorũ. O quantum est hominum beatiorum, pro, quotquot sunt, seu quam multi sunt homines venusti, beati. Sic Plaut. Persa Exi è fano quantum est hominum sacrilegissime. Idem, nisi fallor, alibi. Omnium quantum est qui viuunt hominum homo honoratissime.*

PROGYMNASMA DVODECIM.

Serus in ludum aduentus.

MAGISTER, DISCIPVLVS.

MAGISTER. Quousque tandem hoc festiuissimum, lepidissimùmque fructum discipuli ad me audiendum, multo iam die, vltimum omnium ventitabit?

Tota mihi dormitur hyems, & pinguior illo
Tempore sum, quo me nil nisi somnus alit,

inquit apud Martialẽ glis. Eho, aspice ad me, somni mancipium. Videte vt illi turgent oculi, vt soporis adhuc pleni sunt. Impexum est caput, illota facies, nõ apparet circum collum intima tunica, pendet indecorè in sinistrum latus pallium. Quid est quod stata hora nũquã expergiscaris? auscultate, vt componet sycophantias, & opplebit aures meas vani-

loquentia. D.Credas mihi affirmanti, tam mātuti-nus hic adeſſem, quàm iſtorum vllus, ſi quiſpiam domeſticorum è ſomno me vellet excitare. M.Eia verò, quia laudator deeſt ipſe te lauda. Quid tu ais? non te ad quintam, ſerò vtique, capit dormiendi ſatietas: vt è lecto allubeſcat ſurgere, explicata relegere, ediſcenda ediſcere, quò paratior ſcholam intres? D.Enimuerò nō poſſum profectò vltrò expergiſci. M.Nullus ergo domi tuæ ſeruus, nulla eſt ancilla, quæ te ſtertentē expergefaciat? D.ſunt famuli, ſunt ancillæ: at enim ne ipſi quidem primo diluculo ſuos lectulos deſerunt, ſomnoque, vt nos pueri, æquè paſcuntur. M.Vah, iſta ratio ponderoſa eſt. Parentes autem quî tandem hoc patiuntur? D. Neſcio, conniuent. M. Auſim ſponſionem facere, ni tu ab illis excitêre. Sed illa ipſiſſima cauſſa eſt: è ſtrato, vbi concaluerit, inuitiſſimè te moues, nunc potiſſimùm ſumma hyeme, ne conglacies. D.Ama me, illa vēriſſima cauſſa eſt quam expoſui, nec alia. Proinde iram tuam mollire velis, & animum in me quietiorem accipere. M.Tu igitur (turpè) ex tanta diſcipulorum frequentia repertus es vnicus, qui neque per te euigiles, neque per alium. Quàm timeo ne mihi verba des. D.Non te circumuenio. M.Dedam alicui negotium, qui domui quærat num ita ſit, vt tute narrâſti modo. Si mentitum deprehendero neque fidem in poſterum dictis tuis tribuam, & pro fallacia iſta meritam tibi mercedem dabo. Iamne hoc tenes? D.Oppidò. Fortaſſis non fatebuntur illi culpam ſuam. M.Immò fortaſſis fatebuntur culpam

tuam,

tuam, & dicēt te ab ancilla clarre inclamatum nihil consuesse respondere: similiter ac si etiam tum arctè & grauiter dormires. Quòd si iteratò clamet, & minetur, te nōnihil surrigere caput, & stridulo gutture quidpiam murmurare, velut ianuam in cardine: rursumq; super puluinum illud demittere, ac placidè, vt antea, sopori indulgere: & hanc esse vigilātiam tuam, videriq; aut præacutis sudibus te fodiendum, aut faces tibi admouēdas. D. Quod libido eorum ferat comminiscantur: ipsi tamē gallos canentes nihil morātur: non surgunt. M. Tu vero ne post crebram quidem ancillarum vociferationem potes somnum excutere, ô pigerrime homuncio. Sed nūc intempestiuè de sōno lētia tua longo sermone vtimur, diemq; cōficimus. Cognoscam de domesticis tuis. Si fueris verax, rem tuam feceris meliusculam: sin erit, vt vanitatis in te culpam admiseris, tuipse clamore tuo omnes Endymionas vigilantissimos præstabis. Assequeris, puto, quorsum hæc spectet comminatio. D. Admodum, Præceptor.

ANNOTATIONES.

FRustum discipuli) *Qui non est integer, qui non est totus discipulus, non verus, non germanus discipulus. Caussa patet. Plaut. Rud. propriè, & per hyperbolen. Loquere tu etiam frustum pueri? Id est, qui propter breuissimam staturam tuam magis dicendus es pars pueri, quàm puer.* Intima tunica) *Sic Gellius libro 10. capitul. 15. Valerius, interior tunica. Græcè..... Vide Brod. libr. 6. capitul. 7. Vulgò indusium, subucula.*

ſubucula. Dē quibus ita Varro libro 4. Subucula quod ſubtus: induſium quod intus ſubaudi geſtatur. Nonnius ſic. Induſium eſt veſtimentum, quod corpori inter pluri. mas veſtes adhæret quaſi intuſium. Quidam non in ſulsē linea, & linea tunica. Auſim ſponſionem facere) Quid ſit ſponſio, quibus verbis conciperetur, vide Sigonium libro 1. de iudicijs, cap. 21. & Budæum in Pandect. Exponit etiam, quid ſit ſponſione, & ſacramento contendere. Manut. in epiſt. 21. libr. 7. Ne conglacies) Verbum glaciare tanquam actiuum extulit. Horat. Ode 10. l. 3. & poſitas vt glaciet niues Puro numine Iupiter Cicer. conglaciandi verbum abſolutè 2. de natur. Deor. Tum aquæ declarat effuſio, quę neque conglaciaret frigoribus, neque niue pruinaue concreſceret. Celius ad Cicer. Curioni noſtro tribunatus conglaciat. Gallos canentes) Martial. l. 14. Criſtatas lucis aues pulcherrima periphraſi appellat.

Surgite, iam vendit pueris ientacula piſtor,
Criſtateque ſonant vndique lucis aues.

Ouid. autem 2. Faſt. Iam dederat cantum lucis prænuntius ales Plin. l. 10 cap. 21. Proximè gloriam ſentiunt, & hi noſtri vigiles nocturni, quos excitandis in operæ mortalibus, rumpendoque ſomno natura genuit. Norunt ſidera, & ternas diſtinguunt horas interdiu cantu. Cum ſole eunt cubitum, quartaque caſtrenſi vigilia ad curas laboremque reuocant. Nec ſolis ortum incautis patiuntur obrepere, diemque venientem nuntiant cantu, ipſum verò cantum plauſu laterum. Et alia ibidem pulchra de gallis gallinaceis. Iam verò cauſſam, cur ante lucem galli canant, ex Democrito his verbis red-

reddit Cicero lib. 2. de Diuinat. Depulso enim de pectore, & in omne corpus diuiso, & modificato cibo, cautus edunt, quiete fatiati: qui quidem silentio noctis, vt ait Ennius fauent faucibus. Lege fabulam Æsopi de muliere vidua, & ancillis quas ad gallorum cantus excitare ad opera consueuerat. Endymonias) *Canunt poetæ Endymionem à Ioue somnum petiisse perpetuum, & captum amore Lunæ, quoniam hominum primus, vt ait Plinius lib. 2. cap. 9. motus eius varietatem, ac dissimilitudinem deprehendit. Cicero 1. Tusc. Quasi verò quisquam ita nonaginta annos velit viuere, vt cùm sexaginta confecerit, reliquos dormiat. Ne suos quidem id velint, non modò ipse. Endymion verò si fabulas audire volumus, nescio quando in Latino obdormiuit, qui est mons Cariæ, nondum (opinor) experrectus.*

PROGYMNASMA DECIMVM TERTIVM.

Silentium & attentio.

SIGISMVNDVS, CÆLESTINVS.

SIgismundus. Dupliciter peccatur in gymnasio quotidie, ab aliis hoc, ab aliis illo modo. C. Quæ sunt ista peccata? S. Confabulari, & Præceptori non attendere. C. Qui prius designant, vtroque tenentur. S. Ita prorsus existimo. Verùm qui aliud agunt, alibi oculis curiosè diuagantur, pingunt animalia, equites, stultos, libellos ineptos legunt, chartas & scam-

ſcamna conſcindunt, illi in poſteriore genere culpam caſtigabilem committunt. C. Verè dictum sētio, & noui quorum iſta eſt conſuetudo. S. Tu ipſe vnus de illis es. C. Egone? S. Ita, næ. C. Falsò hoc in me vitium confers. S. Mentiri non eſt meum. C. Attentiſſimè audio. S. Non ſemper. C. Si quando eorum quæ tu cōmemoraſti aliquid ago, quaſi ſi quid per trāſennam inſpicerem & leui brachio id fit. S. Vt eleuat hic peccatum ſuum? C. Haud eluo: vt loquor, ita res eſt. S. Quin eſt quādo ſermunculos ſeris cum proximis. C. Demiror tantum tibi eſſe otii à rebus tuis, vt aliena cures. S. Tam ſine pudore id perpetratis, vt nō poſſim nō notare: videret vel cæcus, audiret etiam ſurdus. C. Viciſſimte captabo. S. Capta, nō capies tamē. Sed extra iocum, deſiſte, ſi te amas, ab huiuſmodi virtutibus, & noli cùm te ipsū priuare tantarum vtilitatum fructu, cum alios impedire. C. Quos alios impedio, cùm tenuiſſimo ſono loquar? S. Qui propiùs tibi aſſident, dextrà, ſiniſtrà, & à tergo. C. Apage cum ſuperſtitioſa iſta religione tua. S. Amicè momenti volens obſecunda, & boni conſule: alioqui coactus, nō mihi ſed Magiſtro flagriſte operienti obſecundabis. C. Adeò infāda hæc tibi peccata videntur? S. Magna procul dubio ſuo in genere. Nā quid indigniùs, ac turpiùs in ſchola delinqui poſſit, haud diſpicio. C. Nili aut ego mutus fiam, aut tu obſurdeſcas, difficilè pax inter nos erit. S. Tu cōſidera quorſum eas, & quid tibi futurum ſit. Auceps quādo concinnauit aream, effundit cibum: aues aſſueſcunt, ſæpe edunt: ſemel ſi ſunt captæ, rem

ſol-

soluunt aucupi. C. Intelligo parabolam. Opere maximo dabitur opera, ne fraudi sit hoc aucupium.

ANNOTATIONES.

PEr transennam) *Prouerbium, ortum à negotiatoribus & mercatoribus, qui cancellos vimineos, aut ligneos mercibus obiiciunt, quæ transennæ dicuntur, quod per eas aspectus transeat. Per huiusmodi igitur transennas non sigillatim, sed summatim nec propè, sed procul res videntur.* Cic. 1. de Orat. *Quin tu igitur facis idem, quod faceres, si in aliquam domum plenam ornamentorum veniſſes? si ea sepositа, vt dicis essent, tuque valde spectandi cupidus esses: non dubitares rogare dominum, vt proferri iuberet, præsertim si esses familiaris: similiter nunc petes à Crasso, vt eam copiam ornamentorum suorum, quam constructam vno in loco quasi per transennam præterеuntes strictim aspeximus, in lucem proferat, & suo quidq; loco collocet. Vt igitur per transennam aliquid inspicere, est non propè, nec diligenter, & in transitu inspicere: sic quasi per transennam aliquid agere, erit idipsum agere obiter translatione ab oculis ad sensus alios, id quod sæpe fit.* Leui brachio) *Hoc, vt etiam illo, molli brachio, opera indiligens significatur. Hinc molli brachio aliquem obiurgare leui brachio aliquid agere. Cicero ad Atticum. Translatum à parentibus & magistris fortasse, qui remissiùs filios ac discipulos verberant.* Quid tibi futurum sit) *Quod admirantes, aut de malo aliquo siue accepto, siue accipiendo interrogantes dicere solemus, quid illi contigit? quid de illo fiet? quid mecum agetur? quid de*

isto

iſto faciam? & ſimilia, Latini ſic multò venuſtiùs: quid illi, quid mihi fiet? quid illi, aut, illo factum eſt? per dandi ſcilicet atque etiam auferendi caſum, omiſſa præpoſitione. Cic epiſt. 1. lib. 14. Si nos premet eadem fortuna, quid puero miſero fiet? Ibidem epiſt. 4. Quid Tulliola mea fiet? In Verr. Quid hoc homine faciet? Terent. Andr. Quid me fiet? Plaut. Trinum. Si quid eo fuerit. Ne fraudi ſit hoc ancupium) *Fraus pœnam quoque, damnum, periculum & incommodum veteribus ſignificat: non modò deceptionem, fallaciam, atque dolum. Liuius libr. 1. Rex, faciſne me tu regium nuntium popul. Roman. Quiritium? Quod ſine fraude mea, populique Romani Quiritium fiat, facio. Cicero ad Lentulum epiſt. 5. Si quid his rebus quas tibi fortuna largita eſt, nonnullorum hominum perfidia detraxerit, id maiori illis fraudi quàm tibi futurum. Et pro Cluent. Quæ res nemini vnquam fraudi fuit. Id eſt nunquam pœna dignum exiſtimarunt, vel nunquam damno fuit. Terentius Heaut. In eandem fraudem ex largitate nimia, atque ex parſimonia incides. Id eſt, vtrumque perinde damnoſum eſt. Sed prioris illius ſignificatus ſunt duo belliſſima loquendi genera apud Lucretium, dare fraudem alicui, & induere ſe in fraudem; quomodo dicimus induere ſe in plagas, in laqueos.*

PRO.

PROGYMNASMA DECIMVM QVARTVM.

Suggestio.

MAGISTER, STEPHANVS DISCIPVLVS.

MAGISTER. Sæpenumero cũ minis ſeueriſſimis interdixi vobis pueri, ne ſubueniretis recitãtibus, vbi eos deſerit memoria: vos nihilominus, qui mos eſt veſtet, idem peccatum peccare nõ deſinitis, & patientia mea nimium abutimini. Iam poſtremùm moneo, prædico, & antè denuntio, tibi præſertim capillate, tibi bone Stephane, quem obſeruaui præter cæteros in iſta noxia contrahenda diligẽtiſſimum, niſi temperaueritis ab iſta intempeſtiua beneuolentia, non ego mihi temperabo ab iracũdia. *S.* Non ſoleo tam frequenter. M. Non ſoles? Nemo quiſquam frequentiùs. Proſpice rebus tuis: nam acriter vlciſcar te, ſi vel ſemel ampliùs ſuggerẽtem conſpexero. *S.* Spero mitiora. M. Spera quæ vis, quod acciderit patienter ferto. *S.* Oportet me gratum eſſe aduerſus bene meritos. M. Etiam tu taces? Illa merita tua merebuntur, quod dixi, præmium. Itaque niſi finem datis mutuò bene merendi & imperium meum minuendi, faciam ego vt huius diei, locique, meique in omnem vitã memineritis. Et ego quidem verberando, vos vapulando defatigabimini. *S.* Crudele promiſſum. M. Nihil hoc genere puerorum pernicioſius in ſchola. Quid enim?

dum

dum hinc inde, dextrà leuaque, antrorsum, retrorsum recitantibus subueniunt, vbi eos memoria fugit illos reddunt ignauissimos, & ipsi exspectatione similis beneficii socordia socordiores fiunt. Quisque sui memor, vt pœnam ne sentiat, punienda ne designet.

ANNOTATIONES.

IDem peccatum peccare) *Atticismus, est Æschyl. Promet. & similia multa, quæ etiam non luculenter græcè doctus nouit. Latini eodem modo, furere furorem, gaudere gaudium, canere cantilenam, currere cursum, somniare somnum, metere messem, pugnare pugnam, ludere ludos, aut ludum, quo postremo vsi sunt Plaut. Mostell. Terent. Eunuch Horat. Ode 26. libr. 3.* Crudele promissum) *Hoc quasi non audiente magistro, summissa voce, aut auerso ad condiscipulos vultu dici intelligendum est, vt sæpe fit apud Comicos. Tale fuit, quod dialogo sexto in extremo posuimus, cùm puer mendax iam cædendus ita loquitur. Miser, ah miser, cui tam malè vertit dolus.*

PROGYMNASMA DECIMVM QVINTVM.

Absentes.

BENE;

BENEDICTVS, AVGVSTINVS.

BENEDICTVS. Multorum dierum interuallo nõ te vidimus in gymnasio, Auguſtine: nec tamen fuit, quod miratus ſum vehementer, cùm Præceptor te requireret, aut mitteret, qui, vbi eſſes, & quid ageres inueſtigaret. Cur abfuiſti? A. Malè me habebam: idqve ne lateret Magiſtrum, curaui, quò bona cum eius venia, & tutò abeſſe liceret. B. Meritiſſimò nõ apparuiſti: ſi quidem eſt, vt autumas. Conualuiſtine? A. Nondum planè me confirmaui. B. Quamdiu ægrotaſti? A. Quamdiu me in ſchola non conſpexiſti. B. Haud equidem recordor quantum temporis abierit. A. Dies compluſculi vndeuiginti omnino. B. Quid erat morbi? A. Febricula. B. Quo medicamento ei ſubueniſti? A. Inedia probè ſola, qua maximos quoſque morbos, & grauiſſimos depelli ſolere, aiebat Magiſter auctores in medicina claros & nobiles aſſerere. Vacuus mihi venter crepitare: ego floccipendere. B. Facili negotio conſequêre, quæ interim præcepta nobis & explicata ſunt. A. Sic mihi perſuaſi: & in eam rem, ſi non recuſas, vtar tuis ſuppetijs. B. Repetam tibi omnia, & rectiſſimis tuis atque optimis ſtudijs non grauatè obſequar. Quando te rediturum cenſes? A. Secundum natalia Domini. At tu quid vagaris? cur nõ es in ludo? B. Eram in itinere cum libris: ecce tibi, pompa procedit ferentium inſtrumẽta gladiatoria, ſiue athletica. Ego illos ſequi in aulam curiæ: ibi ludicrum illud certamẽ certantes ſpectaui voluptate mirifica. Nam vbi ætas maturuerit, eandem artem

addi-

addiſcere cogito: quandoquidem diſciplinis liberalibus non eſt aliena. Noui perplures literatos, eoſdemque athletas non ſpernendos. A. Craſtina luce quam expurgationem habebis? B. Intendenda erit aliqua fallacia, quæ me virgarum periculo animat: nox dabit conſilium. Si mendacium dixero, ſolens meo more fecero. A. Timeo ne aliorſum cadat res & tu propter hanc curioſitatem ſpectandorum gladiatorum ſine vibicibus à Magiſtro non dimittare. B. Euaſi non ſemel, confictis cauſſis abſentiæ. A. Beſtiæ quædam cùm canibus bis, ter, elapſæ fuerint, tandem capiuntur, & pereunt. B. Oh, non adimet mihi vitam iſta verberatio. Gymnaſium flagrorum me appelles licet: quibus mea cutis induruit, vt ſi ad fumum pependiſſet. A. Tua res agitur. In quem exẽpla fient, quique clamauerit vſque ad rauim, illi, puto, aliquid dolebit.

ANNOTATIONES.

VNdeuiginti) *Sic vndetriginta, vndequadraginta, vndequinquaginta, & deinceps. Vnum de viginti ſi auferas, manent decem, & nouem: ita in alijs. Similis modus eſt, duodeuiginti, duodetriginta, duodequadraginta. Vtraque ratione dicendi crebrò boni auctores vtuntur.* Quo medicamento ei) *Primum eſt cauere, ne in morbum dilabamur. Cauebimus ſi ſeruemus quæ de tuenda valetud. à Plutarcho, à Marſilio Ficino, & ab alijs ſcripta ſunt. Proximum, vt ex illo conualeſcamus: quod quidem ſi non per inediam ſolam at certè nunquam ſine inedia videmus fieri.* Cauſsa enim

enim ſublata, etiam affectus tollitur. Atqui morborum cauſſæ quæ ſunt aliæ, niſi humores vitioſi, ac nimij? humores autem vnde niſi è cibis oriuntur? Quorum moderationem ac delectum qui adhibent, & rariùs ægrotant, & citiùs curantur. Venter crepitare) *Plaut. Menæch.*

MED. Dic mihi, an vnquam tibi inteſtina crepitant, quod ſentias?

M. Vbi ſatur ſum, nulla crepitant: quando eſurio, tum crepitant,

Horat. ſat. 2. libro 2. latrantem ſtomachum ſale, & pane bene leniri affirmat. Nox dabit conſilium) *Plutarch. libr. de Curioſit. noctem (velut amicam intelligentiæ) vocabant euphronen: videlicet arbitrantes quietem, & aſſiduitatem illam, nullis interpellantibus aliarum rerum curis, multum habere momenti ad inuentionem eorum quæ inquiruntur, Cicer. 2. de Orat. Nox te nobis, Antoni, expoliuit, hominemque reddidit.* Si mendacium dixero) *Inter mendacium dicere, & mentiri Nigidius apud Gellium hoc intereſſe vult, quod qui mentitur, ipſe non fallitur, ſed alterum fallere conatur. Qui mendacium dicit, ipſe fallitur. Vir bonus præſtare debet ne mentiatur, prudens ne mendacium dicat. Nihilominus hęc ſæpè confunduntur.* Non adimet mihi vitam) *Exemplum proiectæ in puero audacię. Tax tax tergo meo erit inquit ille in Perſa, non curo.* Gymnaſium flagrorum) *hominem in quo aſſiduè verberando flagra & virgæ exercentur. Salutatio duorum ſeruorum in Plaut. Aſin. hæc eſt. Le. Gymnaſium flagri ſalueto, Li. Quid agis cuſtos carceris?*

Le.O caternarum colone. Li.O.Virgarum laſciuia. Tua res agitur) *Genus loquendi haud inelegans, cùm dicimus alicuius rem, famam, dignitatem gloriam, ſalutem, caput, rem agi. Id eſt, in diſcrimine, periculoque verſari. Cicer. pro lege Manil. Aguntur bona multorum ciuium. De Orat. Agitur non ſolùm ingenij noſtri exiſtimatio. In Philippus libertas agitur populi Romani.* In quem exempla fient) *Puniendorum peccatorum rationes tres adducit Gellius l.6.cap.14. Tertia ratio vindictæ eſt, inquit, quæ à Græcis nominatur: cùm punitio propter exemplum neceſſaria, vt cæteri à ſimilibus peccatis, quæ prohiberi publicitus intereſt, metu cognitæ pœnæ deterreantur. Ideirco veteres quoque noſtri exempla pro maximis graniſſimiſque pœnis dicebant. Iam Latini exemplum prodere in aliquo, vt Cic pro Flacco. In ali. quo exemplum ſtatuere, vt idem in 4. Verr. Exempla cruciatus edere in aliquem, vt Cæſar. 1. de bello Gall. Exempla edere, vt Terent. Eunuch. Exempla faciam, ego in te: aut ſine præpoſitione (vt quidam legunt) eſt apud Plaut. Moſtell.*

PROGYMNASMA DECIMVM SEXTVM.

Accuſationes.

HIERONYMVS. FELIX, MAGISTER, ALEXIVS, PANTALEON, BERNARDVS, EVARISTVS, GERVASIVS, CYPRIANVS, DAVID, IONAS.

HIE-

HIERONIMVS. Papæ, quid tu audaciſſime locum alienũ occupas? F. Alienum? H. Ita loquor, alienum. F. Tuumne? H. Meum, inquam, F. Non eſt hic locus tuus. H. Cuius eſt? doce me. F. Meus. H. Age ſi quid agis. F. Quid ego agam? H. Reſtitue meũ mihi locum, quem inuolaſti. F. Si tuus ſit, reſtituam. Aufer hinc iurgiũ, ſi ſapis. H. Præceptor, ille mihi iniuriam infert. M. Quid illic clamoris exoritur? H. Felix, dum ego aliquanto poſt tempus venio in ſcholã impudenter vendicauit locũ meum. F. Falsò me accuſat: teneo locum meũ. M. Quid tu ad hæc? H. Quia honoratior eſt locus, idcirco me abſente auſus eſt in alienã poſſeſſionem irruere. F. Non irrui. H. Irruiſti: reſtitue debitum. F. Nihil debeo. M. Dirimã litem. Meridianis horis parati inſtituatique ad concertationẽ eritis. Tum ſi tu Felicem, Hieronyme, diſputando viceris, infimo ipſum loco, prope ianuam collocabimus, vt ei tutelã gerat, & humilietur qui ſe nouo exemplo exaltauerit. Sin ipſe te ſuperarit, retinebit hunc locum, quoniam te dignior omnium punctis cenſebitur qui hic ſedeat, & iuſtè eũ repetere non poteris, mea quidẽ ſententia. F. Æqua conditio. H. Non detrecto hanc pugnam. Cõmutabo tibi nomẽ hodie, ſi viuam, vt pro Felice Infelix vocere. F. Minas tuas floccipendo. M. Quos eſt poſt tergum meũ confabulantes audio? Heus, quinam modo inter ſe cõfabulati ſunt. A. Pantaleon & Bernardus. M. Linguati pueri, quare non ſilẽtio ediſcitis, quæ mox recitetis. P. Non ſumus confabulati. A. Eſtis, & diu fa-

tis. B. Reuera non garriuimus. M. Quid fuit igitur? P. Interrogabam nonnulla Bernardum, quæ minùs intelligebam. M. Qua in re? B In Catechismo. A. Hoc se facere simulabant illi quidem, verè autem de suis quibusdam nugis sermonem miscebant. P. Te tam audacter asseuerare? M. Hem astutiam; saturne rem Alexius? B. Certè hic minimè. A. Conuincam vos argumento palàm: etenim sententias quasdā retineo de sermunculo vestro. M. Premit aduersarius. Fateamini quod res est, & culpa vos soluā. Si pergitis inficiari. virgas cernitis i ijs non tam ob ruptum silentiū, quàm ob mendacium tangam vos vsq; ad neccē. B Fatemur: de prandio heiterno, in quo simul accubuimus, colloquebamur. M. Cauete, alioqui pessimè cœnatos dimittam. E. Est quod exponā, Præceptor, M. Expone. E. Heri Geruasius, & Cyprianus se conuitijs alternatim consectabantur, vicissimq; pugnis onerabant egregiè. M. Vidistin'? E. Vidi cum fortè fortuna in eos ambulans incidissem. M. Quo tempore? E. Haud multò post, quàm solutæ sunt scholæ. M. Quo in loco? E, In publico, ante domum Cypriani. Mirabantur prætereuntes, & consistebant. Quin his auribus audiui qui dicerent: ò pueros malè moratos. Vtinam aliquis Magistro rem indicet, vt is ambobus pro dignitate stipendium numeret. M. Tantumne est? E. Tantum. M. Facinus improbum, Surgite, & procedite in medium bellicosi homuli. Haccine disciplinam aut à parentibus vestris, aut à me percepistis? hæccine vos flagitia conscisceretis, contumelias intorquere, & obserere pugnis sodales

suos,

suos? G Coegit me Cyprianus. C. Tu me coegisti. M. Vtrûque nequitia sua coegit: ambo furore, & amentia impulsi ab officio discessistis; de hoc nulla est quæstio. Me tamen cogitis vobis pro isto conflictu mercedem liberalem, præsenti, & probata pecunia tribuere. Expedito mihi virgâ, Euariste, de vitigis melioribus, actutum. E. Curabitur. M. Quę porrò controuersia conflauit hoc duellum? G. Irridebat me suspensio naso Cyprianus, quòd per femoralia indusium dependebat, & risu pæne emoriens, multis qui fortè circûstabant, audientibus: en, inquit, iste tam auidè cibũ vorauit, vt ipsas quoq; mappas deglutiuerit. M. Magna verò, & sine dubitatione intolerabilis iniuria. Cur ad sartorem subligaculũ reficiendũ non deportasti? G. Non aduerti esse lacerũ. M. Non aduertistis? Sat argumenti, te morum ciuilitatem nõ attigisse vel extremis digitis. Ad rusticanos cum isto Geruasio; qui cum vrbanus sit, vrbanum nihil habet. Iam, quas tibi contumelias imposuit? C. Nebulonem, & proditorem me appellabat. M. Quibus tu Geruasium epithetis contra cohonestasti? G Subulcum, & asinũ me nominabat. M. Hoc fuit tubis cecinisse; deinde ex exemplo secutũ est prælium, ventum ad manus, contudistis alterutrũ; noñ. G. Factũ. heu. C. Ac nisi me in pedes dedissem, cerebrum mihi diminuisset: sic iracundia & furore exarserat. M. Ego, vt munificus Imperator, istis duobus tam strenuis bellatoribus propter generosissimã velitationem dabo donatiuum. Et quia Geruasius ob caussam leuiorem tantoperè non debuit excandes-

cere, dabo illi maius. Te quoque docebo Cypriane, huiusmodi scurrilibus iocis & intempestiua dicacitate abstinere de cætero. Ite, & ad præmia capienda resolutis ligulis vos comparate. P. Præceptor, Alexius pingit. M. Alexi, quid facis? A. nihil. M. nihil? at iam faciam tibi aliquid. Exhibe chartã. A. nihil est. M. Ostende sine mora. A. Quæso. M. Videam. O. Alexi, ecquando in ludum pictoris iuisti? quam graphicè adumbras canes & ceruos. Suppone sinistram serulæ. suppone, ecquid audis? A. ah, ah, M. Concerpito. Si rursus deprehendero pingentem, scis quid tibi depicturus sim? A. Scio. D. Præceptor, licetne pauca? M. Quid dicturus? D. Ionas non habet librũ. M. Vbi est liber tuus? I. Amisi. M. Siccine rem tuam custodis. Domine, an in schola, an in via? I. Nescio. M. Quæsiuisti? I. Tanquam si aciculam quærerem. M. Nisi tu ante noctem repereris, cras in te exemplum edetur, vt ne quis deinceps perdat libros suos.

ANNOTATIONES.

OMnium punctis) *Horatius ad Pisones. Omne tulit punctum qui miscuit vtile dulci. Omne punctum ferre est omnibus omnium sententijs atque suffragijs aliqua re dignum, seu in aliquo præstantem iudicari, seu placere vniuersis. In suffragijs, in quibus magistratus vel leges, vel tale quid rogabatur, binæ, nisi fallor, tabellæ singulis suffragium laturis dabantur: quarum altera punctum sine dubitatione, altera nihil, vt ego puto, scriptum habebat. Itaque qui fauebant, tabellam puncto inscriptam: qui aduersabantur, alteram inanem coniiciebant. Hinc Cicer. pro Plancio dixit tribus*

bus nonnullas punctis totidem tulit. Idem Tusc. 4. Quid de nostris ambitionibus, quid de cupiditate bonorum loquar? Quæ flamma est, per quam non concurrerint ij, qui hæc olim punctis singulis colligebant? Corrad. in Brut. Pugnis se onerabant) *Plautus Amphit Onerandus est pugnis probè. Sic onerare maledictis in Pseud. Onerare lætitia senem, in Cap. Cicer. ep. 10. l. 3. Onerare aliquem mendacijs. Plaut sunt etiam. pugnum impingere. Bacch. Pugnis aliquem contundere, ibidem. Pugnum in os impingere pugnis pectere, pugnis aliquem incursare, Rud. & Pseud. Pugnis cedere, Amphit. Pugnis concisus, Ibidem.* Dabo donatiuum'] *Munus, seu donum quod populo dat Princeps seu Imperator, dicitur Congiarium, de quo Sueton. in Octauio, Cap. 41. & Caligula cap. 17. Quæ autē largitio fit in milites, vltra stipendia, videlicet ob victorias, adoptiones, inaugurationes Cæsarum, ea donatiuum vocantur. Budæus in Pandect. Steuechius ad cap. 20. l. 2. Vegetij. Attamen idem Sueton. non malus latinitatis auctor, libello de claris Rhetorib. cap. 3. cùm de Sex. Clod. agit, vocem, congiarium pro dono vsurpat, quo quis priuatim à Principe afficitur, his verbis. A quo (Antonio) mox Consule ingens etiam cōgiariū accepit, vt ei Cicer. in Philippicis obijcit. Eodem modo in Iul. cap. 27. Et in Vespasiano c. 18. & Cælius ep. 1. l. 8. Plancus inquit, magno congiario donatus à Cæsare. Seneca item ep. 29. Scrutabitur scholas nostras, & obijciet philosophis cōgiaria amicas, gulam. Sic videtur. Cic. vsus epist 6. l. 10. ad Attic.* Ante noctem repereris) *Quod Grammatici quidam ex versu Ouid. 1. Metamorph. Tu non inuenta reperta es,*

inter inuenire & reperire hoc discriminis esse volunt, tu illud sit cum labore diu quæsitam rem assequi: hoc, fortuitò oblatam nanciſci, istuc nihil est. Nam & reperio clarissimi scriptores dixerunt pro eo, quod est opera studioque adhibito adeptus sum: & inueniri ab ijsdem dici videas, quod non est quæsitum. Legendus Alex. ab Alexand. & in eum Tiraquellus l. 4. cap. 17.

PROGYMNASMA DECIMVM SEPTIMVM.

Petitio Iusus.

PHILIPPVS, MAGISTER, PVERORVM TVRBA.

PHILIPPVS. Memoriter memini, Præceptor dixisse te aliquando nobis, necessariā esse in rebus vicissitudinē, nec durare posse quod alterna requie careat. M. Quid tum postea, quam ob caussam tu id mihi nunc subijcis? P. Haud sanè inconsultò, ac temerè tuā hoc loco repetiui sententiā. M. Ergo quid te mouit, dicito. P. Quoniā res quædam est quam me à benignitate tua impetra tū auferre volo. M. Memora puer. P. Si molestè, non es laturus. M. Nisi tu iniustū quid à me petas, indignè non feram, quidquid petiueris. Nā vt iusta ab iniustis petere insipientia est: sic iniusta à iustis impetrari non decet. P. Ne tibi lubeat siniſtrū suspicari. Iustè ab iustis iustus sum orator datus, & aduenio omnibus

bus lubentibus, vt quod in rem noſtram commu-
nem ſit, hoc à tua lenitate obtineam. M. Eloquere,
quid eſt quod obtinere geſtis? P. Paullum eſt. M.
Quin tu vno verbo dic, quid eſt? P. Iam dies effluxe-
re cõplures, ex quo libris ſemper affixi fuimus. M.
Trabalibus clauis, opinor. Subolet quorſum eua-
ſurus ſis. Bene habent tibi principia. Pertexe telam,
ſed aptè, vt ne compellã te retexere. P. Et exerci-
tationibus auditionũ, ſcriptionum, recitationum,
concertationum pænè exhauſti ſumus. M. Itane
verò? Exhauſti? O me in diſcipulos atrocem, ô cru-
lem. P. Nec vnquam nobis vel ad momentũ reſpi-
rare, vireſque feſſas reparare datum eſt. M. Vt res
ſuas exaggerat? quodque contritum vetuſtate
prouerbium: ex muſca elephantum. P. Quare ve-
hementer, & sũmiſſe te rogamus. Præceptor no-
ſter, pomeridianis horis ad lusũ remiſſionemque
animi deſcendere tuo conceſſu licitum ſit. M. Æ-
quiſſimum poſtulas. Verùm ego his conditionibus
hanc poteſtatẽ largior. Vt abſque tumultu ludatis
neue quis alteri turbas ciere inſiſtat. Vt ante quin-
tam ad libellos redeatis. Vt deinceps manibus pe-
dibuſque, cũ haſta, cũ ſcuto, quod aiunt, ad veſtra
ſtudia incumbatis. P. Iuſtæ conditiones: accipimus,
vt pro tota ſchola reſpondeam. M. Capeſſe cursũ:
condiſcipulos affice tam bono nuncio. P. Gratias
magnas, ingentes, tibi agimus, humaniſſime atque
optime Præceptor. Heus heus pueri. PV. Nunquid
nam apportas noui frontẽ exporrexiſti, hoc omen
placet. P. Oneratum lætitia pectus apporto. Ego

veſter

veſter hodie orator & exorator fui apud Magiſtrũ PV. In quo? P. In ludendi venia. PV. Voluptatẽ magnam nuntias. Habemus ergo rem factam? P. Fa. ctã. PV. Bene factum, & volup' eſt. Deus te bene amet. Ludemus igitur? P. Niſi mauultis inhærere libris. PV. Valeant libri. Ludamus, ſocij euge ludamus. P. Silete, non permittit gratis ludere. PV. Qua mercede? P. Vt abſque inconditis clamoribus, abſq; ſtrepitu, crepitu, fremitu: ſic enim interpretor quod dicebat de tumultu & iurgio vitandis. PV. Fiet. P. Vt ante quintam ad libros nos recipiamus. PV. Fiet. P. Vt deinceps neruis omnibus diſcamus. PV. Hic melius eſt reſpondere, fiat, quàm fiet: optare, quàm promittere.

ANNOTATIONES.

PEtitio luſus] *Quomodo ſtirpes mediocribus aquis aluntur, abundantibus ſuffocantur: ſic animus moderatis creſcit laboribus, nimijs obruitur. Danda eſt ergo pueris à continentibus laboribus reſpiratio: idque in animo habendum, totam vitam noſtram in remiſſionẽ eſſe, ſeriumque ſtudium diuiſam. Plutarchus de lib. educand. Quintil. l. 1. cap. 3. Danda eſt tamen omnibus aliqua remiſſio: non ſolùm, quia nulla res eſt, quæ perferre poſſit continuum laborem, atque ea quoque, quæ ſenſu, & anima carent, vt ſeruare vitam ſuam poſſint, velut alterna quiete retunduntur: ſed quod ſtudium diſcendi voluntate, quę cogi non poteſt, conſtat. Plura ibidem de luſibus puerorum.* Neceſſariam in rebus vi-

ciſſitudinem) *Seneca epiſt. 36. Obſerua orbem verum inter ſe remeantium. Videbis in hoc mundo nihil extingui, ſed vicibus deſcendere ac reſurgere. Æſtas abit, ſed alter annus illam adducit. Hyems cecidit, referent illam ſui menſes. Solem nox obruit, ſed ipſam ſtatim dies abiget. Stellarum iſte diſcurſus quidquid praterierit, repetit. Pars cæli leuatur aſſiduè, pars mergitur. Plutarchus de lib educand. Quam ob cauſſam non vigilia modò, ſed & ſomnus inuentus eſt, neque bellum duntaxat, ſed & pax: neq; ſine ſerenitate tempeſtas: neque ſeria negotia tantùm ſed & feriæ Vtq; in vnam ſummam contrahamus, requies laborum eſt condimentum & quæ ſequuntur.* Altera requie careat) *Ouid. Quod caret alterna requie durabile non eſt. Pub. Syr. Iucundum nihil eſt, niſi quod reficit varietas.* Memora puer) *Vt Græcis ſic Latinis puer pro ſeruo pro filio, pro eo, cui contrarium eſt puella, pro ætate, anniſque primis capitur. Numero autem multitudinis vtrumque ſexum comprehendit Gell.* Trabalibus clauis) *Claui trabales grandes claui ſunt, quibus conſinguntur trabes. Figere aliquid trabali clauo, pro uerbium. Cic in Verr. vt hoc beneficium (quemadmodum dicitur) clauo trabali figeret: id eſt, confirmaret & conſtabiliret. Telum trabale 12. Æneid. eſt ingens & magnum telum, inſtar trabis.* Ne compellam te retexere) *Alluſium ad dictum vetus. Penelopes telam retexere, id eſt, inanem operam ſumere, & deſtruere quod effeceris. Hom. Odyſſ. 2. caſtiſſimam illam, & ſidiſſimam viro ſuo Penelopen procos connubium eius flagitantes, & impotenter iam inſtantes hoc modo*

elu-

eluſiſſe fingit. Promittit ſe rupturam, vbi telam, quam tum haberet in manibus, pertexuiſſet. Quam conditionem cùm illi non repudiaſſent, callida mulier quod per diem texuerat per noctem diſſoluebat. Bellè autem eadere Propert. eleg. 9, l. 2.

Penelope poterat bis denos ſalua per annos
Viuere, tam multis fœmina digna procis.
Coniugium falſa poterat differre Minerua,
Nocturno ſoluens texta diurna dolo:
Viſura & quamuis nunquam ſperaret Vlyſſem.
Illum exſpectando facta remanſit anus.

Num quidnam) *Terent. Andr. Vt ſciam nunquidnam hæc turba triſtitiæ afferat. Nunquidnam amplius tibi cum illi fuit? & alias quoque Cicer. 2. de Orat. Quid vos tandem, Craſſus Numquidnam, inquit voui?* In ludendi venia] *Hæc vox non ſemper ad culpam refertur nec perpetuò ea vi effertur, qua in Amphitrione Plaut. vt hoc pro ſexcentis adducam.*

Per dexteram tuam te Alcumena oro, obſecro.
Da mihi hanc veniam, ignoſce irata, ne ſies.

Sæpiùs etiam poteſtatem, & petitionis conceſſionem approbationẽ notat. Cic. pro Archia. Quæſo à vobis vt in hac cauſſa mihi detis veniam. de Orat. Date nobis hanc veniam, vt ea, quæ ſentitis de omni genere dicendi, ſubtiliter perſequamini. Cornific in 4 ad Herennium. Veniam ad vos ſi mihi ſenatus det veniam. Plaut. Trin.

LY. Ob eam rem hæc, pater, autumaui, quia res quædam eſt quam volo.
Ego me abs te exorare. PH. Quid eſt? veniam iam dare geſtio.

Æmi-

Æmilius Probus in Themistocle. Huius Rex animi magnitudinem admirans, cupiensque talem virum sibi conciliare, veniam dedit. Annum videlicet ei concessit quem petebat, ad discendam linguam Persicam. Iterum in Pausania. Quòd si eam veniam sibi dedisset. Sic. cùm verbum, licentia in vitio semper putetur esse, proferaturque è Terent. Deteriores omnes sumus licentia, id secus est. Aliquando enim honestam potestatem significat, & dare licentiam est, Cic. 1. Offic. Nec quenquã hoc errore duci oportet, vt si quid Socrates, aut Aristippus contra morem consuetudinemque ciuilem fecerint, locutiue sint, idem sibi arbitretur licere. Magnis enim illi & diuinis bonis hanc licentiam assequebantur]. Et in 3. Nobis autem Academia nostra magnam dat licentiam, vt quodcunque maximè probabile occurrat, id nostro iure liceat defendere. His duobus locis haud existimo rectè facturum, si quis licentiæ nomen immoderatã libertatem, impunitatemq; interpretetur.

PROGYMNASMA DECIMVM QVINTVM.

Idem argumentum.

PHILIPPVS, MAGISTER.

PHILIPPVS. In memoria mihi est, commendasse te aliquoties nobis requietem, & otium à continuatis studiorum occupationibus, cùm, haud

scio

scio ex quo poeta, versiculum illum recitares, Interpone tuis interdum gaudia curis. M. Optimum est: vellem perinde fixisses animo tuo alia permulta, quæ non semel de me audiuistis. P. Compactò ad te venio. M. Quapropter venis? P. Vt quidpiam abs te auferam. M. Vt aliquid auferas? hem. Ergo furatum huc venisti, quantum intelligo. Scin' quomodo se tibi res habet? tute auferaris faxo, cùm te in manifesto facinore deprehensum, loris adeò benignè cooperuero, vt vestigium facere non possis. P. Ridicularia nihil moror: alio, & interiore significatu hoc verbum cepi: quod præreuectum est mentem tuam. M. Impetrabundus, vt sic dicam, ingressus es. P. Facultatem ludendi vt abs te impetrarem, ideo huc aditum tuli. M. Morem antiquum atque ingenium hic adolescens obtinet: magis de ludo, somno, quàm Alexāder Macedo de orbe terrarum sub imperium subiugando cogitat. Cùm dies status venerit, tum ludes ad lassitudinem, contradicente nemine. P. Mi Præceptor, sine nos lusitare secundum meridiem. M. Non sino neque tu istam rem in spe aliqua habueris. P. Quare tam præfractè recusas? M. Quod vos similiter satis præfractè indiligentes, & ignaui estis. P. Immò certè diligentes. M. Quàm iniquè comparatum est, vt nemo vnquam libenter semetipsum fateatur malum? omnes sese amant. P. De reliquo senties nos quàm studiosissimos. M. Quod promittunt pueri, in vento & rapida scribere oportet aqua. P. Obsecramus (nam ego totius scholæ personam recepi) ne te hodie inexorabilem præbeas.

beas. M. Res ex compoſito geritur, quod ſentiebam equidem à principio. Actum agis, abi. Tempus diſcendi, tempus ludendi. P. Hodie ſudum ad deambulandum per amœna camporum, & vmbroſa vallium nos inuitat, qua commoditate hoc toto menſe carnimus: quippe cùm in ſingulos pænè dies pluuiam tolerauerimus. Opprimenda videtur quæ præter ſpem obuenit occaſio. M. Non moriemini, Philippe hac quidem de cauſſa, ſi luſionem differatis in perendinum. P. Sed ſi rurſum cadant pluuiæ, & cogamur domi reſidere, tanquam ſi dati ſumus in carcerem? M. Tum vos indigniſſimè vexatos prædicabũt etiam ipſi lapides. Licet domi quoque ſub tecto, & ſecuriùs ludere. P. Licet ſanè quidem, at foris ſub dio longè iucundiùs: vbi certamus curſibus in ſtadio, vt Olympionicæ, & venationes inſtituimus, aliaque delectamenta, quæ præſens ſæpe vidiſti. M. O importunum flagitatorem. Sit poteſtas ambulandi foras, & ludendi. Dicite Hypodidaſcalo verbis meis, uti uos proſequatur, proſpiciatque ſedulò, ne quid poſtea querimoniarum ad me deferatur. P. Deus det tibi, Præceptor integerrime, quidquid uoles.

ANNOTATIONES.

INterpone tuis interdum) *Danda eſt remiſſio animis meliores acrioreſque requiete ſurgent. Vt fertilibus agris non eſt imperandum: citò enim exhauriet illos nunquam intermiſſa fœcunditas: ita animorum impetus, aſſiduus labor frangit. Vires recipient*

paullùm resoluti, & remissi. Nascitur ex assiduitate laborum animorum hebetatio quædam & languor. Lege c. 15. Senecæ de Tranquill. animi. Adeò benignè) Vsũ quendam reconditũ & elegantem huius aduerbij, cùm videlicet ei, qui nobis aliquid offert, significare volumus gratiam quidem ipsi habere nos, sed tamen eius dono nullo vti; explicat Muret. ex Horat. annotat. in Eunuch. Terent. In vento, & rapida] locus erit in promissis, & rebus inconstantibus, quæ nihil habent firmitatis, Græcis in cinere scribere. Nam. & cinis à vento facilè dispellitur, & commissa non retinet. Contrarium est, in mente insculpere quod Cicero sæpiùs, & Græci dicunt Æschyl. Prometheo. In scribe tabulis mentis memoris. Vide scholiasten ibid. Terent. Andr. etiam nunc mihi scripta illa dicta sunt in animo Chrysidis. Victor l. 9 c. 13. Sed de superiore locutione pergamus dicere. Catull. ad Ortalum,

Ne tua dicta vagis nequicquam credita ventis
Effluxisse meo forte putes animo.

Tibull. eleg. 5. lib 1.

Hæc mihi fingebam quæ nunc Cauruſq; Notuſq;
Iactat odoratos vota per Armenios.

Lucret. l. 4. Tu fac ne ventis verba profundam. Virgil. Æneid. 9. Sed auræ Omnia discrepunt & nubibus irrita donant. Et 10. Nec ferre videt suagaudia ventos. Horat. Ode 26. l. 1.

Musis amicus tristitiam & metus
Tradam proteruis in mare Creticum
Portare ventis.

Ouid.

Ouid.

Quæ tibi ſunt facienda tamen cognoſce, nec Euris
Da mea, nec tepidis verba ferenda Notis.

Exiſtimabant enim antiqui, ventos interpretes & nuncios eſſe, noſtraſque preces, & vota ad decorum aures deferre. & noſtra verba, in ſumma omnia. Hinc eclog. 3. Partem vtinam venti diuum referatis ad aures. Et Ouid. 10. Metamorph. Detulit aura preces ad me non inuida blandas. Quæ autem vota non eueniebant, & irrita cadebant ea ad deos non eſſe perlata à ventis, ſed vel diſſipata, vel procul in regionem longinquam auecta arbitrabantur. Hinc: quæ nunc Cauruſq; Notuſque, &c. atq; his affinia. Denique quidquid euenire nolebant, aut auerſabantur & abominabantur, vento differri diſijciq; optare ſolebant, aut pernici curſu procul amandari & aſportari iubebant. Tibull. l. 3. eleg. 4.

Hæc Deus in melius crudelia ſomnia vertat,
Et iubeat tepidos irrita ferre Notos.

Turneb. l. 1. cap 23. Victor. l. 30 cap 8. Sudum] Sine vdo, cælum ſerenum, ſine nubibus, aut certe non pluuium. Nonius. Sudum dicitur quaſi ſemiudum, vt eſt aer poſt pluuias ſerenus & liquidus. Cicer. ad Tironem l. 16 Horologium mittam, & libros: ſi erit ſudum. Plaut. Milite.

Curate vt ſplendor meo ſit clypeo clarior,
Quàm ſolis radij eſſe olim cùm ſudum eſt, ſolent.

Idem Rud. Quin pertegamus villam dum ſudum eſt. Virgil. 8. Æneid. Arma inter nubes cæli regione ſerena, Per ſudum rutilare vident. Omittant ergo adoleſcentes dicere: eſt pulchrum tempus, eſt bona aura,

iam ſplendet ſol, ſimileſque modos inquinatiſſimos. Amœna camporum) *Græci ſubſtantiuum patria caſu ſolent efferre. Huiuſmodi apud Poetas quam plurima. Virg. 1 Æneid. Miratur portas, ſtrepitumque & ſtrata viarum, pro ſtratas vias. Sic Lucret. l. 1. Strataque iam vulgi pedibus detrita viarum, Saxea conſpicimus. Idem, clauſa, opaca domorum, rara viarum, vt Virg. anguſta viarum. Apud Horatium amara curarum, vana rerum, abdita rerum. Apuleius vno loco habet hæc omnia: ardua montium, lubrica vallium, roſcida ceſpitum, gleboſa camporum. Plin. dicit, ouorum oblonga, & nigra lanarum. c. 48. l. 8. Liuius, ſubita rerum, incerta caſuum. Vides Latinis adiectiuum mutari ingenus neutrum? idque planè perpetuum eſt.*

PROGYMNASMA DECIMVM NONVM.

Ludus ex pacto conceſſus.

MAGISTER, PVERI VII.

MAGISTER. Nimis crebrò ludendi copiam, perinde, vt ſi quæratis cibum ante famem, potum ante ſitim, requiem ante laborem: vultis enim remittere cogitationes, priuſquam eas poſt remiſſionem rurſum intenderitis. Itaque vereor ne facilitas mea veſtros corrumpat animos. P. I.

Tan-

Tantummodo duas horas largire nobis in gratiam D. Cassiani, quem à discipulis pueris, librarijs scalpellis, stiliſque æneis immiſericorditer vita & ſpiritu priuatum perhibent. M. Permittam equidem ludere, ſed qua conditione? PV. II. Hoc tuæ poteſtatis eſt. M. Hac nempe, vt è vobis ſeptem ludant ij, qui vel apophthegma, vel ſimile, vel ſententioſum ex poeta verſiculum, vel Ciceronis gnomicum aliquid, vel tria prouerbia, vel Æſopicam fabellam memoria protulerint. PV. I. Ego, ſi placet, fabellam narrabo. M. Audio. PV. I. Hœdus fortè à grege cùm deerraſſet, eumque lupus inſequeretur, conuerſus inſequentem ſic eſt affatus Mi lupe quandoquidem tibi eſcam me futurum ſcio, quò iucundiùs moriar, quæſo, primùm cane tibia, vt ſaltem. Lupus canere cæpit, & ſaltare hœdus. Tum canes id audientes, lupum acerrimè inſtiterunt perſequi. Is ſeſe ad hœdum vertens: meritò, inquit, hoc patior: oportebat enim me, cocus cùm ſim, tibicinem non agere. Docet apologus, eos, qui negligunt ad quæ natura ſunt idonei, & quæ aliorũ ſunt exercent, in incommoda ſæpiùs incurrere. M. Dicat ſecundus. PV. II. Virg.

Optima quaque dies miſeris mortalibus æui
Prima fugit: ſubeunt morbi, triſtiſque ſenectus;
Et labor: & dura rapit inclementia mortis.

PV. III. Cicero. Graue eſt homini prudenti petere aliquid magnum ab eo, de quo ſe bene meritum putat: ne id quod petat, exigere magis, quàm rogare, & in merce potiùs, quàm in beneficij loco numerare videatur. M. Elegãs, & veriſſima ſentẽtia.

PV. IV. Ignis non extinguitur igni. *M.* Explicá. PV. IV. *M*alum malo non emendator: iram non ſedat iracundia, ſed lenitas: aduerſos caſus reddit leuiores patientia, iniuria ſuperatur beneficio. *M.* Bellè: Iam ſecundum profer, nam tria imperaui. PV. IV. Annoſa vulpes haud capitur laqueis. In eos valet, qui ob longinquam ætatem multarumque rerum vſum callidiores ſunt, quàm vt arte, doliſque decipi queant. Optimè. PV. IV. Canis ſæuit in lapidem. In eos, qui mali ſui cauſſam non veris auctoribus adſcribunt. *M.* Audiamus iam quintum. PV. V. Nihil occurrit mihi. *M.* Nihilne? hem. PV. V. Nihil prorſus. *M.* Ne luſeris; Sextus. PV. VI. Vt grauiore pœna multandi cenſentur, qui venenum non in vnum aliquem craterem, ſed in fontem inijciunt, vnde omnes bibunt: ſic ſceleratiùs peccant, qui Principum, quàm qui priuatorum ingenia peruertunt. *M.* Præclarè dictum à Plutarcho ſcilicet. PV. VII. Diogenes formoſas mulieres, quæ pudicitiam in propatulo habent, ſimiles dicebat muſſo letalibus ſuccis temperato: quòd afferrent quidē initiò voluptatem, ſed quam perpetuus dolor conſequeretur. *M.* Senſibus hæc imis, res eſt non parua, reponite. Fugite fornicationem, & templa Dei ne facitote membra meretricis. Ergò omnes, dempto illo vno, qui fuit ad ludendum properate: veruntamen, vt poſtulaſtis, horas non amplius vnam & alteram. PV. I. Præ gaudio vbi ſim neſcio.

ANNO:

ANNOTATIONES.

QVI vel Apophthegma) *Tale pretium iussus à pueris magistri postulent, quo ipsi potius dantes, quàm accipientes rem faciant, atque ita etiam iudicia eorum exerceant, vt non sint quouis apophthegmate, versiculo sententioso, fabella prouerbio contenti: sed ijs demum, in quibus plus acuminis, leporis, grauitatis, vtilitatis inesse videatur.* Cocus cum sim) *Idem contigit lupo, qui aculeum roganti asino, quem deuoraturus erat, summis dentibus è pede extraxit. Cùm enim illiso calce frontem & nasum ei comminuisset, dentesque excussisset, & iam in celeriter aufugeret: meritò, inquit lupus, hæc mihi merces redditur, quoniam quis didici iumentorum esse lanius, cur eorum volui esse chirurgus?* Optima quæque dies) *Hos tres versus interpretatur Seneca libro de breuitate vitæ, cap. 9. his verbis: Clamat ecce maximus vates, & velut diuino furore instinctus salutare carmen canit. Quid cunctaris? inquit, quid cessas? nisi occupas, fugit: cùm occupaueris, tamen fugiet. Itaq; cũ celeritate temporis vtẽdi velocitate certandum est. Velut ex torrente rapido, nec semper casuro citò hauriendum est. Hoc quoque pulcherrimè, ad exprobrandum infinitam cogitationem, quod non optimam quamque ætatem, sed diem dicit. Quid securus, & in tanta fuga temporum lentus, menses tibi, & annos & longam seriem vt cunque auiditati tuæ visum est exporrigis? de die tecum loquitur, & de hoc ipso fugiente. Lege cætera vsque ad finem cap. Epist. porrò 108. docens quo pacto Grammaticus hos*

verſus, & quo Philoſophus conſideret, rurſus illos dolcissimè explanat. Qui principium, quàm qui priuatorum) *Cicer. de leg. Nec tantum mali eſt peccare Principes (quanquam eſt hoc magnum per ſeipſum malum) quantum illud, quod permulti etiam imitatores Principum exiſtunt. Nam licet videre quæcumque mutatio morum in Principibus extiterit, eandem in populo ſecutam, &c. Iſocrates ad Nicolem. Certum eſt enim vita ſeſe regna ipſorum habitura, quomodo ipſi animos ſuos excoluerint.* Perpetuus dolor] *Notum illud Demoſthenis de Laide: Vulgò pœnitere tanti non emo. Gellius l. 1. cap. 8. En quid in Prouer. Salomon ſapientiſſimus de mulierecula meritoria. Inclinata eſt ad mortem domus eius, & ad inferos ſemitæ ipſius. Nulli autem, vt Seneca ſcribit cap. 6. de breuit. vitæ. turpiùs occupati ſunt, quàm qui nulli rei niſi vino, & libidini vacant: ceteri etiamſi vanæ gloriæ imagine teneantur, ſpeciosè tamen errant. Licet auaros mihi, licet vel iracundos enumeres, vel bellatores, omnes iſti virilius peccant. In vinum, & libidinem proiectorum inhoneſta labes eſt, &c.*

PRO-

PROGYMNASMA VIGESIMVM.

Nox transacta.

GABRIEL, LAVRENTIVS, NAZARIVS.

GABRIEL. Saluere iubeo sodales meos, tē Laurenti, & te Nazari. L. Nos te vicissim. Vt vales? valuistin? nam te quatuor ipsos dies nunquam oculis vsurpauimus. G. Paulò deteriùs, quàm heri, & nudius tertius, quartus, quintus. N. Quamobrem? G. Propterea quod ista nocte quæ præcessit proxima, haud placatè dormiui. E. Malè narras. Aliquo fragore nimirum iterum iterumque expergefactus. G. Fragor quidem nullus me perturbauit: sed N. Sed quid? G. Mirum atque inscitum somniaui somnium. N. Quod somnium? G. Terriculamentorum pleniſſimum. L.

Somnia fallaci ludent temeraria nocte.
Et pauidas mentes falsa timere iubent.

G. Non eò dico, quia nunc metuã: sanè quidem nouo metu fractus omnino, ac debilitatus cohorrui, steteruntque comæ, & vox faucibus hæsit. Videbar enim [oblitus sum perpetrati piaculi] ad subsellia iudicum seueriſſimorum raptari à lictoribus, inde condemnatus ad mortem duci. Iam carnifex rhōphæam distringebat vt caput meum à

ceruicibus amputaret. Amabò, quid vos ānimi in illo omnium grauiſſimo, præſentiſſimoque periculo haberetis? L. Ingennè dicam quod ſentio. Ego qui vel muſcas præteruolantes horreo, ante mortem ipſam morerer. N. Abeant ſomnia in malum cruciatum: nos vota Deo faciamus, vt mala ſomniorum tenus, & bona quæque vigilantibus nobis eueniat. G. Quid verò? vos hac nocte quieuiſtis ex ſententia? N. Ab octaua veſpertina ad ſeptimam matutinam iucundiſſimè: & toto proſtabam pectore ſomnum. L. O factum pulchrè. Macte noua virtute puer, ſic itur ad aſtra. Ego ad intempeſtam noctem legi, donec me lucerna deſeruit. N. Tu alter Demoſthenes eris. Prô diſcendi ardorem inſolitū! L. Tibi inſolitum, & gregalibus tuis, qui libidinem in ſomno habetis. N. Parciùs iſta viris tamen obiicienda memento. Laurenti, nos, vt nôris, quieti noctem, labori diem impendimus, ad naturę præſcriptum ſcilicet: cui repugnare, quid eſt aliud, quàm gigantum more cum diis bellare? ait apud Cicero. nem Cato. L. Apage cum iſtac propugnatione ignauiæ tuæ. Nam hoc, crede mihi, nunquā obtinebis, vt te ſomniculoſum, & laboris fugitantē ne iudicem. N. Quod lubet. Ideone aut ero qui non ſum, aut non ero qui ſum? G. Quî deinde, mi Laurenti, ſomnum inire potes, cùm ita peruigiles? L. Cœna terreſtris eſt mihi: quocirca inter me & ſomnū perbene cōuenit: cùm volo me obtinet: cùm nolo, me relinquit. G. Malim equidem tuas vigilias, quàm huius rhonchos. N. Ecce autem ſecundum aduerſarium.

Noli

Noli tu quoque, Gabriel, me ludos facere, cùm hoc Laurentius affatim præstiterit, & in isto officio te anteuerterit. Quod nisi desistis, Magister mox aderit, quo disceptatore bellum vtrique indicam. Ibi cognoscetur, quantum vestris peruigilationibus consecuris sitis. G. Caueto ne istos tibi spiritus comprimamus. N. Vestras ego linguas ita occludam, vt de somno meo ne mussare quidem audeatis. L. Eris mihi magnus Apollo. G. Res ipsa iam erit testimonio. Audione aduenientem quempiam? Præceptor est, verè est, ipsus est.

ANNOTATIONES.

QVatuor ipsos dies) *Quatuor integros dies. Loeutio vsitata. Cic. ad Att. l. 3. epist. 21. triginta dies erant ipsi, cùm has dabam literas, & epist. ad Cælium. Ego cùm Athenis decem ipsos dies fuissem. Et epist. 8. l. 6. ad Attic. Detraxit viginti ipsos dies.* Malè narras) *Cùm quid lætum, & animis gratum nuntiaretur, dicereturue bene narras dicebant: cùm triste, aut quod nollent, malè narras. Item vbi quid accidißet prosperè, & optato. O factum bene. Bene factum, & gaudeo. Factum optimè. In contrarijs. O factum malè. Malè factum. Exempla multa in Plaut. Terent. Catull.* Somniaui somnium) *de somnijs, & somniorum generibus consule Macrob. in Som. Scip. l. 1. cap. 3. Valerium lib. 1. cap. 7. Alexandr. ab Alexandr. l. 3. cap. 26. Nihil autem tam præposterè, tam inconditè, tam monstrosè cogitari potest, quod non possimus somniare. Cicer. 2. de Diuinat. Vnde somnia tetra, ex Platone idem l. 1.*

ex-

explicauit. Somniare nos autem ea plerumque, quibus dediti ſumus, & in quibus animo, cùm vigilaremus, occupati fuimus, docet his verſibus ornatiſſimis Lucretius l. 4.

Et cui quiſq; ferè ſtudio deuinctus adhæret,
Aut quibus in rebus multum ſumus ante morati,
Atq; in qua ratione fuit contenta magis mens
In ſomnis eadem plerumq; videmus obire.
Cauſidici cauſas agere, & componere leges,
Endoperatores pugnare, & prælia obire,
Nautę contractum cum ventis cernere bellum,
Nos agere hoc autem & naturam quærere rerum
Semper, & inuentam patriis exponere chartis.

Nouo metu) *Seruius in Eclog. 3. ad illum verſum: Pollio & ipſe facit noua carmina, exponit (noua) magna, & miranda. Et rurſum Eclog. 9 nouas lites, id eſt, magnas. Eadem vis eſt verbi huius in illo 4 Georg. Huic percluſa noua mentem formidine mater. Cicer. Nouum cum vocibus inauditum, inuſitatum, admirabile coniungit.* **Ante mortem ipſam moreter)** *talia dicuntur id eſt ſententiæ, quæ ita ſunt acutæ, vt videantur fatuæ. Apud Græcos frequenter occurrunt. Eurip. Hecuba. Sophoc. Aiace. Ariſtoph. Huiuſcemodi ſunt Ciceroni, Cum tacent clamant. 1. Catil. In ſepulta ſepultura 1. Phil. Ipſam victoriam vicisſe videris, pro Marcello. Eloquentia obmutuit, in Brut. Inſaniens ſapientia, Horat. Ode 34. l. 1. Magnas inter opes inops, Ode 16. l. 3. Concordia diſcors epiſtol. 12. l. 1. Plaut. Aulul. In opibus magnis pauperes. Et*

ſiti.

sitibundos in medio Oceani gurgite. Ouid. de fortuna: *Et tantum constans in leuitate sua est. Vide Victor. l. 10. cap. 11.* Alter Demosthenes) *Vigilabat multùm Demosthenes, & ad lucernam orationes suas diligentissimè elaborabat. Id cùm ei Pythias per iocum obiiceret, ac diceret orationes ipsius, lucernam olere, respondit: melius hoc quidem: quàm si hircum. Idem interrogatus quo pacto tantam sibi eloquentiam comparasset: plus olei, inquit, quàm vini consumpsi. Celebrantur præterea lucernæ Aristoph. Grammat. & Cleanth. Epicteti autem Stoici lucernam fictilem tribus drachmarum millibus emptam tradidit Lucianus. Ac solent certè inter studiosos literarum qui ardentiùs amant suas artes, atq; in iis cupiunt excellere, ad lucernã lectitare & scribere. Hinc Prouerb. de re meditata, magnaque cum sedulitate facta: lucernam olet. Nisi forte à Demosth. aliorumque lucernis natum est, Non queo præterire, quod Niceph. de Theodosio iuniore scriptum reliquit: cap. 3 l. 14. Sacrorum librorum eorundemque interpretum congerendorum adeò fuit studiosus, vt ea laude Ptolomæo inferior non esset. Noctu eis legendis operam nauauit, lucerna se sponte sua, machinula quadam mouente: sibiq; ipsi oleum infundente: vt ne quis ministrorum eius in laboribus huiusmodi molestiam quampiam subiret, neque vim naturæ cum somno colluctans inferret.* Ideone autem) *Aristoteles libro de interpretat. Non quia affirmatum, aut negatum sit ideo res erit, aut non erit. Apud Plaut. in Capt. cùm Hegio senex mortem Tyndaro seruo minaretur, à quo delusus fuerat,*

illeq;

illeque ſubiecisſet: Qui per virtutem peritat, non interit, excipit ſenex:

Quando ego te exemplis excruciauero peſſimis,
Atque ob ſutelas tuas te morti miſero:
Vel te interiſſe vel periſſe prędicent,
Dum pereas, nihil interdico dicant viuere.

Cœna terreſtris) cœna ſine ſanguine conſtans exijs, quæ è terra naſcuntur, ex herbis, & leguminibus, vilibus dapibus inſtructa, ob quam nullæ cæſæ animantes: eratque pauperum, & plebeiorum hæc cœna. vide Victor. l. 7. cap. 16. Mussare) Ex litera pronuntiatio vt Galli, v, fiunt mutire, muſſare, muſſitare. Et quoniam ſeu mu proprium eſt mutuorum, qui hanc ſyllabam proferre ſolam poſſunt, ſignificant illæ voces ſeu mu facere, id eſt, tacere, obmuteſcere, hærere, quid dicas non habere. Nonius, Muſſare eſt hominum occulta & depreſſa voce loquentium, quod celatum velint. Nunc teſtes aliquot producamus, ad vſum vocis cognoſcendum. Plaut. Milite. Ergo ſi ſapis, muſſitabis. Et Caſina. Ita omnes ſub arcis, ſub lectis latentes metu muſſitant. Lucret. l. 1. Sed quia multa ſibi cernunt contraria, muſſant. Virg. 12. Æneid. muſſat Rex ipſe Latinus, Quos generos vocet, aut quæ ſeſe ad fœdera flectat. Expone igitur (ne muſſare quidem) vt eſt in adagio, ne quidem facere, quod eſt, omnino tacere: quanquam & ſeu mu dicere, eſt nihil loqui.

PRO-

PROGYMNASMA VIGESIMVM PRIMVM.

Virgæ.

VALENTINVS, SIMON.

VALENTINVS. Tunc ignorans, Simon, Magistrum hesterno die pomeridianis explicationibus finitis, pueros aliquot virgatũ misisse in suburbanum nemus? S. Prô dolor, qualem historiam, quàm terribilem auditu? Quis retulit? V. ipsemet vnus fui de illo ternario. S. Multasne confecistis? V. Bene multas, bene crassas, bene longas. S. Væ, væ. V. Haud libenter vtique in eam rem locaui operam. Sed quid agas? accersit, accurrendum: præcipit, faciendum: vetat, intermittendum est. Nisi extemplò pareas, primòdum acris increpatio, increpationem acriores plagæ comitantur. Ego verò præoptârim quamuis multas ex arboribus defringere & colligare virgas; quàm virgarum causſa virgis lacerari. S. Non improbo quod mandanti parueris, cùm ipsemet non aliter facturus fuerim. Recentibus, & flexilibus virgis, atque vt tute confirmas, tam crassis peius metuo, quàm arefactis, gracilibus, vsuque ipso detritis. Huiusce modi tres quatuorue elapsa hebdomade, cùm primus scholam introgressus, nullum præter me conspicarer, confregi, confractas in hortum de feneſtra abieci. V. Nulla te religione tactum tam periculosũ feciſſe facinus? S. Haud te præterit,

non

non fieri ſine periculo magnum, & memorabile facinus. Non multum interceſſit temporis, cùm Magiſter ira inflammatus auctorem, & conſcios noxæ inueſtigauit. Negantibus reliquis, ego quoq; negare liquidò, & fingere alia omnia. V. Cur non es confeſſus veritatem? S. Cur? quia mercedē nimis grandem huic confeſſioni deſtinatam, ſūmum ſcilicet in cruciatum me venturum eſſe intelligebam. V. Ne chorda oberres eadem: nam in tales (nec ipſorum immerito) ſæuire mos eſt Præceptoribus: videntur quippe oſores & inimici iuſtitiæ. S. Volebam iſta gratificatione meum honorare corpus, & vos ſingulos. V. At nullus extitiſſet, qui ſi ob commiſſa verberibus accipiendus fuiſſes, ipſe ſuum corpus pro te ſuppoſuiſſet. S. Rectē. Omnes ſibi melius eſſe malūt, quàm alteri. V. Cæterùm non eſt quod timeas: prius exareſcent omnes virgæ, quàm tu cædare eò tolerabiliores erunt. S. Ecquis præſtabit me vel vnum diem fore tutum? frequenter vna interrogatiuncula, cui reſpondere nequeas, in extremum te periculum adducat. V. Quàm vellē reperiretur aliqua via euadendi iſtas percuſſiones, ſeu carnificinam potiùs. S. Alia nulla eſt, niſi vt diſcamus quā diligentiſſimè, quò ab iſtis plagoſis, & eiulātibus ſcholis, ad felices illas, tranquillas, & quaſi beatorū inſulas trāsferamur. V. Hoc intra trienniū non erit. S. Eheu. V. Deterrimo loco ſumus. S. Attamen eo, quo fuerunt quondā, qui nūc ſunt Iurecoſ. Philoſophi, Oratores: quo fuit ipſe Præceptor: ſi quidē in pueris fuerūt omnes. Adhæc nō eſt nobis dedecori multari virgis

à doctoribus in gymnasio. Populo inspectante per vias oppidorũ cædi atrociter à carnifi ib. ob edit a scelera, hoc est in turpissimũ sempiternũq; dedecus incurrere. Quòd si vociferis elatissimè, minus sentiũtur ictus. V. Tantò ferit ille vallidiùs, quantò tu clamas horribiliùs. S. Ob clamoris magnitudinem cessare interdum cogitur. V. ô vafritiem. Caue ne os tibi obturet, aut lignũ transuersũ inserat. S. Hic esset Phalarismus, meo quidẽ animo. Preces & obtestationes itẽ non mediocri emolumento sunt illo tẽpore. V. Assentior: & nũc redeo in memoriam, te non ita multos ante dies ideo percussũ leuiter, pauciſq; ictibus, quòd te statim moriturũ clamares, & per diuina, humanaq; omnia, perq; extremi iudicii diem vt tẽperaret obsecrares. S. Vnde vnde auxiliũ, Valentine, in tam horrendo discrimine accersendũ est. Egomet mihi, sibi quisq; est charus.

ANNOTATIONES.

VIrgatum) *Vt aquatum, lignatum, pabulatum, frumentatum quæ sunt bonis scriptoribus familiaria. Nouauimus igitur hoc verbum similitudine. Sic virgatores. Plautus Asin. Cæsar. l. 1. de bell. ciuil. Cuius etiam sunt, lignator, aquator: vt Liuij pabulator. Rursus Plaut. virgidemia in Asin.* Fingere alia omnia) *Dictum, vt ire in alia omnia, quod est ep. 2. l. 1. & apud Cælium l. 8. ad Ciceronem. Sic præco clamabat boni omnis causſa, pro, qui non censetis, vide explanat. Manutij.* Omnes sibi melius) *Terent. Andr. Plato 5. de leg. Hoc est quod dicunt vnumquemque sibi natura amicum esse, idque rectè fieri. Arist. Et hic. l. 7.*

Non-

Nonnullis videtur quemque sibi potissimùm amicum es-se. Præstare) *Præstare interdum Iurecos pro exitum rei in se recipere, vel alienæ culpæ dispendium velle luere: vt præstare euentum præstare promissum alienum Sic Cicero ad Vatinium epistol. 11. l. 5. De seruo Dionysio, si me amas, confice: quamcunque ei fidem dederis præstabo, Et 1. de Orat. Perge verò, Crasse: istam enim culpam, quam veteris ego præstabo. Id est, ego in me recipio. Græci, Budæus in Pandect.* Beatorum insulas) *Plaut. Trinum.*

Sicut fortunatorum memorant insulas,
Quò cuncti qui ætatem egerunt castè suam
Conueniant.

Vbinam sitæ sint istæ insulæ, & qualis earum natura, Muretus politissima descriptione docebit, cap. 1. libr. 5. Horat. Ode 16. Epod. Homerus Odyss. 4. Strabo libr. 5. Plinius l. 6. cap 32. Minus sentiuntur ictus) *Clamore corpus intenditur: intenta autem quàm remissa magis resistunt plagis, & pulsibus. Etiam qui armis & ferro concurrunt, hanc caussam habent, cur vociferentur. Nobiscum faciunt illa Cic. Tusc. 2. Nec verò vnquam ne ingemiscit quidem vir fortis, ac sapiens, nisi fortè vt se intendat ad firmitatem: vt in stadio cursores exclamant quàm maxime possunt. Faciunt idem, cùm exercentur athletæ. Pugiles verò, etiam cùm feriunt aduersarium, in iactandis cæstibus ingemiscunt: non quòd doleant animone succumbant: sed quia in profundenda voce omne corpus intenditur, venitque plaga vehementior.* Perque extremi iudicij diem) *Videamus num istud (extremus dies, siue extremũ iudicium)*

plu-

pluribus, & ornatiùs, planeq; oratoriè dici possit. Dies ille formidolosus, quo die vniuersi mortales in iudicium vocabuntur, totius vitæ rationem reddituri. Dies ille, quo hominum corpora è somno mortis ad lucem alterius vitæ excitabuntur. Dies quo nobis omnibus iterum dabuntur vitę lumina, & ad Christi omnes tribunal sistemur. Quando ad vitam reuocatis quotquot vnquam nati sunt, Dei filius è cælo ad Iudicium exercendum sententiamque pronuntiandam descendet Vnde vnde) *Huius ordinis sunt: vt vt, vbi vbi, qua qua, qualis qualis quantus quantus, pro vndecũque, vtcunque, vbicunque, quacunque, qualiscunque, quantuscunque. Donat. in Andr.*

PROGYMNASMA VIGESIMVM SECVNDVM.

Colloquium in schola.

GEORGIVS, THOMAS.

GEorgius. Oho Thoma, iam vlciscar me. Frequenter abs te accusatus, paria reponã. T. Aliquoties accusaui te, non eo inficias: sæpius, nego, G. Quare autẽ vel aliquoties? D. Quòd cõmeueras, & mihi quoque non plus est parsum ab alijs. G. Nunquam te læsi. T. Imò reum me fecisti G. Nunquã. T. Quid est porrò quod me cogitas accusare, quid culpæ contraxi? G. Scamnum cultello scriptorio conscindis, quod prohibuit Præceptor, & tuũ

nomen incidis, quod grauiùs prohibuit: eāq; de re flagris alios accepit. T. Oro te, tace: cerà complebo sulcos illos, at radam ligno, ne appareant literæ. G. Hui consiliū callidum. Quid dabis in loco mercedis? T. Sūmissè, ne audiat Magister. Pulcherrimū de globulis meis. G. An tulisti tecum? T. Non omnes. G. Quot habes? T. Septem. G. Monstra, si placet. T. En G. Sunt elegantes. Facisne mihi copiam eligendi quem præcipuè probauero? T. Facio. G. Hunc elego. T. Istum eligeres: meo enim iudicio relinquit alterū præstantia. G. Non tam aptus est ad manū meam propter magnitudinem. T. Ergo istū paullò minorem. G. Sine, tentem. Nimiū paruus est. T. Retinebis igitur, quem primū omnium sumpseras. G. Ita faciam. Quàm venustè nigro alboque distinctus venulas quasdam ostentat? Emistine, an lucro acquisisti? T. Lucro, G. A quo? T. A Leonardo nostri vicini filio, quicum persæpe ludo. G. Si tam scitè factis abundat globulis, prouocabo illū ego similiter ad certamen. T. Vix aliquando vincitur: peritissimus enim huius scientiæ puer est. G. Et me lusorū non vltimum esse cognoscet. At at, comprimamus orationem: Præceptor de cathedra descendit, ne confabulantes inueniat, & ad pœnam vocet. Profectò haud multùm abest à nobis infortunium.

ANNOTATIONES.

NAturæ) *puerilis, & in hoc, & in alijs prætērea quā plurimis vtriusq; voluminis dialogis spero à me adum.*

adumbratam, si minus expressam, & depictam imaginem. Mirum sanè, quàm illa iniuriarum impatiens, ad par pari referendum, ad delicta celanda, ad ludendum ingeniosa atq; prompta sit, quæ quidem hoc loco à nobis insinuata sunt. Quæ autem alijs & sparsim, eorum testem aduocare visum est, Cic. V. de finibus. Eos, inquit, parui agnoscunt, à quibus educantur: deinde æqualibus delectantur libenterq; se cum his congregant, dantq; se ad ludendum, fabellarumq; auditione ducuntur, deque eo quod ipsis superat, alijs gratificari volunt: animaduertuntque ea quæ domi fiunt, curiosius, incipiuntq; cõmentari aliquid, & discere: & eorum, quos vident, nolunt ignorare nomina, quibusque rebus cum æqualibus decertant, si vincunt, efferunt se lætitia: victi debilitantur, animosque demittunt, & quę sequuntur.

PROGYMNASMA VIGESIMVM TERTIVM.

Arma scholastica.

MICHAEL, AMBROSIVS.

MICHAEL. Scholam petentibus nobis in dies singulos, ac pænè incolentibus, cùm instrumenta, vt aliis cuiusuis generis artificibus sua, necessaria sint, illorũque appellationes quædam mihi excidérint, obsecro, quod sine molestia tua fiat, redige illas in memoriam meam; & velut sub vnum aspectum subiice vniuersa. A. Forsitan non subibunt

animo omnia: quanquã adeò multa non ſunt. Verũ ſi quid neſciero, ait Plautinus Pſeudotyndarus, id naſciũ tradam tibi. M. Non vertam vitio, aut non recordari, aut neſcire te, quod ipſemet vel neſciã, vel non meminerim in præſentia. A. Interroges licet, quô cõmodiùs accipias, quæ cupis. M. Sic agam, & ad duo capita, quò diſtinctiùs res agatur, argumentũ totum reuocabo. A. Ad quæ? M. Scholaſtici aut legunt, aut ſcribunt: quocirca duorum generũ inſtrumentis indigent: vnis quæ ad lectionem ipſis inſeruiant: alteris quæ ad ſcriptionẽ. Videorne opportunè diſtribuiſſe. A. Et valde quidẽ. M. Enumera iam quæ referuntur ad primũ genus. A. Liber, libellus, quò ſpectant pagina, pagella, magro, ſeu ora libri, inuolucrum, ſeu operuclum, quo veſtiuntur libri, vt ab iniuria vetuſtatis, & puluerum conſeruentur. Huc filum, acum, ceram, quorum apud nos non infrequens eſt vſus, referre potes. Eodem pertinet pluteus. M. Quid eſt pluteus? A. Pluteorum alius dicitur armarium, ſiue repoſitorium librorum, qui etiam in forulis reponuntur. Alius eſt tabula, ſeu ſcrinium, quod ſibi ſcribentes ſubijciunt: barbaris pulpitum. M. Habeo iſta: procede ad cætera. A. Reſtant nomina ſecundi ordinis. M. Quænam illa? A. Charta, ſiue papyrus. Iam chartarũ alia vocatur auguſta, tenuis nempe, & candida ad epiſtolas accõmodata: appellata ſic eſt ab Auguſto. Alia dentata, alia bibula, quæ tranſmittit literas, alia Claudiana, regia, imperialis, amplo folio, & craſſa, alia emporica mercibus inuoluendis

ido-

idoneâ, vndè cuculli fiunt, alia charta virgo, ex qua nullum eſt deſcriptũ exemplar, alia pura, in qua nihil eſt literarum, alia pergamena, quoniam apud Pergamũ Aſiæ vrbem inuenta ſit: etiam membrana dicitur. Hæc de chartarũ generibus. Atramentum ſcriptorium, ſine librarium. M. Cur ad didiſti ſcriptorium ſiue librarium? A. Quòd aliud eſt atramentũ fuligineum, quo vtuntur typographi, aliud ſutorium: quanquam conſuetudo, quæ eſt verborũ domina, nihil ſolet adijcere. Atramentariũ, calamus abſolutè ſeu calamus ſcriptorius. Cultellum graphiarũ, ſeu ſcalpellum, ſcalprum librarium vocat in Vitellio Suetonius, vt docti annotârunt. Theca calamaria, ſeu graphiaria, theca, ſiue pixis puluearia, ſiue arenaria. M. An non putas aliis quibuſdam armis non indigere? A. Immò: ſed præcipua recenſui. Sunt ergo inſuper forfices, clepſydra, regula, circinus æneus, & nonnunquam, præſertim in æſtate, cùm Sirius ardor findit agros, & verſiculi componuntur, moderatus vini hauſtus.

Ingenium potis irritat Muſa poetis,
Bacche ſoles Phœbo fertilis eſſe tuo.

Inquit Propert. M. Optatiſſimum verò inſtrumentum: nominâſſes hoc primo loco. A. Nam quia carmina lætum ſunt opus, vt cecinit Ouid. vinum exhilarat animum. Et ſæpe audiſti illud Eccleſiaſtici: *Vinum lætificat cor hominis.* M. Probabilius dixiſſes, pecunia quoque in inſtrumento opus eſſe ſcholaſticis, idque non interdum, ſed continenter: qua ſuppeditante, multò hilarior fit mens, quam vini

potu : & pecunia vinum emi potest, vino pecunia non emitur : emi certè quidem non dicitur. Nunc de hoc in me collocabo beneficio multùm te amo, vbique gratias ago.

ANNOTATIONES.

ARma Schol. a) *Armorum nomine non bellica modò, verùm etiam quarumuis artium atque rerum instrumenta intelliguntur. Agricolarum arma sunt ligones, sarcula, plaustra, vomeres, &c. Nautarum rudentes, vela, antennæ Virgil. Georg. 1. Dicendum, & quæ sint duris agrestibus arma Æneid. 5 Colligere arma iubet, validisq; incumbere remis. Et sua item pistorum. Æneid. 1. Tum Cererem corruptam vndis, cerealiaque arma, Expediunt fessi rerum. Concorum ollæ, sartagines, cochlearia. Studiosorum libri, calami, &c. Sacerdotum breuiaria, quæ vocant, missalia, calices, &c. Cicer. in Bruto, ingenij, auctoritatis: in Oratore, prudentiæ: in Catone, arma aptissima senectutis artes & exercitationes? Quintil. arma facundiæ dixit.* In formulis reponuntur) *Meminit formularum in Octauio Tranquillus, c. 31. in hæc verba. Quidquid fatidicorum librorum Græci, Latiniq; generis, nullis vel parum idoneis auctoribus vulgò ferebatur, supra duo millia contracta vndique cremauit: ac soli s retinuit Sibyllinos. Hos quoque delectu habito: condiditque duobus formis auratis sub Palatini Apollinis basi.* Alia vocatur augusta] *De hoc, vt idem de alijs chartarum generibus, Hieratica, Liuia, Saitica, Teneotica, Corneliana, Fanniana, legendus Plin. libr. 13. cap. 12. & Turneb.*

lib.

lib.7.cap.2. Alia dentata] *Apri, aut etiam equi dente lenata. Quod item nunc, vbi quid ſcribimus accuratiùs, facere ſolemus, ad inæqualitatem chartæ complanandam: quò calamus quaſi currat expeditius. Hæc Manutius in epiſt. 14. libr. 2. ad Q. F. Reprehendit deinde Eraſmum, qui charta dentata, pro acerbè, & iracundè ſcripta interpretatus ſit.* Alia emporica] *Hac mercatores vtuntur pro inuolucris & integumentis mercium, tanquam ad ſcripturam inutili, & craſſa nimis.* Aliud Sutorium] *Græcis, à quibuſdam vitriolum. Galenus inter maximè noxia pharmaca numerat nec tutò iſs medicamentis admiſceri putat, quæ per os aſſumuntur. Significat item colorem quo corium ſutores ad calceos faciendos imbuunt. Cic. epiſt. 21 l. 9. Hoc verò qui Lilybæi à Pompeio noſtro interfectus eſt, improbior nemo, meo iudicio, fuit, Iam pater eius accuſatus à M. Antonio, ſutorio atramento abſolutus putatur. Quem locum aliter explanat Manut. aliter Turneb. l. 6. cap. 1.* Sirius ardor findit) *Caniculæ exortu accendi ſolis vapores, quis ignoratè cuius ſyaeris effectus ampliſſimi in terra ſentiuntur Plinius lib. 2. cap. 40.* Moderatus vini hauſtus) *Vinum parcè ac moderatè ſumptum, ingenium acuit. vt alia multa bona quæ affert omittam. Immodicè immoderateq; hauſtum rationem perturbat, intellectum hebetat, memoriam imminuit, omnem animi vigorem quodammodo eneruat atque interficit. De hilari autem animo ad verſus pãgendos neceſſario, & de enthuſiaſmo in hunc modum Cic. ad Q. F. epiſt. 4. l. 3. De verſibus quos tibi à me ſcribi vis, deeſt mihi quidem opera, quæ non*

modò tempus, sed etiam animum vacuum ab omni cura desiderat: sed abest etiam. Non enim sumus omnino sine cura venientis anni. Epist. 5. Opus est ad poema quadam animi alacritate, quam plane mihi tempora eripiunt.

PROGYMNASMA VIGESIMVM QVARTVM.

Inuitatio Magistri.

DISCIPVLVS, MAGISTER.

DISCIPVLVS. Pater mihi pro imperio dixit, à mantissime doctor, vt simul ac docendi finis esset factus: & dimissus adiutorium cœtus nec latum pedem abs te discederem, nisi mecum ires domum nostram ad prandium. M. Præter opinionem ista vocatio, penitusque insperata mihi accidit. Egone ad prandium? Renuntia saltem à me patri tuo: tum isti eius humanitati verbis meis gratias age, & narra: Præceptorem tuum de veteribus amicis in hunc ipsum diem exspectare quendam inuitatam ad prãdium: timereque ne ille postea in se illusum arbitretur, si inuitatorem suum non inuenerit. D. Legitimam excusationem tuam haud contemnet pater, vt reor. Veruntamen vt vnà esse velis hodie in cœna, te impensè, mi Præceptor, rogamus. M. Alienum est moribus meis cœnare foris, nisi quàm rarissimè, & si quis precib. me fortè expugnauerit. D. Quade

de cauſſa? M. Rogas? Quoniam cùm non plus fere quam acetarium cum minutis piſciculis, cum fruſtulo agninæ, aut vitulinæ cœnitate conſueuerim vereri ſoleo, ne conuiuis hilarioribus ob iſtam, vt apparet, Xenocratem victus moderationem aliquid moleſtiarũ aſpergam: ſæpius item ſtomachi auerſionibus laboro. D. Vt ita ſit, & te ſine arte menſa delectet, tamen [quod ex ore tuo audiui plus millies] ſermo feſtiuus, qui in conuiuiis adhibetur, etiam quidam cibus eſt, quo velut condimento epularis illa amicorũ accubatio commendatur. Proinde ſi comedere de patinis omnibus minùs libuerit: at patrẽ, & qui vnà diſcubuerint tuorum lepôrum ſuauitatibus; illiſque rerum geſtarũ, quibus multũ dedifti ſtudium, vtiliſſimis iuxtà, atque deſideratiſſimis cõmemorationibus recreare etiã atque etiam, & hilares opera aduentuque tuo hilariores reddere poteris. M. Gaudetne parens tuus rerum antiquarum notitiâ? D. Vt qui maximè Quidquid ipſi vacui, ac liberi temporis conceditur perire non finit, hiſtoriis legendis conſumit. M. Pluresne affuturi ſunt in cœna, & qui? D. Cur iſtud quæris? M. Imitor Chilonem, quem narrat Plutarch. cùm vocaretur, non antè foras promiſiſſe, quàm eorum qui eôdem inuitarentur nomina ſingulatim cognouiſſet. D. Cur ita tandem? M. Dicebat quibuſdam neceſſe eſſe vnà nauigare, aut militare, eorũ etiam moleſto comitatu atque contubernio vtendũ eſſe. Vltrò autem quibuſcunque ſe admiſcere conuiuis, non eſſe ſani hominis. P. Præter

ter patruũ, auumq; maternum, qui crebriùs adsunt nemo mortaliũ. M. Qui vtrumuis nôrit, ambos nouerit: viri sunt honesti, & graues. Referes ergo patri, me hominem esse non multi cibi, sumptuosisque cœnis non amicissimũ: atque ad eum, quando ita vult, colloquendi potiùs, quàm edendi caussa sub vesperam esse venturum, D. Quacunque gratia ad domicilium nostrum accesseris, tuo aduentu omnibus nobis magnam es lætitiam oblaturus.

ANNOTATIONES.

VOcatio) *Vocare dicebant veteres, nihil adijcientes, cùm ad cœnam, seu prandium subintelligerent. Plaut. Asin. Vocet conuiuam neminem, illam tu voces. Mœnech. Qui neque vocantur neque vocant. Cic. epist. 20. l. 9. Nos iam tantum habemus, vt Verrium tuum & Camillum, qua munditia homines? qua elegantia? vocare sæpiùs audeamus. Catull. ad Fund. Qui tunc vocat me, cùm malum legit librum. Vocatores quoque seruos nominabant, quorum opera in vocandis conuiuis vterentur. Ipsam præterea inuitationem vocationem. Catull ad Porcium, & Socrat.*

Vos conuiuia lauta sumptuosè
De dies facitis. mei sodales
Quærunt in trium vocationes.

Sic Græci, subintelligentes, & ipsas vocationes, seu mutationes huiusmodi. Victor. lib. quinto cap. 17. Vocandi verbo è regione respondet, reuocare id est, cum apud quem conuiuio acceptus bis luè

Larè fueris, viciſſim ad te inuitare. Cætera Ianus Gulielmus Quæſt in Amphit. Plaut. cap. 8. Vt vna eſſe velis) Donat illud Terent Andr. fortè (ita vt fit) filium perduxere illuc ſecum vt vnà eſſet mecum, exponit: vt ſimul cibum caperet, priore natura producta, à verbo edo. Sic in Eunuch. vt de ſymbolis eſſemus, id eſt, vt commeßaremur. Apud aliquem autem cænare, non eſt cum illo cænare; ſed in eius ædibus. Et poteſt aliquis cum aliquo, nec tamen apud eum cænare. Plura Manutius in epiſt. 13. l. 4 ad Attic. Cum fruſtulo agninæ) Imbecillo ſtomacho omnes pænè cupidi literarum. Ceſ. l. 1 c. 1. Illis itaque cibi ad concoquendum difficiles dãdi non ſunt Arnobius l. 7. Ne ſtomachum fatiget inualidum, hic bubulam duritiem vitat, & lactentium lenitatem, quò digerat expeditiùs, ſumit. Negauit Cleanthes vllum cibum eße tam grauem, quin is die ac nocte concoquatur: cuius etiam in reliquis ineſt calor ÿs, quas natura reſpuerit. Cicer. 2 de natura Deor. Xenocrateam victus) Singularis fuit philoſophi huius frugalitas, quæ ſæpiùs obſonia iam rancida facta abiecit: nec rarò cùm cadum aliquem vellet retinere, vinum acidum factum inuenit. Prouerbium, Xenocratis caſeolus: quod non ad cibum duntaxat, ſed ad veſtem, libros, aliaſque res, quibus ita parcò cautèque vtimur, vt quàm diutiſſimè durent, accommodabitur. Laudatur & moderatio Platonis. Qui cùm in Academiam inuitaſſet Timotheum Cononis filium principem in Athenienſium Republica frugali eum cæna accepit. Itaque videns ſequenti luce philoſophum Timotheus: veſtræ cænæ, inquit non in præſens modò, verùm in poſterum quoque

diem

diem sunt iucundæ. Ælianus l. 2. cap. 18. reuersum à cœna suis dixisse tradit. Qui cum Platone cœnam, etiam postero die bene habent. Ipsi autem Platoni postera luce; Vos, ò Plato, melius cœnatis sequenti die, quàm præsenti. Meminit etiam Cicer. Tuscul. 5. Plutarchus de tuend. valetud. Victor. l. 18. cap. 3. Sine arte mensa) *Hoc vnum ex illis est, quæ pulcherrimo carmine vitam beatiorem facere canit Martial. l. 10.*

PROGYMNASMA VIGESIMVM QVINTVM.

Ludimagister defensus.

KILIANVS, IOACHIMVS.

KIlianus. Etiamnum, Ioachime, corium doleo, ita me blandis modis permulsit Magister. I. Mihi verò vola toties impacta ferula adhuc feruet. K. Quantum datur perspicere, morosus est homo iste, & infestus tardioris ingenii pueris. I. Non, sed tardioris diligentiæ pueris. Et certum scio, sanctèque adiurare possim, suaptè natura ad mansuetudinem esse propensissimum, ac personam tetricam, vultuosamque induere nosse, viciſſimque deponere, cùm vsus venerit. Non solùm enim multa doctrina, sed plurimo etiam rerum vsu, summaque prudentia est. K. Sæpissimè colera incensum, ac frementem notaui. I. Quia nimirum sæpissimè exstiterunt, qui ipsi bilem cierent: parcè ac molliter cætero qui ira-

sci-

scitur. K. Mihi Deum satis fuisse iratum scio, qui hunc virum natus sim, à quo acciperem disciplinam. Qualis qualis sit vtinam meus Præceptor non sit. I. Garris, cur istuc precaris tibi? K. Quia præstat verbis, quàm verberibus puniri. I. Præstat: atqui vtrumque vsurpandum est, cum alterutro nihil efficitur. K. Quo tandem modo Ioachime? I. Est apud quem verbis, est apud quem plagis vti, est quem acriùs obiurgatum nihilominus virgis pulsare necesse sit. K. In illis primis profiteor nomen meum. I. Existimo totam rem doctoris iudicio reseruandam esse: qua scilicet ratione nos erudiat, & merentibus pœnam irroget. In sua caussa nemo incorruptus arbiter. Ac Senecæ quidem nulla videtur dura curatio, cuius effectus est salutaris. K. Vereor ne aliquâ ad familiam hoc permanet, me percussum in Gymnasio, & ita insuper irrideat, vt malum malo geminetur. I. Quod tu times, propulsabo facilè. Nullus mortalium indicium faciet, nisi fortè insaniat. K. Valde abhorret à me voluntas hominis: acerbè odit me, inquam, Præceptor: nunquam tamen sciens commerui, vt illum meritò caperet odium mei. I. Quo argumento id affirmas? K. Toties ingerit verbera. I. O Chrisyppeum acumen; perinde quasi non etiam parentes filios dicto minus audientes pulsent frequentissimè, quos nihilominus amant, carosque habent. Nunquam pater pugnos tergo incussit? K. Etiam in capillos inuolauit frequens, meumque caput impleuit fustibus. Postulas ergo, vt cùm pœnas à me repetit Magister, ego hoc signum

gnum amoris interpretei? I. Certè K. Si Suadæ medulla sis non persuadebis. I. At saltem signum sollicitudinis. Nam si neque amaret, neque nostri cura tangeretur, haud aliquando interrogaret nos, haud vnquam errantes corrigeret. K. Tu quantus quantus nihil nisi sapientia es. Age, iam credo non sine caussa ipsum virgas tam crebrò in meâ pellem expedire. De cætero studebo, vt ne tanto in me amori occasionem sæuiendi offeram. I. Si plusculum sedulitatis in discendo susceperis, tute tibi consules; alioqui nugas magnas egeris. K. Vel ad mortem discam, dum istis exectabilibus virgis corpus meum eripiam. I. Fac sis verba ad rem conferas, ne audias, Promissis diues.

ANNOTATIONES.

TOties ingerit verbera) *Lege historiam planè grauem & iucundam, quam de Plutarcho, & seruo philosopho verberari iusso Taurus eiusdem Plutarchi discipulus Gellio auditori suo narrauit, l. 1, c. 26. & disce quo pacto similiter conquerentibus respondeas.* Chrysippeum acumen) *Ingeniosissimus, & acutissimus fuit Chrysippus, atque in dialecticis adeò excellens, & insignis, tantaque apud omnes opinione, vt plerique dicerent: si apud Deos esset vsus Dialecticæ, non alius quàm Chrysippeæ futurum. Laert.* Si suadæ medulla sis) *Ennius M. Cornelij Cethegi eloquentiam prædicans, post cætera de eodem ita scripsit: Flos delibatus populi, Suadæque medulla. Vocat medullam, qua voce res reconditas, & suaues solemus appella-*

re,

re, quod quæ talia sunt, natura intimè recondat, vbi medullas. Suadam porrò Græci. Quintilianus persuadendi Deam, Horatius suadelam. Cicero leporem. Simile est illud Aristophanis. Non persuadebis, ne si persuaseris quidem. Vt ne tãto in me) *vt ne, eandem vim habet, quàm, ne. Cic. Fides tua patietur, vt socrus adolescentis rea ne fiat. Plaut. Mercat. At ego expurgationem habebo vt ne succurrat. Ter. And. Si poterit fieri, vt ne pater per me stetisse credat. Eunucho Vt ne impunè in nos illuseris.* Promissis dies) *Versiculus est Ouid. Promissis dies quilibet esse potest. Mos est Ciceroni, quos ex auctoribus adducit locos, primis duntaxat verbis indicare quem licet imitemur, vbi tamen legentibus nostra loci illi noti fuerint. Obseruauit hoc Manut. in ep. 18. quæ est ad Leptam, l. 6.*

PROGYMNASMA
VIGESIMVM SEXTVM
Dies remissionis.

POLYCARPVS, IGNATIVS.

POLYCARPVS. O dies Mercurialis, credibile non est, quàm optatus, & carus illuxeris vt alias in hebdomadas singulas. Celebritatis, venustatisq; plenus es. I. Permoui cogitationes tuas. Quia lusurus es, idcirco tã amicè salutas præsentẽ diẽ. P.

Vel.

Vellem alternis reuertere; nam continens biduum nauseabundus tracto litteras. I. Votum asinorum: qui si loquerentur, optare se dicerent cum Polycarpo meo, vt alternis tantùm dorsa onerati incederent. P. Non ego hoc solus, Ignati, complures mecum desiderant. I. Nempe sic est profectò vt dicam tibi: multi tecum magis amant catellos suos, quàm studia bonarum artium, creduntque sibi dormientibus omnia confecturum Deum. P. Deum latinè loqui sciam modò, Aristotelē, & Euclidem tibi, & alijs relinquam. I. At tu ne latinè quidem aliquando disces, si audiendi, legendi, loquendi, scribendi quandam perseuerantiā non adhibeas. P. Quorsū hæc tetrica, & iucunditatis omnis expertia, vt Catones aliqui fabulamur? Hodie insigniter ludendum esse aio instaurandasque vires, quas labor tam longus delassauit. I. Nec Ignatius ludum quietēque necessariam recusauerit: quin paratus sum hac ipsa hora tibi colludere: nulla tibi hoc quidem in negotio à me difficultas erit, Remissiones crebras, & extraordinarias odi: siquidem honestis moribus, optimarūque artium studijs detrimentosæ sunt. P. Tu fac, & senti quod collibuerit: mihi indulgentia vacationum nihil potest contingere gratiùs. Magistri viderint quid, quibus, quando indulgeant: nostrarum partium esse statuo, quod conceditur non inuitos accipere, quotiescunque conceditur. I. Olim cognosces te nimiū lusisse. P. Et tu perspicies olim, te nimium studuisse; quando, inquam, oculi caligabunt, ventriculus cibum malè concoquet.

cos

corpus totum pallor,& maeies obſidebunt, Nimia omnia,nimium exhibent negotium hominibus. I. O falſidicum vatem. Haud ita me intemperāter iniurgito literis, vt iſtas præſenſiones formidare oporteat. Audiui etiam eruditos plurimos ad decrepitam ætatem æuum extendiſſe, cum aſſiduè in libris literiſque eſſent volutati. P. Ipſe Thales ad ſapientiam tuam merus nugator eſt. Deſine philoſophari. hæc lux hilariter conſumenda eſt. I. Qua tandem ratione conſumenda. F. Viſne in prata virentia concedamus, ibique pila experiamur palmaria? I. Volo ſanè, vtile, & iucundum eſt hoc ludendi genus. Aſcende è veſtigio in conclaue, & defer amborum pallia cum pila. P. Vbi eſt pila? I. In pluteo, aut certè in capſa ductili ſub menſa. P. Eo vt afferam. I. Actutum redi, hic te expectauero. P. Illiç ſum, atque hîc ſum.

ANNOTATIONES.

Sibi dormientibus omnia) *Alluſio ad picturam, qua pingebant inuidi dormientem Timotheum Cononis filium fortunatiſſimum Athenienſium ducem, & vrbes vltrò in ipſius naſſam ſe inuentes, Quam rem, iniquo animo tuliſſe fertur, cum ſua egregia facinora, victoriaſque non fortunæ, ſed virtuti adſcribenda putaret. Refert Plutarchus in apophthegmat. Regum, & Impp. additq; hoc dictum illius: Si tantas ego vrbes per ſomnum capio, quid me vigilantem putatis facturum? Item ad me poetarum commentum, qui ſe ex ſomnijs Heſſiodi, & Ennij, fabulantur in monte Parnaſſo dormientes, vna nocte poetas fieri. Nihil hoc ſomno cele-*

oratius. Audiendi,legendi, loquendi, ſcribendi) *Alit lectio ingeniũ & ſtudio fatigatum non ſine ſtudio tamen reficit. Nec ſcribere tantùm, nec tãtùm legere debemus. Altera res contriſtabit, & vires exhauriet: de ſtylo dico: altera ſoluet, ac diluet. Inuicem hoc illo commutandum eſt, & alterum altero temperandum, vt, quidquid ratione collectum eſt, ſtylus redigat in corpus. Seneca epiſtol. 84.* Vt catones aliqu) *Vtriuſque Catonis, Cenſorij, inquam, & Vticenſis grauitas, ſapientia & virtus nota eſt. Poſterior in Stoicis numeratur, & à Cicerone pro Muræna in eum, ſectamque eius, multa iocosè dicũtur, ſoletque hoc nomen pro ſeuero, & rigido vſurpari: quemadmodum illa philoſophica diſciplina, tetrica ac moroſa fuit.* Ventriculus cibum) *Medicorum ſententia, qui in ſtudijs acres, & aſſidui ſunt, ſtomachos habent debiliores, parumque calidos, quòd illa cogitationum, & animi contentio calorem diſſipat, & labefactat.* Plurimi ad decrepitam ætatem) *De Platone Iſocrate, Gorgia, Cicer. de Senect. in hunc modum. Eſt etiam quietè, & purè, & eleganter acta ætatis placida, ac lenis ſenectus: qualem accepimus Platonis, qui vno & octogeſimo anno ſcribens mortuus eſt: qualem Iſocratis, qui euũ librum Panathenaicus inſcribitur, quarto, & nonageſimo anno ſcripſiſſe dicitur, vixitque quinquennium poſtea: cuius Magiſter Leontinus Gorgias centum, & ſeptem complenit annos, neque vnquam in ſuo ſtudio atque opere ceſſauit. Democritus centum, & quatuor annos vixiſſe traditur. Hippocrates quartum vltra centeſimum ſuperaſſe. Galenum accepimus ad centeſimum quadrageſimum peruenisse.*

De.

Denique longæuos, eosdemq; eruditos in Catone iterum adducit non paucos his verbis M. Tullius. Nom igitur hunc (Sophoclem) num Homerum, num Hesiodum, num Simonidem, num Stesichorum, num, quas antè dixi, Isocratem, Gorgiam, num Philosophorum principes Pythagoram, Democritum, num Platonem, num Socratem, num postea Zenonem, Cleanthem, aut eum, quem vos etiam Romæ vidistis, Diogenem Stoicum in suis studijs obmutescere senectus coegit? an non in omnibus ijs studiorum agitatio vitæ aequalis fuit? Ipse Thales ad sapientiam) *Septem sapientes fuerunt. Solon Atheniensis, Thales Milesius, Chilo Lacedæmonius, Pittacus Mitylenæus Cleobulus Lindius, Bias Prienensis, Periander Corinthius. Eorum vitam memoriæ tradidit Laert. Victa singulorum versibus includit Ausonius. Est autem locus, ad quem sit allusio, in Capteiuis hic T.*

Euge pol, Thalem talento non emam Milesium.
Nam ad sapientiam huius ille nimius nugator fuit.
Vt facetè orationem ad seruitutem contulit?

PROGYMNASMA VIGESIMVM SEPTIMVM.

Emendatio scriptionis.

DISCIPVLVS, MAGISTER.

DIscipulus. Perbreuem epistolam, Præceptor, ad parentem effeci, eam, si tibi est otium, corrigere, quæso, annueris. M. Quod est argumentum? Qua de re scribis? D. Explico rationem valetudinis meæ: hinc argentum partim ad nomina dissoluenda, partim ad libros coemendos peto. M. Lege initium. D. *Andreas Prætorius Nicolao Prætorio amantissimo parenti S. P. D.* M. Rectissimè: iam progredere. D. *Quanquam haud ita pridem literas ad te dedi, mi pater.* M. Vox (quanquam) indicandi ne modo, æquè vt coniunctiuo iungitur? Nonne dicendum erat: quanquam dederim? D. Probè indicatiuo iungitur. M. Profer idonei scriptoris testimonium, si recordare. D. Etiam plurium. M. Tullius ad Curionem. Quanquam me nomine negligentiæ suspectum tibi esse doleo. Et pro lege Manij. Quanquam mihi semper frequens conspectus vester multò iucundissimus, hic autem locus ad agendum amplissimus, ad dicendum ornatissimus est visus. Virgil. 2. Æneid. Quanquam animus meminisse horret. Terent. Eunuch. Quanquam illam cupio abducere. M. Sic enitere semper, vt quod loqueris aut scribis, bene latinum esse confidere possis. Quid sequitur? D. *Quibus te certiorem reddidi.* M. Emenda, certiorem feci. D. Atqui ego sæpiùs memini me legere, certiorem reddere, & doctos ita loquentes non semel audiui. M. Si pro Latinis ea ducamus, quæ vbicunque legimus, & à quibuslibet audimus, nihil erit inquinatum, nihil parum proprium, nihil barbarum: omnia nitida, propria, & quasi ex hortulis Gratiarum delibata

bata. Videndum diligenter, quæ verba, quibus copulent Cicero, Saluſtius, Liuius, Cæſar, Virgilius, Terentius, Plautus, & reliqui auctores, qui latinitatis lautum, copioſumque patrimonium nobis reliquerunt: horum ſermoni aſſuefacti qui erunt, etiam nolentes non poterunt niſi latinè, & ornatè loqui. Quare ipſorum pulcherrima ſimulachra, ceu pictoribus, ante oculos noſtros in omne tempus verſabuntur. Hoc primum. Deinde obſeruandum ſtudiosè, quid homines noſtri, non tantùm eruditi [non enim eſt ſatis] ſed etiam caſti illius, incorrupti, minimè infuſcati, & natiui ſermonis periti aut amplectantur, aut aſpernentur. Quare Paulus Manutius in explanatione epiſtol. 4. libr. 2. negat latinè dici, certiorem reddere: cuius viri non leuis eſt apud me auctoritas. Lege cætera. D. *Quibus te certiorem feci de omnibus, quæ te ſcire velle non dubitabam: tamen cum mihi præceperis*, M. Varia illud (præceperis.) D. Iuſſeris, in mandatis dederis, imperaueris, iniunxeris, impoſueris. M. Perge. D. *Cùm mihi impoſueris, vt quàm frequentiſſimas ad te literas darem*. M. Duo peccata. Primùm, quamuis præceperis, iuſſeris, & reliqua duo cum particula, vt, & Optatiuo, & Subiunctiuo non vitiosè coagmententur, tamen voces, iniungere, imponere, niſi cum accuſandi caſu, non ſignificant quod tu ſentis: dicendum quippe, iniungere, aut imponere alicui munus, onus, neceſſitatem, prouinciam, ſeruitutem, & ſimilia. Itaque loquitur barbarè vulgus, cùm ait:

Philippus iniunxit mihi, vt se expectarem. Pater imposuit filio, ne noctu eat ambulatum. Alterum, cùm suprà dixisses, ad te literas dedi, mutanda erat locutio, vt diceres: quàm frequentissimas, seu crebrissimas ad te epistolas mitterem. Oportet enim te non solùm purè, non sordidè, propriè, non impropriè, verùm etiam copiosè loqui, scriptaque tua verborum varietate, ac modis, seu formis loquendi distinguere. Similitudo namque tædium legentibus generat, & sensus aurium est fastidiosissimus. D. *Et cùm haberem certum tabellarium, omnino scribendum putaui. Quod ad valetudinem tuam attinet, quam tibi, & suauissimæ matri magnæ sollicitudini esse non clàm est, valeo recte, & Christo Saluatori.* M. Consiste. Offendit plerosque omnes Ciceronianos ista vox, Saluator, pro ea vtuntur Seruator. Verùm accuratissimus ille Manutius commentar. in lib. 2. Act. 2. in Verrem seu Verrinam quartam, docet non idem declarari hoc nomine, quod illo altero Christiani declarant, & Saluatoris voce Græcum exprimi. Eum leges cùm tempus venerit. Apud Arnobium lib. 2. est Sospitator, quæ etiam in Christum conuenit. D. *Christo Saluatori gratias ago, qui me viuum ac sospitem hucusque clementissime conseruauit.* M. Commodè, suauiter, religiosè. D. *De victu vestituque meo, nihil est quod cogites, pater, non egeo. Pecunia non suppeditat, qua libros studijs meis, in quæ mense Octobri, me ingressurum spero oratoria videlicet vtiles, ac necessarios parare queam. Adde quòd ob eam causam æs alienum conflaui. Id etsi pau-*

pauxillum est, nihilominus eo quamprimùm exire cupio: atqui de te quoq; velle mihi persuasissimum est. Quapropter 12. aureos in præsens te rogo pater mi carissime. Quos si miseris (mittes autem) filium me habebis ex sententia. M. Mirificè lætus sum ista industria quam te in discendo adhibuisse claret. Fac ne abs te ipso desciscas. D. *Vale.* M. Aliter. D. Valebis, cura vt valeas, valetudinem tuam cura diligenter, da operam vt valeas. M. Quo pacto adscripsisti locum, & tempus? D. *Augustę, Idibus Febr. anno. M. D. LXXXIX.* M. Mactè. Ecquid legendo obseruâsti, quemadmodum à nostratibus scriptoribus hoc idem variè efferatur? D. Maximè. Anno post Christum natum, Christi nati, anno à Deipara Virgine, à puerpera virgine, à partu virginis, à salute humana: hominum generi data, restituta, recuperata, salutis per Christum restitutæ. M. Dignus es qui lauderis laudibus, & ad cuius exemplum cæteri omnes se se componere studio sibi habeant.

ANNOTATIONES.

MActè) *Vox est, inquit Manut. in epist. 7. l. 7. ad Atticum, qua rectè facientes laudamus simul, & hortamur: exempla declarant. Veteres ea, & absolutè & cum nominibus vsi sunt. Hæc ille, & plura. Est autem mactus pontificale verbum quo in sacris & libationibus vtebantur, valetque magis auctus. Vide Isidor. l. 10. Turneb. l. 11. cap. 5.* Nemo *nos iure accuset, opinor, si, cùm in hoc progymnasmate, & deinceps*

ſequenti Præceptorem breuiter doceamus, quo pacto is ſuorum ſcripta emendet, & aliquot ſuper hoc officio leges à nobis, è doctiſſimorum commentarijs, de ratione docendi ſtudiosè collecta, hoc loco, vbi id quam commodiſſimè videtur poſſe fieri, in medium proferamus.

1. *Inter emendandum vacet omni acerbitate & contumelijs Magiſtri oratio.*

2. *Si quis emendatus iraſcetur, ipſe nihilo ſecius emendet: ceterorum enim ducenda eſt ratio, qui recta cenſebunt eſſe, quæ Magiſter non emendat, reliquerit.*

3. *Condonandum aliquid ætati, & ad vitia quædam conniuendum quoad ingenium iudicium q; confirmentur: ne videlicet ob emendationis ſeueritatem deſperent, doleant, & exercitationem cum Magiſtro oderint: dumque omnia timent, nihil conentur. Non adhibent teneris frondibus falcem agricolæ.*

4. *Sit hilaris, & iucunda emendatio, vt remedia, alioqui inſuauia, parumque grata, leniantur. Quædam commendet, alia mutet, alia ferat, alia illuminet, nonnunquam ſua interponat, rationem etiam facti aliquando reddat, Sed quæ bene poſita fuerint, ea interdum laudet palam: quò & ipſi adoleſcentes, hac gloriola deliniti, in curſu alacriores fiant, & reliqui, eiuſdem honoris expectatione, exemploque, ad diligentiam incitentur.*

5. *Conſueuerunt medici nonnulla in ægrotis laudare, non quia talia ſunt, ſed quò facilius talia eſſe poſſint. Ita conuenit Magiſtrum tardiores, negligentioreſque nonnunquam hyperbolicis laudationibus ad acrius bene ſcribendi ſtudium inflammare.*

6. *Dum*

6. *Dum vnius epistolam, seu scriptionem corrigit, aliquando de improuisò, alios de ijs, quę in manu sunt, interroget; quo & iudicium ipsorum cognoscat, & attentes faciat, eademque opera consequatur, vt interim in suis ipsi scriptionibus aliquid emendent.*

7. *Qui tam segniter vitioseq;, & ineptè, ineleganterq; scripserit, vt emẽdari scripta non possint, eum eadem de re de integro scribere iubeat: data significatione spei, illum, si diligentiam modò adhibuerit, melius scripturum.*

8. *Sunt quędam vitia, quæ in adolescentibus displicere Magistris non debent, vt sublimior spiritus verborum luxuries, nimis exquisita vocabula, sublecta hemistichia aut integri versus apertior imitatio parua quædam furta compositio curiosè numerosa, & similia. Dicendũ, laudare nos ista adhuc, venturum tempus, quo ea non concederemus. Sic & ingenio gaudebunt, & iudicio non errabunt.*

9. *Seu quid laudes, seu quid deprehendas, vtrumuis modicè, & variè. Lauda in hoc sermonis puritatem, in illo perspicuitatem, in alio leporem, in quibusdam inuẽtionem, in alijs dispositionem, in his grauitatem: in illis ornatum, Contraria in vituperatione seruabis.*

10. *Quorundam illiberalibus ingenijs, ac rustico pudori blanda & priuata monitione succurrendum.*

11. *Ne celeritatem compositionis requirat Magister. Danda opera, vt quàm optimè scribamus, celeriter deinde vt scribamus, consuetudo dabit. Et citò scribendo non fit vt bene, bene scribendo fit vt citò.*

PROGYMNASMA VIGESIMVM OCTAVVM.

Diuersarum scriptionum emendatio.

MAGISTER, DALMATIVS, GERARDVS, RVDOLPHVS discipuli.

MAgister. Quæ præterito die Lunæ super varietate exercitationis in vtraque oratione, soluta nimirum, ac libera, & pedibus deuincta, siue ligata, à me disputata fuerunt, ea si minùs vniuersa, aut complura meminisse vnumquemque vestrûm existimo. Pedetentim ad singula genera aggrediemur, & modo in hoc, modò in illo consuetudinem capiemus, vt facultatem nobis quàm expeditissimā, ad scribendum comparare possimus. Et quoniam triduum effluxit, cùm dictaui quibusdam, quem breuiter, & planè explicarent, seu complecterentur apologum: alijs versiculos aliquot de Ouidio: alijs Germanicam epistolam, quam in linguam Latinam transferrent: volo nunc tandem experiri, & reipsa cognoscere, qui vestri conatus fuerint, quique datum sibi pensum feliciùs confecerint. De primo igitur ordine ad me accedat Dalmatius. Recita scriptionem tuam. D. *Olim, cùm animalia loquerentur, ouis dixit domino suo: miror quod nihil vnquam præbes nobis.* M. Miror quòd, puto quòd, & similia, non esse barbatos, & illotos loquendi modos, vt plerique ex

inſcientia latinitatis putant, prolatis è Cicerone, Varrone, Liuio, Suetonio, Plauto, Catone, teſtimonijs docuit Paulus Manutius, explanans epiſtolam 28. lib. 7. ad familiar. & vltimam lib. 9. item 4. libr. 10. ad Atticum. Latiniùs fortaſſe dicitur cum infinito modo, aut participio. Miror nihil vnquam nobis abs te præberi, puto hoc ita eſſe, credo te factu rum. Tu, heus, qui extremus ſedes ſcamno tertio, & cum vicino contabularis, attẽde, ac ſi quid tale peccaſti, corrige, antequam ad me adeas corrigẽdus. D. *Nihil vnquam nobis abs te præberi, cõpellique miſeras e terra victum petere, herbas ſcilicet, & gramina.* M. Politum hoc, victum è terra petere, olet roſas. Terent. E flamma cibum petere te poſſe arbitror. D. *Cùm tamen nos lanam tibi, caſeos, & ouiculas ſuppeditemus.* M. Scribe agnos pro ouiculis. Quæ eſt d. ferentia, Petre, ecquid audis? tibi dico, Petre, quod eſt diſcrimen inter iſta duo? P. Ouicula, parua ouis, *ein Schefflein* agnus, recentior partus ouis, *ein Lemblein.* Virgil. Depulſos à lacte domi quæ clauderet agnos M. Aptè reſpondiſti. Procede vltra Dalmati D. *Canibus autem vnde horum fructuum nihil percipis, de menſa tua panem porripis. Tum canis qui aſtabat, & hęc auribus acceperat.* M. Venuſtum, & hoc. Nota etiam illud Ciceronis, qui ex Odyſſea quoſdã verſiculos cõuertens, quod in Græco eſt, ad verbũ, vt noſtrã vocem audias, ſic extulit. Auribus, vt noſtros poſſis agnoſcere cãtus. D. *ſic locutus fertur. Nõ iniuria id fit, nã ego, & domũ, & dominũ, & vos etiã ipſas*

pe-

veſtrumq; gregem cuſtodio, ne vel in ſylua à graſſatoribus furemini. M. Ne pecces, mi Dalmati, Furor, furaris, deponens eſt,& eius non patiendi, ſed agendi notio: verùm obrepſit hoc tibi imprudenti. Fac vt ſis à graſſatoribus inſidiis excipiamini, quomodo Virg. eclog. 3.

Non ego te vidi Damonis peſſime caprum
Excipere inſidijs, multùm latrante Lyciſcâ

D. *ne vel in ſylua à graſſatoribus inſidijs excipiamini, vel à raptoribus lupis auertamini. Quod ſi veſtri curam non agerem, præ non metu mortis ad paſcua exire auderetis. His dictis oues poſtmodum æquo animo paßę ſunt canes apud herum potiores partes obtinere.* M. Nõ videtur contemnendus labor tuus, & auguror te magnorum oratorum in numerum aliquando venturum. Lege adhuc quod addere iuſſi de vſu ſcilicet fabellæ huius. D. *Sic populum, ſeu multitudinem, atque ignobile vulgus.* M. Copia. D. *iraſci non oportet, ſi Magiſtratus, & Princeps, à quibus regitur, & cuſtoditur, in honoribus, rerumque affluentia, impoſitis per domos, & oppida vectigalibus, vitam agere cernat, cùm Rectores ſubiectis omnium commoditatum ſint auctores.* M. Acquieſco in hac diligentia. Ades. Gerarde cum paraphraſi tua G. Principium elegæ 2. libr. 1. Ouid. Naſonis de Triſtibus ſolutis verbis expreſſum. Dij maris & cæli, &c. *O dij quique cælo, quique mari imperitatis, vos ſimul omnes (quando aliud quod agam, tanto in periculo ſalutis meæ conſtitutus, præter vota nihil relictum eſt mihi) vos ego obteſtor per numen maieſtatemque veſtram ne*

ſini-

ſinite quam conſcendi nauim terribili procella iam conquaſſatam ac fatiſcentem diſſolui, ac me, vectoreſque omnes miſerandum in modum hauriri fluctibus. M. Euge, dimidium facti, Gerarde. Quam grauiter? quàm numerosè? quàm latinè? G. *Nolite, nolite Auguſti Cæſaris in me concitatum furorem iſta grauiſſima tempeſtatis indulgentia, vno conſenſu approbare: cùm etiam vos ipſi ſæpe non omnes eoſdem oppugnaueritis, ſed alius aduerſus alium alios tutatus ſit.* M. Quod hoc genus ſchematis Antoni? A. Traductio. G. *Vulcanus & Pallas Troianis erant inimici atque infeſti, Apollo contra & Venus amiciſſimi. Æneam perſequebatur Iuno, pro quo Venus propugnabat. Quoties Vlyſſem Neptunus conatus eſt perdere? atque hunc, ſæpius patrui inſidijs liberatum, Minerua conſeruauit. Quanquam autem nos cum Æneа, & Vlyſſe, viris laudatiſſimis, comparandi non ſumus, tamen cur aduerſus Cæſarem, veluti quendam in terris Deum, ab aliquo ſaltem minorum gentium Deo non defendamur? O me perditum, nihil precibus efficio. En vt mihi iteratis aſperginibus caput totum permaduit? Eheu, diſcrepunt verba mea venti, & quas fundo preces, ad Deorum aures allabi non permittunt. Ita cùm nauim iactitent pro ſua libidine, & precationem meam diſſipent, dupliciter me affligunt.* M. Non video quid hic emendandum ſit. G. *Ah, ah, nunc fluctibus inſtar montium ingentibus ad ſydera extollimur: quis non exhorreſcat? nunc diſcedente mari propè ad ipſos inferos deſcendimus: quis mente conſiſtat? Quocunque oculos conuerto, cælum vndique & vndiq; pontus.* M. Quomodo

habet

habet Ouidius? G. Nihil est nisi pontus, & æther. M. Fortassis illud Virgilianum, quod tu de 3. Æneidos mutuatus es, Nasoni occurrebat. Appositè sanè hoc hemistichium inseruisti. G. *Et hic quidem vastis fluctibus, ille tonitribus, & fragore horrendo præsentem nobis mortem intentat. Medio autem venti fremitu horrisono terrificant animos ipsum æquor cui parendum sit nescit.* M. Propemodum sine cortice nare, & tuo succo viuere iam poteris Gerarde. Attulisti hac tua ornatissima paraphrasi tibi magnum fructum, mihi lætitiam, istis exemplum. Rodolphe. R. Quid est, Præceptor? M. Quid est? aduola cum epistola, quam latinè de Germanico reddidisti. R. Adsum. M. Lege prius Germanicam. *VVie meine sachen beschaffen seyn, heit ich dir gern vor lengst mindtlich erkelrt, dieweil ich aber bissher in solchem meinen fürnemmen verhindert, hab ich mir fürgenommen dasselbig schrifftlich zuuerrichten. Von iugent auff hab ich sonders grossen lust zu den studijs getragen, vnd bin denselben obgelegen iezt mehr dann siben iahr, wie ich vermein, vnd zuuar nicht ohne nuz: weil aber mein Vatter, der an Haab vnd Gut nicht der reichsten einer, vnnd neben mir vil Kinder hat, vermerket, das meine studia greſſern Vnkosten bederffen, dann er mir fürstrecken Kan, vnd auch zimblich lange zeit, hat er beschlossen, mich von denen abzufordern, vnnd einen handtwercker aus mir zu machen, welches mir hefftig wehe thut, vnnd von herzen leyd ist, der ich auff der vuelt nichts liebers gehabt, dann eben die studia. nun vueis ich das*

du

du denen ſehr günſtig biſt die da ſtudieren, derhalben ich mein zuflucht zu dir hab, vnnd bitte dich auffs hechſte, du vvelleſt meinen mit ihm greſte gemeinſchafft haſt, von diſen ſtrhaben abvvenden. Ich hoffe genzlich du vverdeſt mich meiner bitt geuuehren, vvie einem ſo freindtlichen vnnd groſſem Mæcenati vvil gebiren. Solches ſtebet mir allezeit nach vermegen zu verdienen. Hiemit Gott befohlen. M. Conſide. remus tuam interpretationem. R. *Quo pacto ſe meæ habeant libenter tibi iam pridem præſens expoſuiſſem, ſed quia huc vſque in tali propoſito meo impeditus fui, propoſui mihi idipſum ſcriptis efficere.* M. *O Teutſcher Michel.* cur ita inhæres verborum ordini? ſententiam ſententia, non verbum verbo oportet reddere: id munus eſt fidi interpretis: & voces appendere lectori, non annumerare, vt inquit Cic. Perge. R. *A puero erga ſtudia literarum valde ſemper affectus fui illiſque ſupra ſeptimum, annum vocaui, ni fallor, cum vtilitate non ſpernenda. Quia verò pater meus, qui parum diues eſt, & præter me multos habet filios, animaduertit non exiguos ſumptus, omninoque maiores, quam ipſe tolerare poſſit, & plurimum temporis requiri ad doctrinam acquirendam, decreuit auocatum me à litteris ad opificium aliquod diſcendum mittere: quæ res cordi meo dolet, quam maximè, & magnoperè me excruciat, quem hactenus in rebus nihil æquè, ac ſtudia delectarunt.* M. Hui, tam citò expolitus. R. *Quæ cùm ita ſint, & ſciam te eorum, qui ſtudia diligunt, non vulgarem eſſe fautorem, ad te*

con-

confugio, teque inprimis rogatum volo, vt patrem à sententia detorqueas, pro auctoritate, qua apud illum vales magna, & amicitia. Spero planè, te hanc petitionem meam non reiecturum: sed pro eo, ac tam humanum, & tam magnum Mæcenatem decet, admissurum. Hoc quibus potero officijs compensabo. Vale. M. Posterior pars priorem bonitate superauit. Nôstis me solere nonnunquam de ijsdem argumentis, quæ vobis prę. scribo, epistolam contexere, eamque ad vos cumulatiùs instruendos (ne tantùm scilicet verba singula, aut phrases emendentur, sed totum filum orationis, qualenam esse debeat, videatis, & ideas animò concipiatis) in tabula ista omnibus legendam, & cum suis conferendam describere, quod nunc quoque faciam. Non oberit tamen, antè eam legere. Ascende suggestum Gerarde, & recita distinctissimè, articulatissimè, clarissimè. En chartam meam.

Exemplum Præceptoris.

Quò minus coram tibi statum rerum mearum iam pridem, vti cupiebã, exponerem, ad hoc vsque tempus impeditus sum. Quo circa id nunc per literas agam. Iam inde ad adolescentulo ingenti Musarum amore percussus, cum ijsdem toto septennio rationem habui, profecique non mediocriter. Cæterùm pater meus, qui copijs familiaribus exiguis est, ac præter me complures suscepit liberos cum sentiat mihi ad eruditionem consequẽdam, & sumptu opus esse maiore, quàm tenuitas eius patiatur,

&

& tempore longinquiore, quam vt exſpectare poſſit, deliberauit auulſum me à complexu literarum, ſordido atque illiberali artificio alligare. Quæ res quia in vita nullas delicias ſtudiorum ſuauitatibus ante poſui, ſummum mihi acerbiſſimumque dolorem inuſſit. Quapropter cùm te ſtudia colentium nobilem eſſe patronum haud ignorem, tuum implo. ro auxilium, te oratum volo, vt pro coniunctiſſima neceſſitudine, quæ tibi cum patre meo eſt, & pro auctoritate, qua apud ipſum potes plurimum. cauſſam hanc meam recipias, hominem à ſuſcepto conſilio deducas. Spe firma ſum, te huic petitioni meę locum relicturum: te, inquam, Mæcenatum humaniſſimum, atque illuſtriſſimum. Me viciſſim gratum beneficij. que memorem cognoſces.

ANNOTATIONES.

OVIS dixit Domino) *Hæc fabella è Xenophontis libro ſecundo. petita eſt, ad quam illuſtrandam valde opportuna erunt, quæ ſcribuntur à Seneca, libro primo de Clement. cap. 3. & 4. Docet enim ibi, quo pacto Magiſtratus, Principes, & Rectores populo vtiles ſint, ac neceſſarij.* Miror quod) *Quotuſquiſque de Ciceroniana gente, aut eorum ſaltem, qui purioris latinitatis alumnos ſeſe profitentur, hoc pro barbaro non ducit, ac proinde non exſibilat? Atqui Manut. noſter plurimorum ſtipendiorum, veteranuſque miles vſque ad ſatietatem è primæ claſſis auctoribus exempla congeſſit quibus rem certiſſimam apud tam multos, dubiam, vel potiùs in partem contrariam certiſſimam faceret.*

Cauè igitur, & cunctabundi aliquando barbaros reprehendamus: perſuadentes nobis, in ipſo Cicerone inueniri nonnunquam, quæ ſi ego aut tu diceremus, germaniſmos loqui putaremur. Et ſunt in hoc ſermone noſtro quotidiano (quo tamen nihil incultius atque vitioſius) quædam è medio Plauto, Terentio, Cicerone, & alijs, quod non rarò notauimus. Cum paraphraſi tua) *Ecphraſis eſt pura, & dilucida enarratio. Paraphraſis vberior explicatio, vt cum auctore quaſi contendere videaris. Metaphraſis pleraque mutat, & nunc grandiora, nunc humiliora, nunc longiora, nunc breuiora efficit.* Ad opificium aliquod) *Lucianus in ſomnio ſuo narrat ſe quoque coactum à patre fieri ſtatuarium è ſtudioſo literarum. Sed tamen Pædia ingenioſum, & diſcendi cupidum adoleſcentem recuperauit, ac non ſolùm rebus neceſſarijs egere paſſa nunquam eſt, verùm etiam immortali hominum memoriæ illum commendauit.* In tabula illa) *Tabulæ grandiores amplioreſque annulos, ſeu anſas habent ferreas, quibus pendent ab vncis, ſeu è paxillis in pariete: paruæ autem, capitula. Sic enim dicitur à Varrone appendicula illa lignea, & rotunda, ac perforata, capitulum, inquam, tabulæ ipſi vel impactum, vel continens, quo ſuſpenditur ad clauum, ſeu paxillum.*

PRO-

PROGYMNASMA VIGESIMVM NONVM.

Leges.

DIOMEDES, PHILOPONVS, Magistri.

Diomedes. Iubeo Philoponum necessarium, & collegam meum. P. Et ego te carissime Diomedes. D. Quò te agebas? P. Ad te rectà. D. Vide, & ego me capessebam ad te. Pro monstro est, quod vterque ad alterum abire statuerat. P. De nostra, quam gerimus, Repub. volebam, & volo commentari tecum, si quidem modò à scholis est otium: nisi est, vt aliter tua sit sententia. D. A tuo nihil quidquam discrepat consilium meum, eadem mihi sententia, in commune consulamus. P. Ventum gaudeo, superoque, & opto nobis hanc commendationem faustam, felicem, ac fortunatam fore. D. Erit. Tui discipuli, vt valent? P. Bellè omnes diuino beneficio. Suntne tui frequentes? suntne assidui in ludo? D. De frequentia tibi hoc responsum habeas, esse frequentissimos. De assiduitate hoc affirmo: vicissim absunt multi, ob causas tam commentitias, & falsas, quàm veras, & sinceras Nam quid facias huic hominum generi? Abhorrent à schola pueri, & orationi vanitatem aspergunt: nec tamen, vbi resciui, impunitas à me peccantibus conceditur. P. Mei vtrumque facinus peræquè conscisscunt. D. Vt portrò discunt? P.

Quidam satis studiosè, quod mihi voluptati ac solatio est: quidam somniculosiùs: pauciores verò Theopompos, quàm Ephoros numero, & cogor equis asellos iungere. D. Non inscitè dictum. Intelligo te in gymnasio tuo Isocratem, & Platonem factum. Non eos cohortaris? non minas intentas? non verberibus insurgis? P. Horum nihil egregiè præter cætera, & tamen omnia hæc mediocriter. D. Rectam instas viam: modus tenendus est in omnibus. Maior pars meorum, est literarum cupidissima, meoque imperio audiens. Deo sint gratiæ. P. Nondum me quidem tanta est amplexa felicitas: sed confido me quoque beatum aliquando futurum: quamuis Ausonius neget Grammaticos felices vnquam aut esse, aut fuisse. D. Sit fas iocari Poetas, quibus, vt pictoribus, quidlibet audiendi semper fuit æqua potestas. P. Et nunc id operam do, vt esse queam felix quamprimùm. Cogitaui autem leges ijs nonnullas ferre ad eruditionem comparandam idoneas: quas partim in schola dum versantur, partim domi obseruent, non hoc anno tantùm verum quamdiu in disciplinis ætatem habere voluerint. Ea in re, quæso te magnoperè, consilio atque opera me adiuues. D. A me omnia in te studia, & officia exspectes velim: neque enim quisquam apud Diomedem Philopono plus valere potest, vel auctoritate, vel voluntate. Ac me, vt hoc tanto præstem libentius, incredibilis amor in istas mansuetiores Musas, & in fidem nostram traditæ inuentutis rationes, & istius nostræ ciuitatis gloria exstimulant. P. Tenes iam quid velim.

lim? Cùm euolueris autem plurium de docendi ratione commentarios, non dubito quin præclara quædam istius generis in aduersaria tua congesseris. D. Sæpe ac multum legi, quos dixi libros; & Germanis nostris haud vulgarem laudem impertiendam duco, qui ad amplificanda, ornanda, & propaganda disciplinarum studia, istiusmodi volumina conscripserunt. Inueni quas desideras leges, bonas, mirificeque frugiferas. P. Res igitur mihi iam in vado, & animo esse otioso licet. D. Licet verò, mi Philopone. P. Si me tantum amas, quantum profectò amas, aut vbi eas legam indica: aut exscriptas abs te mihi scribendas da: aut si memoriæ mandauisti, recita. D. Hoc malo: recitabo, & nihilominus postea per amanuensem meum scriptas tibi transmittam. Ego verò, quemadmodum ad Lucilium scribens de se profitetur Seneca, omnia cupio in te transfundere, & in hoc gaudeo aliquid discere, vt doceam: nec me vlla res delectabit, licet eximia sit, quam mihi vni sciturus sum. Si cum hac exceptione detur sapientia, vt inclusam teneam, nec enuntiem, reijciam. Nullius boni, sine socio, iucunda possessio est. P. Quid ad istam humanitatem addi potest? Sed de modo vt placet, ego ad audiendum sum paratissimus.

D. Sapientiam à nomine assiduissimè efflagitanto: interim ita laboriosè discunto, vt si à sedibus ætheries nihil expectent.

Doctorem non secus quàm parentem colunto.

In ludum quoad fieri poterit, ſerius ne ingrediuntor: ante tempus, ſi poſſint, adſunto.

In gymnaſio modeſtè conſidento, idque tantùm agunto, & cogitanto, cuius cauſſa locum peteſſunt.

Ne dormiunto, ne fabulantor, ne nugantor, ne contendunto, ne vlla ratione doctorem perturbanto.

Quotidianam Magiſtri auſculationem priuato ſtudio anteponunto: ac niſi ſumma neceſſitate, nec ſemel abſunto.

Verbis, ac ſermone cùm Magiſtrum, tum ſcriptores optimos, qui explanantur, effingere ſtudento.

Si quid haud probè perceperint, aut ſi de quo dubitauerint, Magiſtrum adeunto, interroganto, conſulunto, pudorem ruſticum exuunto,

Quæ retinere memoria, cùm audiunt, nequiuerint, chartis mandanto.

Quæ commodè calamo annotare non potuerint, cùm primùm domos repetiuerint, ſuis locis ſcribunto.

A ſchola digreſſi, ne ſtatim omnem rerum auditarum curam, & cogitationem abiiciunto: temptis aliquod iis tacitè reuoluendis, aut cum alio conferendis conſumunto.

Niſi cùm liber inſpiciendus, aut ſcribendum eſt, aures atque oculos in præceptorem dirigunto.

P. Mihi gaudeo, qui te ad iſtas adeò iuſtas leges mecum communicandas inducere potuerim

Nunc

Nunc illas audire aueo, quæ magis domi vſum habere videantur.

D. Quod hodierna luce diſci poteſt, in craſtinum ne differunto.

Neue eruditos ſe exiſtimanto antequam ſint, neue plus quàm ſint.

P. Aureum præceptum, & in templo Delphico ſcribendum. Venit in mentem illius, Senecæ an Plinii? (neque enim ſatis recordor auctoris, immò iam recordor, Senecæ, libro de Tranquill. animi.] Multi ad ſapientiam peruenire potuiſſent, niſi ſe peruenifſe putauiſſent. Sed nolo curſum iſtum impedire.

D. Tempore nihil pretioſius: proinde ne qua pars illius ſine fructu effluat prouidento.

Diem in certas horas partiuntur, & quid quaque hora faciendum ſit, certum, ac definitum habento.

Antelucanâ opificum induſtriâ vinci ſe ne patiuntor.

P. Demoſthenis hoc eſt, cuius vigiliæ cui non ſunt auditæ?

D. Et illius dicti itidem recordantor: Aurora Muſis amica.

Longioribus, implicatioribuſque ſtudiis honeſtam, ac liberalem recreationem intermiſcento.

A menſa ad libros poſt interuallum redeunto: noctурno ſtudio temperanto: valetudinem ne offendunto.

Præter labores à Magiſtro imperatos, alios ſibi imperanto.

Multa, & multùm ſcribunto: chartis, atramento neu parcunto.

Quos libros Eccleſia Catholica impietatis leuitatiſque damnauerit, aut Magiſter improbârit, eorum lectionem, ceu peſtilentiam, fugiunto: iſta enim occidit corpus, at illi animos.

Harum, Philipone, legum memoria ſupperebat. Si quas præterea requires, ante veſperam faxo optata conſequare ex ijs ſchedis, quas per ſeruum à manu ad te miſſurum promiſi. P. Quibus verbis tibi gratias agam non reperio. Fecit hîc dies, & congreſſio iſta me non paullò doctiorem. D. Nunquid aliud à me vis in præſentia? P. Nihil ſanè: aliâs inter nos agemus, de quibus agendum cenſebimus. Vale, & infirmitatem iſtam, valetudinis intentiore ſtudio, vexare noli. D. Egomet ſum proximus mihi, non me dicendo ad mortem dabo, ne fruſtra ſis.

ANNOTATIONES.

VBI reſciui) *Qui factum aliquod occultius aut inopinatum inſperatumque cognoſcit, is dicitur propriè reſcire. Legas cenſeo totum cap. 19. lib. ſecundo apud Gell.* Pauciores vero Theopompos quam Ephoros) *E diſcipulis Iſocratis (cuius domus habita eſt officina eloquentiæ) quibus nemini vnquam plures fuiſſe quàm ſibi gloriatur orat. cum tamen* 10. *minis, id eſt, centum aureis doceret, cæteris inſigniores extiterunt. Hyperides, Timotheus Cononis filius, Aſ-*

cle-

clepiades, Theodectes, Leodamus, Lacritus, Isæus, Theopompus Ephorus. In hoc postremo calcaribus, in Theopompo frænis se vti solere aiebat. Cicer. 3. de Orat. Eorãdem & in Bruto meminit, & in 2. de Orat. quo loco de historię scriptoribus disserit. Cur autem Eporum etiam idem magister nominauerit, caussam vide apud Victorium l. 4. cap. 20. Proditum est etiam hoc literis: Ephorum vt tardiorem, sic probiorem, & Theopompum vt celeriorem, sic improbiorem condiscipulo suo extitisse. Quod etiam hodie in discipulorum turbis apparet. Equis Asellos iungere) Plato conferens Xenocratem cum Aristotele, quorum ille ingenio tardior, hic celerrimus, cùm idem dicebat quod Isocrates, quodque postmodum etiam de Theophrasto, & Callisthene auditoribus suis Aristoteles, tum illud præterea: Hui, quali equo qualem asinum coniunxit? Sed quod Plutarchus lib. de Auditione prodidit memoriæ de Xenocrate, & Cleanthe, non tacebimus. Patiebantur se videri ab ingeniosis, cùm ipsi tardiores condiscipulis non profugerent à discendo, nec animos desponderent, sed vltro in seipsos dicteria iaciebant: sed vasis angusti orificij & tabulis æneis similes dicentes, vt qui ægrè doctrinam perciperent, perceptam firmiter constanterque retinerent. Quamuis Aulonius neget) Epigramma est hoc.

Felix Grammaticus non est sed nec fuit vnquam,
Nec quisquam est felix nomine Grammaticus.
Quod si quis felix præter fatum extitit vnquam,
Is demum excessit grammaticos canonas.

Vide epigrammat: græcorum l. 2. tit.

Man-

Manſuetiores Muſas) *Cicer. epiſt. 9. l. 1. ſcripſi etiam (nam etiam ab orationibus diſiungo me ferè, referoque me ad manſuetiores Muſas, quæ me maximè, ſicut iam à prima adoleſcentia delectarunt) ſcripſi igitur, &c. ſic vocat ibidem ſtudia, quæ domi celebrata & cultæ ad manſuetudinem humanitatemque traducunt animos cum orationes in foro dictæ contentionem, & lites habeant. Epiſt. 12. libr. 16. Tu muſis noſtris para, vt operas reddas. Pro literis abſolutè ad Attic. epiſt. 5. libr. 2. Nunc verò quoniam quæ putaui eſſe præclara, expertus ſum quàm eſſent inania, cum omnibus Muſis rationem habere cogito.* Res mihi iam in vado) *Vadum, aquæ fundum, in quo qui conſtitit, periculum non eſt ne ſubmergatur. Itaque in vado eſſe, erit ſecurum, & in tuto eſſe: & quod eodem ſenſu dicitur, in portu nauigare. Plaut. Aulul. Hæc propemodum iam eſſe in vado ſalutis res videtur.* In templo Delphico) *Huius templi toto orbe fama inclyta fuit, ad quod omnium gentium concurſus fiebat. Iſocrates in Archidamo. Oraculum quod omnes, & vetuſtiſſimum, communiſſimum, & fide digniſſimum fatebuntur. Scribebantur in foribus à ſapientibus viris ſententiæ graues, & præcepta ſalutaria, quorum auctores cùm deinde ignorarentur, tributa ſunt Apollini, tanquam eo haud indigna. Talis ſit fortaſſe Noſce teipſum, quod de cælo cecidiſſe, ait Iuuenalis. Quid dico fortaſſe? Plato certè hoc, & illud: Ne quid nimis, ſeptem ſapientibus adſcribit; quaſi enim primitias quaſdam Deo dedicaſſe, & ins*

eius

eius templo scribi curauisse affirmat. Plin. & Hier. Chilonem auctorem prioris nominant. Cic. 1. Tuscul. hoc ipsum adducens, & explanans. Hunc igitur (animum) nosse nisi diuinum esset non esset hoc acrioris cuiusdam animi præceptum, sit vt tributum Deo sit Acriorem quendam animum, virum nempe sapientem, non Apollinem eius auctorem facit. Ne frustra sis. *Liuius. Ne te falsa opinio teneat. Frustra esse apud Plautum Amphit. Bacchid Mercat. est falli, errare decipi.*

PROGYMNASMA TRIGESIMVM.

Ascensus.

VINCENTIVS, TIMOTHEVS.

VINCENTIVS. Iamne erumpere hoc licet mihi gaudium? nunc pulchrè, nunc bene est. Vincentio, circumfluo lętitijs profectò. Quis me vno viuit hodie felicior? quis fortunatior? T. Quid est quod sic gestis? quænam hæc noua insolitaque voluptas? V. O Timothee, optima opportunitate aduenisti: Hic me amœnitate amœna, amœnus onerauit dies: maximas opimitates opiparasque obtulit mihi: laudem, lucrum, ludum, iocum, festiuitatem, ferias. T. Qui tandem Vincenti? aut qualis est ista fortuna, qua te fortunatissimum hodie euasisse gloriaris? mihi enim consequutus

quip-

quippiam videre, quod & diu expetiueris & semper admiratus sis. V. Rem acu. Publicum & à Magistro, & ijs qui statis definitisque temporibus scholasticorum progressus tentant (Examinatores vocamus) sedulitatis, & doctrinæ auferre testimonium, quæro, numerare num debeam in bonis? T. Ac summis quidem atque amplissimis. Quantum conicio, gradum studiorum altiorem ascendisti. V. Ascendi verò: quod mihi, parentibus familiæque nostræ felix, faustumque eueniat. T. Gratulor tibi honorem istum ex animo, & tua causa ego quoque incedo lætitia. Quotus eras? V. Non ausim dicere, ne tu arrogantius quàm verius id à me dici interpretere. T. Audacter enuntia: nam mihi suspicionem mendacii, aut ambitionis mouere non potes. V. Tertius fui. T. Quod tecum ascenderunt? V. Vndequadraginta. T. Non leue argumentum eruditionis, inter tot tam propè ad primam palmam accessisse: Quis vester signifer, & coryphæus erat? V. Longinus ille noster. T. Secundus? V. Frustrà nominem, quandoquidem non nôsti. T. Præstans ingenium sortitus est ille adolescentulus. V. Præstantissimum. Stupore complebat præfectos examini, ita promptè, & rectè respondebat ad quæsita singula, afficiebaturque ab isdem diuinis laudibus. Quoties me illius loco esse optabam? Quod si quid veritatis haberet, quam superioribus diebus Magister narrabat inuexisse Pythagoram illius pueri animam cum ingenio suo, & probitate in meum corpus vellem immigrare. Cæterùm anno vertente primas nulli cesserо.

ceſſero. Et quoniam amat victoria coram, non eſt mihi conſilium pati per ſocordiam vires, tempus, ingenium defluere: legendo, ſcriptitando, edifcendo, etiam aliquid noctis aſſumam. Aliquando videlicet multùm ingenioſos à ſtudioſis ſuperatos, & vidimus, & accepimus. Quid multa? enitar ſumma ope me præſtare cæteris omnibus. T. At illud ſectatoribus literarum apprimè cauendum duco: ne quid nimis. V. Si periculum impendere ſenſero, moderabor cupiditati. T. Arbitror parentes tuos exſpectare huius felicitatis tuæ felicem nuntium. V. Hinc domum rectà propero: à me primùm faxo audiant, quod geſtum eſt: mihi ipſi perſoluant. T. Ex gratulationibus vix eminebis. D. Domeſticos omnes mea gloria lætitiam ingentem agitaturos diuinat animus. Vale. T. Vale, ſed quid agis? V. Quid vis? T. Nẽpe otium à literis eſt hodie? V. Fugit te ratio. Madidufne an ficcus es, qui iſtuc me interroges? T. Tamen nihil obeſt.

ANNOTATIONES.

QVod ſic geſtis) *Feſtus. Geſtit qui ſubita felicitate exhilaratus, nimio corporis motu præter conſuetudinem exultat. Lætitia, voluptate geſtire Cicero, quorum ſenſus idem eſt cum illo, quod ex veteri poeta adducitur. 2. de finib. Tanta lętitia auctus ſum, vt mihi non conſtem.* Amœnitate Amœna) *Plautus, & Lucretius delectãtur hoc loquendi genere, in quo nomen adiectiuũ eiuſdem originis eſt, atque ſubſtantiuum cui copulatur,*

ani-

animam ex vno corpore in aliud transfero, traduco: ipsa translatio, & traductio huiusmodi, seu animorum in alia corpora immigratio, quasi dicas transanimatio. Hoc dogma Pythagoreorum fuit, asserentium animas hominum in corpora bestiarum atque etiam aliorum hominum se recipere. Plato in Phædone. Crin. l. 11. cap 3. Quorum placitum secutus Ennius, scripsit somniasse se mortuum esse, & Homeri animum in corpus suum migrasse: ex quo se optimum poetam extitisse. & versus, Homericis similes, scribere. Horat ep 1. l. 2 Atque hęc causa fuit, cur, seu prohiberent illi Philosophi: ne fortè bubulam quis de proauo suo comederet. Plutarchus super ea re duos libellos edidit. Ad hanc mutationem alluſit Horat. libr. quarto Ode 2. cùm de Pindaro cecinit: Multa Dircæum leuat aura cygnum & cùm se in album alitem id est in cygnum mutari dixit, l 2. Ode 20. Credebant enim eos, qui numeris poeticis delectati essent, alterius exordio vitæ in olores mutari & aues canoras in cantores, & poetas renasci & cantores atq; poetas in aues musicas verti. Turneb. l. 10. c. 22. ΕΠΑΙΤΕΛΙΑ) *Non modò fausti, ac læti nuncij, verùm etiam præmia, quæ dantur læta nunciantj, hoc vocabulo indicantur, idque vtroque numero. Singulari quidem vsu est Homerus in Odyss. semel, & iterum, multitudinis Cicer. ad Attic l. 2. O suaues epistolas tuas vno tempore mihi datas duas: quibus quæ reddam nescio, deberi quidem planè fateor.* Sed quid ais?) *Ita veteres cùm aliquid aliud, præter antè dicta, aut quæsita dicturi, aut quęsituri erant. Plaut. Bacchid. Sed*

quid

quid ais? B. Quid est? Item in Asin. & Amphit. Fugit te ratio) *Fugit me ratio sermo est eius, qui errauit. id est, qui aliud dixit, aliud dicere voluit. Plaut. Amphit.*

SO. peccaueram.

Nam Amphitruonis socienum me esse volui dicere.
ME. Sciebam equidem nullum esse nobis, nisi me-
seruum Sosiam:
Fugit te ratio.

Catull. similiter.

Istud quod modo dixeram me habere.
Fugit me ratio, meus sodalis
Cinna est Caius, is sibi parauit.

Sumptum credibile est a ratiocinatoribus, qui interdum in deducendis, & subducendis rationibus errant. In Bacchid. Plaut. dixit. Vbi me fugiet memoria Mur. & Lamb. Madidus an siccus) *Siccos Latini nominant sobrios, ab ebriositate alienos. Cic. in Rullum.* Vtrum esse vobis consilia siccorum, an vinolentorum somnia videntur? *Idem in Academ. Dormientium, & vinolentorum & furiosorum visa imbecilliora esse á cebas, quàm vigilantium siccorum, & sanorum. Horat Ode 18. l. 1. de Siccis omnia nam Deus dura proposuit Et, Ode 5. l. 4. dicimus integro sicci manè die Plaut. Persa.* Iam diu factum est cùm hibimus nimis sicci sumus. *Opponitur autem huic voci contraria notione madidus, & vuidus apud Horat. Ode proximè nominata. Plaut. Aulul.* (iussero

EV. Non potem ego quidem hercle. ME. At ego
Cadum vini veteris ad me afferier.

EV.

EV. Nolo berele, nã mihi bibere decretum est aquam.

ME. Ego te hodie reddam madidum, si viuo, probè.

Locus alius est in Asin. perelegans, in quo vtramque vocem habes.

ART. At sceleſta, ego prætor alios meum virum fui nata.

Siccum, frugi, continẽtem, amantem vxoris maximè.

PA. At nunc debinc ſcito illum ante omnes minimi mortales pretij. (ſuæ.

Madidum, nihili incontinentem, atque oſorem vxoris

PROGYMNASMA TRIGESIMVM PRIMVM.

Præmia.

PAVLVS, GREGORIVS, FAVSTINVS.

PAVLVS. Saluere te volumus, Gregori noſter.

G. Saluete ſuauiſſimi ſodales mei: quid agitur?

F. Mirabamur paulò antè ego, & Paulus, vbinam delitescres: etenim circumferentes oculos in omnem partem, cernere te non poteramus in loco, quo loco, niſi me fallit opinio, nunquam fuiſſes quàm hodie libentiùs.

P. Aliqua de improuiſo commotiuncula te ædibus exire, vt ſuſpicor, prohibuit.

G. Nulla Paule.

F. Quid ergo, amabo te, creauit hanc abſentiam?

G. Dum per tabulata in ſummis ædibus curro incautiùs, claui cuſpide, è vetuſto aſſere prominente, me indui: id vulnus me vt claudum futo-

rem

rem residere domi solum adegit, & iucundissimi spectaculi fructu priuauit. Sed vnde vos ad me? P. Celeri passu ex ipso theatro huc nos contulimus. G. Frons læta, & oculi ludibundi indicio sunt rem cecidisse vt voluistis. P. Et ideo addito gradu ad te approperauimus, vt voluptatis te nostræ participem faceremus. F. Haud aliquando æquè beati fuimus, vt hodie. G. Audire expeto: præmia nempè, & secundam populi admurmurationem consecuti estis. P. Qui bene coniiciet, hunc vatem perhibeto optimum. Ita sanè, obtinuimus præmia. G. Vterque? P. Vterque: atque, vt nihil omnino dubites, rem ipsam tibi auctorem proferemus. Ecce libellum. F. Ecce meum. G. O venustos, ô verè aureolos libellos: nam auro radiant, ac fulgent vndique. F. Considera Paulisper emblemata, & parerga frontium: quàm oculis blandiuntur? G. Iste est tuus Paule? P. Meus est. G. Vt bene, vt festiuè impressus est multicipitem Lernæ belluam contundens Hercules? P. Verte. G. O imaginem pulchram. Æneas patrem suum Anchisen humeris impositum ex incendio Troiano efferens: quem passibus etiam non æquis paruus Iulus sequitur. F. Et meus, aspice, quàm elegantibus signis insignitus est? G. Sic est. Aperi, vt videam quis auctor, & qua de re scriptus. PVB. VIRGILIVS MARO. P. Ego Festum cum Scaligeri castigationibus vide sis. G. Anno proximo superiore huiusmodi ego quoque consecutus sum: quem librum, vt gryphes in Riphæis montibus aurum, custodio. Summoperè parentes recreabitis hisce munusculis

tam politis & mundantibus. F. Spero equidem. P. Fecitne medicinam pedi tuo chirurgus? C. Accuratissimè. P. Qua demum ratione? G. Principio expressit concretum sanguinem: post lauit vulnus, & subtili linteolo extersum emplastrũ applicuit, & pedem, vt videtis, circumligauit. F. Optimè. G. Intra dies paucos, Deo annuente, in scholam me rediturum, & vobiscum in campo ad Danubium cursura certaturum autumo. F. Ante noctem Præceptori nuntiabo de istoc aduerso casu tuo: nec me animi fallit, magno ei dolori futurum, amat enim te merito tuo, quod sæpè cognoui. P. Condiscipuli ad vnum dolebunt, cum intellexerint. G. Permodicum, & pænè nihil est. Quorsum tragœdias in nugis? F. Nunc vale Gregori, nos discedimus, G. Et vos bene valete. P. Crastino te reuisemus. G. Quod vestra volũtas tulerit.

ANNOTATIONES.

CLaui cuspide me indu) *Sic locutus est Cæsar l. 7. de bello Gallico. Seipsi acutissimis vallis inuebant. Virg. 10. Æneid.*

-- animo nunc huc nunc fluctuat illuc.
An se se mucrone ob tantum dedecus amens
Induat, crudum per costas exigat ensem.

Genus dicendi inde natum, quod quæ inhærent corpori, è vestimento videntur. Secundam populi admurmurationem] *Signa, & notæ approbantium Græcis Cicer. ad Attic. admirandus, auferebamus.* Qui bene coniiciet] *Cicer. secundo de Diuinat.*

Est

Est quidam græcus vulgaris in hanc sententiam versus. Bene qui coniiciet, vatum hunc perhibeto optimum. Versus Euripedis hic est. Cuius principium citat idem Cicero more suo ad Attic. ep. 13. l. 7. O venultos) *Venustus, esse aliquando idem quod fortunatus ac felix & contra, inuenustus eandem habere subiectam vim, quam infortunatus, & infelix, probat Nonnius Miscel. l. 1. Quæ quidem non ita vulgaris notæ, ac publicæ monetæ significatio videri merito potest.* Paregra frontium) *Quibus de frontibus loquatur, aut quæ sint libri frontes, perspicuum est ex illo Ouidij eleg. 1. Trist. l. 1. ad librum suum, exteriores videlicet eius partes.*

Nec fragili geminæ poliantur pumice frontes.
Hirsutus passis vt videare comis.

De ijsdem epigram. 1. Catull.

Quod dono lepidum nouum libellum,
Arida modo pumice expolitum.

Martialis quoque l. 1. pumicatam libri frontem dixit. Nam quomodo nunc, ita antiquitus libri pellibus tegebantur, quas leuigare ac perpolire pumicibus solebant. De volumine, cornibus, vmbilicis, frontibus librorum, vide Manut. in epist. 7. l. 3. Vt gryphes in Riphæis) *Riphei montes sunt in Scythia in qua, & gryphes animalia, capite, & rostro aquilis (nisi quòd auribus equinis) reliquo corpore leonibus similia, alata tamen, & equis vehementer infesta, vt indicat etiam Virgilius noto carmine eclog. 8. Iungentur iam gryphes equis, &c. ibidemque Seruius. Plin. l. 7. cap. 2. Sed & iuxta eos, qui sunt ad septentrionem versi, haud procul ab*

ipso aquilonis exortu, specuque eius dicto: quem locum Gesolitron appellant, produntur Arimaspi, quos diximus, vno oculo in fronte media insignes: quibus assidue bellum esse circa metalla cum gryphis ferarum volucri genere: quale vulgò traduntur: eruente ex cuniculis aurum mira cupiditate, & feris custodientibus, & Arimaspis rapientibus, multi, sed maximè illustres. Herodotus & Aristeas Proconnesius scribunt. Idem l. 10. cap. 49. Pegasos equino capite volucres: & gryphas aurita, aduncitate rostri, fabulosos reor: illos Scythia, hos in Æthiopia. Lege Nicol. Leon. de varia hist. c. 55. l. 1.

PROGYMNASMA TRIGESIMVM SECVNDVM.

Repulsam passi.

MARTINVS, IOSEPHVS, LVCAS, GYMNASIARCHA.

MARTINVS. En vnquam hoc durissimo, & intolerando seruitio exibo? in orbe terrarum nihil est me vno ærumnosius, nihil perditius. Prô Deûm atq; hominum fidem: iam sextum annum in pristino Grammatico miserabiliter molo. Timęum Platonis, quo non esse quidquam tenebrosius fama tenet, celeriùs credo, facilíusq; caperem. Heus heus, cohibete gradum: quo ambulatis vos? I. Ad gymnasii Præfectum tendimus. M. Quas ob

res? I. Depulſi ſumus de ſpe. ego Humanitatis, iſte Rhetoricæ: vterq; præteritus eſt à Nomenclatore. M. Non igitur ego ſolus miſer cum grege commilitonum meorum: me quoque (indignum facinus) excluſerunt ſchola Syntaxeos. Ibo ſimul, & enitar exorare virum, vt miſereatur mei, conſiliaque meliora capeſſat. Equidem ſi centum annis ſedero in ludo Grammatico, non plus addiſcam quàm hoc ſexennio: omnes bonæ felicitates aduerſantur, & inuident mihi. I. Me verò Mobile cum fixo (quod illud Dii perdant) fecerunt immobilem, & tanquam in cruce ſuffixerunt. Cur tu, bone Luca, non aſcendiſti? L. Dic quibus in terris: nam cur vos non aſcendiſtis? M. Perperam reſpondimus in examine, malè ſcripſimus. L. Eodem me crimine alligaui, vt iſti Triumuiri aſſeuerant, qui doctrinam noſtram periclitati ſunt. Tam dignus aſcenſu fuiſſem, quàm alius quiuis. I. Neque nos tam ſumus rudes, & inepti vt non, ſi minùs ex iuſtitia, certè quidem ex liberalitate, & gratia potuerint nos illi Critici in ſcholas ſuperiores aſciſcere: id quod antehac factum. L. Non ſecus atque ſi quæſtionem inter ſicarios, aut ſacrilegos exercerent, & crurifragium nobis perpetiendum eſſet, aſperos ſe præbebant, & rigidos Æacum, Minoa, Rhadamantum de capitibus noſtris iudicio decernere putares. Sed ipſe Præfectus contra tendit. G. Saluete adoleſcentes: quorſum hîc adeſtis? L. Reuerende Domine, prohibitus ſum aditu ſcholæ Rhætoricæ. G. Quid narrat Ioſephus? I.

Ab humanitate reiectus sum. G. Et Martinus? M. à Syntaxi. G. Bene habet: sic merebamini. L. A Domine, tuam fidem obsecro. Liceat ascendere. G. Non perpendis quid contendas. M. Sexus labitur annus, cùm sedeo in schola Grammaticæ: perræ. dum. G. Nisi tu doctior Grammaticæ fias, adhærebis ad scamnum tuum vsque ad annum sexagesimum. Tu similiter Iosephe, nec sequente autumno Humanitate donaberis, si ad sedulitatem nõ addideris vel plurimum. I. Atqui perpetuò disco, continenter in libris versor, vsque ad supremam lassitudinem, donec defessus sim medullis omnibus. G. Scriptio & responsa hæc, quàm verum dicas, demonstrârunt. Mitto barbarismos: referta, & scatens erat solœcismis epistola tua: quod genus figuræ apud Lucam, quoque elucebat: apud te, Luca, qui in Græcis alphabetum nescis, & neque soluta, neque pedibus deuincta oratione cum vllo eorum, qui ascenderũt, comparandus es. Præcepta insuper non tenebas, adeò, vt vix semel aptè responderis. L. Timor verba præpediebat, quo pæne exanimabar. G. Scitum, & ignauis istis vsitatum: ignorantiæ culpam timori assignare. Victores illi profectò non timebant: quia, quæ tu ignoras, ipsi sciebant, & ad pugnam suis tecti, instructique armis procedebant. M. Tuam clementiam precibus omnibus oro, & obtestor, absoluat me tandem aliquando ab ista schola: satis diu iam hoc saxum voluo: polliceor incredibilem diligentiam in Syntaxi. G. O te in consultum, ô insipientem. Hoc laboras, vt domum

ædificare tibi fas sit, nullumque fundamentum ponere. Sic faciunt omnes, qui ad grauiora recondita-ioraque studia adiungunt animum, cùm leuiora vix primoribus labris attigerint: quodque in priore consequi scientia debuissent id se in superiore ludo promittunt velle discere, nec stant promissis, Adhuc vidi nullum, qui Grammaticæ in doctus, eam in Humanitatis, Rhetoricæ, Philosophiæ, Theologiæ aliarumque disciplinarum officinis didicerit. Quare, Luca, ne imponas tibi: non consequêris quod cupis. L. Heu. At enim nisi audis, parentibus dare me in conspectum non sustineo: efferuescent ira, & stomachum in me erumpent. G. Facesse, tute hoc intriuisti, tibi excedundum est. Commentare, quo pacto illis propitijs, & benevolis vtare, Mea nihil interest: nec ob tuum incommodum abrogandæ videntur commodæ leges gymnasij, & aperienda fenestra discipulis ad socordiam. I. Ego, Domine, non audiui omnia à Magistro, in quibus interrogabar. G. Quid te impediuit? I. Occupationes variæ non fuerunt me tam frequentem esse in ludo. G. An tu subducere me istis dictis postulas? Credibile est temetipsum tua voluntate coactum, tibi interdum mandâsse negotia non necessaria. Vtcunque sit, danda fuit opera, vt etiam illa cognosceres. I. Aa, mi domine Præfecte, sum pauper: viuo alienis sumptibus, & ni ascendero, amisso Mæcenate, literis & scholæ cogar multã salutem dicere. G. Contra torrẽtem niteris. Dedecorabis Mæcenatẽ, si quod petis impetrabis. Non enim

ille te alendum ſuſcepit, vt nunc in hac. paulò pòſt in illa ſchola truncus ſuper lignum ſeſſitares: verùm vt eruditior ſemper te ipſo effectus, eius poſtmodum vtilitatibus, cùm tempus veniſſet, commodares. Quòd ſi iſtas ratiunculas probauerimus: hæc aut illa non audiui cùm explicarentur: Mæcenas non me poſthac de ſuo alet: parentes è conſpectu ſuo fugabunt: ex hoc ero diligens: iam multos annos hanc ſcholam frequentaui: ſi, inquam, has ſimileſque ineptias pro aptè concluſis epichirematis receperimus, ijſque permoti, ſcholam eruditiorem aliquibus patefecerimus, nullum vtique in inferioribus relinquemus. Quiſnam ſtatus erit noſtræ prouinciæ? quæ facies? in me poſtea culpa omnis tranſferatur: in me redundet iſta calamitas. M. Patiare te flecti. L. Noli, propter Deum, reſpuere rationes. G. Immò ſi fiant, quæ vos futura aſſeritis, ad exemplũ proderunt multis, feliciterque ſapient, qui malis alienis ſapient: & dum ſimilia formidabunt, acrius ſe ſtudijs inuoluent. Cur præceptorum veſtrorum pæne aſſiduæ cohortationes, obiurgationes, iſtorumq; malorum, in quæ incidiſtis nunc, prædictiones nihil apud animos veſtros vnquam valuerunt? Ecce iam pretium ſertis ob ſtultitiam. Æquè autem vtile cenſeo ſcholis noſtris, vos, & ſimilem veſtri turbam multari hanc ignominia, quàm alios veſtrũm diſſimiles, hoc eſt, induſtrios, & doctos adoleſcentes cumulari gloria: veraque nimirum re, vt aliqua Reſpub. continentur. Quocirca deſinite, iam conclamatum eſt: fruſtra operam conteritis.

Auferte

Auferte vos domum: abscedite hinc: molesti vltra ne sitis: nihil noui de vobis, nouo aliquo edicto, sancietur. L.M.I. Dignare misericordia miseros. G. Cur vos ante vestri ipsorum non miserebat? quem modò amicum inuenietis, cùm vobismetipsi hostes extiteritis? Serò sapiunt. Phryges. L. Si post mensem idoneus fuero, nunquid non permittes me ascendere? G. Si L. Conabor manibus & pedibus, noctesque, & dies obnixè. M. Ego etiam laborem, ac studium adhibebo. G. Nimium miris modis mira prodigia, si tu actum reddas vno mense, quod sexennio non reddidisti. Magis istuc linguâ percipio dici, quàm factis credo fore. Nihilominus, vt ne atrocitatem meam accusare possitis, indulgeo spatium. I. Quoniam ea conditio istis offertur, volo eam quoque accipere. G. Tui est arbitrij. Sed hoc antè vobis denuntio, non plus gratiæ inuenturos, quàm nunc inuenistis. Præcipiam insuper Magistris, vt deinceps austeriùs vobiscum agant, & verberibus ad discendum compellant magis, quàm hactenus: si fortè hęc ratio, ceu à brutis animantibus, nonnihil possit extorquere. Trahunt aratrum fortiùs boues, si fodiantur stimulis: & sub onere ambulant celeriùs asini, si ipsorum latera identidem percurrantur fustibus. Abite vnde huc pedem attulistis, & rebus vestris prospicite. Quin adhuc pauca attendite. Cicadæ, æstatis tempore, cantilenis assiduò sese oblectabant, cùm formicæ, vt sunt prudentes, ac non incautæ futuri bestiolæ, ingentem farris aceruum populātes, magnis operibus in cauernas cibaria cō-

uchercnt

ueherent, quibus per hyemem victitarent. Fortè accidit, vt tritici grana terræ humoribus putrescentia cubilibus exportarent & ad solis radios desiccarent. Præteriens cicada orat, vti alimoniam sibi dignentur esurienti impertiri. Tum formicæ, quid tu, inquiunt, per æstatem agebas? cur tibi quod ederes non colligebas? Egò verò, subiecit cicada, non eram otiosa: canebam musicè. Hîc arridentes formicæ respondêrunt: si æstate cecinisti, hyeme salta. Atque ita vacuam, vt venerat, inanemq. discedere coegerũt Nunc æstas est dum adolescitis: quando senescetis, hyems erit. ibi tum iucundè, & suauiter furemini. si quid modò vobis scientiæ peperceritis. Quid quia hucusque omisistis, otio autem, ambulationibus, ludis potiùs tempus transmisistis, cum condiscipuli vestri studiosè elaborâuerint in literis, an non idem illi quod formicæ cicadis poterunt vobis exprobrare? O Lucas ô Iosephe ô Martine, qui hac proxima æstate cecinistis, nunc choros ducitote. Hæc in pectore vestra demittite, & ad frugem vos recipite. Verbum non addam: quin vos hinc amolimini. M. Occisissimus sum omnium qui viuunt hodie vsquam gentium. I. Quam nũc ego spem, quam opem, quod consilium capessam? Nullus sum. L. Ærumnas Herculis supero ærumnis meis: nec quid me nũc faciam scio. Parum abest, quin me relinquat animus.

ANNOTATIONES.

EN vnquam) *Id est, vnquamne, hoc est, aliquandone? vt Seruius interpretatur ad illos versus eclog. 1.*

En

En vnquam patioris longo post tempore fines,
Pauperis & tuguri congestum cespite culmen
Post aliquot mea regna videns mirabor aristas?

Idem Poeta per interpositionem diuisit eclog. 8.

en erit vnquam.

Ille dies, mihi cùm liceat tua dicere facta?

Plaut. etiam Rud. Quæso, en vnquam hodie licebit mihi loqui? & Trinum. ò pater, en vnquam aspiciam te? *Terent. Phorm. En vnquam cuiquam contumeliosiùs Audistis factam iniuriam?* In prisitino molere) *Apud maiores nostros (inquit Seruius in 1. Æneid.) molarum non erat vsus. frumenta torrebant, & ea in pilas missa pinsebant, & hoc erat genus molendi: vnde & pinsores dicti sunt, qui nunc pistores vocantur. Hinc Virgil. frugesque receptas, Et torrere parant flammis, & frangere saxo. Inuentæ sunt deinde molæ asinariæ, quas circumagerent asini: aliæ trusatiles, quæ hominum manibus versabantur maximo cum labore, & lassitudine. Inde cæptum vsurpari pristinum, pro loco molestiarum laborumque pleno, & pro negotio nimiùm operoso. Terent. And.*

Verberibus cæsum te in pristinum Daue dedam vsque ad necem.

Ea lege atque omine, vt si te inde exemerim, ego pro te molam.

Plaut. Mostell.

Rus mihi tu obiectas? sanè credo Tranio
Quòd te in pistrinum scis actutum tradier.

Timæum Platonis) *Adagium Platonicis numeris obscurius, quo vsus est Cicer. l. 7. ad Att. epist. 13. Plato*

quip-

quippe numeris Pythagoricis ſuam philoſophiam inuoluit, & obſcurat lectorique nebulas ſeu tenebras ingentes offundit, in dialogo præcipuè, qui Timæus, ſiue de natura inſcribitur, quo nihil obſcurius, de quo 2, de finib. cum rerum obſcuritas, non verborum facit, vt non intelligatur oratio, qualis eſt in Timæo Platonis. Idem Acad. 1. In libris Platonis nihil affirmatur, & in vtrãque partem multa diſſeruntur, de omnibus quæritur, nihil certi dicitur. Dic quibus in terris) eclog. 3. Damœtas paſtor ex Menalca quærit in hunc modum.

Dic quibus in terris & eris mihi magnus Apollo.
Tres pateat cæli ſpatium non amplius vlnas.

Hanc quæſtionem cùm Menalcas diſſoluere non poſſet, æquè difficilem obiecit.

Dic quibus in terris inſcripti nomina Regum
Naſcuntur flores.

Quem morem & hodie vulgus imitatur in congreſſibus. Triumuiri) Triumuiri, ſeu vt Plaut. ſæpe vocat, Treſuiri, quidam capitales creabuntur, quorum munus in facinoroſos, & ſeruos ius dicere. Iidem cuſtodiæ carceris præfecti erant ipſorumque interuentu de maleficis ſupplicium ſumebatur. Amphit. Quid faciam nunc, ſi treſuiri me in carcerem compegerint? Aſin. Nam iam ex hoc loco ibo ego ad treſuiros, veſtraque ibi nomina faxo erunt. Capitis te perdam ego, & filiam. Illi Critici) Grammatici, qui de ſcriptoribus, & ſcriptus aliorũ, imprimique poetarum ferrent ſententiam, ſic appellati ſunt. Qualis apud Horatium Metius Tarpa. Quintilius apud Græcos celebratiſſimus ille Ariſtarchus Horat. epiſt. 1. libr. 2. Ennius & ſapiens, & fortis, & alter

Ho-

Homerus, vt Critici dicunt. Tamen si vocem ipsam spectes, officium Critici malè grammaticis finibus includitur: non rectè, inquam, ipsam iudicandi facultas atque peritia, quæ vis huius vocis est, tum actione confunditur, & pro ponitur. Hoc non magis decet fieri, quàm pro eodem habere, & Æacum, Minoa, Rhadamantum] De his tribus inferiorum iudicibus in 6. Æneid. Legendi mythologi, & maximè Natalis Comes. Propter iustitiam, qua in terris claruerunt, hoc honore donati à Ioue finguntur. A domine) *aduerbium quiritantis, aut commiserantis est, & per aliquam harum interiectionum redditur, ah, hei, hem. Est cùm terrorem, & perturbationem declarat, tum valet hem: & eho. Catull. qui eo gaudet, prima notione dixit. A te tam miseri, malique fati. Hæc idcirco breuiter, ne quis insolentia huius particulæ deceptus, in Ah, commutandam putaret.* Hoc saxum voluo) *Sisyphum, quòd Iouem prodidisset fabulantur Poetæ hac pœna apud Orcum in perpetuum cruciari, vt ingens saxum manibus, & pedibus connixus, & sudans in aduersum montem prouoluat Cùm autem non longè abest à montis vertice, tum vi quadam valida saxum repellitur, & in planitiem reuoluitur, ipse que iterare laborem cogitur, Sisypho ambitiosos comparet Lucretius in 3. his versibus.*

Non petere imperium quod inane est, nec datur vnquam.
Atque in eo semper durum sufferre laborem:
Hoc est aduerso nixantem trudere monte

Saxum, quod tamen à ſummo iam vertice rurſum
Voluitur, & plani raptim petit æquora campi.

Hinc ſaxum volvere eos dicimus, qui inexhauſto, nec tamen vtili labore conficiuntur. Terent. Eunuch. Satis diu iam hoc ſaxum voluo. Multam ſalutem dicere) *Dicendi ratio è græco fonte profluens, Cicer. epiſt. 33. l. 7. Ego verò multam ſalutem, & foro dicam, & curiæ: viuamque tecum multùm & cum communibus noſtris amatoribus.* Vt aliqua Reſpublica) *Solonis eſt, de quo ita Cicero ad Brut. epiſt. 15. Neque ſolùm, vt Solonis dictum vſurpem, qui & ſapiens vnus fuit ex ſeptem, & legum ſcriptor ſolus ex ſeptem. Is Rempub. duabus rebus contineri dixit, præmio, pœna. G Si*) *Breuiloquentia delectatos fuiſſe Lacones conſtat. Inde. Paucissimis igitur verbis, ſæpe vno, plurimum ſententiæ complectebatur. Exempla ſint ſi Qua voce tantùm ad longam Legatorum Phil ppi orationem reſponderunt. Præterea cùm illis ſcripſiſſet Philippus Si exercitum duxero in Laconicos fines deuaſtabo vos, etiam reſcripſerunt. Si. Plutarch. de garrulitate. Item, cùm quæſiuiſſet, an ipſum in ciuitatem eſſent recepturi. Plutarchus codē lib. cùm ipſorum agrum ingreſſus, per literas quæſiuiſſet, velletne ſe vt hoſtem, an vt amicum venire, reſponderunt, neutrum Contrarium eſt, hæc enim loquacitatem, & ſermonem nimis effuſum, & prodigum ſignificant.* Ærumnas Herculis) *Propter tam graues, & omnibus iam etiam tonſoribus notos labores, eoſque non paucos, qui à diuerſis Poetis ſunt deſcripti. Plaut. Perſa.*

Qui

Qui amans egens ingreſsus eſt princeps in amoris vias.

Superauit grumnis is ſuis ærumnas Herculis:

Nam cum leone, & cum excetra, cum ceruo, apro Ætolico.

Cum auibus Stymphalicis, cum Anteo deluctari me velim.

Quàm cum amore.

PROGYMNASMA TRIGESIMVM SECVNDVM.

Vacationes.

PETRVS, HILARIVS.

PETRVS. Cùm duodecim menſibus voluatur annus, Hilari, & is in quatuor tempora digeratur, in ver, æſtatem, autumnum, hyemem: vnumquodque autem trimeſtri ſpatio terminetur; non ſum animi dubius, quin tu, ſicut in gradibus ætatis humanæ adoleſcentiam pueritiæ, conſtanti ſeu mediæ ætati, & ſenectæ præfers: ita in differentiis temporum æſtatem cæteris anteponas: ac proinde æſtiuis menſibus ampliùs delectêre, quando pacatum nitet diffuſo lumine cælum, rami baccarum ubertate incurueſcunt, ſegetes largiuntur fruges, pellucidulis aquis manant fontes, quando ſuaues dædala tellus ſubmittit: flores, & rident æquora ponti, H. Eſto ſanè: quorſum tu iſtuc? P. Quorſum? nôſſe

nôsse velim ex Iunio, Iulio, Augusto: siue, vt veteres nominabant, Quintili & Sextili, ex his tribus, inquam, mensibus, ecquis tibi exspectatissimus venire consueuerit. H. An etiam id dubitationem habere potest? Idem, Petre, qui tibi. P. Quem ergo mihi amabilem, acceptumque procedere autumas? H. Quid credis? Iulium. P. Quibus de causis? H. Quia Alcedonia sunt in scholis plus triginta, nedum quatuordecim diebus. Vacationum agitantur solennes ferię: licet deambulare, & sese dare lusibus. In patriam quoque abeundi potestas conceditur ad visendos parentes, fratres, sorores, propinquos & affines: vbi tam blandæ salutationes tam beneuolæ ac festiuæ congressiones, tam multæ vocationes ad honesta, & delicata conuiuia. Quid verbis opus est? iucunditates sexcentæ. P. De ista re nunquam tecum contẽdere certum est. Laudo, laudo maiorũ nostrorum prudentiam, qui adolescentum valetudini ista relaxatione consulendum putauerũt, quam continẽtibus atq; diuturnis literatũ contentionibus offendi exploratum est: cœlo æstuante potissimùm: quali affligimur exorta canicula. Et mihi multò verissimũ videtur illud epigrammathographi: pueri si æstate bene valent, satis discũt. H. Iam istuc vagandi, & vacandi tempus propinquat. P. Scio, festos, seu Kalendariũ identidem adij. H. Quî traduces? P. Non omnino vsum librorũ dimittam, nec me à nostris Musis proinde, vt si bellum ipsis indixissem, disiungam. H. Optimè verò, Petre, & fieri sic decet. Quid legesti?

P. Ea

P. Ea inprimis, quæ liberalem, & frugiferã delectationem pariant: vt sunt Græcorum, Romanorumque historiæ, & excellentium carmina poëtarum. Exercitationem stili haud intermittam, dictata recensebo, audita mecũ pertractabo. Denique ita has hebdomadas vacationum transigere constitui, vt etiam otij mei rationem afferre possim. H. Ego natale solum, quod me sui immemorem esse non sinit, post quartum denique annum, quàm discessi, videre destinaui. P. Et rectè. H. Addunt non mediocre calcar, quas ab hinc triduum accepi literas: eæ sunt paterna manu. Ante diem tertium Nonas Quintiles iter in patriam ingredi iubent. P. Quando huc te reuersurum augurare? H. Si erit, vt illi me citò dimittant, citò: mater inprimis, quæ extra me stirpem virilem, aut muliebrem patri meo nullam genera-uit. Et nôsti quanta sit matrum, in vnicos præsertim, P. Multas persæpe opportunitates corruperunt istæ matres, quæ sic effictim amant liberos. H. Tamen per patrem impetrabo, vt ne vltimus omnium huc reuertar. P. Planè ita faciendum sentio.

ANNOTATIONES.

VNumquodque autèm trimestri) *Adscribamus super hac re versiculos Ausonij.*

Æternos menses, & tempora quatuor anni.
Quatuor ista tibi subiecta monosticha dicent.
Martius. Aprilis, Maius sunt tempora veris.
Iulius, Augustus, nec non & Iunius, æstas.

Septembri Octobri, autumnus, totoq; Nouembri,
Brumales, Ianus Februarius atq; December.

In gradibus Ætatis humanæ) *Quadripartitæ temporum commutationi Pythagoras hominum ætatem comparauit, & in quatuor eam partes distinxit, in pueritiam, adolescentiam, iuuentutem, senectutem. Primam veri, alteram æstati, tertiam autumno, vltimam hyemi similem esse confirmans: singulis autem 20. annos tribuit. Laert. Ouid. 15. Metamorph. Eandem distributionem secutus est Horatius ad Pisones, vbi etiam cuiusque ætatis mores naturamque depingit. Varro à die natali facit quinque partes, siue gradus. In primo collocat pueros, qui sic dicantur, quod sunt pueri, sine pube impubes, ad annum decimum quintum. In secundo adolescentes, ab adolescendo appellatos, ad annum trigesimum. In tertio iuuenes, quod domi foriſque Rempub. iuuare possint, ad annum quadragesimum quintum. In quarto seniores, tum enim senescere corpus incipit, ad annum sexagesimum. In quinto qui ad finem vitę extenditur senes, qua ætate corpus senio conficitur, & laborat. Singulis ergo præter extremum annos quindecim Varro decernit. Hippocrates septem gradus constituit, infantiam pueritiam, adolescentiam, iuuentutem, virilem ætatem, senectutem, senium. Primi finem esse vult annum septimum; secundi decimumquartum; tertij duodetricesimum; quarti triceſimum quintum; quinti quadragesimum secundum; sexti quinquagesimum sextum; septimi nouissimum annum vitæ humanæ. Vide insuper Gellium libro 10. cap te 28. Iam*

quæſ.

quaſdam loquendi rationes in ætatibus, & anni temporibus, & menſibus quoque accipiant adoleſcentes. Ineunte, prima, extrema exeunte adoleſcentia, iuuentute. Prouecta, præcipiti, adulta ætate, præcipiti, extrema ſenectute, &c. Sic ineunte primo vere, exeunte, adulto, præcipiti. Virg. Vere nouo 1. Georg. Medio, adulto, prono vere. Iiſdem de æſtate vtemur (quam itidem nouam in 4. dixit Virgilius, Cæſar initam, & exactam] & de reliquis partibus, quas etiam ſeneſcentes, vt Cicer. hyemem pro lege Manil. & 3. de nat. deor. item prouectas, vt Tacitus noctem, appellabimus. Quæ omnia fas erit ad menſes accommodare. Quintili, & ſextili) Romulus annum digeſſit in menſes decem, fecitque Martium primum, Aprilem ſecundum, propter Martem, & Venerem auctores Romanæ gentis, tertium à maioribus cognominauit, quartum à iunioribus: illum Maium, hunc Iunium: reliquos à numero. Quintilem quod eſſet quintus. Sextilem quod ſextus: & ſic deinceps. Ouid. 1. Faſtor.

Martis erat primus menſis, Veneriſq; ſecundus.
Hæc generis princeps, ipſius ille pater,
Tertius à ſenibus: iuuenum de nomine quartus,
Quæ ſequitur, numero tuba notata fuit.

Poſtea de nomine Iulij Cæſaris, quòd eo natus eſſet, vt Feſtus inquit, ſeu M. Antonio legem ferente, vt ſcripſit Macrobius, Quintilis appellari cœptus eſt Iulius. Sextilem è ſuo cognomine Auguſtus nuncupauit, magis quàm Septembrem, quo erat natus: quòd eo ſibi, &

primis consulatus, & insignes victoriæ obtigissent. Suetonius in Octauio cap. 31. Hanc licentiam sibi permitti voluerunt Tiberius, qui Septembrem à se Tiberium, & Octobrem Liuium: Nero, qui Aprilem Neronem, Maium Claudium, Iunium Germanicum nominari iussit. Domitianus autem, vt refert Suetonius cap. 13. Septembrem mensem, & Octobrem ex appellationibus suis Germanicum, Domitianumque transnominauit: quod altero suscepisset imperium, altero natus esset. Liuius de annis, & mensibus. Commodus quoq; Marci Antonini filius, Septembrem ad suum nomen transferre conatus est, vt Commodus diceretur. Eutrop. l. 8. Argutum est, quod de Tiberio scripsit Dio: Dùm ei instaret senatus statueretque Nouembrem (eo mense natus erat, XVI. Kalend. Decemb.) Tiberium appellatum esse, ita respondit. Si Vobis Cæsares erũt XIII. quid facietis? Alcedonia sunt in scholis) Halcedones, seu Halcyones sũ aues paullò maiores passeribus, media hyeme in littore maris nidos faciunt, ouа pariunt, pullos excludunt, Quibus diebus, silentibus planè ventis, summa est cæli serenitas, summa maris tranquillitas. Vnde dies illi Halcyonij. Vide Aristotelem de historia animalium l. 5. cap. octauo Plinium libr. secundo cap. 17. libro 10. cap. 32. Ælianum l. 1. cap. 36. Varronem de lingua latina l. 6. Seruium in 1. Georg. Plautus Casina. ad quietẽ, & tranquillitatem à turbis, & litibus in foro transferens, paræmiam fecit Tranquillum est, Alcedonia sunt in foro. Hos ad scholarum ferias, quæ in mensem Iulium incidunt, festiuè significandas adhiberi posse censuimus. Iuncun-

di-

ditatēs (exceptæ) Ingentem, infinitumq; numerum hoc verbo Latini declarant. Cic. ad Attic. Venio ad epistolas tuas, quas ego sexcentas vno tempore accepi. Ad eundem. Belli periculum, militum improbitas, sexcenta præterea alia. Plaut. Trinum. Sexcentæ ad eam rem causſæ possunt colligi. Idem alibi: Sexcenta sunt quæ memorem, si sit otium. Terent. Phorm. Sexcentas perinde potius scribito dicas. Licet etiã vti verbo mille, eadem ratione. Plaut. Amor mille modis ignorandus est. Otij mei rationem affert:) Præclarus est locus in oratione pro Cn. Plancio; quem, ad verba nostra, illustranda, totum adscribere non pigebit. Sed quid ego dicam de occupatis meis temporibus, cui fuerit ne otium quidem vnquam otiosum? Nam quas tu commemoras, Cassi, legere te solere orationes, cùm otiosus sis; hes ego scripsi ludis, & ferijs, ne omnino vnquam esse otiosus. Etenim M. Catonis illud, quod in principio scripsit Originum suarum semper magnificum, & præclarum putaui, Clarorum virorum atq; magnorum, non minus otij, quàm negotij rationem exstare oportere. Iustinus præfatione, eiusdem dicti à Catone meminit. Columella l. 2. c. 22. Sed cùm tam otij, quàm negotij rationem reddere, maiores nostri censuerint. Quod me sui immemorem) Cic. 1. de Orat. Patria nos omnium maximè delectat: cuius rei tanta est vis, ac tanta natura, vt Ithacam illam asperrimis saxulis, tanquam nidulum, affixam, sapientissimus vir immortalitati anteposuerit. De Vlysse loquitur, de quo & Homerus hoc ipsum Odisseæ 5. Ouid. de Pont. l. 1. eleg. 4.

Non dubia eſt Ithaci prudentia, ſed tamen optat
Fumum de patrijs poſſe videre locis.
Neſcio qua natale ſolum dulcedine cunctos
Ducit, & immemores non ſinit eſſe ſui.
Quid melius Roma? Scythico quid frigore peius?
Hunc tamen ex illa barbarus vrbe fugit.
Cùm bene ſint clauſæ cauea Pandione natæ,
Nititur in ſyluas quæq; redire ſuas.
Aſſuetos tauri ſaltus, aſſueta leones,
Nec feritas illos impedit, antra petunt:

Scripſit encomium patriæ Lucanus, in quo ſic inter cætera. Si de vrbium electione optioneque ageretur, nemo profectò contempta patria aliarum ſplendorem, diuitiaſque ſequeretur: non quod illas non cuperet, ſed quod ijs patriam ſuam ornatam vellet: quàm nihilominus, qualiſcunque eſſet, cæteris anteponeret. Ante diem tertium nonas) *Dicere aliquid de hoc loquendi genere, oſtenderemque quo pacto eum ipſum diem, qui exprimitur, non præcedentem ſignificaret: item de illis, in ante diem, ex ante diem tertium Nonas, poſt diem tertium Kalendas, niſi me id iam pridem alibi præſtitiſſe memi-*
niſſem. Conſulendus, & Manut.
in epiſt. 8. l. 2 & 7. l. 3. ad
Atticum.

PRO-

PROGYMNASMA TRIGESIMVM QVARTVM.

Studium in syluis ac nemoribus.

MINVTIVS, POLYDORVS, MAGISTER.

MINVTIVS. Non ita pridem, cùm essem fortè extristitia perturbatior, quærebam ubi illam miseriam ex animo uelut expuerem. Dedi me itaque ad legendas epistolas Plinii, quas abs te ut breues, argutulas, disertas, suaues, eruditas, & facetas magnopere probari sæpius animaduerteram. Incidi autem in sextam libri primi, qua ille memorat Cornelio Tacito, qui cum ei familiaritas mutua intercedebat. se in sylua, dum venaretur, & ad retia sederet, iaceretque in proximo uenabulum, quo scilicet feras in plagas se induentes transuerberaret meditatum esse, cogitationesque suas stylo pugillaribus indidisse. *Non est quod contemnas, inquit, hoc studendi genus mirum est, vt animus hac agitatione motuque corporis excitetur. Iam vndique sylua, & solitudo, ipsumque illud silentium, quod venationi datur, magna cogitationis incitamenta sunt. Proinde cùm venabere licebit, auctore me vt panarium, & lagunculam, sic etiam pugillares feras. Experieris non Dianam magis montibus, quam Mineruam inerrare.* His ita perlectis, egomet continuò mecũ: conueniam Polydorũ, ex eo scitabor, quid de hoc Pliniano iudicio ipse iudicet: arbitreturne perinde Mineruam ut

Dianam vagari per montes, & nemora. P. Non ergo hoc de nihilo est, quod me conuentum esse experisti. M. Non est, Polydore, sed auscultadum. Musis quidem certè, & Phœbo montes, nemora, syluas, in quibus habitent, & choros agitent, non arces, & vrbes dedicatas nouimus. Capiuntur item eiusmodi locis poëtæ, & in ea secedere, carmina composituri, consueuerunt. De Orpheo quoties legimus, ipsum canentem bestias, & quercus insecutas? Quòd si hoc antiquissimum è doctis genus poëtarum, inquam, illic in suo negotio percommodè versari potest, cur alij non possunt? quid eos prohibet? Si solitudo, ac silentium studijs conducunt, ibi neutrum desideratur. Si liber cœli aspectus, si lenes viridissimarum arborum susurri, si dulces auicularum concentus, si placido cum murmure de rupibus desilientes lymphæ cogitationem minimè confundunt, ac te morantur, quin potiùs spiritum exsuscitant, animum hilaritate complent, atque ad propositam actionem attemperant; cur non stamus à Plinio, & aliquando cum stylo, & palimpsesto, aut cum libro in nemus ambulatum imus, ibique summa iucunditate diem conterimus? Virgilium, poëtarum excellentissimum, in Campaniam frequenter, regionis amœnitate illectum secessisse, ibique bonam partem suorum carminum condidisse proditum est memoriæ. P. Quia sententiæ meæ particeps, vt esses, idcirco istuc in medium attulisti, respondebo tibi, si spoponderis priùs, non emanaturum quod audieris: tum enim homuncu-

lus

lus vnus è multis, nondum oracula cano. M. Quod mihi credideris, ait Plautus, sumes vbi posueris: alium putes licet rimarum plenum esse, non me. P. Locos solos, ac silentium quàm altissimum legentibus, scribentibus, commentantibus vehementer commodare fatendum est, nec inter arbitros, clamores, strepitus, quantumcũque mediocres, animũ, pro eo ac vellet, deberetque, suum posse agere negotium. Hinc videmus literarum candidatos amare secessus, & locos interiores, ac penitus silentes captare, ne per idola, & imagines rerum sensibus perceptarum mens sese diuidere, ac pluribus impertiri cogitationem, & veluti pugnam quandam tolerare cogatur. Demosthenes ille, cuius eloquentiam obstupuit vniuersa Græcia, studendi caussa, latebrosè ab hominũ conspectu, loco subterraneo se occultabat, ex quo nulla vox audiretur, nihil videretur, quare? ne oculi, & aures alió mentem auocarent. Si Philosophorum, si Oratorum, aliorũque literis præcellentium vitam legas, non multos in turba, magis quàm in solitudine, solis libris præsentibus, respondentibusque suas res egisse inueneris. M. Prorsus tecum sentio. P. At verò quod quis ad hoc idem aliquid valere nemora, & syluas contendat, propter ratiunculas, quas tu afferebas, hoc aliquid nihil est. Iucundi sunt eiusmodi secessus, verùm ad ea, quæ nos quærimus, non sunt accommodati. Siquidem illa eadem, quæ sensibus blandiuntur, & animum delectant, eum ipsum ab opere destinato quasi retrorsum raptant; qui, quò pluribus

est

est intentus (vt vulgatus inquit versiculus) eò minus valet ad singula: valet vbi totus intenditur. Ac miror equidem Plinium hunc à Magistro suo Quintiliano dissentire voluisse, quem libr. 17. cap. 3. hanc opinionem euellisse è mētibus hominum non ignorabat nisi forsan, (quod video fieri potuisse) hic illo posteriùs Institutiones suas in lucem emisit. Syluæ porrò, nemora, montes, vt etiam flumina, fontes: cytharæ cantus non ideo Musis tribuuntur, quòd poëtas vel necessarium, vel vtile sit in illis locis, aut circum illa loca versari: sed vt studii ipsorum quod tractant suauitates, & vsitata materia isto modo, istisque fictionibus indicentur. Bene igitur Flaccus.

Me doctarum edere præmia frontium
Diis miscent superis: me gelidum nemus
Nympharumque leues cum Satyris chori.
Secernunt populo, si neque tibias
Euterpe cohibet, Polyhymnia
Lesboum refugit tendere barbiton.

M. Tibi profectò, & clarissimo doctori Quintiliano suffragabor, amœnitatequè illa locorum, vt hortis: non nisi ad meram, & solam animi oblectationem cùm vtar ipse, tum vtendum, si fuerit occasio, suadebo.

ANNOTATIONES.

BEstias, & quercus insecutas) *Horat. Ode 12. lib. 1.*

Aut

Aut in vmbrosis Heliconis oris ;
Aut super Pindo , gelidoue in Hæmo ,
Vnde vocalem temerè insecutæ
Orphea syluæ,
Arte materna rapidos morantem
Fluminum lapsus celeresq; ventos ,
Blandum, & auritas fidibus canoris ,
Ducere quercus .

Propter lib 3.eleg.1.

Orpheu,te tenuisse ferus, & concita dicunt
Flumina Threicia detinuisse lyra.

Fabulam hanc, vt item alteram de cantu & lyra Amphionis, explicat Horat.epist ad Pisones. Locos [olos] *sola loca,seu locos solos (nam vtrumq; in vsu est) vocant scriptores antiqui deserta, infrequentia loca, & in quibus nemo habitet. Plaut Rud. Neque magis solæ terræ sole sunt,quàm hæc loca,atque hæ regiones. Lucret l.6. Cur etiam loca sola petunt,frustraque laborant.Cic.de Diuinat.Cùm in locis solis mœstus errares . Probus in Eumine. Si per loca sola contenderet,sperabat se imprudentem hostem oppressurum Terent.Phorm solas terras. Virg in eclog solos montes. Catull.solam rupem solam arenam.Sallust.solas vias dixit.* A Magistro suo Quintil.*)Inter cætera : mihi,inquit iucundus hic magis quàm studiorum hortator videtur esse secessus. Namq; illa ipsa quæ delectant, necesse est auocent ab intentione operis destinati. Neq;enim se bona fide in multa simul intendere animus totum potest: & quocunq; respexerit, desinit intueri quod propositum erat. Quintil. magistrum suum nominat Plin. ep.14 l.12.*

PRO-

PROGYMNASMA TRIGESIMVM QVINTVM.

Mutatio calami.

CONRADINVS, PIGMENIVS.

CONradinus. Da mihi, oro, vtendum calamum. P. Nullos habeo calamos hodie, quos tibi dem mutuos. D. Thecam plenã apud te vidi. P. Per somnium fortassis. Sed dicam vno verbo rem totam: nullos habeo, quos tu commodatos retineas. C. Quæ tam mala mens in hanc te suspicionẽ impellit? tam peruersè de me existimas? eho, nondum nôsti mores meos? verùm ne sis in mora, da mutuum calamum. P. Vbi tui? C. Meliusculos reliqui domi: deteriores portaui mecum per imprudentiam. P. At tu meum quoque disperderes, aut nimium premendo, aut in ipso intinctu, ad fundum atramentarij allidendo videlicet. C. Leuiter ducam per chartam, sensim intingam, salua cuspide. P. Multane descripturus? C. Tantummodò versus aliquot à Præceptore post horam explanandos; vt nimirũ glossulas interserere queam: nam retinere eas non possum ob tenuitatem memoriæ. Si quid mutuaberis à me seu calamum, seu papyrum, seu librum, seu quid aliud, dabitur mutuum haud grauatè. P. Ecce tibi probatum calamũ, quem dono, tuus esto. P. Multûm te, mi Pigmeni, de istac liberalitate amo. C. Experiar. Profectò idoneus est, si quis alius, ad decorè formandas literas.

AN,

ANNOTATIONES.

DA vtendum calamum:) *Concedere, ac commodare pro mutuari concessum pro mutuum, cõcessio pro mutuatione, latina esse non puto. Nec dare, accipere commodatò. Dicamus ergo commodare, mutuum vtendũ dare aliquid. Cicero, mutuum sumere, non accipere, & mutuum, non mutuò. Nos etiam commodatum, reddendum sumere. Plautus vtendum & mutuum coniunxit in Persa.*

Tecumq; ornaui, vt nummos sexcentos mihi
Dares vtendos mutuos.

Quæ tam mala mens) *bona mens mala mens, Latinis sapius est recta peruersa voluntas. Exemplum in tanta copia vnicum proferam. Catull.*

Quænam te mala mens, miselle Rauide.
Agit præcipitem in meos iambos?

Interdum ipsa ratio, & ingenium seu natura. Vnde consilia & voluntates bonæ, aut praua existunt. Terent. Andr. mala mens, malus animus.

PROGYMNASMA TRIGESIMVM SEXTVM.

Frustratio petiti atramenti.

SIMPLICIVS, ZEPHERINVS.

SIMPLICIVS. Magnum apud me beneficium ponetet, qui pauxillum atramenti in vasculum hoc

hoc meum, cuius linteolum pænè exaruit, infundere de suo dignaretur. *Si lanam*, aut tomentum imposuissem, & calamos intingendo corrupissem, & iam pridem atramento caruissem. Tu Zepherine, quoniã circumfers atramentarium instar lampadis, aut mortarij vastum & amplum, ne deneges mihi ad incitas redacto, quam summissè peto stipem seu eleemosynam. Z. Vix quarta pars horæ præteriit, cùm alius idem quoque me poposcit, & dedi. Nunc si tibi similiter dedero, veniet tertius, deinde quartus, deinde quintus & ita me exarmabitis omnino, & mendicitatem mihi offeretis. S. Non venient, interpono fidem meam. Z. Quî scis? S. *Vidi*, cùm intingerent calamos, referre eos ex atramentariolis madidissimos. Z. Quin aquam infundis? S. Exeundum esset è schola, currendumque ad fontem in forum propter sex septem aquæ guttulas. Z. Inspue. S. Linguam nimis siccam gero. Da si quid das: & si vis date bis, da citò semel. Z. I, aliam quercum excute, alĩude exora quo indiges: atramentum hoc mihi coxi, non tibi. S. Saltem da mutuũ, si non vis gratuitò, rem tantillam. Z. Pergin' aures tundere? abi hinc. S. Aliquando tu etiam egebis aliquo: tum accedito ad Simplicĩum, par pari referet. Spectate huius Zepherini inhumanitatem & anaritiam. Ego te pro istis factis mactabo infortunio.

ANNOTATIONES.

LAnam aut tomentum] *Tomentum appellatum, quod aut in filo aut in tela tumeat. Isid. l. 19 c. 27.*

La-

Lana breuis forcipibus defecta aut in poliendo à fullone de pannis rudibus, aut interpolatis deducta qua inferciuntur culcitræ qualescunque Nomenclat. Suet. in Tiberio. c. 54. Druso autem alimenta adeò subducta vt tomentum è culcitra tentauerit mandare. A deducitur, incido. Ad incitas redacto) *Plaut. Trinum. Hem hic cuius est(ager)vt ad incitas redactus? Idem Pœnul. Tace modò, profectò ad incitas leonem red get. De his dici solitum, quos extrema premit egestas: incita enim pro egestate ponitur. Nonius.* Si vis dare bis) *Proverbium: bis dat, qui citò dat. Quomodo? quia altero tanto gratius est. Extat hac de re epigramma græcum Luciani, quod ausonius in hunc modum reddidit latinum.*

Gratia, quæ tarda est, ingrata est: gratia namque
Cùm fieri properat, gratia grata magis.

Aliter.

Si bene quid facias, facias citò, nam citò factum
Gratum erit. Ingratum gratia tarda facit.

Et nostrum.

Dulcior est multò cita gratia: tardior autem
Interit, & dici gratia non poterit.

PROGYMNASMA
TRIGESIMVM SEPTIMVM.
Ludendi potestas recusata.
FLAVIVS, AVRELIVS, IVLIANVS.

FLA-

FLAVIVS. Magiſter iuſſit nos dare opẽram lu-ſiunculæ: veni Aureli, veni Iuliane, venite ſultis ambo. A. Quid hic narrat? F. Quod certiſſimum eſt, quodque iam ipſe ludentium clamor nuntiabit tibi. I. Siue ita eſt vt dicis, ſiue comminiſceris aliquid, non ludo. F Quare? I. Præſtat me prælecta repetere, quàm luſu bonũ tempus perdere. A. Ego inchoaui epiſtolam: ſi intermiſero, multò poſtea difficiliùs, animo iam diſtracto, & aptis ad rem propoſitam cogitationibus tum diſſipatis, cœpta pertexam. F. Ohe, quàm parcos temporis habeo condiſcipulos? non alij quoque exhibituri ſunt Magiſtro epiſtolas? non debent alij quoque prælecta repetere? non facere, quæ vos facitis, omnia? A. Apage luſor, ne moleſtiam nobis exhibeas, fœtet tuus ſermo nobis. I. Quiſque ſibi ſerit, ſibi metit. F. At Magiſter iuſſit ludere. I. Falſum eſt: volentibus permiſit, nolentes nũquam cogit: & ſcio illum ſtudentes quàm luſitantes habere cariores. Ac tu, ſi rectè facias, ludum ſtudijs poſthabeas. F. Si ægrotabitis? A. Te Æſculapiũ inuocabimus F. Interdicerem vobis libris. I. Quamdiu? F. Ad ſex menſes. A. Tum tibi porcus ſacrificãdus eſſet. F. Quidum? A. Quia inſanires. P. Valete. ego ludo. I. Siccine ludũ diligis? F. Ha, quidni? At vos immodeſtè literas.

ANNOTATIONES.

SVltis) *Particula frequens Comicis. Plaut. Aſin. Hoc agite ſpectatores ſultis nunc iam, pro, ſi vultis, Ita ſis, pro, ſi vis. Adduntur imperandi modo ad eum mol-*

molliendum, vt alias persæpe addimus, si placet. Fac, si placet, dic si placet. Te Æsculapium) *Hunc Poetæ Apollinis, & Coronidis filium, medicinæ præficiunt, eumque mortuos etiam in vitam reuocasse commini-scuntur, ob quam caußam à Ioue percussus sit, & exanimatus fulmine. Lege Lilium, & Natalem Arnob. libro 1. Medicaminum repertor, custos & præses sanitatis, valetudinis, & salutis. Idem libro 7. Æsculapius salutis dator, valetudinum pessimarum propulsator, prohibitor, & extinctor. De eius metamorphosi Ouidius l. 15.* Tibi porcus sacrificandus) *Laribus immolabant porcum insani, quique piaculum aliquod admiserant, & quibus liberorum prole aucta erat familia Plautus Mænech.*

respondē mihi
Adolescens, quibus hic percijs venēunt porci
Sacres, sinceri: nummos hos à me accipe.
Iube te piari de mea pecunia.
Nam ego quidem insanum esse te certò scio.

Et infra. Iube, si sapis, porculum afferri tibi, &c. Iunius l. 4. cap. 7.

PROGYMNASMA TRIGESIMVM OCTAVVM.

Comparatio nominum, verborumque coniugatio.

ELIAS, ARNOLDVS.

ELIAS. Demus finem huic collocutioni tempo-riùs, exemplo coràm aderit Præceptor, exacturus quæ heri reddenda impoſuit. A. Quid ergo facto opus eſt? E. meditemur adiectiuũ per accidentia, perque tres gradus & tria genera. A. Hoc agamus. Quod erat illud? E. Benignus. A. Declinemus in caſus. E. Quotiordinis? A Virile, & neutrum ſunt ſecundi, muliebre eſt primi. E. Cuius ſpeciei? A. Primitiuæ. E. Figuræ? A. Simplicis. E. Quotuplex eſt figura? A. Triplex: ſimplex, compoſita, decompoſita. E. Die nominãdi caſum. A. Benignus, benigna, benignũ. Comparatiuũ. A. Benignior, benignius. E Cur non ſunt hic tres voces, vt in poſitiuo? A. Benignior eſt generis communis. E. Da ſuperlatiuum. A. Benigniſſimus, benigniſſima, benigniſſimum. E. Vt habet in genitiuo? A. Benigni, benignæ, benigni, benignioris, benigniſſimi, benigniſſimæ, benigniſſimi. E. Cur eſt vnica vox in comparatiuo? A. Quia neutra in vs habent oris. Datiuo, benigno, benignæ, &c. E. Iam tu interroga me de verbo quod coniungendũ erat. A. Commendo erat. E. Illuc ipſum. A. Si quis didicit Amo, non poterit errare in Commendo. E Nihilominus interroga. A. Indicatiuo præſenti? E. Commendo, commendas, commendat. Plurali numero, commendamus, commendatis, commendant. A. Pro certo credo te nunquam lapſurum. Verùm hęc facilia ſunt: ſi anomala inflectere, & coniugare iuſſerit, tum ſudabimus. E. Id forſitan hodie futurum eſt. Profectò cùm coniugarem nudius tertius

Odi,

Odi, multùm id verbi oderam: quia cùm sit de-fectiuum, faciebat vt deficerem. A. Recordaris, opinor, quemadmodum me vexabant infelicia heteroclita, & comparationes anomalæ. E. Si, auditur horologium: tussit, screat ante ostium Præceptor: parcamus voci.

ANNOTATIONES.

TEmporius) *Ouid. & Columella vsurparunt hoc aduerbium, deductum à tempus temporis. Temperius autem antiquius est à tempus temperis: quemadmodum dixere veteres pignus pigneris, vnde pignero verbum: posteriores autem pignus pignoris. Manut in epist. 16 l. 9. Apud Plautum in Aulul. & in Persa est tempori, in Capt. tempori.* Meditemur adiectiuum) *De verbo, meditor, in 1. eclog Virg. sic scribit Seruius. Quod Græci dicunt, per antistæchon (id est, mutationem literæ, seu elementi) meditor dixerunt Latini, L. enim & D. interdum sibi inuicem cedunt: vnde, & sella pro seda dicitur, à sedendo. porrò, est exerceo, non solùm commentor: ergo meditari, exercere. Virgilius Syluestrem tenui Musam meditatus auena.* Si) *Comicis nota est silentij, seu particula silentium indicans. Apud Plaut. Curcul. Si tace, tace. Mercat. Si, tace atque abi. Epid. Si, tacete, habete, bonum animum.*

PROGYMNASMA TRIGESIMVM NONVM.

Explicationum repetendarum ratio.

VRBANVS, THEOPHILVS.

VRBANVS. Repetistine hesternam explicationem epistolæ Ciceronis? T. Nondum. V. Quid egisti? T. Occupatus fui in aliis. V. In quibus? T. In præceptis Grammaticæ ediscendis. V. Vtrumque faciendum fuit. T. Si socio non caruissem, hoc quoque forsitan præstitissem. V. Vis tecum repetam? T. Nihil malo. V. Principiò reuocabo tibi in mentem ipsum argumentum epistolæ, verbis Germanicis: tu, si diffidis memoriæ, poteris in chartaceum libellum referre. T. Nullo negotio retinebo, si iterum audiero: nec enim est ita longum. V. Postea Ciceronem exponam, verbum verbo, sequens constructionis ordinem: mox sententiam sententia, vt Præceptor solet. T. Et vt nos vult sese imitantes facere in repetendo. V. Postremò themata indicabo cum accidentibus, & syntaxes quasdam faciliores. T. Obstringes me non vulgari beneficio. Secedamus in locum solitarium, ne quis hîc nostra dicta arbitretur.

ANNO-

ANNOTATIONES.

PRincipiò reuocabo) *In repetendo explicationis ordo tenendus est, & quo quidque loco auditũ eodem postea iterandum. Quoniam verò hic ordo repetitionis, & iste modus non videtur contemnendus, intelligant magistri eundem in exponendis auctoribus sibi opportunum fore. Seruent autem maximè illud (sequens constructionis ordinem) alioqui sensum euadere obscurum necesse est, tametsi verbum verbo explanauerint.* Sese imitantes) *Discipulus non quidem in tollenda, sumitenda, inflectenda voce, sed in tota ratione expositionis, quantum memoria potest consequi, magistrum imitari debet. Quod non fit: nuda enim verborum germanica, aut latina explanatione cùm pueri ipsi, tũ Præceptores contenti sunt: & quamuis plura dixerint, plura tamen non reposcunt.*

PROGYMNASMA QVADRAGESIMVM

Dicta alterna.

CORNELIVS, RVFVS.

CORNELIVS. Quid tam improuisò ante meridiem è schola euocabare? R. Vt negotium quoddam patri meo confectum darem. D. Cur eo curato non es reuersus? R. Perparum de ora supererat. C. Habes perfectam epistolam? R. Non. C.

Haud igitur mecum in portu nauigas. R. Chirogra-phum paternam affero, hoc me pœna eximet. Tu verò, qua de cauſſa heſterno die toto abfuiſti? C. Deterius valebam. R. Pedibuſne? Ita, pedibus. R. Sic opinabar. C. Sic tu opinabaris, ſcilicet: noui iocationes tuas. Verùm audi. Tua mater eſt impensè litigioſa mulier. R. Quo teſte id probas? C. Interueni aliquoties dum velitaretur cum vicina veſtra, in eamque omne, quod illi ægrè eſſet, euomeret: quæ ſuo viciſſim gladiolo, quàm acriter oppugnabatur, tam ſe ſtrenuè, intra dentes tamen, defendebat. R. Et tua nouit exhaurire calices: nec heſterno mero fœtet, quia in lucem ſemper bibit. C. Tune ſemel vidiſti? R. Semel? quoties ipſam vidi, toties hoc vidi, eſt etenim facie ebrioſa, rubentibus papulis ornata: longè ante alias ſpecie, ac pulchritudine inſignis matrona. C. In toto oppido non eſt mulier matre mea frugalior, magiſque ſicca, & frugi. A. Ain'tu? vnde ergo tam potoria facies? C. Perfacilis eſt, & perexpedita reſponſio Medicos i percunctatum, quos illa conſulit, & à contumeliis linguam coerce: alioqui futurum eſt, vt te maledicentiæ huius pœnitudo ſubeat. R. Quod habui ſummum pretium perſolui tibi. C. Ab alio expectes, alteri quod feceris.

ANNOTATIONES.

Dicta alterna) *Cic. 2. de Orat. dicere ènim aiunt Ennium, flammam à ſapiente facilius ore in ardente opprimi, quàm bona dicta teneat, quæ falſa ſint*

sint. Nam ea dicta appellantur proprio iam nomine. Plaut. Capt. & Sticho dicta meliora vocat, quę sunt magis facета magisque salsa. Nec Hesterno mero fœtet) *Martial. l. 1.*

Hesterno fœtere mero qui credit Acerram.
Fallitur: in lucem semper Acerra bibit,

Fœminis olim Romæ non licuit vinum bibere, ne in aliquod dedecus prolaberentur, nec earum curæ cella vinaria committebatur. Egnatius hac de causa vxorem occidit, & à Romulo absolutus est. Valerius l. 2. c. 1. Gellius l. 10. c. 24. Ælianus l. 2. c. 58. Victorius l. 24. c. 7. Apud Massilienses vini vsus fœminis in perpetuum lege erat interdictus, & Romæ ingenui etiam pueri, & seruitia eo carebant. Vide Leon. l. 3 c. 87. & 88.

PROGYMNASMA QVADRAGESIMVM PRIMVM.

Interrogationes variæ.

LAZARVS, CELSVS.

LAZARVS. Quandocunque ad flagrum citaris, Celse, (id quod propter tuam omnibus testatam segnitiem, qua ingenium finis tepescere, non raro fit) quid est quod tam difficiliter te moues, tamque inuitus, cum tantis vociferationibus, & vlulatibus pœnam suffers? C. Velim tibi vel

ſemel contingeret, quod mihi ſæpius ais vſuuenire: ſtatim ſcires cauſſam. L. Reuera (quod hic dicendũ ſit) detrimentoſus tibimetipſi es: nam ſi abſq; tergiuerſatione te ſubijceres: clamoribuſque abſtineres, clemẽtiorem ſentires vtique Magiſtrum. C. Id equidem cogito mecum, & ſtatutum habeo penitus: ſed cùm iam res eſt in acie nouaculæ, excidit repentè propoſitum, Sic eſt ingenium meum: ſuus cuique mos. Quanti tu hunc librum emiſti? L. Dimidio floreni. C. Duc me ad tabernam huius bibliopolæ, vt mihi quoque emam auctorem iſtum. L. Maximè, dimiſſa ſchola. C. Vbi venduntur, quæſo, pulueres ſcripturarij? L. Neſcio: ego aut arena vtor, aut arefactis, & in puluerem redactis ouorum putaminibus. C. Non placet: oſſei ſunt meliores, ac puriores. Nõnulli ſcobem apud fabros ærarios lima abraſam colligũt, eaque ad ſiccandas in charta literas vtũtur. L. Quò iſtis heri ambulatum? C. In hortos noſtros. L. Quid ceraſa veſtra, ſuntne matura? C. Matura. Proximè futuro die remiſſionis eodem me euntem comitaberis, vt ipſo guſtatu experiare. L. Ago gratias, maiores acturus, ſi promiſſa patraueris.

ANNOTATIONES.

CLementiorem ſentires vtique) *Quid clementia, quid crudelitas ſit, Seneca l. 3. cap. 3. & 4 de Clementia nos ita docuit, Clementia eſt temperantia animi in poteſtate vlciſcendi, vel lenitas ſuperioris aduerſus inferiorum in conſtituendis pœnis. Dici etiam poteſt,*

poteſt, inclinatio animi ad lenitatem in pœna exigenda. Hanc autem certiſſimam definitionem exiſtimat. Eſt moderatio aliquid ex merita ac debita pœna remittens. Huic contrariam imperiti putant ſeueritatem: ſed nulla virtus virtuti contraria eſt. Opponitur autem clementiæ crudelitas: quæ nihil aliud eſt, quàm atrocitas animi in exigendis pœnis. Sed cum iam res eſt] Hoc in vita humana quotidie, & in nobis, & in aliis fieri experimur, cùm iam mihi eſt, vt reipſa & facto præſtandum ſit illud vel ad fortitudinem, vel ad iuſtitiam, vel ad temperantiam, vel ad patientiam, vel ad religionem, vel ad continentiam, vel ad aliam quamcunque virtutem pertinens, quod tamen præſtare omnino decreueramus apud animum. Tum enim omnia dura, & grauia videntur: tum heſitamus, cunctamur: & in omnem partẽ nos vertimus: tanta eſt voluntatum noſtrarum in bonis ſanctiſq; rebus imbecillitas, inconſtantia atque timiditas tanta earundem in malis rebus firmitudo, & audacia.

PROGYMNASMA QVADRAGESIMVM SECVNDVM.

Amiſſus, & promiſſus liber.

VDALRICVS, OTHO.

VDALRICVS. Quid vult hic fletus? O. Amiſi librum. V. Quem? O. Emmanuelis Grammati.

maticam. V. In ſcholane? O. In ſchola, mi Vdalrice. V. Quo tempore? O. Hoc ipſo die, ante prandium. Cùm enim dato ſigno diſcedendum eſſet domum, egoque libellos meos colligerem, hunc non inueni. V. Quæſiuiſtine apud vicinos? O. Ac diligentiſſimè. Reſpondent omnes ſe eſſe extra noxiam, nec habere, nec ſcire quis habeat. V. Non tu illico ad Præceptorem? O. Immò, ſed iuſſit vt ſe appellarem denuo poſt meridiem. V. Appella. O. Deſpero me recuperaturum. V. Fuit cum alii ſuos amiſerunt. O. Sic eſt. V. Nonne recuperârunt? O. Quidam, non omnes. Et hi, quòd rem ſuam malè ſeruaſſent, aut in ludo à doctore, aut domi à parentibus vapulârunt liberaliter. Quòd ſi hodie librum meum non recepero, certiores faciam ipſos oportet, vt pro hoc malo mihi dent malum. V. Iuuabo te in quæritando Emmanuele tuo. Si non inueneris, eſt mihi aliquanto tritius ipſo hoc exemplar eiuſdem, id dabo tibi proprium. O. Si non ſimulatè promittis, porrige dexteram. V. En. O. Affudiſti aquam, rediit animus, & cura omnis ex corde exceſſit. V. Lætus ſum, quod te tranquillaui. Væ illi, qui ſe huius furti aſtrinxit: nam, & librum minimè retinebit, & vberiùs quàm tu plorabit. O. Furem hunc mihi dari in conſpectum geſtio: coram in os laudarem ipſum, & capillo conſcinderem.

ANNO-

ANNOTATIONES.

Esse extra noxiam] *Cornel. Fronto Noxa pœna, est, noxia culpa. Festus: Noxa ponitur pro peccato, aut pro peccati pœna, cum lex iubet noxa dedere pro peccato. Noxia apud antiquos damnum significat, sed apud Poetas, & Oratores ponitur pro culpa.* Rem suam malè custodissent) *Inter breuia illa præcepta: Maiori cede, minori parce, &c. quæ cum distichis Catonis circumferuntur, est etiam hoc: Rem tuam custodi. Quod si cui suarum rerum cura est difficilis, quàm laboriosa erit alienarum? Dignissimi vel plagis sunt, qui, quod sine magna cura & sollicitudine retineri poterat, id per sũmam socordiam, negligentiamque perire, aut sibi subduci patiuntur.* Est mihi aliquando tritius) *Humanitatis officium. vt qui habet duas tunicas, det alteram non habenti: & cui supersit succurrat fratri suo, cui nihil est, cùm id sine damno ac malo possit.*

PROGYMNASMA QVADRAGESIMVM TERTIVM.

Axilium, & consilium.

EDMVNDVS, GALLVS.

EDMVNDVS. Tantum sudoris, & laboris indipiscor in hac epistola componenda, quantum ad hunc diem in alia nulla. G. Quî fit. Iliade-

lon.

longior eſt: hoc primum. Secundo loco plurimæ inſunt voces, quas in Germanico latino Calepino cogor quærere, vt *Gauckler*, *Ferberſtangen*, *Muſcatblie*. Præterea ſcatet modis loquendi, & prouerbijs difficillimis, niſi velim germaniſmos inſerere: vt, *Die Leut zur banckhaben*, Et: *Man ſoll die Leis nicht an Belz ſezen*, Item: *Ich bin nicht dein Narr*, ac ſimilibus. Quis me non exſibilet, ſi dixero: non oportet pediculos ponere in pelliceo: non ſum tuus ſtultus? Primum illud ne germaniſmo quidem exprimi poteſt. G. Conijcio ſignificari eo genere loquendi, detrahere de fama aliorum: ſumpta videlicet metaphora, ſeu ducta allegoria à lanijs, qui carnes quas fecerunt iugulatis, excoriatiſque animalibus, in fruſta ſecant bipennibus, & in officinis (*in der fleiſchbanck auff dem Laden*] venales proponunt. Sic obtrectatores, & alienæ famæ carnifices occidunt quodammodo homines, eoſque vt carnes audientibus vendunt: apud quos nempe eos in ſummum contemptum adducunt, & planè deſpicabiles reddunt. Hoc ergo ſi ita eſt, vt equidem eſſe puto, ecquid animaduerteris quanta vis & ſignificatio ſit in hac formula loquendi Germanica? E. Animaduerto, tuamque interpretationem amplector. Verùm quid das conſili? G. Quando in locos impeditos incidis, Magiſtrum ora, vt te expediat: ſic enim iuſſit nos facere, egoque id non omitto. Nuper cùm neſcirem quid eſſet latinè, *Buttermilch*, *vvaſſernudel*, item quibus verbis, dicerem: *Er vueis vol vuie es einem Schalck vmbs Herz iſt*

vtrum:

vtrumque ex eo cognoui. E. Imitabor tè posita verecundia, quæ me hucusque absterruit.

ANNOTATIONES.

IN Germanico latino Calepino) *Calepinis, Thesauris, Dictionarijs, phrasium libris, Nizolijs ne sint nimium dediti adolescentes, & sciant eo fine hosce libros esse conscriptos, vt ijs quantum vsus & quando postulat vtamur. Stultè peccant, qui illis ex instituto legendis, aut epitomis ex ijs conficiendis delectantur. Ars magna est, scire quo libro, quomodo cum fructu vtaris. Est in fine huius progymnasmatis quiddam, quod optarem seruari à præceptoribus, Nempe vt se interrogari iuberent à discipulis, quo pacto efferent quod in componendo aut in conuertendo difficile occurrit. Ita animos ipsis adderent: partem de emendandi onere sibi demerent: discipulos religiosos in verbis, ac locutionibus efficerent; eosque sibi multum istas ad adiuuandos lubentia conciliarent. Me puero hoc apud nostrates seruatum memmi, & meminisse iuuat. Porrò in allegoria,* die Leut zur banck haben. *vsitata est alicubi terrarum Germaniæ: tametsi in Sueuia, & Bauaria non est.*

PROGYMNASMA QVADRAGESIMVM QVARTVM.

Chartæ in membranam irsutæ.

CHRI-

CHRISTOPHORVS, HVGO.

CHRISTOPHORVS Mi Hugo, eſt quod abs te petam. H. Pete audacter. C. Tribue mihi paullum operæ. Inſue in membranam haſce chartas puras. H. Ipſemet inſueres C. Expers sũ huius artificii, atque id vt credas, inſpice hunc librum, quàm ſit inconcinnè, diſtorteque conſutus. H. Nec me bibliopegus erudiuit. C. Attamen, quaſi eruditus, concinnè id facis. H. Si cui optimè placet, ei optimè facio. Complicaſtine iam chartas tuas? C. Maximè: iſtæ ſunt. H. Da filum, acum, membranam. C. Capio omnia. H. Filum oportet ceratum eſſe, vt opus eua. dat diuturnius. C. Heus pueri, quis ſecum affert ceram? H. In meo ſacculo quæram. Aliquid certè reperio, ceram albam: commodiſſima eſt huic rei: nuper mihi hoc fruſtillum donauit ædituus ad tales vſus. Tu porrò attentus aſpice me ſuentem, & artem diſce, quo poſthac aliena opera ne indigeas. C. Aſpicio intentis oculis. H. Ecce quemadmodum chartam chartæ arctiùs coniungo, vt ſpatium inter illas nullum intercedat. C. Video. H. Item, quemadmodum ſuprà & infrà ſunt æquales inter ſe, nulla prominet. C. Aptè, artificioſè. H. Nec foris in tergo fila ſuperiora inferioribus longiora viſuntur: nec primùm à ſecundo maiore interuallo diſtat, quàm ſecundum à tertio, tertium à quarto. C. Perutè. H. Nodi praui, & intus omnes. C. Sanè. H. Nunc ut cultellum accipe ſis, parteſque chartarum ſuperiores cautè ſcindendo aperi. C. Pro iſta opera referetur gratia tibi, mi Hugo. H. Satis gratiarum retuleris,

ris, si me amaueris; in studijs abs te socordiam omnem reiecceris, segnitiēque amoueris. C. Vtrumquæ præstaturum tibi recipio,

ANNOTATIONES.

BIbliopegus) *Est arcto, compingo; liber. Quem nunc vulgò compactorem*, Buchbinder) *cur non Græco nomine tam commodo potiùs, quàm barbaro, & nouitio nominemus? præsertim cum id in mille alijs artificum, artificiorumque vocabulis soleamus, & in lingua latina nimis multa vsurpemus, quæ à Græcis manarunt, quorum copia longè maior.* Si cui optimè placet) *Quæ minimè sunt pulchra, ea pulchra videntur amanti. Sententia est Theocr. Ita homines, vt plurimùm, & frequentissimè non res tales iudicant, quales sunt: sed quales ipsi iudicant, tales esse credunt, & ab alijs credi volūt, in omni rerum, negotiorum, caussarumque varietate: quodque ab Horatio de vna quadam perturbatione dictura est, id patet latiùs, & ad omnes alios concitatos, ac turbidos animorum motus accomodari potest. Impedit ira animum, ne possit cernere verum.*

PROGYMNASMA QVADRAGESIMVM QVINTVM.

Nomenclatura.

M 4

MAGISTER. CLEMENS, LIBERIVS, DONATVS PVERVLI.

MAGISTER. Vixdum exactis sideribus dies se mundo reddit, cùm vos, puerorum flosculi, ante alios omnes huc intro pedem infertis. Quînam cum prima luce potuistis expergisci? C. Mandatu matris famula nostra in dies me expergefacit: quanquam hodie maturiùs præter morem. L. Ast ego nunquam non sponte mea, & inuocatus, ac ferè semper bene manè consueui surgere. D. ego etiam, Præceptor. M. Res difficilis ad credendum: pueri quippe, quibus sopore nihil est amicius, nihil dulcius. pro more non habent vltrò, ac per se, de strato surgere. D. Certè surgo expergefactus à nemine. M. Ecquid ientâstis? C. Ita. L. Dum offa coquitur, visum est nimis longum: quapropter relicto ientaculo huc approperaui quàm maturrimè. M. Pulchrum in hac ætatula facinus. Quid si ego darem nunc tibi ientaculum? L. Cùm nihil sit tibi, quid dares? M. Quò nihil edis libentiùs. M. Mihi etiam, Præceptor. C. Et mihi, obsecro. D. Nimium satur fieres altero ientaculo. C. Eia, quæso. M. Liberi, si promptè, & nunquam intersistendo recitaueris, quæ heri nomina tibi ediscenda præscripseram, ecce istas septem ficus, cum hisce amygdalis præmium tolles. D. Ego quidem nomina mea teneo, vt qui perfectissimè. C. Ego, ego mea referam memoriter. M. Liberius ergo primus: eum si memoria fefellerit, tum vos duo de isthoc honorario in certamen venietis. Sed cuius ordinis sunt tuæ voces? L. Rerum cælestium. M. Tuæ

Cle-

Clemens? C. Dignitatū, & munerum Ecclesiasticorum. M. Tuæ autem Donate? D. Dignitatum, functionumq; ciuiliū. M. Incipe. L. Deus Pater, Deus Filius, Deus Spiritus sanctus. Sacrosācta Trinitas, Numen, Diuinitas, Creator, Saluator, Seruator, Dei mater, Deipara virgo, Dei genetrix, Cælites, Cælicolæ, Diui, Sancti, Beati, Angeli, Archangeli, Patriarchæ, Prophetæ, Apostoli, Martyres, Confessores, Virgines Viduæ, Innocentes, cælū, sol, luna, stella, astrum. M. Num intelligis quæ singulis subiecta sit notio? L. Optimè, imò. M. Qui sunt cælites? L. *Die lieben Heiligen* M. Archangeli. L. *Die Erzengel*. M Dei Mater? L. *Die Mutter Gottes*. M. En accipe munusculum: & comede. Tu Clemens, edic tua. C. Quid erit præmij? M. Si omnia, & ea serie, qua se consequuntur, reddas, erit quòd dem tibi: non omnes ficus absumet Liberius. Si perperam, neque tunc indonatus abibis. C. Pontifex Maximus, Patriarcha, Cardinalis, Archiepiscopus, Episcopus, Præsul. M. Quid? hæres? Antistes, Abbas. C. Antistes, Abbas, Cœnobiarcha, Monachus, Concionator, Ecclesiasticus. M. Quæ est vis Ecclesiastæ? C. Eadem quæ concionatoris. M. Quid ergo est Concionator? C. *Ein Prædiger*. M. Perge. C. Parochus, parochus. M. Parochus, parochus: tenebis labi? Sacerdos. C. Sacerdos, Diaconus, ædituus, sacra, Virgo. M. Cætera vbi sunt? C. Non iussisti plura. M. Haud recitâsti, vt cupiebam. Tu melius Donate. D. Imperator, Imperatrix, Rex, Regina, Monarcha, Princeps, Dux, Comes, Baro, Dynasta, Heros, Heroina

roina, siue Herois, Præfectus, à cubiculis, à pedibus, à poculis, apparitor. M. Qui sunt isti? D. *Die Kemmerling, die Lackeyen, die Kredenzer, die Stadtknecht.* M. Cape has quatuor ficus, & confestim in ventrem absconde. D. Vt præcipis. M. Sedete suo quisque loco, & quæ adhuc præscripsero, celeriter ac nauiter nomina edisce. L. Etiam. Vt sapuerunt tibi ficus Clemens? C. Præceptor. Liberius me irridet. L. Commoui. C. Non impunè feres.

ANNOTATIONES.

EXactis sideribus) *Exiguntur cælo, expelluntur que quodammodo stellæ, cùm solis luce paulatim per cælum se diffundente apparere desinunt. Virgil. 3. Æneid. Iamque rubescebat stellis aurora fugatis. Dicitur etiam ab Ouid. 2. Metamorph. Lucifer agmina stellarum cogere, & cœli statione nouissimus exire. Propriè sidus est quod Græcis, stella quod ijsdem Vide Macrobium in somn. Scip. l. 1. cap. 14.* Puerorum flosculi) *Sic appellant Latini, floris nomine videlicet, quod in re quaque purissimum, pulcherrimum, præcipuum est. Cicer. pro Flacco, flos legatorum. Pro Planco, flos equitum Romanorum. Philip. 2. flos nobilitatis, & iuuentutis. Ennius Cethegum oratorem nominauit florem illibatum populi. In Curcul. anus bibula, flos, inquit, veteris vini meis naribus obiectus est: in Cistell. Quia adeò compleui me flore Liberi. Casin. Nisi hoc meraco se vspiam percussit flore Libyco. Quibus locis videtur Plautus vinũ significare, cuius nõ modo sapor palato, sed etiã odor*

na.

naribus gratissimus sit. Idem Casin. Flos poetarum. *Catullus flos iuuenum, flos Gymnasij & decus olei, id est, luctatorum seu palæstritarum. Sic flos æui, flos ætatis flos siliginis, flos lactis, flos cœnæ, flos flãmæ, & alia infinita. Apud Catonem autem de re rustica, cap. 88. flos salis est, nitidus, candidus, optimus sal: popularis autem sal, sordidus, vulgaris, niger,* Maturrim è) *Quid differat super vocabulo maturè, Gellius, vide lib.* 10. *cap.* A cubiculis, à pedibus) *Latinè variarum rerum ministros atque seruos sic appellabimus. A commentarijs, ab epistolis, à manu, à rationibus, à secretis, à libellis supplicibus, à studijs, quales sunt hodie pædagogi, & quibus vtuntur principes pueri ad ingenij cultum domi ab ipsis capiendum. Vtuntur etiam præpositione, ad, idem volentes exprimere. Seruus ad pedes, canes ad venandum, leones ad frænæ, custos ad limina, puer ad cyathos, ad baculum. De quibus Turneb. l. 3. cap. 23. Seruus autem ad manum non est amanuensis, vt idem semetipsum corrigens scribit. 5. cap. 11.* In ventrẽ absconde) *Respeximus ad illud Cicer. 2. de Orat. in tra. Ctatione facetiarum. Erras, inquit, Scaure: ego enim Magium non conseruasse dico, sed tanquam si nudus nuces legeret in ventrem, abstulisse.*

PROGYMNASMA QVADRAGESIMVM SEXTVM.

Iterum nomenclatura.

ADALBERTVS, IODOCVS.

ADALBERTVS. Visne Iodoce, quemadmodum tu me consuêsti alicuius rerum generis interrogare nomina, sic ego vicissim aliquando te interrogem? I. Volo. A. Quænam ergo rectissimè complexus es animo? I. Musica. A. Recense primo loco instrumentorum musicorum appellationes. Sed maius industriæ tuæ documentum dabis, si ego germanicè & permixtè ea nominauero, tu inde latinè nomines. I. Vtroque versum haud imparatum offendes. A. *Baucken oder Trummel.* I. Tympanum. A. *Harpff.* I. Cithara. A. *Geig.* I. Chelys. A. *Hackbret.* I. Sambuca. A. Imò sãbuca, si ritè audita recordor, significat *ein Holderstauden.* I. Nequaquam: sambuci est illa notio, non sambucæ. A. *Geigenbogen, Hackbretholz.* I. Plectrum A. *Zinck, Orgel, Laut.* I. Cornu, organa, testudo. A. *Leyr.* I. Lyra. A. *Pfeiff.* I. Fistula. A. *Posaun, Schuuegelpfeiff, Tromet.* I. Buccina, tibia, tuba. A. Enumera nunc, seruato, quem ego secutus sum, ordine, artificum, seu musicorum nomina. I. Faciam in quibus potero, quorum meminero. A. Quod dederis, eo contentus ero.

I. Tym-

I. Tympanista, citharœdus, chelyus, seu, dixit enim Magister, subijcienda Græca, cùm. Latina desunt, quando innumera sunt Græca, quæ Latina iam, velut vsucapione putentur. A. Verum prædicas. I. Cornicen, organista vulgò, latinùs, qui organis canit: sicut dicimus aliquem canere fidibus. Lucretio organicus. Lyricen, fistulator, buccinator, aulœdus, seu tibicen, tubicen. A. Restantne alia quædam vocabula ad musicen spectantia, nec ita abstrusa, vt diapente, & huic similia? I. Restant. A. Dic. I. Lingula tibiæ *Das zinglein an der pfeiff.* Fides, *die Seyten*, vnde fidicen, *ein Seytenspieler* Verticuli, *die Negel, damit die Seyten gespannt oder abgelaßen vverden* Cantor, *ein Singer.* Psaltria, *ein Singerin.* Choraules; *der zu danz macht*, proprie, *mit der Pfeiffen.* Harmonia, *das vvollauten des gesangs.* Pausa *das stillhalten im gesang.* Cætera tute, si voles, à magistris disciplinæ huius petas. A. Polles memoria Iodoce. Obsonemus famem parum inambulando, & de rebus ludicris sermones cædamus vsque ad cœnam: tantum quippe spatij cessationis Magister indulsit.

ANNOTATIONES.

OBsonemus famem) *Socratem ferunt cùm vsque ad vesperam contentiùs ambularet, quæsitumque esset ex eo, quare id faceret: respondisse, se quò melius cœnaret, obsonare ambulando famem. Cic. Tusc. 5. Plaut. Amphit. S. Vide sis, herus, salutator oppessulatas ante fores graditur. E. Nihil est, famem exspectat obambu-*

ambulans. Laudatur etiam à medicis ambulatiuncula ante cibum. Thorius Balbus Lanuuinus vtebatur ijs exercitationibus, vt ad cœnam, & esuriens, & sitiens veniret: eo cibo, qui & suauissimus esset, idem facillimus ad concoquendum. Cicer. 2. de finibus. Sermones cædamus) *Terent. Haut. Verùm interea dum sermones cædimus, illæ sunt relictæ. More Græcorum, qui aut Priscianus lib. 18.*

PROGYMNASMA QVADRAGESIMVM SEPTIMVM.

Exercitationes.

ABRAMIVS, TRANQVILLVS.

ABRAMIVS. Quidnam esse in causſa putem, mi Trãquille, quod ab exercitationibus haud secus, quàm boni viri ab impuris facinoribus refugis: & quasi multarentur capite, qui se ad eas dedissent? cùm à doctore tam crebrò exercitationem dilaudari audias, quæ possit omnia, & sine qua cùm nihil quidquam egregium præstari queat vllo in artificio, tum claritudinem in literis nemo sit aliquando adeptus? T. Quî tandem? A. Perrarò disputas, neque solùm non vltrò, sed nec prouocatus, & iussus etiam causſaris. Frequenter cares epistola: sæpiùs germanicè loqueris: dum recitas memoritet

Ci-

Ciceronem, aut Ouidium, hæsitas in singulis pænè versibus. Hæc ferè sunt genera, in quibus nos exerceri peropus est. T. Non dicamdolo, difficultas me absterræt. A. Non plus tamen alienare te difficultas debet, quàm inuitare, atque allectare multiplex, quæ inde efflorescit, & promanat vtilitas. Et quid præclarum atque singulare sine sudore partum est? T. Propono apud animum persæpe, ad quæ tu me cohortaris, volo ardorem quendam amoris assumere; sed nescio quomodo cùm, ad rem quasi, dato iam signo, aggrediendum, est voluntas illa omnis elabitur atque euanescit. A. Principia perrumpenda sunt, capiendaque consuetudo quædam, quæ sensum laboris imminuit. T. At nimis diuersæ, innumerabiles sunt exercitationes. Si vnum aliquod genus proponeretur: exempli caussa, si duntaxat scribendum, aut loquendum: aut disputandum, aut ediscendum esset, non lamentarer. Nunc ita vnumquodque horum frequentandum est, vt nullum cæterorum omittatur: hoc angit, hoc dolet, hoc cruciar. A. Possunt hæc fieri, cùm diuersa. nec eâdem hora, quin nec eodem semper die, facienda sunt, & sibi mutuò non aduersantur: nec sunt multa nec tam (vt tu iocabare) innumera. Proinde istum qui te subegit veternum excute. T. Ad finem inclinat annus, polliceor sedulitatem in sequentem. A. Maneas promissis, quæso, vt cùm literas ad vtriusque nostrûm cognatos dedero (dabo autem non raras) te de meliore nota commendare queam: quod illis summo gaudio futurum tam non ambigo, quàm

eos tuorum proceſſum cupidiſſimos eſſe penitus perſpectum, planeque cognitum habeo. T. Imitabor in morbum delapſos: medicinam, ſectionem, vſtionem volens nolens adhiberi mihi ſuſtinebo? vt rectè valeam. A. Si hoc egeris, erit cùm maiorem, in modum lætaberis.

ANNOTATIONES.

MAneas promiſſis) *Virgilius 2. Æneid. Tu modò promiſſis maneas, ſeruataque ſerues Troia fidem. Idem ſunt promiſſis ſtare, promiſſa ſeruare, promiſſis ſatisfacere, promiſſa ſoluere, exſoluere, efficere, &c.* De Meliore nota) *Veteres illi vini cados, teſtas, amphoras in cellis condere ſolebant notatas, id eſt, inſignibus quibuſdam literis, aut alijs notis, ſed maximè Conſulum nominibus diſtinctas, ad tempus ac præſtantiam vini ſignificandam. Pendebat è vaſis vinarijs tabella; inquit Brodæus l. 1. cap. 3. in qua vini ætas ſcripta erat: id eſt, quo tempore, quibuſue Conſulibus conditum eſſet. Quo ex more natum eſt illud loquendi genus: de meliore nota. Curius ad Cicer. libr. 7. Quare Cicero mi, perſeuera conſtanter nos conſeruare, & Sulpitij ſucceſſori nos de meliore nota commenda. Catullus ad Manlium.*

Quare quod ſcribis Varonæ turpe Catullo
Eſſe, quod hic quiſquam de meliore nota.

Lambin. in Oden. 3. l. 2. & Turneb. l. 1. cap. 1.

PRO-

PROGYMNASMA QVADRAGESIMVM OCTAVVM.

Temeraria ſuſpicio.

BVRKARDVS, ALIPIVS.

BVRKARDVS. Me infortunatiſſimum. Nullus dies abit, quin amittam aliquid: nunc atramentariolum, nunc papyrum, nunc libellum aliquem, nunc calamum, vt in præſens. Schola iſta eſt plena furum, nec pœnarum vllus iam hîc eſt metus. A. Ne tu nos tam inconſultò in crimen vocaueris. B. Aliquem veſtrûm mihi ſurripuiſſe calamum oportet. A. Quî ſcis te attuliſſe? B. Quî ſciam? nonne hoc literarum paullò ante exarauî? A. Vtere alio interim, dum priorem recuperes. C. Nec vnũ præterea mecum attuli. A. Suadeo vt in poſterum feras ſemper tres, aut quatuor. B. Scilicet vt ſit, quos tu ſemper poſſis auertere. A. Libentiuſne tu cum malo quieſcis, an ſine malo, ſi copia eſt? B. Quis potuit clepſiſſe, niſi qui mihi ſedet proximus? A. Quid ergo? Ioannes tibi à dextris non aſſidet, ſicuti ego à ſiniſtris? cur non potiùs illum, quàm me arceſſis furti huius? B. Ioannem noui, mallet ſpoliari ſuis, quàm minimum quippiam ſublegere de meis, diſſimilis tui eſt. A. Certè dignus es virgis. B. Tace de virgis: quare me his dignũ deputas? A. Quia de me falſum audaciſſimè, ſine teſte, ſine argumento pronuncias. B.

Hei,

Hei, vtinàm haberem calamum meũ: quem eò mo. leſtiùs amitto, quod tertium iam menſem vſus ſum: adeò bonus, & firmus eſt. A. Quid ſi reddidero tibi calamum tuum? B. Qui reddit, abſtulit: atque hoc eſt, quod mihi dudum videbatur. A. Non eſt hoc sẽ. per conſequens, inepte. Tu tibi abſtuliſti. B. Quomodo? quis poſt hominum genus natũ ſibi quidquam abſtulit? A. Quia ſuper auricula, vt mos obtinet, repoſuiſti, poſtea es oblitus: quodque non amiſeras quæſiuiſti, & alios furatos putauiſti. En tibi tuum optatiſſimum calamum: deinceps quoties amiſeris, auriculam dextram interroga priùs, an viderit calamum: quàm de innocentibus mentiare. B. Mi Alipi, mi Alipi. Gratias ago tibi ignoſce, obſecro, quòd tecum egi ſuſpicioſius, atque immodeſtiùs.

ANNOTATIONES.

VT in præſens) *In præſens, in præſenti, in præſentia, hæc tria latinè dicuntur, vt Græcè. In præſentiarum vix latinum eſt, & ſolœciſmum olet. Vtuntur tamen eo Probus in Hannibale, & Cornelius Tacitus: ſi ſcriptura eſt ſincera. Immo & Gellius, & Cornificius, ſed eos nihil moramur.* Quis potuit clepſiſſe) *Eſt furor. Vtitur aliquando verbis græcis ad latinam formam detortis Plautus ioci cauſſa. Vt hoc ipſo, & Peſeud.*

Qui hæc habent conſilia, vbi data occaſio eſt, rape, clepe, tene harpaga.

Bibe, es, fuge: hoc eſt eorum opus.

Et

Et in Truculento. Dum illi agunt quod agunt, cæteri clepiæ fruantur, vel harpagent. Bacchid.

Nullus frugi esse potest homo, nisi qui, & bene, & male facere tenet.

Improbis cum improbus sit, harpagat: furibus furetur quod queat.

Et in Aulul. Aurum mihi intus harpagatum est.

PROGYMNASMA QVADRAGESIMVM NONVM.

Astutia puerilis.

VDALRICVS, OTHO.

MAGISTER. Quò tandem res euadet? quamobrem non desinis tu nouissimè huc te conferre? P. Non audiui campanæ pulsum. M. Ego tibi nolam ad aurem alligandam, eamque pulsandam curabo sub horam septimam ante meridiem, & sub primam post meridiem, si quidem ita obsurduisti. Quid autem est, quòd istum quadrimum fraterculum tuum nunquam adducis tecum, nisi cùm reddere præscripta nescis, aut tardiùs venis? P. Mater illum sæpiùs non dimittit. M. Mater non dimittit? quare tunc dimittit, cùm, vt dixi, vltimus, & imparatus ades? P. Nescio. M. O puerum versutum: at ego haud nescio. Eho, dic mihi mãdatne tibi mater, vt trahas tecum pusionem istum? P. Aliquando. M.

Man-

Mandauitne hodie? P.Nō M.Cur ergo hodie ducis? P.Ipſemet duci voluit. M. Poſtquam tu ſcilicet voluiſti, Reſponde amplius. Nunquid ego te vnquam percuſſi, quando fratre iſto paruo comitatus veniſti & ſerò intrâſti? P.Nunquam. M.Quare? P.Fortaſſis propter vociferationes, & eiulatus quibus pænè dirumpitur, cùm me flentem, ſoluentemque ligulas ad plagas accipiendas intuetur. M. Itâne? Hæc, hæc non alia ratio eſt cur ducas tecum nempe, vt pro tuo capite clamet ipſe inſolentiſſimè, ex ſympathia videlicet: & ego eius, ſi minus tui, miſeratione commotus, cruciatū tibi remittam Nonne etiam idipsū, vt faceret, tu docuiſti? P.Non docui. M.Habes pium & vtilem fraterculū, qui te toties perditum, conclamatūque ſeruauit. O calliditatem. Iam edico tibi, ſi in poſterum non adfueris in gymnaſio citiùs, pœnas depandes, ſeu adduxeris fratrem, ſeu non adduxeris. Quòd ſi ille clamitare non ceſſauerit, eum vnà tecū flagris feruere faciam. P. Ad horæ ipſum articulum adero.

ANNOTATIONES.

EX ſympathia videlicet) *Simul patior, ſimul afficior, compatior, coafficior, conſentio, id eſt, ſimul ſentio aliquid. Hinc conſenſus in affectu ſeu affectibus, conuenientia affectuum. Cicer. 2. de diuinat. ſic expreſſit hoc abſtractum: Qua ex cognatione naturæ, & quaſi concentu atque conſenſu. Item, conuenientia, & connunctio naturę. Compatior tibi, latinè, miſeret me tui, vicem tuam doleo, tua*

cauſa

cauſſa doleo, moueor, capior miſericordia cùm tuum infortunium conſidero, dolorem è rebus tuis capto, moleſtè fero caſum tuum, excruciat me valetudo tua.

PROGYMNASMA QVINQVAGESIMVM.

Somnus in gymnaſio.

FABIOLVS, ERASTVS.

FABIOLVS. Rabioſulum te autumo. E. Quam ob cauſſam? F. Quòd me modò fodicas, modò vellicas, modò pugnum in latus meum incutis. E. In laneum latuſculum tuum. Cur domitas? non decet hoc in ſchola. F. Mihi ſic vſus eſt: tu vt tibi opus eſt facto, ita facito. Tua quid refert? E. Mea quidem aliquantùm, tua verò permultùm. Nam ſi te dormire ſiuero, doctor me quoque, vt infidelem cuſtodem, ſupplicio proſecuturus eſt. F. Itane eſt? E. Itane eſt? Etiã, dormitator, ita eſt. F. Permitte vt dormiam. Quomodo nunc eſt, aliter fieri non poteſt. E. Iſtam à magiſtro veniam pete. F. Irrides? quaſi tu dicas: pete ab atroci cane vt te mordeat: ſua ſponte mordebit. F. Ego profectò non feram, non patiar, non ſinam vt dormias: vſque & vſque moleſtus ero: etiam acicula, en, te compungam, vt clames teque ipſum, vt ſorex, tuo indicio prodas. F. Heu, mitte me: viciſſim indulgebo, ſi te ſomniculus corripuerit. E. Hanc abs te gratiam nolo. F. Tamen.

E. Iam

E. Iam reddenda erit è memoria hesterna prælectio excute somnũ, frica paulùm oculos, & relege quæ edidicisti. Nisi faxis, à tergo, supra caput ante oculos vindicta est. F. Quid relege? nihil edidici. E. Tum tu ipsa es miseria. F. Non exiget à me quid. quam hac luce: non enim omnes, id quod scis, quotidie recitare possumus, præ multitudine. E. Ponamus exigere: quid dices? F. Doce tu me quid dicendum. E. Pulchrè dictum. Egone doceam te mendacem fieri? nihil attraxit funis tuus. F. Actum est, verberabor, recitare non potero. Quid ergo poterit mihi si vigilem? vno dolore duo peccata expiabo: dormiam tursus. E. Dormi, dormi, nihil moror. Si Magister me obiurgauerit, narrabo quid fecerim, quid dixerim tibi: quid tu contrà responderis. F. Tantùm ne me expergefacias. Si etiam hodie vapulauero, non moriar. E. Quæ tibi verberatio fauste, ac feliciter eueniat, mi Fabiole.

ANNOTATIONES.

POnamus exigere) *Vsus verbi huius est in rebus controuersis, cùm videlicet dicimus, ponamus ita esse, faciamus esse, fac potuisse, sit ita, esto vt tu dicis: pro quibus barbari, præsupponamus quod ita sit. Ponamus casum, ponamus quod sit, concesso, dato, posito quòd acciderit.* Nihil attraxit funis) *Ab ijs dictum prouerbium, qui hamato funiculo pisces captant, & nullos tamen capiunt.*

PRO-

PROGYMNASMA QVINQVAGESIMVM PRIMVM.

Spes, & metus ob certamen ſcholaſticum.

PASCHASINVS, STEPHANISCVS.

PASCHASINVS. O quale, quàm venuſtum, modiſque omnibus elegans brauium in craſtinum diſputatoribus nobis à Magiſtro eſt propoſitum? Apelles ipſe nihil pinxiſſet lepidius. Et idcirco oſtendit antè, credo, vt diſputandi alacritatem ſummam nobis iniiceret, & tam electorum præmiorum ardentiore nos cupiditate inflammaret. S. Coguor ipſe fateri, nihil vidiſſe me pulchris iſtis imaginibus. P. At nos victoria potituros, adepturos, vix eſt, vt ſperare auſim. S. Non? hem, quid eſt, quod tibi deſperationem iſtam obiiciat? P. Iuſtinus, & Anſelmus diſputatores ſunt feruidiſſimi, rerũque grammaticarũ, vt qui maximè, gnari, & in certaminibus vincere ſoliti: ego autẽ pro more habeo vinci Si auctores, abeo, & præceptori cõditionẽ renuntio: aut, vt producat dies aliquod diſputationibus iſtis, ab eo poſtulo. S. Tamne demiſſo atque humili te eſſe animo? audacia hîc pro virtute vti licet: exue metum. Sunt mihi aliquot reconditæ quæſtiones, quas cùm antagoniſtis obiectauero, tã-

quam

quam hamo piſces, viſco volucres capientur. P. Si ſuperati cecíderimus, væ virgis, quæ morientur in corpore non tuo, ſed meo: vehementer enim doctor noſter iraſci ſolet ſuccumbentibus, nec ignominia illorum contentus eſt, addit etiam acerbitatem ſupplicij. Tibi parcet, quoniam plerumquè vincis, & vincêris ideo, quia ſolus duobus eſſe par nequiueris, cùm ego te nihil adiuuerim. S. Contrà eſt ac dicis Ne ſic te abieceris: non deſunt tibi ad hanc pugnam vires, modò animus non deſit. P. Quid tu ſtatuiſti proponeres? S. De heteroclitis. Quid tu? P. De Præteritis & ſupinis. S. Multa ſunt ibi difficilia, bene elegiſti. P. At hoc per quam incommodum, quod nunquam fas eſt librum inſpicere. S. Si illis fas eſſet, nobis iniuria fieret: iam neutris ſit. P. Si victoriæ compotes redierimus, dona, quæſo, mihi tuam partem. S. Inſane, quid petis? talentum malem donare. Non abundo iſtis opibus: tu ditiſſimus es. P. Errat qui hoc de me credit, mentitur qui dicit. S. Egone tibi mendax? P. Verbo lapſus ſum: fallitur, volebam dicere. S. Intendamus ingenia, & ad certamen nos accingamus, quod illi colluctatores noſtri ſine dubio iam faciunt. P. Hac nocte ſomno parum apud me loci erit. S. Apud me permultum vigilijs.

ANNOTATIONES.

ISTaque) *hoc nomine vocatur propriè, & vſitatè, quod in noſtro ſuppellectile cæteris prætioſius, & tale, quod magna cum cura reponi ſolet, idem quod*

qui

qui & ipſe ob eam cauſſam à dicitur, Germanicè ein Kleynod. Conditionem renuntio) *Renuntiare pro nuntium remittere, & ſalutem vltimam dicere, Cicero nunquam dixit. Quintil. in* 10. *Alia quidem ſententiæ ciuilibus officijs renuntiabit. Budæus in Pandect. Conditionem latam renuntiare, eſt quod dicunt, reſilire, vel digredi ab oblatione facta: quod ſi voluntate eius fiat, qui conditionem accepit, dicitur acceptam facere conditionem, hoc eſt, remittere oblationem. Idem in Forenſib.*

PROGYMNASMA QVINQVAGESIMVM SECVNDVM.

Litigium.

PÆDAGOGVS, BLÆSVLVS. CVRTIOLVS alumni.

PÆDAGOGVS. Germanus tuus, Blæſule, in diſcendo eſt impiger, citoque arripit omnia, tu autem lentè admodum, & ambulas gradu teſtudineo. B. Quid ergo tam crebrò obmuteſcit, cùm te interrogante reſpondendum eſt? P. Audin' Curtiole? C. Stimulat fratrem meum inuidia, ferre neutiquam poteſt cùm abs te laudor. E. Egone tibi gloriolas tuas inuideo? ſcilicet laudatiſſimus homulus es, præſertim cùm manè ſurgendum. Ibi apparet generoſum pectus tuum: nam ad lectulum

quasi clauis affixus adhæresçis. C. Tibi, obtrectator, hoc vitium est: nam ego vocatus soleo me cubili proripere. P. Amborum vna culpa. Mea hoc facit indulgentia: sed aliquando malis mala euenient. B. Nihilo sum te inferior. C. Quid erit impudenter loqui, si hoc non est? nondum declinationes deuorasti. B. Pridem concoxi. C. Hebdomade antegressa, exarabatur tibi corium, quod vocabulum iusiurandum in casus malè inflectebas. B. Et tu ex vno errato colligis inflexiones me nescire? C. Si examinareris, vtique peccares in plurimis. B. Ne superbi, Blæsule: dabo enim potestatem Curtiolo te excutiendi, & introspiciendi penitissimè. B. Habet nihilominus in schola compluscolos quibus palmam cedit. C. At tu interea manes indoctior, quamuis me alij doctiores sint, vt sunt: ceterùm vix tres quatuorue ex omni frequentia. B. Si tam crebris donarer munusculis vt tu, forsitan alacriùs discerem. C. Immò tum acciperes, si alacriùs disceres. Non ante, sed post laborem veniunt præmia, si iustè veniunt. B. Abi argutule, consequar te, tametsi nolis. C. Si ego te cursuram incipiente consisterem, tu me non exæquares modò, sed etiam anteuerterees. Hoc tu si speras, despera. P. Satis verborum. Vterque contendat neruos: sic parentibus, mihi, cognatis futuri quàm carissimi.

ANNOTATIONES.

GRadus testudineo) *Iouem fabulatur Æsopus conuiuium struxisse inuitatis omnibus animantibus*

tibus. Cùm autem testudo postrema omnium finitisque epulis venisset, interrogata caussam, respondit, domus chara. domus optima. Inde eam damnauit hac pœna Iupiter, vt domum semper circumferat. Vide præterea prouerbium. Testudineus gradus. Homulus es) *ab: diminuta Græcis sunt. Latinis, homuncio, homunculus, homulus. Hoc extremum est apud Lucret. l. 3.*

Hoc etiam faciunt vbi discubuere, tenentque
Pocula sæpe homines, & inumbrant ora coronis.
Ex animo vt dicant, breuis est hic fructus homullis.
Iam fuerit neque post vnquam reuocare licebit.

Versus caussa geminauit consonam. L.

PROGYMNASMA QVINQVAGESIMVM TERTIVM.

Simplicitas, & lenitudo Magistri.

TORANNIVS, EGESIPPVS.

TORANNIVS. Terque quaterque beatus fuit hodie hic sodalis tuus. E. Qua in re? T. Quòd euidentissimo periculo, imò periculis, diuino adiutus numine, defunctus est. E. Quæ ista pericula? T. Quæ sibi creant, qui nec scriptionem

reddendam habent, nec memoriæ quidquam mandarunt, nec quæ reſpondenda ſunt ſciunt, & ad extremum tardiſſimè ludum intrant. His virtutibus ornatus inceſſi hoc die. Carebam epiſtola, inquam, nihil edidiceram (quoniam in conuiuio apparatiſſimo domi noſtræ accubantibus ad intempeſtam noctem miniſtraui, & ſaltatorium orbem verſaui) nihil relegi, in lucem ſtertere perrexi: iam tu rationem ſubducito, quoties pulſationem promeruerim. Abij, exceſſi, euaſi, erupi. E. Albo calculo hic dies notandus eſt tibi. An verò eras epiſtolam oſtendes? T. Equidem. E. Qui tam breui compones? T. Particulam ab hinc biduum compoſueram, eam emendabit noſter Coſmas, & reliquum addet de ſuo, iam enim promiſit. Videbor præceptori vna nocte expolitus, laudabit me palàm. E. Nonne ſentiet præſtigias? T. Oh, non. Satis modicè literatus eſt: æra quid lupinis diſtent haud bene nouit: & eſt homo antiquus, cui perſuaderi poſſit, ouum extitiſſe ante gallinam. E. Itaque illi ſucum ſæpe fieri à diſcipulis credibile eſt. T. Sic opinor. E. Si reſcitcat, num maleficia veſtra non vindicat? T. Etiam, ſed molli brachio, Languidulus Præceptor eſt. E. Oleum flammæ. T. Vide quid mali faciant verbera: ſubigunt nos palpum Magiſtris obtrudere, & commenta proloqui: nam certo ſcio, non hæc committeremus, niſi plagas timeremus. E. Quin potiùs illius ingenium ſimplicius, & vitioſa lenitas hæc mala creant. Si enim vafriciem veſtram odoraretur, atque perſpiceret, & in reos acriùs ſæuiret, vos iſtis

technis abſtineretis. T. Vtcunque ſit, ego ſecundiſſima fortuna me vſum gaudeo. E. Ego autem te volentem, ac ſcientem Præceptorem cogitâſſe circumducere, non gaudeo. T. Equidem viri huius iram nullo in metu ponendam iudico.

ANNOTATIONES.

SAltatorium orbem) *Cic. in Piſon. cùm illum ſuum ſaltatorium verſaret orbem. Verſant enim ſe, & in orbem circumagunt tripudiatores. Plaut. Sticho, verſum appellat. Si iſtoc verſu me viceris, alio prouocato, Turneb l. 4. c. 21. & lib. 11. c. 15.* Albo calculo) *Plin. lib. 7. ſcribit Thraces conſueuiſſe dies lætos ac felices albo lapillo notare, infelices autem, inauſpicatos infauſtos atro. Catull. O lucem dignam candidiore nota. Horat. Creſſa ne careat pulchra dies nota. Ode. 36. l. 1. Quo loco non eſt quod quidã Threſſa reponant. Valet enim idem quod alba ſeu candida. Nam creta non ſolùm inſulæ nomen eſt, ſed etiam lutum illud album ſignificat, quo vtebãtur ceræ loco Græci Aſiatici, ad obſignandas literas & priuatas & publicas propterea, quòd in Creta magna eſſet huius luti copia.* Homo antiquus) *Antiqui homines sũt boni, candidi, probo ac ſimplici ingenio viri: tales enim fuerũt antiqui, & anni veteres, meliores anni. Ouid. Faſt. 1. Laudamus veteres, ſed noſtris vtimur annis. Sic antiqui mores ſunt boni probatique mores. Cic. pro Sext. Roſcio. Homines antiqui, qui ex ſua natura cæteros fingerẽt. Et infrà. In qua muliere, Iudices, etiam nunc, id quod omnes ſemper exiſtimauerunt, quaſi exempli cauſſa.*

vestigia antiqui officij remanent. Pro Quint. Antiquam officij rationem dilexit, cuius splendor omnis his moribus obsoleuit. Ibidem. Tu aliquem patronum inuenies, hominem antiqui officij, qui splendorem nostrũ, & gratiam negligat? Ad Attic. l. 9. epist. 18. Quod scribis asperiùs me, quàm mei patiantur mores, de Dionysio scripsisse: vide quàm sim antiquorũ hominum. Te medius fidius hanc rẽ grauiùs putaui laturũ esse, quàm me. Plaut. Capt. Ille demũ antiquis est adolescẽs moribus. Et Trin. Meo modo, & moribus viuito antiquis. Terent. Adelph. Homo antiqua virtute, ac fide. Ouum extitisse) *Lepidã disputationẽ habes hac de re apud Macrob. Saturn lib. 7. cap. 16.*

PROGYMNASMA QVINQVAGESIMVM QVARTVM.

Hora producta.

PATROPHILVS, ZACHEVS.

PATROPHILVS. Hæc hora tam longa est, vt si dimidiatus sit dies. Z. Mihi pæne annus videtur. P. Retraxit à cursu is, qui horologium moderatur. Z. Non abest suspicio. Egisset hoc bonus vir antequam scholas ingrederemur. At ille perpetuò post meridiem errorem horologij sui, vel suam potiùs incuriam ista hora corrigit, ponderaque sursum reuocat: quo in dies singulos fermè ad dimidiũ horæ tem-

tempus nobis prorogetur, cùm alioqui totas quinque hîc ſeſſitemus. P. Vbinam igitur hanc iniuſtitiam deplorabimus? apud quem de iſta iniuria querimoniam habebimus? Z. Cenſeo apud Præceptorem. Verùm cùm ipſemet non ignoret tempus extendi, & tam leni animo id patiatur, videtur velle nos vltra definitum ſpatium hîc inter ſcamilla hæſitare: quod tamen ſine magna eius quoque moleſtia fieri non poteſt. P. Conſilium dabo. Z. Da. P. Conueniamus præfectum horologio, eumque totius ſcholæ verbis rogemus, & honorarium polliceamur, ne nos cruciet ampliùs: quin poſthac non ſolùm non productiores ſed anguſtiores etiam horas reddat: quippe cùm hîc ſedemus tam diu, & immeritò, tẽpus quod domi ad ſtudia, ad cænam luſumque relinquitur, neceſſe eſt fieri contractius. Z. Noſtra ætas, prô dolor, valde expoſita eſt iniurijs: pueri enim contemnimur facilè, quia pueri ſumus.

ANNOTATIONES.

IS qui horologium) *De inuentione horologij apud Romanos, vide quid ſcripſerit Plin. libr. 7. cap. 60.* Inter Scamilla) *Diminutum eſt à ſcamno, vt à mamma diminuitur mammilla. Priſcianus libr. 3. Vitruuius genere virili dixit, per ſcamellos impares, Turneb. libr. 11. cap. 2.* Honorarium polliceamur) *Quod permulta parum latinè ſcientes, & egregiè germanizantes, ex* Trinckgelt *ſolent dicere, bibale, & dare alicui bonum bibale: nos hanc ipſis elegantiam relinqua-*

mus, dicamusq; honorarium. Honoris enim cauſſa datur ea pecunia, etiamſi à quibuſdam ad pocula conferatur.

PROGYMNASMA QVINQVAGESIMVM QVINTVM.

Pecunia vtiliter collocata.

VVOLFGANGVS, SEBALDVS.

VVOLFGANGVS. In amoribus es parentibus tuis, Seblade, & oculiſſimus filius. S. Quo ſigno, quoue indicio iſtuc? VV. Iſto recentiſſimo tuo, & tam ſplendido amictu: quanquam aliôqui me non latet, quàm te in ſinu, & complexu ſemper habeant. S. Vſque adeone te in admirationem traducit iſte ornatus meus? VV. Sanè quidem poteſt hoc domus veſtra: diuitijs affluit. Hem zonulam pulcherrimam ex holoſerico, bullis nitentem argenteis, é qua vt bella bellè dependet crumena? ſi quid pecuniarum cuſtodit, optem illam mihi: ſi non, haud cupiam. S. Eſt intus pecunia, & tanta, quantum tu vix credas. VV. Quanta ergo? S. Coronati duo. VV. Supra fidem eſt. S. At ego faxo vt aliter prædices, nam res ipſa dicet tibi. En. VV. Quis dedit? S. D. Nicolaus, more patrio, in meam patellam cum cingulo, & puſillo iſtoc marſupio impoſuit. VV. Ita in me liberalis haud fuit.

Quid

Quid acturus? in quo consumpturus tam grandem pecuniam? S. Empturus quod animo meo collibuerit VV. Quid collibebit? S. Quòd erit meo iudicio visẽdum. VV. Quid autem illud? S. Quid tibi arrideret inprimis? VV. Plumulas elegãtiusculas emerem primo loco, quas pileolo assuerem: deinde pugiunculũ: deinde ensiculum, atque etiam speculum. S. Quas tu mihi ineptias? mercabor libellos inauratos, & strenam præterea insignem, quam anno hoc vndenonagesimo ineunte Præceptori offeram. Nihil possum parare melius, nec quod prudẽtes magis approbẽt.

ANNOTATIONES.

IN amoribus) *Qua ex re magnam voluptatem ac delectationem percipimus, eam & amorẽ & amores latini appellant: etiam plurali numero, inquam, in honestis rebus vtuntur, quod rudiores nesciunt: & eadem notione delicias vocant. Cic. 1. de Diuinat. Quid amores & deliciæ tuę Roscius? In epist. ad famil. in amoribus mihi est: Et, Deliciæ verò tuæ Æsopus ad Attic. l. 2. epist. 19 Pompeius nostri amores, quod mihi summo dolori est, ipse se afflixit. Et lib. 6. Dionysius (Ciceronum puerorum magister) mihi quidem in amoribus est.* Oculissimus) *Sensum oculorum supra omnes diligimus: surdus certè quàm cæcus esse mallet vnusquisque nostrum. Itaque Plaut. Curcul. Hominem oculissimum dixit, pro æquè caro, vt sunt oculi, seu pro carissimo. Ibidem oculissimum ostium hyperbole quadam. Catull Ni te plus oculis meis amarem. Idem.*

Eri-

Eripere ei noli multò quod carius illi.
Est oculis, si quid carius est oculis.

Ornatus meus) *Cultum corporis. ipsumque vestitũ hac voce frequenter auctores indicant: Cic. 1. Offic. Statuas videmus, ornatu fere militari. Plaut. Amphit. Nunc ne hunc ornatum vos meum admiremini.* Strenam præterea insignem) *Strenarum origo, quibus felicem ominamur annum, ipsius auspicio, & initio. à Tacito Regemanasse dicitur, qui primùm Romuli hostis, deinde collega in regno Romano fuit. Vide Turneb. l. 10. c. 26.*

PROGYMNASMA QVINQVAGESIMVM SEXTVM.

Virtus in teneris.

PARENS, LVDIMAGISTER.

PARENS. Operæ pretium facturum me credidi, si aliquando interrogarem te, vti se darent initia, quantumque proficeret meus Laurentiolus. L. Est cur Deo gratias agas: mirandum in modũ procedit in literis. P. Iam huc accessum, & hoc abs te auditum gaudeo, tibique secundùm Deum ago gratias singulares propter tuam diligentiam. L. Similes illius vtinam essent omnes. Verùm alios plerosque minis, & ictibus ægrè promoueo ad discendum quomodocunque: ille tantùm laudibus aitur,

nihilque peius timet, quàm dedecus. Quòd si quando in concertationibus frangitur (quod perquam rarò contingit) plorat tanquam si parentem amisisset. Excellenti inprimis est memoria: nam cùm facilè percipit quæ audit, & legit, tum fideliter continet. Quid multis, ducit classem suam: & cum tempus aderit in scholam superiorem ascendêdi, aut primus, aut à primo proximus est ascensurus. P. De moribus quid speremꝰ L. Non minora. Pius omnino puerulus est: Catechismum memoria tenet vt nomen suum; Rosarium secum assiduè, & in sinu semper libellum precationum gestat: cùm in templũ venimus, quietissimus est, Deumque precibus colit quàm religiosissimè: quin & in ludo nemo ipso tranquillior, nemo ad parendum promptior. Aureum genuisti filium. Præcare numen cæleste, vti sospitem annos iuueniles conficere patiatur: magnam vtiq; & clarã Reipub. lãpadem accenderis. P. Vix sum apud me præ gaudio. Insiste mihi puerũ erudire, sicut facis: & scito te ob hoc, vt fratrẽ fore mihi in medullis. Malo enim prorsus carere liberis, quàm eos non habere quàm præstantissimos: quales tua fideli opera me visurum spero. L. Deus votis tuis optatisq; quàm cumulatissimè respondeat.

ANNOTATIONES.

REprehendit Plutarchus parentes, qui postquam filios suos pædagogis, magistris q. commendarunt, ipsi quid discatur, neque inspiciunt vnquam, neq; audire curant. Non enim oportebat in mercenarij volun-

tate

tate ſpem omnem collocare, qui, & ipſe maiorem diligentiam pueris inſtituendis erat impenſurus, ſi identidem ſui ſibi muneris rationem reddendam fore ſentiret. Affert deinde illud equiſonis: nihil eſſe quod perinde ſaginaret equum, atque oculus Reg's. De libris educand. Cum facilè perc pi') Quintilian. l. 1. c. 3. Ingenij ſignũ in paruis præcipuum memoria eſt Eius duplex virtus: facilè percipere, & fidel ter continere. Ducit claſſem) Quintiliani eſt. Idem prorſus quod ſui ordinis primus eſt nam claſſem hic pro vna quadam puerorum ſedentium ſerie vſurpauit. Simile, ducit familiam, quod in dialogum ſecundum explicauimus. Plorat tanquam ſi) Mihi ille detur puer, quem laus excitet, quem gloria iuuet, qui victus fleat. Hic erit alendus ambitu hunc mordebit obiurgatio, hunc honor excitabit, in hoc deſidiam nunquam verebor: Quintilianus l 1 c. 3. Carere lib. 115) Liberos voce multitudinis pro vnico filio filiaue dixiſſe antiquos oratores, hiſtor. poetas confirmat Gell. l. 2. c 13. Cicero quidẽ 1. Philipp. Pax deniq; per eum (Antonĩ) & per liberos eius cum præſtãtiſſimis ciuibus confirmata eſt. Habebat Antonius duos filios, ex Q. Fabij cognomento Bambalionis, libertini hominis filia ſuſceptos. Sed de vno hic ſermo eſt, quem orat. .. puerum nobilem, Bambalionis nepotem nominat. Ipſemet Cic. infrà declarat apertè ſed vno duntaxat locutum. Reſpublicæ tuus paruus filius in Capitolium à te miſſus, pacis obſes fuit. Pro lege Manil. cùm de filo M. Antonij, qui fuit auus huius Antonij, loqueretur, etiam liberos dixit, vt Terent. Hecyra. Qui illum decreuerunt dignum, ſuos

eui

cui liberos committerent, cum loquatur de vnica filia. Et Heaut. Chremes Medemo cui vnicus filius Clinia, Ingenio te esse in liberos leni puto. Et Virg. 10. Æneid. similiter vsus est voce, natis pro vno tantùm. Argenti atque auri memoras quæ multa talenta, Gnatis parce tuis. Vide Seruium. Apud Iurecos. Liberorum appellatione nepotes, pronepotes, abnepotes, trinepotes quoque continentur. Crinit. lib. 15. cap. 8.

PROGYMNASMA QVINQVAGESIMVM. SEPTIMVM.

Præceptor honesta imperat.

DISCIPVLVS, MAGISTER.

DISCIPVLVS. Summoperè, maioremquè in modum oro, vti hanc prouinciam reos deferendi, absentes, & alioqui tum in schola, tum extra scholam turbulentos, alteri velis imponere, qui eam explicet melius ac libentius. M. Quid te mouet, Paule mi, vt hoc tam flebili voce à me deposcas? D. Plena est dedecoris. M. Ne sic erumpas. Egone, aut vllus cui cum virtute est commercium, te facere iusserit quod sit plenum dedecoris? D. Non quidem re, sed opinione. M. Quorum tandem opinione? D. Condiscipulorum meorum. M. Tui condiscipuli nondum sapiunt: fugit eos vbi laus, vbi turpitudo sita sit. Quid igitur de hoc munere loquuntur, & sentiunt?

tiunt? D. Dicere nihil quidquam verentur, iſtos Coryceos numerandos in proditoribus: non aquam aquæ ſimiliorem eſſe. M. Nomina mihi de iſta puerorum nequam colluuie aliquot. D. Non recordor ſigillatim. M. Vnum ſaltem. C. Toties hoc audiui de multis. M. E ſchola non exibis niſi vnum mihi nominaueris, è quo cæteros extorqueam. D. Magis me odioſum, & inuiſum reddam. M. Sic agam, vt quidpiam ſuper hoc abs te ad me perlatum non intelligant. Tantiſper fac ſedulò quod tibi imperaui. Tu aſſiduus in gymnaſio, tu diſcendi ſtudioſus, tu probus es adoleſcens, & animo meo carus egregiè: ideo te ante alios delegi, cui hoc mandarem. Agita ui hanc rem in corde meo, & nollem hærere in te peccatum: hærebit ſi auctoritati meæ non parueris, D. Quando conſtanter id mihi præcipis, oratione & auctoritate tua victus, petitione deſiſtam. Te rogo tamen, vt honori & rationibus meis conſulas. M. Sollicitudinem iſtam abs te remoue.

ANNOTATIONES.

ISTos Coryceos) *Qui ſint Corycæi, & vnde hoc illis nomen, docebit copioſè Paræmiographus, proverb. Corycæus auſcultauit: nec fruſtrà paginas impleamus. Quod autem plerique eoſdem appellant ſyndicos parum propriè loquuntur. Sunt enim Syndici aduocati, qui vti patroni ad communem cauſſam defendendam mittuntur, & verbum idem quod: ac ſi ſyndicari verbum ſingas pro defendere, & patrocinium præſtare. Sunt etiam ſyndici ciuitatum, &* ad-

aduocati, & defensores iuris publici : quasi in causſam publicam cõmuniter incumbentes. Budæus in Pandect.

PROGYMNASMA QVINQVAGESIMVM OCTAVVM.

Pueri multandi verberibus.

PATER indulgentior, MAGISTER, ſeuerior.

PATER. Queritur Auguſtinulus meus, ſe in ludo ſæpiſſimè abs te vapulare: quem quidem non mihi narrare ſomnia, è fletu rubentes oculi teſtãtur. M. Si filius tutus iuſtè vapulat, noli quærere, rarone an ſæpe. P. Atqui nec iuſtè videtur cædi, nec moderatè: ſed iniquè & inhumaniter, ſi tam frequenter. Nã cui toties imponendæ ſunt plagæ, ei poſteriores ſemper grauiores imponuntur; quę autem flagitia tam crebra filius iſte meus, probus vtiq;, & diligens puer, admittere poſſit, nõ intelligo. M. Amor cæcus eſt, is facit, vt puerum meliorem, & in diſcendo alacriorem exiſtimes, quàm ego experior quotidie. Ingenium ſanè non deeſt illi, volũtas deeſt. Quod ad verberũ atrocitatem attiner, hoc tantùm reſpõdebo tibi me adhuc intra limitem ſæuiiſſe: petoq; à prudentia tua, vt mihi potiùs fidem habeas, quàm pueris, qui leuiſſima de cauſſa mentiuntur facillimè, &

cùm

cùm virgas ac verbera impensè oderint, nunquam iusta animaduersione punitos se confiteri solent. P. Quæso, Magister, sine me paucis oppugnare hunc morem vestrum cædendi pueros, & si possim, sceptrum istuc tuum, virgam inquam, extorquere tibi de manibus. M. Patiar equidem te discerere aduersum nos quæ libet: si tu etiam pati vis, me consuetudinem nostram tam antiquam, vsitatam, & necessariam defendere, quæque mihi in mentem venerint contrà respondere. P. Optimum, & æquissimum est audire vicissim quem accuses. M. Clauam Herculi hodie nunquam extorseris, futurumque est, vt tu magis posthac flagellum ad multādos liberos in manus sumas, quàm mihi, vt ad abijciam, persuadere vltra contendas. P. Tu fortasse eloquentia tua confidis, qua me supplantes: ego veritate sola nitor, illam mihi comitem, & adiutricem aduersus te duco. M. Auscultō, die virorum optime. P. Pulsare pueros, siue id à Magistro, siue à pædagogo, siue à parente fiat, deforme est: quoniam mancipia, & bestiæ, quæ aliter ad officium faciendum adduci non possunt, non ingenui, & filij, teneræque ætatis alumni, & discipuli verberibus sunt vrgendi. Animum liberalem, plagæ seruilem fractumque efficiunt, qui dum omnia timet, nihil audet eximium, sequiturque desidia, & inertia, quibus corpus quoque elanguescit atque conficitur. Similiter pueris immoderata seueritas, vt nouellis surpibus nimia siccitas, nocet. In equulos, & vitulos cælcar bus, stimulis, verberibus non vtimur: cur in pueros vtimur? quin & adulti

boues,

boues, si acriùs stimulis subigantur, iuga persæpe detrectant, & frænorum iam patientes qui, si crebriùs verberentur, percontumaces, pauidique, blanda autem manu attrectati, generosi, & audaces reddantur. Inter canes item ij nobiliores, quos blanditijs, & licentia quadam excurrendi potius, quàm minis, & verberibus venatores educarunt. Simile quiddam in hominibus accidere credendum est. Contrà verò in asinos, quoniam abiectissimæ naturæ pigerrimæque animantes sunt, si ex ijs vtilitatem capere studemus, fustes & flagella solemus expedire. Sic prorsus agrestibus & virilibus ingenijs faciendum, quorum vitia non vt frondes teneræ stringendæ, sed vt spinæ, & rubi penitus succidenda sunt. Quid quòd multa vapulantibus dictu deformia, ac maximæ verecundiæ futura, vel dolore, vel metu solent accidere? Hæc porrò non ideo dixerim, quòd existimem solutam, ac liberam pueritiæ ad omnia voluntatem esse oportere, neque vllam ipsi pœnam irrogandam, quam ad delicta nimio plus propensam, & lubricam esse non me fugit: sed vt mitis quædam, & moderata pœna, cum iudicio prudentiaque, tanquam lene medicamentum ad ipsius curanda vulnera morbosque sanandos adhibeatur: quò fiet, vt lõgè melius, longeque facilius à suis vitijs ad studium amoremque virtutis traducatur, neque Magistros odio prosequatur, vt carnifices: sed amet vt parentes. Possit igitur non stultus iudimagister, si quid bene fecerint pueri aliquando commendare: si quid errauerint, dissimulare: nonnunquam blandè

emendare; & cum laudationibus castigationes permiscere, munusculis etiam, & crustulis interdum eos ad diligentiam allicere: celebrare eos, qui probitate & scientia claruerunt; detestari autem, qui veluti muta pecora vitam silentio transierunt. Condiscipulos item peccantes coram ipsis reprehendere, & rectè facientes prædicare, mirum in modum proderit. His ego, similibusque modis plus profectum iri apud adolescentulos putarem, quàm atrocibus minis, assiduisque verberibus. Non nescis quid Terentius tuus quodam loco sentiat. Pudore & liberalitate, inquit, satiùs esse credo retinere liberos quàm metu. Nec Plutarchi auctoritatem contemnis, cuius verba memini è libello de instituendis liberis. Non verberibus, aut contumeliosa tractatione, sed verbis & adhortationibus ad liberalia studia pueri adducendi sunt. Torpent enim, & abhorrent à laboribus, partim ob dolores plagarum, partim ob contumelias. Apud ingenuos laudationes vituperationesque plus valent: illæ ad pulchra incitantes, hæ à turpibus arcentes. M. Plurane tenes memoria? P. Etiam, hæ enim sequuntur ibidem. Alternis porrò increpationes, & collaudationes sunt adhibendæ, vt & cùm exultant animi, reprehensionibus etiam ad pudorem redigantur, & cùm dejecti sunt, rursus laudibus erigantur. Imitandæque in hoc genere nutrices, quæ infantes, cùm ad flectum prouocârunt, rursum vt consolentur mammam præbent. M. Miror te patrem nō paternè, sed maternè filij caussam agere, & esse animo tam indulgenti in puerum: nec

illud

illud etiam ex eodem auctore adducere voluiſſe quod ijs, quæ recitâſti, proximum eſt. Vidiſſe ſe, ait, parentes, quibus nimius amor in cauſſa fuerit, ne verè amarent. Sententiæ tuæ, in ſpeciem graui, & prudenti, communis omnium gentium conſuetudo reclamat, & ſapientes hunc modum cædendi pueros planè ſuadent, & ſacroſanctæ literæ, quarũ apud me non paulò maior quàm omnium poetarum, oratorum, philoſophorum eſt ad perſuadendum vis atque auctoritas, non vno loco virgarum, flagellorumque meminerunt. *Qui diligit filium ſuum, aſſiduat illi flagella, vt lætetur in nouiſſimo ſuo. Curua ceruicem eius in iuuentute, & tunde latera illius dum infans eſt, ne fortè induret, & non credat tibi, & erit tibi dolor animæ. Qui parcit virgæ, odit filium. Stultitia colligata eſt in corde pueri, & virga diſciplinæ eradicabit eam. Noli ſubtrahere à puero diſciplinam: ſi enim percuſſeris eum virga, non morietur.* P. Obruis me teſtimonijs. M. Quid ſi nullum omitterem? magis id diceres. Itaque D. Auguſtinus in libris Confeſſionum, quòd ſocordior eſſet in diſcendo, ſe vapulaſſe, idque ſibi profuiſſe narrat. Apud Lacedæmonas vituperationem ſubibat pater, ſi filium à Magiſtro percuſſum, & conquerentem non iterum percuſſiſſet. Quod ſi hoc ſæculo valeret, melius forſitan ageretur cum Republica: tam perditam, ac rebellem iuuentutem non haberemus: nec tot facinoroſi atque peſtiferi ciues exiſterent. Perſuadere ſibi omnino & parentes, & præceptores debent, niſi principijs anteuerterint, pue-

rosque flexerint, dum flecti possunt, fore, vt aliquando ex ijs dolorem ingentem capiant. à quibus gaudium, voluptatemque expectabant: & id est, quod sanctæ scripturæ oracula vaticinantur. Cæterum ista verberatione vtendum est moderatè, nec quauis, etiam leuissima de caussa, nisi si frequenter committant, quamuis in re leui: vitiosa enim consuetudo contrahitur, & à paruis delictis non punitis, ad maiora fit progressio. Submouendi meo quoque iudicio à scholis, qui verberando voluptatem sentiunt, omnemque culpam capitalem faciunt: nec magis parcendum pueris, quàm canibus existimant. Cauendum etiam, ne irati quenquam plagis multemus ira quippe mediocritatem seruare non potest: & ne caput, cæteraque principes, ac vitales humani corporis partes lædamus, vnde valetudini incommodum generetur. Si quis erit tam liberali ingenio, vt literas, & virtutem vltrò diligat, verecundus, maioribus obediens, labores non recusans, aliquando tamen peccans (quis enim vel sapientissimus nunquam vlla in re offendit?) hic blandè, & dulci quodam modo corrigendus erit, ne ad iracundiam prouocetur, & pusillo animo fiat. Si qui vel reprehensionibus, vel verberationibus, magis tanquam saxa indurescant, ijs pulsandis supersedendum est. Quamobrem non est interdicendũ Magistris hoc pœnæ sumendæ genus: sed si per semetipsos non vident, admonendi sunt, vt modum seruent, sciantque, & quibus, & quando, & quantum pœnarum infligendum. P. Obstruxisti mihi os: serua institutum tuum.

Si

Si in posterum puer meus de te questus fuerit, Lacedæmonius illi fiam: iterum verberabo, vi conqueri desinat: & cùm me approbare sciat quidquid tu feceris, si effugere verbera concupiscat, cupidiùs ad studia sua incumbat. M. Tali patre nihil laudabilius.

ANNOTATIONES.

QVæ autem flagitia) *Flagitium peccatum est ab aliqua animi mollitie, aut ignauia profectum, quod dedecus & turpitudinem affert: scelus autem vel cum aliqua crudelitate, & cæde, vel cum impietate coniunctum est. Itaque libidines flagitiosas dicimus: & flagitiosam vitam, & militem flagitium admisisse, qui locum non tenuit, qui hostem extimuit, qui fugit &c. Non esse cædendos pueros vult Quintil. extremo cap. 3. l. 1. cuius ratiunculæ haud magnum pondus habent. Cur autem ibi potissimùm receptum sit virgis afficere pueros, vbi afficiuntur, in ea scilicet parte corporis, vide Rodig. l. 4. c. 8.* Sceptrum istuc tuum) *Martialis ad Magistrum ludi epigramma hoc est l. 10.*

Ludimagister parce simplici turbæ:
Sic te frequentes audiant capillati,
Et delicatæ diligat chorus musæ:
Nec calculator, nec notarius velox
Maiore quisquam circulo coronetur.
Albæ leone flammeo calent luces,
Tostamq; feruens Iulius coquit messem,
Scuticaq; loris horridis Scythæ pellis,

Qua vapulauit Marsyas Calenæus,
Ferulæque tristes sceptra pædagogorum
Cessent, & Idus dormiant in Octobris:
Æstate pueri si valent, satis discunt.

In equulos & vitulos) *Numquid nam equum est, grauius homini & durius imperari, quàm imperatur animalibus mutis? Atqui equum non crebris verberibus exterret domandi peritus magister: sit enim formidolosus & contumax, nisi eum tactu blandiente permulseris. Idem facit venator, qui instituit catulos vestigia sequi, quique iam exercitatis vtitur ad excitandas, vel persequendas feras. Nec crebrò illis minatur: contunditur enim animus, & quidquid est indolis comminuitur trepidatione degeneri: nec licentiam errandi vagandique passim concedit.* Seneca de Clement. lib. 1. cap. 16.

PROGYMNASMA QVINQVAGESIMVM NONVM.

Literæ Bellerophontis.

MAGISTER, DISCIPVLVS.

MAGISTER. Tantùm non alternis diebus nusquam in schola cerneris: cùm deinde caussam volo noscere, nunquam te defecit aliqua huius tam frequentis absentiæ purgatio: aut enim paternum, aut maternum imperium aliquo te negotio

gotio irretitum tenuit. Miror, si ita res habet. D. Nō secus profectò: & vt minùs dubites in posterum, ecce schedam patris ipsius manu, eiusque signo obsignatam, qua mihi cauet. M. Legamus hanc schedam O rem nec opinatam. Volebam tacitus quod hic exaratum reperio legere, verùm rectiùs fecero, si clarè; toto audiente cœtu, legero. Spe ista lapsus es. Infelices, & in caput atq; perniciem tuā scriptas, attulisti literas. Attendite, vt si quis huius pueri virtutem factaque imitamini, eiusdem exitum & exitium perhorrescatis.

SIMEON RHODOPHILVS CASSANDORO Ludimoderatori S. D.

FIlium *meum non nego alias à me, alias à coniuge mea negotijs occupari necessarijs, quando famulos, & ancillas non semper ad manum habemus. Caterùm ille, quo tempore schole habentur, nimis sæpe in ædibus visitur: aut, quod narratum est mihi, in platearum angulis cum æqualibus certat globulis, ac nucibus. Cùm percunctor, quare in ludo non sit, respondet, aut non doceri, aut abs te sibi datam domi manēdi potestatem. Ego te vel in functione tua adeò segnem, vt tam frequenter non doceas, vel pueri tam securum, vt sine iusta eum ratione ab esse sinas, credere nequeo. Itaque tametsi ipse hoc epistolium à me flagitauit, quo se tueretur, tu nihilominus pro officio tuo in eum quàm seueriſſimè animaduerte: id erit mihi vehementer gratum. Bene vale.*

Hem Carole, quid ais? pallor omnia membra te-

net, obmutuit, contremuit. Teneo cassibus meis implicitam, & impeditam vulpeculam. Nuda pellem, vt debitam artibus tuis mercedulam capias. En, vt me ductauit dolis. Qui mendacio confidit in caducum parietem inclinat.

ANNOTATIONES.

LIteræ Bellerophontis) *Cùm quispiam literas affert commendatitias, vt ipse quidem putat, re autem vero accusatorias: aut cùm aliquis nunciat, fecitne quo se prodit, sibiq; nocet. Quales ad Iobaten Lyciæ regem attulit Bellerophon, & in sacra historia etiam Vrias Hettæus ab Ioabum Vide Homerum Iliad. 6. Lambin. in Oden 6. l. 3. & adagium. Plaut. Bacchid.*

Nullus homo dicit, hæ tabellæ te arguunt.
Quas tu attulisti, hæ te vinciri iubent. aha,
Bellerophontem iam tuus me fecit filius,
Egomet tabellas retuli, vt vincirer.

Historiam perjucundam de puero commemorat Iouianus Pontanus, qui artificio quodam conciliato pallore & languore adduxit eò patrem, vt ipsum in ludum ire vetaret, De sermone l. 2. pag. 207 edition. Aldin.

PROGYMNASMA SEXAGESIMVM

Minæ.

PRÆCEPTOR, PVER præfractè indiligens, & hebetior.

PRÆ-

PRÆCEPTOR. Asinum citiùs saltationem Pyrrhicam docuissem, quàm stupitem illum literas. Age puer, cape quod capiendum est; plus æquo tentasti patientiam meam. Rogaui, iussi, obiurgaui, verberaui: tu manes idem, id est, ignorans, & à literis, vt videris, abhorens. Si pertas in ista mente, patrem monebo, vt ad molitorem, carbonarium, aut carnificem adducat, vnius horum futurum discipulum. PV. Vt incumbam in eas toto pectore, nihil retineo literarum. P. Ipsa inscitia tua reclamat affirmationi tuæ. Qui enim possit fieri, vt tanta longinquitate temporis si conatus fuisses, nihil profeciſſes? V. Nescio quî fiat, fieri tamen planum est: nec sufficiens otium domi relinquitur. P. Nunc primùm ista excusatione veteris? apparet conficta. PV. Vsus essem pridem nisi intellexissem nihil apud te valituram. P. Veritas apud me valuit & valebit semper. Conueniam parentes tuos, cognoscam ipsorum mentem. Si ab illis tibi nihil erit impedimenti, tu aut Grāmaticam disces, aut opificium sordidum. PV. Non commorabor diutius in patria. P. Quamdo discedes? PV. Secundùm Pascha. P. Tum ego non laborabo ampliùs tua causa: restat enim vnus tantùm mensis ad Pascha, beâsti me hoc dicto. Quò discedes? PV. In militiam, vt teor: commendauit enim me pater cuidam vexillifero. P. Sanè gladiùs, aut ænea fistula tuis digitis aptior est, quàm calamus.

ANNO:

ANNOTATIONES.

SAltationem Pyrrhicam) *De hac saltatione, similibusq; exercitationibus corporum, lege eruditissimos libros Hieronymi Mercurialis de arte gymnastica. Præterea Leonicū varia hist. l. 1. c. 87. Germanū huic est illud Plaut. in Persa Canis si in ludum iret posset iam fieri, vt probè literas sciret.* Æneæ Fistula) *Quidā sclopos vocant, & milites sclopetarios. Globulos autem, qui inde emittuntur, glandes & pilas plumbeas. De inuentā bombardā Magius l. 1. c. 1. Brodæus l. 2. c. 26.*

PROGYMNASMA SEXAGESIMVM PRIMVM.

Recitatio.

MAGISTER, DISCIPVLVS.

MAGISTER. Heus Andrea, comprehendistinstin' memoria, quā hesterno vespere explanaui epistolam? D. Verò, comprehendi. M. Quod felix sit, claude librum & recita distinctè, clara voce. D. *Tullius Terentiæ suæ, & pater Tulliolæ duabus animis suis: & Cicero matri optimæ ac suauissimæ sorori S.P.D. Si vos valetis, nos valemus. Vestrum iam consiliū est, non solùm meum, quid sit vobis faciendum.* M. Altiore voce, vt omnes exaudiant. Date

vacui-

vaciuas aures pueri. D. *Si ille Romam modeſtè ventu-rus eſt, rectè in præſentia domi eſſe poteſtis, &c.* M. Andrea Andrea næ tu malè hanc tam bellã epiſtolam memoria ſepſiſti, atque cuſtodiſti. D. Reuera domi tenebam perfectiſſimè. M. Oh, tibi ego vt credam? Identidem inſpiciebas librum, & verba furabaris. Antiquum obtinebas. D. Bis tantummodo, ſummùm ter. M. Et mentiri non vereris? quoties clamaui, claude, claude? Quàm ſæpe inſuper ordinem verborum commutabas, priora poſteriùs, poſterio-ra prius pronunciando? & aliquando tua pro Ciceronis, ſcortea pro aureis videlicet ſubſtituebas. Frequenter præterea voces iam dictas repetebas, & denuo quaſi deglutiebas: vt interim poſſes aut ipſe librum aperire aliquantùm, aut vicinorũ aliquis ſuggerendo hærentem te in ſalebris expediret: quod & nunc, & aliàs ſolicitè præſtitit Bernardulus. Abſte ne mihi hanc afferri fallaciam? Noui ego artes puerorum ad vnguem omnes. Senex ſum, & ſeni verba dare difficile eſt. D. Fuit nimiùm longa epiſtola, nequiui totam ediſcere. M. Ecce, iam iam aſſeuerabas, domi te perfectè memoriter eam complexũ. Itane tandem? tu ex vno ore calidum & frigidum? & aliud ſtãs, aliud ſedẽs? Cur nõ ingenuè faſſus es te neſcire? D. Virgæ me terruerunt. M. Infelix puer, hoc magis pro commerita noxia te caſtigabo virgarum verberibus, quia ludificâſti me, & ab ſocordiæ vitium vanitatis culpam addidiſti. D. Volebam mihi conſulere. M. Non conſulit, ſed nocet ſibi, qui ſic recitat. D. Ego alio intellectu hoc verbi dixeram: pœnam paratam

ratam effugere ſtudui. M. Ne tuum exemplum, & impunitas corrumpat cæteros, hodie cædaris neceſſe eſt, puerorum verberabiliſſime. D. Eheu, mi Præceptor, modò tantùm parce. M. Idem rogâſti antehac, & peperci: nunc luendum eſt commiſſum. D. Per tuum te caput, perque tuam ſenectutem, perque vitam tuam obſecro. M. Si per omnia diuina, & humana obteſteris, nihilo plus aſſequare, quàm ſi ab aſino lanam petas, aut concioneris mortuo.

ANNOTATIONES.

VErberabiliſſime) *Quis, obſecro, tam incogitans, atque in iudicando præceps, ac temerarius erit, qui eum, & hoc, & alia quædam non diſſimilia, ex Plauto, aut alio quopiam bono auctore deprompta in hiſce meis voluminibus legerit, non magis ioci, aut ſignificationis emphaſis cauſſa, quàm ſeriò ita me loqui exiſtimet? Ob quas eaſdem rationes multa ille idem, quem ſuprà nominaui, Comicus. Hoc te, mi lector, monitum etiam atque etiam volui, & in præfatione huius voluminis antè monui.*

PROGYMNASMA SEXAGESIMVM SECVNDVM.

Repetitio.

TVBLIVS, GAVDENTIVS.

Publi-

PVBLIVS. Conferamus inter nos audita Gaudenti, antequam Magiſter huc aditum ferat. G. Non auſim. P. Quæ huic eſt offuſa religio? qua de cauſſa non ades, quod ipſe Præceptor ſi reſciſcat nos agere tantum abeſt vt vlla caſtigatione afficiat, laudatione etiam proſequetur? G. Quia fit cum periculo. P. Quo periculo? G. Animaduerſores iſti me hoc alias cum alio facientem in gregem fabulantium per ſummum nefas aliquoties coniecerunt, vt ægrè poſtea, multa nimirùm, diligentique purgatione vſus, conſtitutum garrulis ſupplicium euitauerim. P. Vix adiungere dictis tuis fidem queo. G. Putas me ſomnia narrare tibi? ecquando me cuiuſpiam rei tibi falſiloquum reperiſtis? P. Nunquam. Sed cur ego non memini iſtuc accidere? G. Non ſemper es præſens in ludo: & te abſente poteſt accidere, quod poſtmodum, vel non credas, vel etiam mireris accidiſſe. P. Onus fortaſſe declinas, & aliud in pectore, aliud in lingua promptũ habes. G. Aliter eſt, tutiora eligo. P. Quam tu vereris culpam, ego præſtabo. Conſueſtine ſolus tecum domi repetere explicationes Magiſtri? G. Vt ſi conceptis verbis id me facturum iuraſſem. P. Non mirabor amplius, te nunquam non paratum inueniri, cùm iuberis auctorem exponere. G. Parum conducibile eſt audîſſe, Publi, niſi recolas quæ audieris: nec proxima tantùm, verùm longinqua etiam, quæque ante hebdomadem, ante menſem explicata fuerunt, repetendo iteranda ſunt, quoniam Themiſtoclis aut Carneadis memoriam non antecellimus, facilèque auditorum obli-

obliuiſcimur. P. Poſſelne, non quidem in dies ſingulos (nam id neutri foret commodum) at feſtis, ac vacationum diebus, cùm ſcilicet otium eſt à ſcholis, pauxillum temporis mihi tribuere, meque adiuuare, & cõmunicare mecum hanc meam prouinciam? G. Vt vnà repetamus, & viciſſim, quæ obſcuriora ſunt, declaremus? iſtuc vis? P. Nempe iſtuc. G. Equidem poſſum: & tua cauſa volo. Ventitabis igitur in ædes noſtras. P. Habes muſæum quietum atque à ſtrepitu remotum? G. Etiam, vbi nemo nos, ne muſca quidem, neue muſculus impediat. Sed ſatis verborũ: iaciunt rete piſcatores, ſileamus.

ANNOTATIONES.

OFfuſa Religio) *De conſcientiæ ſcrupulis, vt vulgus loquitur, quo pacto per vocem religio variis modis loquendum nobis eſſet, oſtendimus annotatione quadam in dialog. 1. volum ſecund.* Conceptis verbis Iuraſſem) *Verbis conceptis iuratur, id eſt, verbis certa comprehenſis formula. Nam concipere comprehendere eſt. Hoc iuſiurandũ multò religioſius erat, quam reliqua. Huius generis erat præiuratio, cùm quis antè conceptis verbis iurabat, poſt quem alter in eadem verba iurans, tantummodo dicebat, idem in me. Plura Turneb. l. 3. c. 10.* Themiſtoclis Memoria) *Themiſtocles quidem, cùm ei Simonides, aut aliquis alius artem memoriæ pollicereretur, obliuionis, inquit, mallem. Nam memini etiã quæ nolo obliuiſci non poſſum quæ volo. Cicer. 2. de finib. De eodẽ Academ. l. 2. ibidẽ de memoria Hortẽſi, & Luculli.*

PRO-

PROGYMNASMA SEXAGESIMVM TERTIVM.

Disputatio.

EVCHERIVS, OPTATVS.

EVCHERIVS. Si cuipiam vestrûm tantum adest fidētiæ, prodeat extemplò in medium, ac certamine mecum congrediatur, & vel summis mecum copijs contendat. O. Quid tu garris audacule? E. Ad disputandum quemcunque de condiscipulis præsentibus prouoco, nemine excepto, ne teipso quidem, etsi videris esse quantiuis pretij. O. Quo fretus tam insolenter te iactas? E. Diligentia sola tenes. O. Nos igitur hactenus dormiuimus, & tu, si cælitibus placet, didicisti omnia, cæteris nihil reliquisti. E. Qui se credit profeciſſe, surgat, veniat, digladiemur. O. Quasi tu sis præcipuus, & inuictus disputator, ita gloriaris, ventosissime atque confidentissime homuncule. E. Re cupio refelli, non meris negationibus & maledictionibus. O. Dolebis intimis sensibus, cùm tibi victo ruborem excussero. E. Tu opinione tua deiectus, & à me pudore affectus recedes. O. Quo de vis disputemus? E. Hoc tui est arbitratus. O. Paratus es in omnibus? E. In omnibus. O. De nominum verborumque inflexionibus agamus. E. Vt voles. O. Capiamus arbitrum: seu legamus, qui amborum errores totidem punctis notet.

E. Ad

E. Ad id iam se Albertus comparat, vt vides. O Euge Alberte, ne somniculosè hoc agas: nihil des gratiæ. E. Dimitte librum, O. Tu quoque abiice tuum. E. Nullum habeo. O. Suggestorem tibi nullum esse volo. E. Multò minus ego tibi. Egredere de loco tuo, & conside in scamno longo, quod affixum est parieti. O. Tu idem facito, sed è regione. E. Licet. O. Ne obruas me clamoribus, & spatium iustum ad respondendum concedas. E. Geram me, vt par est. O. At si te vicero, haud eo contentus ero. E. Quid petes? O. Tuũ mihi locum cedas oportebit. E. Haud recusem. Tuũ, cùm meo inferior sit, non postulo: aliud victoriæ præmium persolues. O. Quale? E. Vel rosariolum tuum. O. Etiamne oculum adiecisti? E. Vel pulchram imagunculam: vel globulos aliquot de selectioribus. O. Iniqua conditio. E. Quapropter? Locus meus honoratissimus locorum est: ista autem quæ abs te exacturus sum, honóris, & ornamenti quid afferunt? O. Etsi non optima apparet conditio, nihilominùs quia fastũ hunc tuũ retundere discupio, hui, Martem vtrinque inuadamus. Pone tuas quæstiunculas. Mox vel ad terram ictus corrues: vel præcipitem te fugæ mandabis. E. Res tibi erit in angusto.

ANNOTATIONES.

HOc dialogo vti poterunt pueri tanquam proœmio quodam concertationum suarum, & his sese verbis ad disputandum prouocare. In ipsis autem disputationibus vehementer velim eos quosdam sordidos lo-

quen-

quendi modos vitare: quos cùm norint ipsi Præceptores, non est cur procedam. Martem vtrinque inuadamus) *Militaribus metaphoris sæpe cum venustate vtimur, sæpe etiam poeticè dictum aliquid leporem habet. Ac Martem quidem inuadere, nihil est aliud quàm sese mutuò armis inuadere, noto ille tropo, quem Grammatici Metonymiam, Cornificius Nominationem dixit l. 4.*

PROGYMNASMA SEXAGESIMVM QVARTVM.

Concertatio scriptionis.

GERARDVS, OCTAVIVS, LAMBERTVS.

GERARDVS. Magister die ab hinc tertia materiam nobis cõmunem ad scribẽdum dictauit, cras ante meridiem ostendenda est scriptio. Lambertus suam prædicatione effert, meam vilipendit, quam tamen nondũ vidit: ego me inferiorem illo in animum inducere non possum, vt existimem. Restat igitur, vt te oremus Octaui des iudicium, noster arbiter, noster Palæmon sis, & hanc controuersiam ex æquo, & bono disceptes. O. Non audeo me in istam contentionem interponere. Non nostrũm inter vos tantas componere lites. L. Ludens potes, si libeat: siquidem vtroq; nostrũm non paulò es literatior. G.

Da hoc mutuæ familiaritati, ſine impetremus. O. Quid vultis faciam? G. Auſculta dum legimus ſcripta,& quæ videbuntur cõmodè dicta, approba, quæ vitiosè improba. O. Fiat ea lege hoc adeò, ſi neque laudatus ſuperbia, neq; reprehenſione perſtrictus bile intumeſcat. L. Spõdeo pro me. G. Et ego pro me. O. Recitet ergo Gerardus principẽ periodũ. G. *Ex tuo tam diuturno ſilẽtio, mi Petre, non leuem traho moleſtiam, cogorque ſuſpicari, ne fortè res aliqua te mihi immutauerit, vt iam non ſis, qui adhuc fuiſti, hoc eſt mei cupidiſſimus.* O. Legat ſuũ initium Lambertus. L. *Chariſſime Ioannes, propter tuum ſatis longum ſilentiũ non parum perturbor, & cauſſam habeo ſuſpicãdi, quod forſitan mutaueris voluntatem erga me priſtinam, nec me, ſicut antea, diligas.* O. Preſſiùs Gerardus, & aliquanto nitidiùs. Ad cetera itote. G. *Si erro, tu, quæ proxima inciderit occaſio, eam noli prætermittere quin ad me ſcribas, & errorem hunc mihi eripias, ſi id non feceris, ne egrè feras, cùm te in poſterũ in meis inimicis numerauero.* L. *Si me falſum habet iſthæc mea ſuſpicio, tu, cùm primùm licebit, te mihi per literas aperi, & hanc opinionem ex animo meo euelle. Quod ſi præſtare detrectaueris, ne ſuccenſeas, ſi deinceps inimicorum te loco habuero.* O. V terq; haud inepte, & paullò meliùs Lambertus. G. Simus itaq; pares hactenus: ceterùm æqua manu ex hoc prælio non diſcedemus. L. Planũ hoc & ad victoriã maximi id intereſt. O. Ad reliqua procedamus. G. *Pro mea parte.* L. Barbarum. O. Corrige. L. Quod ad me attinet. O. Rectè. *Quod ad me attinet, idem ſum erga te, quem cognouiſti à longo tem-*

pore

pore. L. Barbarum & hoc. G. Quî dicendum erat? L. Iam pridẽ. G. Qui tam acutùm cernis in meis lapsibus: videbo quos tu Ciceronianismos allaturus sis in medium. O. Turpe est doctori, aiunt, Lamberte: proinde te circumspicias, cautè rem geras. L. Haud reprehendissem, nisi me ijsdem locis latinè locutum certo nôssem. O. Absolue circuitum, seu comprehensionẽ istam. G. *Nec me vlla res ab instituta semel & confirmata inter nos amicitia deseiscere coget.* O. Lege quod sequitur in tua Lamberte. L. *Quantũ meam personam attingit.* G. Barbarum. L. Quomodo? an nõ sic loquimur: hoc negotium me attingit? G. Hoc & similia dicimus quidem, verùm non ideò statim proba est loquendi ratio, qua tu vteris: olet merum rus, & est germanismus. Cur non adhibuisti illud: quod ad me attinet? L. Credebam hoc quoque Romanè dictũ. O. Bene monuit Gerardus. L. *Idem permaneo in te, quem expertus es iam pridem: nec me ab amore semel suscepto quidpiam aliquando abstrahebit.* G. Ho, ho, ho, abstrahebit. L. Abstrahet, abstrahet. phuy, non aduerteram, obstupesco quî obrepserit. O. Etiam non aduertere vitia, erratum est quoddã scribentiũ, quos conuenit quàm oculatissimos esse, & nõ solùm scribere, verùm etiam scripturam relegere, bis, ter, quater, emendareque studiosissimè. L. Non tantum est flagitium istuc, quantum si ex inscitia peccem. O. Esto. G. Legam clausulam epistolij. O. Age. G. *Hæc breuiter, multis arduisq; districtus negotijs exaraui: cùm plus otij nactus fuero, & aliquid abs te literarum accepero, id quod vehementer, & cupio & spero,*

ſpero, longiores mittam. Vale. L. *Iſta conſcripſi in magnis laboribus: quando plus mihi vacuitatis contigerit, & tu aliquid reſponderis ſicut multùm deſidero & ſpero, prolixiores à me accipies. Valetudinẽ tuã cura diligẽtiſſimè.* O. Seruabitis promiſſa? L. Vtique. O. Tu igitur, Gerarde, ne tibi vt victor placeas: tu Lamberte, ne vt victus ex candeſcas. Quãuis ſemel iterũq; minus latinè quædam inſeruerit Gerardus, accuratiùs tamen epiſtolam contexuit, & loquitur latiniùs quàm Lambertus. Cede tu prior, cede palmã Gerardo, & iactura huius gloriolæ noli ad deſperationem abuti, quod eſſet puſilli & abiecti animi, ſed ad laborem ac nauitatem, quò tantò plus aliâs honoris reportes, quando ipſum victorem tuum ſuperaueris. L. Tuis conſilijs parere certum eſt. G. Iô triumphe.

ANNOTATIONES.

NOſter arbitrer) *Capere, & ſumere arbitrum dicũt Latini. Eſt autem iudex petitoris, & eius à quo petitur conſenſu captus, non à Prætore, aut lege datus: aut à Prætore quidẽ datus, ſed non niſi volentibus. Itaq; honorarius appellatur, quia honoris cauſſa totius controuerſiæ arbitrium ei à litigatoribus vltrò mandatur & defertur & à Græcis Sic Lamb. in Amph. t.* Noſter Palæmon) *eclog. 3. à paſtorib. certaturis inter ſe cantibus, ſiue carminibus, iudex adhiberetur & arbiter Palæmon. Fuit item hoc nomine Grãmaticus quidã Romæ Tiberio & Claudio Impp. intolerabili arrogantia: quippe qui M. Varronẽ porcũ appellaret, ſecumq; & natas, & interitu-*

ras

ras literas gloriaretur. Non noſtrum inter vos) *Verſiculus Virgilij ex eclog.3. de cuius diſtinctione, & ſenſu conſulendus eſt Seruius. Nihil tamen impedit, quin totũ iungatur, & pro recuſatione quadam ſpecie prouerbij adhibeatur, quemadmodum ex auctoribus complura, alia quàm ij voluerunt, ſententia.* Pro mea parte) *Si id hac locutione velis, quod Germani,* So vil mich belangt *barbarè loqueris, Sin autem id, quod illi,* So vil ich Kan vnd mag. Nach meinem vermegen, *tum latinè loqueris cum Cicerone. Eſt enim perinde, ac ſi dicas, pro mea virili, pro virili parte mea, pro viribus meis.* Cede Palmam) *Ex Ariſtotele, & Plutarcho tradit Gellius l. 3. c. 6. ſi ſupra palmæ lignum ingentia pondera imponas, itaque vrgeas, vt magnitudo oneris ſuſtineri non queat, non deorſum palmam cedere, nec intra flecti: ſed aduerſus pondus reſurgere, ſurſumq; niti, ac recuruari. Propterea in certaminibus palmam ſignum eſſe placuit victoriæ: quoniam ingenium eiuſmodi ligni eſt, vt vrgentibus opprimentibuſque non cedat. Palmarium facinus apud Terent. Eunuch. eſt palma: hoc eſt, victoria dignum Cic. pro Roſc. Amer. Alter plurimarum palmarum vetus, ac nobilis gladiator habetur.* Io triumphe) *Vox militum lauro coronatorum, & imperatorem victorem proſequentium in vrbem. Ouid. Triſt. 4. eleg. 2.*

Tempora Phœbæa lauro cingentur, ioque
Milles, io magna voce triumphe canes.

Hanc eandem vocem intellexit. 1. Metamorph. illis verbis de lauro loquens.

Tu ducibus lætis aderis, cum læta triumphum
Vox canet, & longas viſent Capitolia pompas.

PROGYMNASMA SEXAGESIMVM QVINTVM.

Examen.

ADAVCTVS, OLYMPIVS.

ADAVCTVS. Examen, id quod nôſti, propediem inſtituendũ dies noctesq; ante oculos mihi obuerſatur, penituſq; inſedit in animo. O. Eadem res verſat, & coquit mentem meam. Si huic tam graui periculo ereptus eſſem. E. Quòd iterum iterumque ac ſæpius per annum non idoneas ob cauſſas declinaui ludum, id nunquã æquè ſenſi vt nunc ſentio, quantum damni fecerim: quocirca non mediocri in dolore ſum. O. Me pariter abſentiæ meæ, quantumuis non tam frequentis pudet, pœnitet, piget. A. Accedit ad exaggerandam animi ægritudinem, quod diuinare non poſſum, quænam interrogaturi ſint illi Quæſitores. O. Si ſcires? A. Addiſcerẽ ea quàm acerrimè. O. Eſtne aliqu s ex omnibus, cui hoc detegere ſoleant? A. Nullus. O. Moderatè igitur feramus commune malum. A. Timor item ſolet obſtare ne promam liberè & intrepidè quæ ſcio: itaque hæret mihi aqua ſæpe. Hinc pro inſcitia ducitur, quæ non fuit. O. Ego, ne vt errans aliquantùm

fini-

siniſtrè reſpondeam, nihil quidquam vereor: ſed ne vt illiteratus planè illiteratiſſimè reſpõdeam, id verò non mediocriter pertimeſco. A. Quî te ad illud tremendum, & horribile examen præparas? O. Quidquid audiui totius anni curriculo, ſæpiùs relego, ac repeto expoſitiones, quantùm me adiuuat memoria: in Ciceronę, Grammaticis. Chriſtiana Catecheſi. Vbi quid non intelligo, de condiſcipulis doctiorem aliquẽ interrogo. Adhæc denuò mando memoriæ præcepta pro virili. A. Nimiùm operoſus labor eſt tam multa diſcere. O. Operoſus, at neceſſarius omnino. A. Certum eſt tamen non omnia quæſituros. O. Propterea inſtructum eſſe in omnibus conuenit, quia quod ipſis lubet interrogant de omnibus, prudenter. Si enim ordine interrogare velint vniuerſa, idq; de ſingulis, nimis longum ſit, & faſtidij plenum. Qui porrò quæſtioni cuicunque apte reſpondet, is totam videtur ſcientiam conſecutus. A. Non ſtultè dictum. O ſi præteriiſſet hæc turbulentiſſima tempeſtas. O. Subeunda & perferenda eſt, ſi optes aſcendere. A. Tametſi hucuſq; ſegregaui à me ignauiam in iſta præparatione, tamen cogor neruos magis contendere tum ne recijar, tum ne de poſtremis fiam vnus cui rei, præſertim quando eſt maior aſcendentium ſocietas, magna eſt adiuncta turpitudo & infamia. At enim niſi examen iſtuc impendens me adigeret, nunquam ſtudia forent mihi tanti, vt eorum gratia caput affligerem. O. Non ob examen duntaxat, ſed ob futuras quoq; prælectiones meliùs citiuſque capiendas, audita repetenda & recolenda

sunt: vt sic feliciùs,& fructuosiùs in superiore schola versemur. A. In scriptione haud leue momentum est: ibi barbarismos,& solœcismos timeo, malas bestias. O. Non sine caussa,mordent atrociter. A. Ex tempore,sine vllo libro in schola de argumento improuiso scribendum. O. Omnia deniq; ad exploratam progressuum nostrorum cognitionem capiendam instituuntur: ideo reprehensioni affinia nequaquam putãda sunt. Et cùm huiuscemodi discrimina in annos recurrant singulos, nec vlla via euitabilia sint, reddamur studiosiores:nũquam vidi diligentes excludi. A. Opitulemur alter alteri dum cõparamur. O. Operã meã tibi promitto. A. Ego meã promitto vicissim

ANNOTATIONES.

SI huic tam graui) *Si interdum optantis est apud Latinos, quamuis sine particula ò. Virg. 6 Æneid. Si nunc se nobis ille aureus arbore ramus ostendat. Id est, vtinam se ostendat. Pers. satyr. 6. si angulus iste proximus accedat, qui nunc deformat agellum. Sic Eurip. Hecub. Si mihi vox esset in brachijs. Vtinam brachia mea possent vocem mittere.* Solœcismum) *barbarismum & solœcismum negat inueniri apud Græcos idoneos Gellius, qui & dixerint. Nostri quoq; antiqui, inquit, solœcum facile, solœcismum haud scio an vnquam dixerint. Quod si ita est, neq; in Græco, neque in Latino solœcismus probè dicitur. Vide c. 20. l. 5. & l. 13. c. 6. Reperitur tamen in 4. Cornificij ad Herennium solœcismus.*

PRO-

PROGYMNASMA SEXAGESIMVM SEXTVM.

Auditiones.

ELEVTHERIVS, MODESTVS, DAMIANVS.

ELEVTHERIVS. Cur vos, Modeſte,& Damiane, heſterna luce,& nudius tertius non affuiſtis in Gymnaſio? M. Nihil diſſimulabo. Ob cruditatem minus bellè valui : nunc ſum meliuſculus. D. Ab amico in hortos ſuburbanos hoc mẽſe anni amabiliſſimo, & lætiſſimo inuitatus, recuſare nec potuiſſem, ſi voluiſſem, nec ſi maximè potuiſſem, voluiſſem: eſt enim ille de amicis meis veterrimus,& fideliſſimus. Inde autem aliquanto poſt, quàm putabam, in vrbem reuerti. E. Vndenam diſcetis, quæ nos interea Magiſter docuit? M. Legi iiſdem de rebus, quem anno præterito accepi muneri à patruo meo commentarium. D. Ego ex autographo condiſcipuli alicuius ea mihi deſcribam. E. Arbitramini igitur vos iſto modo eadem aſſecuturos, & intellecturos perfectè omnia? M. Quidni? Quoniam aſſecutus ſum: nihil requiro. D. Perpaulùm aut nihil intereſt, ut quidem opinio mea fert, audiueriſne, an poſtea deſcripſeris. Et hoc eſt commune eorum ſolatium, qui uel uoluntate, uel caſu aliquo abfuerunt à ludo, poſſe aliunde deſcribere. Sunt qui nullum

idcirco angorem capiunt, nec ideo fortunis suis desperant, quanquam menses totos docentem non auscultauerint. E. Magno errore vterque ducimini. M. Si placet, demonstra nobis istum errorem. E. Longè præstat audire quàm legere, etiam si multò diligentissimè legas. D. Quid ita verò? Non egemus libris disertis, elegantibus, eruditis, vnde hauriamus scientiam: & quæ legimus intelligimus, neque enim adhuc nucibus ludimus, vt proinde iactura audiendi paucorũ præsertim dierum, tam grauiter, & iniquè ferenda non sit. E. Legendi semper est occasio, non est semper audiendi. M. Non sit: quid tum? E. Lectio solitaria est veluti quidam somnus: auditio veluti vigilia. Viua vox Præceptoris magis nos afficit, pleniùs quasi pascit & alit, & altiùs descendunt in animum, in eoque tenaciùs inhærent, quæ prænunciatio, vultus, habitus, gestus docentis affixerit. Quid, quòd illa moderatio, & variatio vocis cuiusdam commentarij efficacitatem obtinet, & quædam eorum, quę dicuntur, est illustratio? Quid, quòd plura ferè dicũtur de vna eademq; re in schola, quæ non item scribuntur: quia neque possunt commodè scribi, neque vult ea Magister calamo excipi? M. Nihilominus acriora absolutioraque sunt, quæ legimus in auctoribus. E. Vt hoc concesserim, quoniã plus operæ consumunt, qui libros edunt, quàm qui de superiore loco docent, tamẽ obscuriora & inuolutiora esse, quæ scribũtur, tu mihi vicissim cõcedas oportet. Non enim se liber ipsemet explicat, vt Præceptores facere consueuerunt, qui multis exemplis,

sententijs

ſententijs argumentis vtuntur, & nihil, quod verentur non intellectum iri, prætermittunt quin declarent. Quod autem ſcriptum eſt ſemel hoc per ſæcula tale, quale fuit ab initio, ſiue clarum, ſiue obſcurum, ſiue facile, & expeditum, ſiue difficile impeditumque manet. Interroga millies quid hoc, quid illud ſibi velit, nunquam reſpondebit liber tuus, quẽ voluis. Conquerenti Alexandro Regi cum Ariſtotele, quòd libros Phyſicorum ediditſet, quos Rex compreſſos teneri cupiebat: vt quomodo imperij, ſic ſcientiæ gloria præſtaret multis mortalibus, reſcripſit Philoſophus: ſciret illos libros eſſe editos, & non editos: neq; enĩ poſſe intelligi, niſi ab ijs, qui ſibi docenti præſentes dediſſent operam. Præterea fieri aliquando poteſt, vt tam probatus, & doctus non ſit liber, & ita te parum adiuuet, quinimo multùm tibi noceat, Atque vt probatiſſimus ſit, ego certè eximium Præceptorem malo, quem tanquam ex multis libris vnum quendam, viuumque librum contempler: qui ſcilicet multa, & multos peruolutauerit, & tanquam ſedula apis è diuerſorum floſculorum ſucco, vnius cuiuſdam, dulciſſimique ſaporis ſuccum expreſſerit. D. Tam ingenioſi acutique nos haud eramus, vt iſta animaduerteremus, quæ tu nos modò nec opinantes docuiſti. M. Ad tuam ſententiam meum aggrego iudicium. Prouidebo vt poſt hunc diem audiam quotidie, niſi morbi alicuius grauitas prohibuerit, aut medicus publico abſtinere edixerit. D. Ego in dies feſtos conuiuia, & hortorum iſtas inuitationes reijciam. E. Tantum tribui à vobis orationi

tioni meæ & non displicuisse consilium, magnoperè non meâ quidem, qui tantum nec agnosco nec postulo, sed vestra caussa lætus sum.

ANNOTATIONES.

Scopus, & consiliũ meum hoc dialogo est, persuadere studiosis, ne parui ducant si vel vnam auditionem omiserint, & spem illam non audita per se suoq; ingenio assequendi, spem inconsultam, ac temerariam opinetur. Quòd si caussa honesta inciderit quæ à Gymnasio abesse nos vnum alterumue diem quodãmodo cogat, in festum diem, si potest, differatur. In vrbem reuerti) *Reuerti & redire, reuersio, & reditus quid differant, Manut. in 1. Philip.* Conquerenti Alexandro) *Vtrumq; epistolium, græcè, & latinè inuenies apud Gellium l. 19 c. 14. in vtroq; brevitatis elegantissimæ tenuissimũ filiũ admiratur.*

PROGYMNASMA SEXAGESIMVM. SEPTIMVM.

Industria discendi.

GORDIANVS, ALEXANDER discipuli. MAGISTER.

GOrdianus. Ne defugias hoc officium da mihi tantillum, mihi Alexander. A. Mitte orare, tandem, en paratum habes, accedamus. G. Age sanè

A. Sol.

A. Sollicitauit me dudum, & inſtigauit Gordianus, vt quiddam tibi in percunctando ponerem, venerande præceptor. M. Quid eſt quod vicarium quærit? ipſe per ſe, ſi quid eſt opus, interroget. G. Non videtur referre vter hoc faciat. M. Ergo ipſemet faciat. A. Impedit hominem adoleſcentiorem verecundia. M. de rebus à me explicatis, aut diſputatis num eſt aliquid? A. Nihil tale. M. Quid dicam fore? Enunciate paucis. A. Auemus ſcire nos duo, quinam diſcipulorum tuorum tibi in præcipuis ſint amoribus: & hoc eſt, quòd te conuentum volebamus. M. Etſi quæſtionem affertis neq; neceſſariam, neque tantoperè vobis vtilem, attamen reſponſum reddam, & ſententiæ iudicijque mei rationes cùm expoſuero, efficiam, vt pertiores abeatis, quàm aduenitis. G. Id nobis in optatis eſt, ſtudemuſque ſermone tuo etiam nunc doctiores fieri. M. Principiò apud me quidē certè formoſus an deformis ſit aliquis perparui refert: qui non neſciam, nec in omni pulchro capite ineſſe cerebrum: & vinum Lesbium in viliora, abiectioraque vaſcula, vt in pateras gemmatas, & aureas infundi poſſe, iuxtà mecum æquè intelligitis. A. Quid verò ſpectare ſoles in diſcipulis, propter quod apud te in numero aliquo atque honore ſint? M. Duo. G. Quænam? M. Ingenium, & induſtriam: hæ res duæ commendant, & caros mihi reddunt auditores meos. A. Si quis ambabus excelluerit? M. Vnum multorum inſtar, & ambroſia alendum, à meque amari tanquam oculos meos affirmo. G. Si quis neutra? M. Eum fœnum eſſe oportere,

tere, & ad ſordidum, quæſtuoſumque opificum aliquod detrudendum. A. Si abs te in hac deſperatiſſima colluuie numeramur, reſtim ememus, qui nos ſuſpendamus. M. Meliora ominamini: tenetis apud me locum non infimum. A. Ingenioſos forſitan præferendos arbitrare diligentibus. M. Qui poſſim? G. Potiores partes dãtur ingenio. M. A quibus? G. Ab vniuerſis. M Qui verò ſunt iſti vniuerſi? eruditione rerumque vſu & ingenio præſtantes, an illiterati & imprudentes? G. Eruditi, ni fallor. M. Falleris. Ingenium ignauum, ſegne, pigrum eruditus nemo celebrauit. Diligentiam, ſiue induſtriã, mediocri conſociatam ingenio certatim omnes in magna gloria, & laude ponunt. Hæc ſola eſt quæ plauſum meretur. De hac poeta quidam veriſſimè cecinit. Omnia conando docilis ſolertia vincit. A. Iam perſpicimus, induſtrios te præ ingenioſis admirari, illoſque tibi eſſe in delicijs. M. Fateor ita eſſe, vt dicis. G. Quamobrem? M. Auſcultate, tum ſcietis. Primùm tes mihi videtur amore digniſſima labor multus & aſſiduus in honeſto & præſtabili negotio, animuſque inſaturabili ſapientiæ cupiditate incenſus, cuius ille (labor, inquã, indefeſſus) locupletiſſimus certiſſimuſque teſtis. Nemo quippe in eo elaborare, operamque collocare velit, cuius amore ac deſiderio nullo flagrat. A. Percepimus iſtam cauſſam, & alias, ſi quæ ſunt, requirimus. M. Quid agit bonus Præceptor? G. Docet, M. Studioſè an oſcitanter? G. Studioſè. M. Beſtias an homines? G. Homines vtique. M. Diſcentes, an animis & cogitatione

alibi commorantes, ſoliſque corporibus præſentes? G. Diſcentes, & tota mente attentiſſimos. M. Nunc tu mihi reſponde Alexander. Quorum cenſes propriũ eſſe diſcere: ingenioſorum quà ingenioſi, an potiùs induſtriorum, etſi ingenijs minoribus præditorum? nam induſtriam omnis expertem ingenij applicare ad literas, eſſet imbrẽ in cribro portare. A. Plurimi valentes ingenio non diſcunt, aut diſſolutè & languidè diſcunt: quocirca eorum hanc eſſe naturam, neutiquam ſentio: nulli enim ingenioſo deeſt. M. Rem fabulare. Bene docentes igitur quos amare potiſſimùm & inprimis debent? A. Bene diſcentes, & qui literas vorant, ſine vlla controuerſia. M. Omnem rem tenes. Quid nunc ſupereſt quod quæratis? G. Dici poteſt, quàm tua iſtac tam ſubtili diſputatione delectati ſimus. Tulimus reſponſum ſapiens; & quod prẽterea requiramus, reſtat nihil. A. Perſpicimus probè, quid tu iure à nobis poſtules, enitemurq; vt amore tuo, & quidem illo non vulgari, ne ſimus indigni: quoniã quos vehementiùs diligas, manifeſtò cognouimus. M. Si verba ad rem contuleritis (quanquam hactenus non omiſiſtis, & ego magis inſtituti tenẽdi, quàm hortãdi cauſſa hoc profero) ſi hoc, inquã effectũ dederitis, nomen veſtrũ cũ ẽternitate coniũgetis.

ANNOTATIONES.

AD hunc dialogum, & ea, quæ de induſtriæ laudibus proferuntur illuſtranda, pertinere mihi videtur perlepida hiſtoria, quam de Furio Creſino Plinius libro

libro 18.cap.6.narrat. C. Furius Cresinus, inquit, è seruitute liberatus, cùm in paruo admodum agello largiores multo fructus perciperet, quàm ex amplissimis vicinitas, in inuidia magna erat, ceu fruges alienas pelliceret veneficijs. Quamobrem à Sp. Albino Curuli die dicta, metuens damnationem, cùm in suffragium tribus oporteret ire, instrumentum rusticum omne in forum attulit, & adduxit filiam validam, atque (vt ait Piso) bene curatam, ac vestitam. ferramenta egregiè facta, graues ligones, vomeres ponderosos, boues saturos. Postea dixit: Veneficia mea, Quirites, hæc sunt, nec possum vobis ostendere, aut in forum adducere lucubrationes meas, vigiliasque & sudores. Omnium sententijs est absolutus. Addit Plinius: Itaque est profectò, opera impensa cultura constat. Ego verò similiter in re dissimili affirmo: non tam ingenio quàm labore, & sudore doctrina inuenitur. De eruditorum tamen assiduis contentionibus atque vigilijs non sæpe cogitamus. In omni pulchro) *Vide Æsopi apologum de vulpecula in officinam statuarij ingressa. Dialogum 66. legant, qui crebrò à ludo absunt, & 67. qui ingenio minus valent; vt & illi fiant assidui, & isti animosi.* Et caros mihi reddunt) *In primis ea habenda cura est, vt is (Præceptor) fiat nobis familiariter amicus, nec officium in docendo spectet, sed affectum. Nec sanè quisquam literis saltem leuiter imbutus, eum, in quo studium ingeniumque perspexerit, non in suam quoque gloriem peculiariter fouebit. Quintil. lib. cap. 2.*

PRO.

PROGYMNASMA SEXAGESIMVM OCTAVVM.

Penſum diurnum.

MAGISTER, DISCIPVLVS.

MAGISTER. Non tu exiſtimas, Antoni, ad progreſſus in eruditione liberali haud ita lõginquo tẽpore conſequendos permagni intereſſe certoſne tibi labores, libros, exercitationes proponas, quibus ſtudium dedas in dies ſingulos: an, vt impetus tulerit, & quamdiu tulerit, ita quidque, & tam diu agas? D. Sanè quidem maximè intereſt? hæc mea eſt opinio. M. Nonne præterea intelligis quãti referat, vtrum cõfusè ac perturbatè, an diſtinctè, & ordine diſcas atque exerceas: quæ diſcenda & exercenda ſunt? D. Ego verò perſpicuè intelligo, & reipſa id experior, M. Num tu igitur conſueuiſti certa quædam tractare, & vnumquodque præſtituta hora per diei ſpatium. D. Prorſus conſueui. M. Commemora mihi quanam iſtuc ratione. D. Poſteaquã ad primam auroram ſomno ſolutus de lectulo ſurrexi, corpus amictu contexi, faciem ablui, capillum pexui, quartam horæ partem diuinis precationibus trãſigo, à cœleſti doctore opem auxiliumque efflagito, me illi cum ſtudijs, & actionibus diurnis totum offero, & dedico. M. Caſtiſſimè: à Deo enim, qui eſt

totius ſapientiæ primus, & antiquiſſimus parens, auſpicari oportet, ab eo agendi ſunt capienda initia. D. Tum me ad libros applico. Primò dum omniumquæ ante meridiem in ſcholis pronuncianda ſunt ex memoria, ediſco. Reliquum tempus in veſpertinis diei præcedentis interpretationibus dictatiſque conſumo: vt ſi iuſſeris, poſſim auctorem explanare. Ære campano interea in ludum arceſſimur, ibi tuipſe nôſti quid agam. M. Et quid tu, & quid alij. D. A prandio rurſum ediſco, & repeto, mecumque retracto, ac reuoluo, quæ te explicantem, & alioqui ad nos expoliendos accommodata, & idonea diſſerentem audiui. Si quid ſupereſt temporis, quemadmodum mane quoque, Adrianum Cardinalem, aut epiſtolas Ciceronis lecito. M. Rectiſſimè, Quando ſcribis? D. Secundum ſcholas pomeridianas vſque ad cœnam: id eſt, interuallum horæ, ſemis. Nunquam autem ſcriptioni manus admoueo, niſi priùs Ciceronem verſauerim, animumq; meũ illius compoſitiſſimæ, ac ſplendidiſſimę orationis illecebra delinitum, amore, & diligentia ſimiliter ſcribendi inflammârim. M. Euge, prudentiſſimum conſilium. Quàm vellem te condiſcipuli, & quotquot poſthac ſe mihi in diſciplinam tradent, imitarentur? Hoc ſi fiat, publico fiat bono. A cœna quid incœptas? D. Si non ſunt ſodales, honeſtis facetiſque ſermonibus, aliquando ſymphonia, ſeu cantu muſico cum illis diem comburo. Si ſolus, tum aut teſtudinem pulſo, aut fabellas Æſopi, apophthegmata, hiſtoriam planam, & diſertè ac terſè conſcriptam: quandoque etiam

iam festiua, & pudica poemata lego, quibus lectiunculis oblecto otiolum meum, & tum ex ipsa rerum pulcherrimarum cognitione, tum ex sermonis elegantia, quasi aliud agens, vtilitatis fructum minimè pœnitendum excepo. M. Liberalius, iucundius, conducibilius suadere tibi nihil potuissem: supra ætatem sapis. Diebus festis quid rerũ agis? D. Ad exercendam memoriam de poetis veteribus, item ex Cicerone, Liuio, Sallustio locos insignes edisco, quia te id laudare solitum, non sum nescius. Præter ista in Græcis non parum temporis colloco. E sacris auctoribus ad animum emendandũ etiam sæpe aliquid lego. M. Probo sũmoperè institutum. Quid? diem vacationis totumne, dum cubitum concedas, in ludo exigis? D. Deus auerruncet: ne tu suspicere me vnum de inertium istorum esse sodalitio, qui ludum, & ferias in primis, studia in postremis numerant. M. Quid ergo facis? D. Vbi horas aliquot corpus animumque iucundè recreaui, & ad omnem me hilaritatem effudi, mihimet receptui cano, ad libellos regredior. Nam me quemcunque diem, quo non didicerim, perdidisse statuo. M. Quàm non inuito ad aures sermo hic tuus accessit? O te solertissimum ô summè industrium adolescentem. Tu non amandus? tu non gestandus in sinu? Mane in hac ratione semper, teque ex ea lucrum emolumentumque vberrimum, & immortalis gloriæ splendorem aquisiturum sperſa.

ANNOTATIONES.

CAstissimè) *Cic. ad Terentiam epistola 4. Quando neq; diÿ, quos tu castissimè coluisti, neq; homines, quos ego seruaui semper nobis gratiam retulerunt. Hic quidem quid valeat, castissimè, nemo non videt, idem quod integerrimè, sanctissimè, religiosissimè. Lege quæ affert Turneb. de verbis caste, castitas, l. 30. c. 36.* Æte campano) *Vsus campanarum quam antiquus sit & varius, & quomodo sacris & profanis in rebus adhibeatur, deq; illarum pulsu ad studiosos in Academiam, scholasq; cõuocandos, lege Iuniũ l. 3. c. 11. & Midendorp. l. 1. c. 11.* Diem comburo) *Plaut. Menæch.*

ME. Hoc mihi abs te caueo cautius,
Clam vxore vbi sepulchrum habeamus, & hunc comburamus diem.
PE. Age sanè igitur, quando æquum oras: quàm mox incendo rogum?
Dies quidem iam ad vmbilicum est dimidiatus mortuus.

Cuius loci hæc est, quamuis allegorica, explanatio. Græci & Romani mortuos in rogum imponebant, & comburebant. Menæchmus optat sepulchrum, id est, locum, vbi nescientе vxore diem iam ad occasum præcipitãtem, & veluti animam agẽtẽ absumere possit, hilariter nimirum & iucundè viuẽdo, epulando & perportãdo. Virg. eclog. dixit: Cãtãdo puerũ memini me cõdere soles. Horat. Ode 5. l. 4. condere diẽ. Parasitus autẽ, quàm mox, inquit, incendo rogum: id est, quàm citò prouideo, seu coquo ob-

sonium

ſonium, vt hunc diẽ comburamus, vt opiparè epulemurè Nunc enim dies in pomeridianum tempus inclinatus eſt, & ita quaſi dimidiatus mortuus. Comburẽdus igitur. A cœna quid incœptas) *Aut nullum ſit ſtudium nobis poſt cœnam aut iucundum ſit, non ſpinoſum atq; ſerium. Vult etiam Plutarchus, lib. de tuenda valetud. animum non vexari à cœna neq; negotijs, neq; curis, neq; ſophiſticis contentionibus. Hiſtoricarum poeticarumq; quæſtiunculârum exercitationes, quas aliqui ſtudioſorum hominum ſecundas mẽſas nominauerunt, non prohibet.* Deus auerruncet) *Ruſticum verbum eſt auerruncо, amputo, ſuccido, reſeco, à runca inſtrumento, quo vitium luxuries coerceetur. Inde per metaphoram pro depellere, auertere, remouere, Liuius l. 8. Placuit auuerruncandæ Deum iræ victimas cædi. Cic. ad Att. l. 4. Dij, inquit, auerruncet. Lucilius apud Nonium. Dij amentiam auerruncaſſint tuam. Hinc Auerruncus Deus, à quo precari ſolebant, vt pericula auerteret. Varro l. 6.* Receptui cauo) *Militaris locutio, crebra Liuio. Veget. l. 2. c. 22. Tubicines ad bellum vocant milites, & rurſum receptui canunt. Græci Receptus autem dicitur, quo ſe exercitus recipit.*

PROGYMNASMA
SEXAGESIMVM NONVM.

Obſeruator.

OBSERVATOR. ATHANASIVS, MATTHÆVS, BONIFACIVS.

OBseruator. Vos tres linguas geritis impensè liberas & expeditas: loquacitas vobis dominatur: meam admonitionem contemnitis ac pro nihilo putatis. Ecce in fabulatorũ indicem vos refero. Si Pegaso velociores sitis, nunquã hodie effugietis infortunium. A. Conniuisti aliâs, conniue nunc etiã, & muta istam mentem, rogo: tacebo deinceps vt piscis. M. Si nomina nostra in catalogũ retuleris, erit mihi quod Præceptori de te narrẽ. O. Quid dices? M. Cognoscas. O. Minas iactare cuiuis obuiũ est. M. Experieris. O. Nullius in me maleficij crimen admisi, cuius me stimulet conscientia. M. Senties. O. Nullũ, inquam, crimen incurri, quo tu me accersas: & nõ ignoro technas tuas. M. Videbis. B. Nescribe nomen meũ in tabula, donabo tibi quidpiã. O. Egone vt patiar me abs te corrũpi muneribus? B. Lepidissimum est. O. Non curo. B. Simul aspexeris appetes. O. Mitte nugari: nihil habes quod dones. A. Habet certè. O. Quin ostendis? B. Ecce imago longè venustissima: augustissima Dei mater puerum Iesum vlnis sustinens. Videtis vt amabiliter arridet nobis diuinissimus atq; bellissimus infans. O. Hanccine daturus es? B. Daturus, si pollicere silentium. O. Polliceor, da. B. Quæ res feliciter ambobus eueniat, accipe. M. O factum bene, iam tu incorruptissime obseruator nec me, nec Athanasium audebis accusare. O. Quapropter non audere? A. Quia nos te accusaremus, & tu penderes pœnas non leues, quòd Præceptori infidelis, ac perfidus extitisses. O. Ignosco vobis similiter, vt Bonifacio. M. Perplacet.

cet. Discede iam hinc obserua alios. A. Prô quantum boni adepti sumus hac luce, qui ab isto quidem obseruatore, quoad voluerimus, tuti simus? B. Quinam? A. Si de fracta lege silentij postulare quenquã è nobis meditabitur, obiiciemus illi, quã abs te accipere non recusauit elegantem picturam vt sileret: mutire non audebit. Nam tribus, tibi qui donâsti, mihi, & Matthæo testibus oculatis plus vtique quã illi soli vel iurato credet Magister periurissimum dicet, si deierauerit. M. Via reperta est cõmodissima ad euadenda verbera, propter istam congressionem nostram videlicet imminentia. Vah.

ANNOTATIONES.

PEgaso velociores) *De equo alato qui capite Medusę amputato à Perseo, ex eius sanguine natus repẽtè prosiluerit, quomodo eo vsus sit Bellerophon, Natalis Comes Mythолog. l. 7. c. 11. & l. 9. c. 4. Fabulantur hunc eundem equum, cùm terram vngula percussisset, fontem elicuisse, vnde ipsi nomen inditum Pegasus, enim fons: qui quoniam Musis: consecratus est, dicuntur illæ Pegasides. Idem fons, & Musæ Hippocrenides.*

PROGYMNASMA SEPTVAGESIMVM

Formulæ petendarum facultatum.

LVDIMAGISTER, NICOLAVS, CHRISPINVS discipuli.

LVDIMAGISTER. Quas ob res, Nicolae, consueuerunt à Magistris potestatem petere pueri? N. Ob duas potissimùm. L. Scilicet. N. Ob exitum è schola, & absentiã à schola ad tempus. L. Quapropter solent exire è ludo? N. Vel vt corpus leuent, vel vt emant aliquid necessarium. Item ob causſam aliquam omnino fortuitam. L. Estne more Cynicorum Stoicorumue simplicibus, proprijs, apertissimis vtẽdum verbis, sine vlla præfatione honoris, cùm loquimur de ijs naturæ humanæ necessitatibus quas iam cogitatione præcipis: an potiùs tectis, ac prætextatis: vt quod re inhonestũ non est, modò occultè fiatè fiat, id verbo ne turpe obscœnũque sit? N. Ita tu quidem nuper ex Ciceronе nos erudiuisti. L. Velim petitiones aliquas iis verbis iteres, quibus à me accepistis. Agite pueri, auscultate atque operam date, & quæ dicentur percipite.

N. Caput, venter, dentes mihi condolent, Præceptor: quocirca præcor, fac mihi copiam eundi domum.

Febriculam, tentatiunculam sentio: tua cum venia domum me recipere concupisco.

Necesse habeo exire, Præceptor, ad hoc illudue emendum: si permittis exibo, & pòst paulò reuertar.

Vocor domum à seruo, ab ancilla: possum abire?

L. Quomodo, Crispin, absentiæ facultas roganda est?

C. Hoc illudue negotium mihi curandum, transactum reddendum, transigendum, perficiendum est, la-

uandum

uandum hoſpitibus ſeruiendum, ægrotanti ſorori, fratri miniſtrandum.

Parentes mei hanc, illam rem vt peragerem mihi præceperunt: huc, illuc me mittunt: quamobrem hodie, cras, biduo triduo in ludo adeſſe non potero. Hac de re certiorem te facere volui, amantiſſime Præceptor, quò id te conſcio, ac non repugnante fieret.

A ſcholis abfui heri, nudius tertius, quatuor, quinq; dies, &c. ob hanc, ob illam cauſſã, quã excuſationẽ ne repudies, te vehementer oro. L. Hiſce phraſibus edico à me poteſtatem petant omnes, & vſitatam ſibi, lutulentamq; barbariem valere iubeant. Qui contra venerit is quod petet non impetrabit, & modis accipietur tam miſeris, vt poſthac omnes barbariſmos odio Vatiniano oderit.

ANNOTATIONES.

MOre Cynicorum) *Cynici non tãtùm quod obuios allatrarent, vt cañes faciunt, ſed etiam ob vitã illiberalẽ, ab humanitate & munditia remotam, appellationẽ hanc ſunt conſecuti in Græcia. Turneb. l. 7. c. 9. Teſtatur & Laert. ob ignominiam ſic nominatos.* Odio Vatiniano) *Vatinium hominẽ natum & ad riſum, & ad odium, ſcurram fuiſſe venuſtum ac dicacẽ memoriæ proditum eſt. In pedes ſuos ipſe plurima dicebat, & in fauces conciſas ſic inimicorum, quos plures habebat quàm morbos, & in primis. Ciceronis vrbanitatem effugit. Seneca lib. Quod in ſapientẽ nõ cadat iniuria, cap. 17.*

PRO-

PROGYMNASMA SEPTVAGESIMVM PRIMVM.

Certamen Copiæ.

PAVLINVS, MAVRITIVS, EVGENIVS.

PAVLINVS. Vter veſtrûm paratus eſt mecum conſerere manus, conferre pedem, ſuſcipere bellum, certamen inire, prælio contendere, pugnam capeſſere, in arenam deſcendere, Martem laceſſere, armis experiri, dimicare, pugnare, certare, decertare, præliari, confligere? M. O he, quorſum, tu inconſiderate, tot ſynonyma, tot loquendi genera idem valentia conglobas? diceres ſemel vno verbo quid velles. Ecquid tibi vis tandem? E. Quod iſtuc prælii nobis, quam dimicationem offers glorioſe miles. P. Demiror equidem non ſentire, non videre, non animaduertere, non intelligere, non percipere vos quid cupiam, qua de pugna loquar. E. Nempe tibi admodum plaudis de varietate ſermonis atque copia, & tanquam Crœſus aliquis in tua affluentia nos vt Codro pauperiores auerſaris noſtram paupertatem deſpicatui ducit. M. Legiſtin' mi Thraſo (mi Pauline volebam dicere) quid Archidamus Lacedæmoniorũ Imperator, cùm in Arcadiam irrupiſſet, cognouiſſetque hoſtibus Eleos ferre auxilium, quid, inquam, ad eos ſcripſerit? P. Quid ſcripſit?

M. Hoc

M. Hoc tantùm? quies bona. Ne igitur te commoueas cum tuis copiolis, vt ne incidas in permagnos & valentes exercitus, quibus re ad extremum perducta casum, fœdissima strage concisus cùm fueris, tum denique discas quid moneat illud vetus adagium: satiùs est recurrere, quàm malè currere: palma in medio posita. P. Quod tuo capiti fit. Rem istam mecum recta reputaui via, subduxi rationes, delectus egi: absit verbo inuidia, est vnde vobis bellum faciam, copias magnas, valentes, virum à viro lectum visuri est s. Quare si vos viri estis, non mulieres, si audetis, si vos vlla accendit tantarũ gloriarum, mouete aciem instruite, & à iugulis vestris vim meam prohibete. M. Vt sæpe summa virtus in occulto latet? Hic Imperator quantis est ceruicibus? innumerabiles & minutissimas videtur vrbes expugnâsse. E. In nobis mora non erit vlla, quoniam tibi insanire libet. Pone in quo nos copia tecum decertare desideras. P. Ponam verò. MORI, quot modis aliter efferri potest Mauritii? M Multis, quod neminem fugit, nisi qui literas fugit. P. Quot ergo? M. Tu numerato, ego proferam. P. Numerabo. At caue, quidquam inquinatum ac luculentum, tanquam bonis mercibus adulterinas, & argenteis nummis plumbeos admisceas. E. Quorumnam formas illas loquendi esse postulas? P. Ridiculus es. Interrogas qualem cocum, quales epulas stomachus meus appetat? examussim optimum, & conquisitissimas: architectorum nimirum, & principium latinitatis. M. Tullij, Cæsaris, Sallustij, T. Liuij, Plauti,

Te-

Terentij, Virgilij, Horatij, &c. nec enim poetas excluserim: aliorum denique probatissimorum scriptorum, etiam nostri sæculi, qui imitatione ad sanitatem, & munditiem antiquorum accedere studuerunt. M. Facient ad stomachum tuum, vti spero. P. Ordine, Eugenius te excipiet, ego postremo loco occidam vos: trecentos enim modos ad hanc vnam rem explicandam recensebo. E. Basilicas edictiones hic habet. Mira confidentia. P. Mira diligentia. Iam pro castris militem producito, quem sub pellibus tutiùs contineas, vt ego sentio. Fuga salutem petet, si non oppetet. M. *Mortem cum vita commutare.* Quidam phrasin non intelligentes inuerso verborum ordine dicunt, vitam cum morte commutare, quod ferri potest. P. Quis ita locutus est? M. Seruius Sulpitius disciplina iuris ciuilis eruditissimus, & oratione maximè limatus ac perpolitus, epistola qua Ciceronem de obitu Tulliæ consolatur: *Postea quam mihi renunciatum est, &c.* lib. 4. epistolarum ad familiares. P. Reperiturne ibidem alius dicendi modus? M. Ita: *Diem suum obire.* P. Sic est, perge. E. Mauritius didicit literas Pauline, & personam adhuc bene gerit. P. Nondum me perculit. M. E voce, vita, frequentes nascuntur formulæ. *Vitam reddere: interdum adiungitur, naturæ dandi casus videlicet. Vitam deserere, vitam dimittere, amittere, relinquere, edere, vita cedere. E vita cedere, discedere, decedere, recedere, excedere, à vita desciscere. Vita concedere, est apud Cornelium Tacitum. E vita seu de vita exire, migrare, demigrare. Extre-*

mum

mum vitæ diem conficere, seu, morte conficere vitæ carere. Restant modi quidam conflati ex vocabulis, anima, lux, spiritus, corpus, & alijs, quos relinquam Eugenio repræsentandos. P. Quomodo? tu repræsenta, tu pronus esto, si quid habes conditum præterea. M. Satis fore arbitror, si formarum numero ambo te quasi coniunctis castris, duplicatisque viribus superemus. Quòd si tu vni potes resistere, duobus profectò non resistes: nam neque Hercules: contra duos. P. Attulisti circiter quatuor, & viginti atqui plures exspectabam. M. Mox addetur cumulus, vt sint amplius quadraginta. Sudabis & algebis Pauline, si his nostris omnibus prætermissis (quod necessariò tibi faciendum est) plus quinquaginta in medium adducere volueris: quod nisi adduxeris, palmam nequaquam obtinebis. Et veremur magnoperè, ne leonem pollicitus cùm sis, murem ostendas. P. Ego contrà vereor, ne uos falsa teneat opinio. Mecum erit iste labor. E. *Animam efflare, edere, exhalare, agere, exspirare, amittere. Lucis vsuram reddere, amittere, ex hac luce discedere, migrare. Extremum spiritum, seu vitæ spiritum exhalare, spiritum, supremum vitæ spiritum edere, spiritum finire, Ab hominibus, seu ab hominum vita demigrare, inter viuos esse desinere. In viuis inter viuos numerari, vitam, & spiritum ducere, vita & communi spiritu frui, vitam propagare desiit, vita desecit, casu ablatiuo. Intercluſa anima creditus est mortalitatem expleuisse Cornel. Tacitus agens de Tiberio, annal. libr. 5. in extremo.*

Poe-

Poetarum illa sunt, vitale lumen, lucem relinquere, lumina linquere, occubare vmbris, linquere dulces animas: quæ duo sunt Virgil. in 3. Æneid in quo, & illud ad Æneam Andromache. Viuisne? aut si lux alma recessit. Idem in 11. pereleganter, capi leto, cum de Camilla loquitur. Ibidem de eadem moriente. Vitaque cum gemitu fugit indignata sub vmbras. Extremum effiare habitum, quo vsus est in secunda Tuscul. disputatione Sophoclis aliquot versus in latinum conuertens M. T. & in primo, leto potiri. Euthynous potitur fatorum numero leto. Vocant etiam mortuos carentes luce, cassos lumine.

M. Non pœnitet virium: vtrique nostrûm magnum dedisti decus. Desine plura, non vincet nos hodie. P. Vincam, ita sim felix: quando totus in hoc bellum, & animo, & mente indistam. Ac primum simplices voces, quibus vti consueuerunt auctores Latini cùm de morte verba faciunt, producam: quas tamen veluti calones, & lixas, non veros, auctoratosque milites æstimari, nec, quod ad victoriam attinet, vllo ipsos numero esse postulo. M. Fiat sanè, dum fateare, nos quoque fungi potuisse hac opera. Quin etiam illas elocutiones commemores licebit, quibus præter naturam inuecta mors declaratur. P. Ita facere sedet animo. Demum ad eas aggrediar, quæ sunt vestræ classis: eæque partim oratoriæ, partim poeticæ: hoc modo numerus aduersus numerum pugnabit: meus nempe maior contra vestrum minorem. E. Placet: iam proposita exequere: arrectis astamus auribus. M. Sed expediet fortassis tuos mili-

milites in procinctu testamentum facere, quoniam satis est credibile, apud inferos hodie cænaturos. P. Quod facillimum est facis. M. Quid istuc? P. Homines, vt irrideas: verùm noli, quæso, istum vrbanitatis tuæ salem totum in me irridendo consumere. *Itaque pro mori, etiam dicimus interire, perire, occidere, extingui, obire, decedere, excedere, absumi, decidere. Plautus Trin. Nemo extat, qui ibi sex menses vixerit: ita cuncti solstitiali morbo decidunt. Ibidem: Quin prius ad plures me penetraui? Et in Casina: Qui nunc abierunt hinc in communem locum. Terent. Phormione: E medio abijt: Horatius quoque.*

nos vbi decidimus,
Quò pius Æneas quo Tullus, & Ancus,
Puluis, & vmbra sumus.

Vixisse etiam dicuntur, & fuisse, quos mortuos significare volumus, Tibull. l. 3. Siue erimus, seu nos fata fuisse velint. Veteres quippe in mortis mentione admodum fugiebant: Quocirca etiam abijt dicebant, pro interijt, & abitionem vocabant mortem, vt auctor est Festus. Græci vt Germani verscheiden. *Plura legetis apud Scaligerum in Festum, & Varronem si collibitum erit. Qui seu volentes, seu nolentes occiduntur, ij dicuntur vitam ponere, profundere. Virgil. animas proijcere, in 6. Vita priuari, exui, eijci, spoliari, expelli, extremum spiritum effundere, mortem capere, e viuorum numero exturbari, à vita eximi, morte affici, mulctari, mortem oppetere, morte seu mortem occumbere, quod Virgil. extulit in secundo, cum dandi casu. Seu versare*

dolos,

dolos, seu certæ occumbere morti. Cic. 1. Tuscul. è Poeta vetusto, Priamo vi vitam euitari, id est, extorqueri: mitti ad mortem, vbi Socrates de se cicutam bibituro differit, & 9. Philipp. Occidi, interfici, interimi, necari, mactari, obtruncari, iugulari. Iis item dicitur vita eripi, adimi extorqueri. Liuius l. 1. dare manibus dixit, pro interficere. Et Plaut. Asin. morti dedere. Virgil. 4. Georg. dedere neci. E. Vellem in rem præsentem venire, si liber Liuij adesset. P. Nihil est opus, memini verba, & locum. De duobus Curiatijs tum à se peremptis, ac de tertio iam iamque perimendo sic ait victor Horatius. Duos fratrum manibus dedi: tertium causſam belli huiusce, vt Romanus Albano imperet, dabo. Male sustinenti arma, gladium supernè iugulo defigit, iacentem spoliat. *Plaut. Menæch. Quem ego hominem si viuo, vita deuoluam suæ, Ibidem. Anima priuabo virum. In Milite dixit, adimere animam. Eaccbid. autem facetè:*

Nam neq; Bellona mihi vnquam, neq; Mars ereduat,
Ni illum exanimalem faxo, si conuenero,
Niue exhæredem fecero vitæ suæ.

Ecquid plura expeditis? M. Non his contenti sumus. Ad illa delabere, quæ sunt institutæ concertationis propria: & memento quanta sit a nobis coaceruata locutionum multitudo: simul in mentem reuoca quid promiseris. Et cùm nos in summam exspectationem adduxeris, vide ne falsos turpiter deseras. P. Non excidêre animo promissa. Accipite. *E corporum vinculis euolare, ex his tenebris in lucem illam*

ex

excedere, à Deo euocare, ad Deum abire, in cælum mi-grare, de vitæ ſtatione decedere. Ad illud diuinum animorum concilium cœtumque proficiſci, ex hac turba & colluuione diſcedere. Quæ quidem non de quibuſuis morientibus vſurpanda eſſe, ipſimet intelligitis, quando hæc Romuli nepotum diſertiſſimus Cicero de Romanis illis, Paulo Æmilio, Catone, aliiſque ſapientibus atque optimis viris, qui cum virtute ſcilicet æuum agitâſſent, in ſomno Scipionis, in Catone, & in Tuſculanis vſurpauit: *quos præterea dicit corpore laxari, & eorum animas in coſtodia corporis detineri: vt proinde talibus decedentibus dicere integrum ſit, ipſos è cuſtodia corporis euolare, elabi emitti. Item vinculis corporum leuari. Si iam vocer ad exitum vitæ, ait de ſe epiſtola quadam ad Torquatũ, l. 6.* E. Eleganter animaduertiſti haſce elegantias. P. *Vitam finire, deſtituere, vita fungi, defungi, vitæ modum finem imponere, ſupremum, vltimum vitæ diem agere, expelere, rebus humanis eximi. Nodis corporeis eximi, apud Arnobium l. 2. In eodem: animæ corporibus exutæ humanis. Inter homines agere deſijt, legi apud Tacitum. In Salluſt. in Iugurth. Quoniam mihi natura finem vitæ facit. Et Sueton. in Claudio. Ad finem mortalitatis accedere. Non præteribo illud, ſi quid ei acciderit, ſeu humanitus acciderit. Cicer. 1. Philip. & 1. Tuſcul. cui ſimile eſt ſi quid eo factum erit, ſi quid eo fuerit, pro, ſi mortuus fuerit: quo abſtinebant, ne malè ominari viderentur. Fato cedere, fato fungi, in fata concedere.* E. Cuiuſnam hoc eſt? P. Opinor Liuij. *Naturæ ſatisfacere, naturæ cedere, concedere,*

M. Et hoc extremum? P. Salluſtij in Iugurthino, *Naturam ſatietate viuendi expleuiſſe dicuntur à Ciceron, qui decrepita ſenectute de vita exierunt. Mors continuò iſtam occupat. Terentius. Mortem obire, vitam finire, claudere, alicui vitam deſicere. Item accuſandi caſu. Petrum vita defecit. Finem viuendi facere, inuenire.* Tranſeo nunc ad formulas Poetarum, quarum tu, Eugeni, bonas quidem illas, at paucas protuliſti. E. Si libuiſſet, protuliſſem plures. P. Quin tu dicis idem quod in eclogis ille paſtor: Nunc oblita mihi tot carmina? M. Pauline, hîc Rhodus hîc ſalta. P. Audite. *Fata ſubire, finiri leto, morte ſopiri animas, vitam ponere, deponere, linquere, conſumi morte, ſupremam horam alicui veniſſe. Tibull. At mihi Perſepone nigram denuntiat horam. Idem. Quod ſi fatales iam nũc expleuimus annos. Agere ſpiritum, tenuem mutari in vmbram, mitti ad campos Elyſios, nigram tranare paludem, mors venit. Propert. Quandocunque igitur noſtros mors claudet ocellos. Martial. Cùm mihi ſupremos. Lacheſis peruenerit annos. Subire mortem, mortis iter adire. Eſt etiam in vſu apud eos rapi, pro emori. Virg. in epitaphio ſuo: Mantua me genuit, Calabri rapuere: nam in Calabria deceſſit. Idem in 6 Æneid. de infantibus mortuis.*

Quos dulcis vitæ exortes, & ab vbere raptos
Abſtulit atra dies, & funere merſit acerbo.

Propertius. Viuam ſi viuet, ſi cadat illa, cadam. Animam ponere primis cunis. Fata repellunt vitam, fata properant quietem, venire ad fata, petere aquas Stygias, intrare domos nigrantes animarum ſilentium, im-

immites Parcas habuiſſe, ſenſiſſe. Lucretius vitæ pauſam vocauit mortem. Frigida quem ſemel eſt vitaï pauſa ſecuta, cuius item illud elegantiſſimum eſt vitaï lampada tradere in 2. Vultis adducam verſus ipſos? E. Volumus, ſi commeminiſti. P.

Sic rerum ſumma nouatur
Semper: & inter ſe mortales mutua viuunt.
Augeſcunt aliæ gentes, aliæ minuuntur,
Inq; breui ſpatio mutantur ſæcla animantûm,
Et quaſi curſores vitaï lampada tradunt.

Rurſum l. 3. de Xerxe. Lumine adempto animam moribundo corpore fudit. De Epicuro ibidem. Ipſe Epicurus obit decurſo lumine vitæ. & in 5. quos à vita natura remouit. In eodem, quem vita reliquit. in 6. autem libro cùm peſtilentiam deſcribit, quæ vrbem Athenienſem ciuibus exhauſit, Deus bone, quàm venuſtis circuitionibus mortem ſeu obitum effert? Prorſus, vt illud muſæum mel, illumq; muſæum leporem quem toties nominent agnoſcas.

Oſtauoq; ferè cadenti lumine ſolis,
Aut etiam noua reddebant lampade vitam.

Horatius pro mori dixit, ire Numa quo deuenit & Ancus, epiſtola ad Numicium l. 1. Quem penes iam eſt victoria? equidē opera haud parcus fui. M. Nunquā credidiſſem tam pæne infinitis rationibus vnā hanc rem explicari poſſe: multis poſſe haud ignorabā, & nō paucas ipſe annumeraui. Videtur Romani ſcriptores in effingēda hac tā multiplici varietate mortem honorare voluiſſe: quā fugimus quidē omnes, non etiam effugimus. E. Tollamus digitum Mauriti,

ſepulti ſumus. Viciſti Pauline, fuiſtique ambobus laborioſior in obſeruandis tot loquendi generibus ſub vnum velut ſignificationis iugum deuinctis, & memoria es meliore. P. Nullum acroama, nullius vocem libentius audiebat Themiſtocles, quàm eius, à quo ſua virtus optimè prædicaretur. M. Hoc Themiſtocleum habes: illud ad ſume, vt te Miltiadis trophea è ſomno ſuſcitent. P. Teneo.

ANNOTATIONES.

QVod capiti tuo ſit) *De hac locutione Turneb. l. 11. c. 12.* Virum a viro lectum) *Faciebant Romani aliquando poteſtatẽ militibus, vt ſinguli notos ſibi, quorumque virtuti confiderent, legerent, atq id potiſſimùm, cùm periculum aliquod maius inſtaret, aut aliquis grauior caſus vrgeret. Reliqua Victorius l. 18. c. 19. & Turneb. l. 25. c. 7.* Mortem cum vita commutare) *Sic Horatius ode. 17. l. 1. Velox amœnum ſæpe Lucretilẽ mutat Lycæo Faunus, Id eſt, ex Lycæo, qui mons eſt Arcadiæ, frequenter in Lucretilem montem in Sabinis cõmigrat. In Capt. apud Plautum Hegio ſenex de permutatione Philocratis captiui, quem habebat emptum, & Philopolemi, filij ſui, qui ſeruiebat ipſe quoq; captiuus in Alide: Hoc illum me mutare confido fore. Hoc (nempe Philocrate) mutabo illũ (Philopolemum,)* Extingui) *Antiqui quod calore foueri ac vegetari omnia, & frigere cadauera cernerent, animum igneæ naturæ putauerunt eſſe. Ex qua opinione verbum extinguendi, quod in igne propriũ eſt, in animalibus quoq; cæptũ eſt vſurpari, & verbum*

bum viuere in ignem transferri. Hæc, & plura Muret. l. 7. cap. 6. Ad plures me penetraui) Cùm Tarentinis editum esset oraculum, res eorum meliores futuras, si vna cum pluribus habitarent, ita sunt illud interpretati: si illos, qui migrassent è vita intra vrbem reciperẽt (nam ad id vsque tempus mortuos, vt alij quoque Græci, intra oppidum non condebant) Rempublicam suam bonam fortunatamque fore. Verba oraculi hæc erant: Victorius l. 2. cap. 7. Qui seu valentes, seu nolentes) De generibus mortis eruditè, eleganterque disputat Manut. in epist. 12. l. 4. apud Ciceronem. Animam amittere) De hac locutione, & simul de varia notione huius vocis animæ, lege c. 12. l. 1. Miscell. Hieronymi Magij, qua vsi sunt Plaut. in Amphit. Cicero ad Terentiam, Sallustius in Catilin. Probus in Epaminonda. Mortem obire) Festus. Mortem obijsse ea consuetudine dicitur, qua dixerũt antiqui, ob Romam legiones ductas, & ob Troiam duxit exercitum pro, ad. Similiterque vadimonium obijsse, id est, ad vadimonium ijsse, & obuiam, ad viam. E corporum vinculis euolare) Animal vt constet, necesse est in corpore anima vinciatur. Ideo corpus, hoc est, vinculum nuncupatur, & quasi quoddam, id est, animæ sepulchrum. Vnde Cicero pariter vtrumque significans, corpus esse vinculum, corpus esse sepulchrum, quod carcer est sepulchrum, ait: Qui è corporum vinculis, tanquam è carcere, euolauerunt. Macrobius in somn. Scip. l. 1. cap. 11. Non etiam effugimus) Propertius eleg. 17. l. 3.

Sed tamen huc omnes huc primus & vltimus ordo?
Est mala, sed cunctis ista terenda via est.
Exoranda canis tria sunt latrantia colla:
Scandenda est torui publica cymba senis.
Ille licet ferro contus se condat & ære,
Mors tamen inclusum protrahet inde caput,
Nirea non facies, non vis exemit Achillem,
Crœsum aut Pactoli quas parit humor opes.
Martial. lib. 4.
Nullo fata loco possis excludere: cùm mors
Venerit, in medio Tibure Sardinia est.
Eodem.
Lanificas nulli tres exorare puellas
Contigit: obseruant quem statuere diem.
Lucret. lib. 3.
Vitaque mancipio nulli datur, omnibus vsu.
Ibidem.
Certè equidem finis vitæ mortalibus astat:
Nec deuitari letum pote, quin obeamus.

Tollamus digitum) *Qui succubuerat in conflictu, hoc indicio victum se fatebatur. Similia sunt: tollere dare manum, dare seu porrigere herbam, fasces summittere. Hoc extremum à Coss sumptum est qui in concionem ascensuri, Publicolam imitati, de quo libr. 2. Liuius, fasces populo summittebant. Quod mirè gratum ipsi fuit, cùm ita confessio fieret, populi quàm consulis maiestatem vimque maiorem esse.* Acroama) *Cicero hæc pro Archia Etsi autem acroama, festiua & iucunda narratio, tralatione à symphonia musica, quæ olim in theatro histrionum actionem commendabat, & auri-*

bus

bus precipiebatur, vt illa oculis. Cicero pro Sextio Clodium acroama appellauit, quod, & historionis, & musici partes gereret. Ille ipse maximus Ludius non solùm spectator, sed etiam actor, & acroama Miltiadis trophęa) *Cic. Tuscul. 4. Noctu ambulauit in publico Themistocles quod somnum capere non posset: querentibusq; respondebat Miltiadis trophęis se è somno suscitari. Plutarch. in Themistocle idem narrans, addit. Reliqui enim eladem barbarorum Marathoniam belli finem esse censebant: at Themistocles eam initium maiorum certaminum putabat, ad quæ se pro tota Græcia assiduò præparabat.*

PROGYMNASMA SEPTVAGESIMVM SECVNDVM.

Cantus musicus.

SABINVS, CRESCENTIVS.

SABINVS. Auditione accepi, te in ludum itare musicum Crescenti. C. Me? audisti vera. S. Quoties per hebdomadem? C. In dies singulos. S. Qua hora? C. Duodecima. S. Vltrone pater voluit, an tu ab eo precibus id extorsisti? C. Exoraui patrem: nec muto factum. S. Cur quæso? C. Quæ nunc intemperiæ tenent? Haben' tu aures, an auriculas tantùm? S. Enimuerò habeo aures, nisi eas hoc temporis articulo perdiderim. C. Quid

ergo interrogas, cur discam canere? S. Non absurdè id quæro. C. At ego dico absurdissimè. Quid enim musica dulcius? quid illa sonorum temperatione auribus gratius, aut iucundius? S. Scire fidibus (quod ingraueſcente iam ætate Socratem Philosophum didicisse fama vulgauit) & canere cithara, testudine, barbito multò esse suauius quouis pignore contendam: qua de vocibus, libentius audierim Sirenas, aut luscinioiam, aut cygnum in morte canentem.

Dulcia defecta modulatur carmina lingua
Cantator cygnus funeris ipse sui.

C. Ista reprehensio inscitiam tuam coarguit: nam si musicam scires, nunquam facultatem nobilissimam in vituperationem adduceres. S. Non dissitebor me artem hominum feriatorum, languentium, & nihil agentium ignorare. Aures permulcet illa quidem, in animo voluptatis nihil relinquit, vt literæ. C. Necesse non est, si literæ sunt bonum, musicam esse malum: nec si illæ plus prosunt, ideo hanc nihil prodesse. S. Acumen dialecticorum. Patet tamen in musica nimiùm deditos, esse idiotas ferè: tria verba latinè loqui nescire. C. Haud me dedam immoderatè: non dico amplius. S. Nolim ego tempus disperdere in repetendis, & vsque ad vomitum penè audientium recantandis per dies integros hisce 6. syllabis, vt, re, mi, fa, sol, la. Præterea in ligaturis, fugis, cantibus naturalibus, consonantijs perfectis, imperfectis, resolutionibus, diminutionibus, diapente, diatessaron & similibus tricis. C. Mihi relique istas tricas, perpende in quos hoc maledicti conferas. S.

In

In neminem. C. In multos præstantissima dignitate, & in excelso ætatem agentes viros, qui animos pondere curarum lassos cantiunculis remittunt, ac releuant. Sanctarum literarum summa est auctoritas, qua commendatur musica. S. Noui tamen clarissimos grauissimosque viros, qui ne ponantur in suspicione leuitatis, canere cùm sciant, cantu consultò abstinent. C. Facesse hinc Mome: tempus est in ludũ eundi. Vale. S. Ito, ito, & bonas horas malè perde. Canta ab vsque manè ad vesperam: canta in somnis quoque. C. Et tu quoad lubet in cælum iacularе.

ANNOTATIONES.

NEc muto factum) *Si pœniteret facti, muto factum, nolo factum: contrà, si probarent: factum volo, factum cupio factum gaudeo, dicebant.* Aures an auriculas) *A vocibus hauriẽdis dictæ sunt aures. Virg. 4. Æneid. vocemque his auribus hausi. Auricula est cartilago, aurium cauitatem circumdans, cuius ima parte nihil mollius, tenerius, aut flexibilius in toto humano corpore. Hinc prouerb. Auricula infima mollior, in hominem lenem, lentum, minimè asperum, & iracundum. Vtitur eo Cicero ad Q. F.* Sirenas, luscinio-lam, cygnum) *De cantu Sirenum vide Odisseam. Et paræmiam, Sirenum scopuli. Isocrates ob dicendi suauitatem Attica Siren cognominatus est. Eadem de causa Xenophon Attica Musa, & apis Attica Sophocles. Luscinia, de qua multa Plinius l. 10. c. 29. inde dicta, quòd cantu suo significare solet diei surgenti exortum, quasi*

quasi tucinia. Eadem & acredula. Cicero Prognost. Et matutinos exercet acredula cantus. Isidorus lib. 12. Dicitur græcis nominibus philomela & aedon, propter amorem perpetuum cantandi. Plaut. Bacchid. Pol ego quoq; metuo, luscinioiæ ne desuat cantio. Cygnorum cãtu apud vulgus & poetas nihil notius, quos Plato in Phædone non solùm cum cantu & voluptate mori, sed in vita reliqua musicos & canoros esse scribit. Lucianus tamen libello de cygnis. Ælianus l. 1. c. 14. Plin. cap. 23 l. 10. negant cygnos canere. Pondere curarum lassos) *Quomodo cantus animum abducat à curis, à mœroribus quomodo sensum malorum minuat, quantamq; delectationem habeat, lege Ouid. eleg. 1. l. 4 Trist.* Facette hinc Mome) *Fingitur quidam Deus hoc nomine, qui cùm ipse nullum opus edidisset, aliorum deorum opera curiosiùs contemplaretur, & carperet quam liberrimè, si quid aut omissum, aut perperam factum putaret. In Venere quidem cùm aliud reprehendere nihil posset, reprehendit strepitum, & stridorem eius sandalij. Hinc licebit sandalium Veneris vsurpare, vt paræmiam de re quoquo modo, & iniustè etiam reprehensa.*

PROGYMNASMA SEPTVAGESIMVM TERTIVM.

Græcæ literæ.

DORO.

DOROTHEVS. MATTHIAS.

DOrotheus. Quid libri manu geris? M. Nicolai Clenardi institutiones linguæ græcæ: quæ lamentariæ mihi sunt, neq; eas ferè intueor, quin propemodum illachrymer: certè quidē suspiro. D. Hui egregium virum, & imortali virtute præditū. Num spicula vibrant quibus te conuulnerent? M. Telis non aspectabilibus sauciant pectus meum: quin cerebrū mihi excutiunt. D. Quî istuc fieri potest? M. Fieri sentio, & excrucior. D. Quæso, quid tu hominis es? abhorres nimio opere a lingua Græca: hoc illud est, hæc illa sunt suspiria. M. Non Pythium magis verū est responsum, quàm quod dixisti. Etiam, abhorreo. D. Et quibus tandem superatus rationibus? ne occultaueris. M. Ob inexplicabiles, imensas, infinitasque difficultates, quæ me potissimùm impediunt, & deterrent ab hoc studio. Myriades contractionū in nominibus & verbis, in totidem partes distrahunt animum meū. Tot sunt declinationes, tot coniugationes, tot anomala, quot Athenis noctuæ. Quis vel abundantissimus otia ista penitus memoria cōprehenderit? D. Præclarè, Terētius opinor: Nulla est tā facilis res, quin difficilis fiet, quā inuitus facias. Cōtra Mantuanus: Homerus Labor improbus omnia vincit. Et alius Amanti nihil difficile. Tuū ingeniū, quod apparet, nō capitur, nō oblectatur hac principe: & regina linguarū: ea re inuitus, & quod proximū est, minore cum diligētia, nulla cū natiuitate ad hasce præceptiones discendas incūbis. Hæc vna res difficultatem exaggerat, vbi est aliqua difficultas:

vbi

vbi autē nulla est, ibi eam progignit: sicuti ex alterā parte, amor & desiderium rei alicuius adipiscendæ efficiunt, vt quamuis onerosus magnusque labor, aut perparum, aut minimè sentiatur. M. Tu si hic sis, aliter sentias. Scienti, ac perito non videtur laboriosa scientia. Iam tu hæc liguriuisti, & concoxisti, in quibus ego tam sudo, quàm si molares effoderem. D. Fatebor candidè, per somnum, & iocum hæc disci non posse: veruntamen minui, vel potiùs minus sentiri aio laborem, si generosa discendi cupiditas affuerit, quæ frigidam suffundat. M. Tam fatuum & delirum non inuenies, qui nolit græcè nôsse. D. Cùm de voluntate loquor non illam omnino desidem, & operum solutam intelligi postulo, qua cupiunt quidam pecuniam facere, & amplificari patrimonia, cùm vacui negotijs domi sedeant: qua honoribus augeri, cùm honore nihil dignum moliantur: qua eruditione præstare, cùm se erudiendos nulli magistro dedant. Perquàm insipienter vult, qui sic vult. Atque vt hoc tibi largiar, magnam inesse in præceptionibus difficultatem, tamen istuc ipsum cum multis præcellentibus rebus iis cōmune est, de quibus dictitare illud solemus: difficilia quæ pulchra. M. Haud dicam dolo: labore, & studio me tantum non eneco, nec tantillo magis inhærescunt in mente mea illi canones. D. Non pauci affirmant se hoc facere, nec faciunt. M. Quomodo? D. Quia cùm studium à M. Tullio breui ac circumscripta definitione explicetur his verbis: Est vehemens, & assidua ad aliquam rem applicata magna cum volūtate occupatio

patio: ipſi aut non vehementer, aut non aſſiduè, aut ſi vtrumque, non adeò magna cum voluntate occupationē ad Græcas literas applicant. Tu tacitus temet interroga, te excutes, tecum conſidera, num ita te geras. Si geris: niſi bardus & truncus, ſtipes, caudex ſis, præterque figuram hominis nihil habeas, vtiq; addiſces Græcam grammaticen. M. A tempore ſubſecare nihil poſſum, quod dem Græcis quotidie. D. An tu non potes minimùm ſemihoram tribuere? M. Latina hoc quidquid eſt temporis ſibi quoque vendicant. D. Attende pauliſper animum. M. Do tibi operam, loquere. D. Si noſtrorum ſtudiorum præſides, ac moderatores vidiſſent non ſufficere nobis ordinarium tempus ad græca cum latinis coniungenda, nunquam in catalogis librorum explicandorum, qui quotquot annis deſcribuntur formis æneis, & luci ommittuntur, vllum auctorem, libellumue græcum nominâſſent: nec Magiſtri, homines conſiderati, & prudentes, hoc penſum à nobis exigerent. M. Sophiſma, & captio iſta tua nihil me conturbat: tu, ſi quid es facturus, firmiora argumenta conquiras neceſſe eſt. Ambo curare non poſſum. D. Tu verò potes, & poteris ſi voles. Aliorum exempla, quos audiſti, & vidiſti vtrumque ſtudium perſequi, tibi perſuadeant. M. Abundant ingenijs. D. Do hoc de aliquibus: voluntate quidem pollent, ac diligentia, nec adeò ſunt imbelles vt tu. M. Poſtquam equis remiſque contendero, non conſequar tamne conſumatam grammaticæ notitiam. Sic ego operam, parentes ſumptum perdiderint. D.

D:ſ.

Desperatio quoque est mater ignauiæ, ac plurimos pessum dedit. Extermina hanc pestem literariam ex animo tuo, speraque te adepturum omnia.

Spes alit agricolas, spes sulcis credit aratis
Semina, quæ magno fœnore reddat ager.

Ferrum assiduitate vsus atteritur: & quid ferro durius aquæ guttæ cauant marmor: & quid aqua molliùs? marmore solidius? qui ergo assiduò impensa cura, perpetuatumque studium doctiorem te non reddat, minùs licet valentem ingenio quo antestas compluribus. M. Quæ, per deum, est tanta, & tam fatalis huius transmarinæ linguæ necessitas? D. Multiplex, & præcipua. Ea (ne longum faciam) vt sine eius cognitione manca, & mutila sit omnis doctrina: & qui eius expertes sunt, ij, nec latinè quidem scripta penitus percipiant. M. Paradoxa mihi narras. Doctissimos viros habeo nominare, & te nouisse multos arbitror, qui alphabetum non teneant, & græcam legere vocem, cùm occurrit aliqua, nesciant funditus. Sunt qui in commentarijs à se editis ita loquantur: græcum est, non legitur. Item, græcum hoc totum omitte. Isti profectò existimationis suæ non ideo iacturam faciunt, quia, & quid velint, aut qua ratione per cāsus inflectantur, nescient: & suarum artium alumnos citra damnum istiusmodi otiosorum delectamenta negligere posse pro certo credunt. D. Bona verba. Commemini hac ipsa de re audire è Præceptore meo: cæterum ego tantus adhuc non sum, vt fusiùs hoc de argumento mihi agendum putem. Cùm legimus

quę

quæ ab eruditis de huius linguæ laudibus prodita sunt ad posteritatem, tum rationibus firmissimis, & bene multis demonstrari cernimus, quàm sit ad omnem disciplinam vtilis & necessaria græcarum literarum cognitio: id nos credere oportet tantisper dum reipsa experiamur: quemadmodum morbis impediti credunt medicis, ad sanitatem, bonitatéq; valetudinis profuturam sibi potionem, & alia, quæ ab ijsdem dantur pharmaca, atque antidota. M. Sed Clenardus iste perturbatus, atque cõfusus est, & meo quidem animo docendi viam ac methodum nullã videtur custodiuisse. D. Hoc ipsum consensu iudicauerunt quidam docti homines: quocirca, quod in rem communem esset adolescentum, in ordinem certum ac facilem eius præcepta redegerunt. Eum librum in Gallijs editum commercare: de tuis condiscipulis sunt qui parauerunt. M. Ante vesperam adibo ad tabernam librariam, empturus librum, quantouis pretio steterit. Abs te autem maximoperè pro nostra summa coniunctione, tuaq; humanitate peto, & quæso, si quando te interrogauero, ne deneges mihi operam & hoc addas ad tua in me officia: statui enim feruidiùs discere. D. De me sic tibi promitto atque confirmo: nihil cùm malim, quàm te græcè vel optimè nõsse, non detrectaturum tua causa pusillum hunc laborem. Tu modò fac animo erecto constantique sis, & caue vnquam in consilii desperationem adhibeas. M. Ero, ita me amabit fides: & hoc tuo facto ad eam quã erga te habui vo-

lunta-

luntatem magnus cumulus accedet, contràque omnia me, quæ potero, in te ſtudia, & officia collaturum polliceor.

ANNOTATIONES.

MAntuanus Homerus) *Aliquot epitheta Virgilij ab optimis auctoribus ipſi tributa afferamus: quòin prōptu ſint ſtudioſis. Alex. Seuerus Imper. Platonem poetarum vocabat. Plin. celeberrimum auctorem. Velleius principem carminum Marcellinus, eminentiſſimum vatem. Seneca, vatem maximum. Macrobius, Homericæ perfectionis per omnia imitatorē. Idem, Mātuanum Homerum. Fabius, auctorem eminentiſſimum. Auguſtinus, poetam maximum, omniumq; præclariſſimum. Quidam lonem poetarum latinorum.* Non videtur laborioſa) *Plures ſunt verbi huius notiones. Homo laborioſus eſt quem Græci dicunt, nos induſtrium. Item is, qui moleſtia aliqua impeditus eſt, ex qua ſeſe explicare nequit. Res etiam laborioſa dicitur, in quā multus impenſus eſt labor. Catullus Chartas doctas & laborioſas vocauit, magna diligentia ſtudioque elaboratas. Secundam notionem confirmat illud ex Miloniana. Quid enim nobis duobus, Iudices, laborioſius? quid magis exercitum diei poteſt? qui ſpe ampliſſimorum præmiorū ad Rempublicam adducti, metu crudeliſſimorū exitiorū carere non poſſumus. Prima tam eſt manifeſta, vt confirmationis ac teſtimonij nullius egeat. Eſt ergo hoc verbū de illorum ordine, quæ agendi patiendiq; vim habēt, ſeu in vtramque partem ſignificatione reciproca, & aduerſa*

dicuntur

dicuntur: vt formidolosus, inuidiosus, suspiciosus, ambitiosus, gratiosus, infestus, metus, iniuria, nescius ignarus &c. Gellius l. 9. cap. 12. Huc etiam pertinet nobilis: dicimus quippe nobilis poeta, nobilis latro. Domi sedeant) Sedere significat interdum negligenter se gerere, pigrum, otiosum, ignauo animo esse vt apud græcos. Cicer. in Pison. An potest vlla esse excusatio, non dicam malè sentienti: sed sedenti, cunctanti, dormienti, in maximo Reip. motu Consuli? Virg. 3. Georg. Et meliora deos sedet omnia posens. Sic desidere, pro remisso animo esse. Suet. in Iulio. Victor. lib. 16. cap 20. & Torrent. in Sueton. Eandem vim habere apud Tullium verbum, iacere, notauit alicubi Manut. in eiusdem epist Quotquot annis) M. Varronem sæpius dicere, quotquot annis, quotquot mensibus, cùm singulis annis, singulis mensibus sine intermissione significare vult, animaduertit, & in eo sinistrorum correctorum errorem correxit Victor. lib 9. cap. 22. Ferrum assiduitate] Plutarch. de lib educand. Multarum rerum contemplatione addiscere possis, quantum efficacitatis habeat industria atque labor. Nam, & aqua guttatim lapsa lapidem cauat, & ferrum atque æs manuum contrectatione atteruntur, & rotas curruum magno labore curuatas nudo possis conatu in pristinam restituere rectitudinem. Et quæ sequuntur. Seneca item epistola 50. Nihil est quod non expugnat pertinax opera, & intenta ac diligens cura. Robora in rectum quamuis flexa reuocabis, curuatas trabes calor explicat, & aliter natæ in id finguntur, quod vsus noster exigat. Quanto facilius animus accipit formam, flexibilis, & omni

humore obsequentior? Quintil. l. 1. ca. 1. Præstat ingenio alius alium. Concedo: sed vt plus efficiat aut minus. Non tamen reperitur, qui sit studio nihil consecutus. Aquæ guttæ cauant marmor) *Lucret. l. 1. Stillicidij casus lapidem cauat. Idem l. 4.*

Nonne vides etiam guttas in saxas cadentes
Humoris longo in spatio pertundere saxa?

Rei paruæ & humili magna est in hisce duobus versibus quæsita dignitas Quos cum illo sanè abiecto, & plebeio, qui falsò Nasone tribuitur, comparat Victor.

Gutta cauat lapidem, non vi sed sæpe cadendo.

Propert.

Quid magis est durum ferro, quid mollius vnda?
Dura tamen molli saxa cauantur aqua.

Idem lib. 2.

Sed tamen obscura teritur rubigine mucro
Ferreus, & paruo sæpe liquore silex.

Bona verba) *Quem sensum contineant ista, bona verba, & bona dicere, explanat Nannius l. 4. Miscel.*

PROGYMNASMA SEPTVAGESIMVM QVARTVM.

Bibliotheca.

ANTONIVS, CYRILLVS.

ANTONIVS. Vbi tu aut moratus, aut vagatus es tãdiu? C. Apud patruũ erat quod transactũ redderem negotium. A. Quid narras? quodnam ne-

go-

gotium? C. Tua nihil refert: quare desine percunctari. A. Difficillimum creditu: propter negotium vt dictitas, dimidiatum pæne diem illic te hæsisse. C. Propter aliud etiam. A. Parcam exquirere, quid fuerit illud aliud: si vltrò aperueris, non inuitè auscultauerim. C. Bibliothecam maxima impensa, libris multis, varijs, optimis refertissimam, locupletissimamque confecit. A. Quid hoc autem ad te? C. Quid ad me? ô Antoni. A. Etiam, quid ad te attinet, si ille bibliothecam comparauit? an tu ideirco eam es adepturus? C. Adipiscar, si vixero. A. Iam volo mihi pandas hoc mysteriũ. C. Audacter proloquar. Cùm defunctus essem mandato, quod à patre acceperam, & rem absoluissem vt optaueram: adesdum Cyrillemi, inquit meus patruus, paucis te volo: manuque apprehensum in conclaue perduxit, bene amplum, lucidum, abundè instructum, & ornatum. A. Lubido. est porrò audire: iucundum aliquid magnumque consequetur. C. Magis id dices, si audieris. A. Ergo narra. C. Visebãtur ibi in ordines dispositi libri per conclauis latera: vnumquodque habebat octuplicem seriem: maioribus ascẽdendo minores semper magnitudine ac mole succedebant, cùm ipsa quidẽ receptacula seu loculamẽta essent libris proportione interuallorũ respondentia. A. Quàm multos diuinas fuisse? C. Minimùm tria millia. A. Non aspernandus numerus. C. Plurimi insuper in aceruo soluti & rudes ex officina iacebãt. Cęteri diligẽter admodũ compacti: alij tegumentis seu inuolucris erant ex albo corio, alij nigro, alij rubro: quidam membrana

candida, & arida modo pumice polita tegebantur. Nonnullis, præsertim grandioribus, per quattuor vtriusque frontis angulos ex orichalco bullæ vmbilicatæ cernebantur affixæ. Claudebantur hi vncis æneis (clausuras vulgo vocant) illi loris sericis, alij coriaceis. A. Quod genus scriptores? C. Omne genus Nam etsi patruus Iuris ciuilis scientiam profiteturi, attamen non in politiores dūtaxat literas præterea, verum etiam in Philosophiam, Medicinam, & aliquantum in Theologiam studium tradidit. In Rhetoricis & Dialecticis excellit. Græcæ linguæ iam inde à prima adolescentia se perstudiosū extitisse affirmare solitus est, quam interdum seriò quidem & ex animo, sed suaui cū lepôre promittit se mihi sponsam cum lautissima dote relicturū.

Omnes quæ mecum meritis pro talibus annos
Exigat, & pulchra faciat me prole parentem:

hos enim simul de poetarum Latinorum Platone versiculos recitat. Non fugit prudentissimum virū, me eandem hanc efflictim deperire. Ergo quia omnem doctrinā liberalem combibit, & opibus præditus est, hinc tanquam cornucopiæ librorum possidet. Nec illi confusè locati: verùm dispertiti in ordines certos visuntur: hîc adhanc, illic ad aliam disciplinam pertinentes. Ad vnūquemque verò ordinem porrectioribus elementis, seu literis cubitum longis, vt iocatur Plautus, præscripta pendent lemmata: THEOLOGI. PHILOSOPHI. IVRISCONSVLTI. ORATORES, & HISTORICI. PHILOLOGI. POETÆ. GRAMMATICI,

Adhæc

Adhæc quiſque nomen ſuũ in tergo gerit: terga enim oſtendunt intrantibus,& aſpicientibus, vt nullo negotio quod quæras inuenias. Omnia deinde tam nitidia,& munda, vt obſtupefactus, in paradiſum (vt noſtri loquuntur)te iures introgreſſum. A. Per quem hæc curat? nam ipſe, credo, hanc moleſtiam non ſubierit. C. Puerũ mercede conduxit,promptum,& impigrũ, qui in ſingulos dies certa ac præſtituta hora pulueré de librisdeuerrit,cumque opus eſt, cõclaue ſcopis purgat,& turbata,ac diſiecta quæ ſunt, rurſũ cõponit. A. Quid ibi eſt extra libros? C. Menſa cooperta tapete viridi laneo pluteus, clepſydra, ceteraque ſupellex in literas ſeſe abdentiũ. Addemonumenta nonnulla antiquitatis;vt ſtatuas paruas marmoreas, perquàm artificioſas; vt veterũ Imperatorũ nummos argenteos; vt illuſtriũ pictorũ tabellas; vt mathematica inſtrumenta, & muſica. A. Quid poſtquã tibi demonſtrauit hæc omnia? C. Iuuat meminiſſe. Cõplexus me inquit. Tua hæc erunt vniuerſa, Cyrille cariſſime, ſi colueris ſtudia literarũ, vt inſtituiſti, nauiter: & quã expectationem tui concitâſti, eã ſuſtinueris. Nulla mihi vxor eſt, vt vides,nullus hæres: te harũ,quantæcunque ſint, copiarũ mearũ hæredem ex aſſe teſtamento ſcribam nominatim. Noli quærere: ita sũ hac tam ſingulari,ac diuina promiſſione affectus, vt ebrius lætitia neſcirem vbi conſiſteré. A. Tam valde hoc facto delectatũ eſſe te non miror, nihil enim potuit fieri amantius, nihil dulcius. C. Gratias contra agebam im-

mortales, pollicebar montes aureos. A. Heu, cur ego quoque talem patruum sortitus non sum? vt nimiùm longè meis tuæ fortunæ præcedunt? C. Non cuiuis homini contingit adire Corinthum.

ANNOTATIONES.

ADuersum eos: qui maximis impensis ingentem librorum multitudinem comparant, quibus non tam vtantur quàm glorientur, lege quæ sunt apud Senecam. c. 9. de tranquil animi. Quò mihi, inquit, innumerabiles libros, & bibliothecas, quarum dominus vix totam vita sua indices perlegit? onerat discentem turba, non instruit: multoque satius est, paucis te auctoribus tradere quàm errare per multos. Quadraginta millia librorum Alexandriæ arserunt, pulcherrimũ regiæ opulentiæ monumentum. Alius laudauerit, sicut Liuius, qui elegantiæ regum curæque egregium id opus ait fuisse. Non fuit elegãtia illud aut curæ, sed studiosa luxuria. &c. Receptacula seu loculamenta) Posteriore voce appellat Seneca illos quasi cancellos per quos libri in bibliothecis disponuntur. Cic. ad Atticum l. 4. epistola 18 pegmata vocat: quanquam & aliud eodem loco significare potest. Vide Manut. epistola verò 4. l. 4 cum inquit: offendes descriptionem Tirannionis mirificam meorum librorum, intelligit eorum dispositionem, collocationem, descriptionem, & distributionem suo cuiusq; loco. Argumento locus est epistolæ 8. non longè à principio. Posteaquam verò Tirãnio mihi libros disposuit, &c. Lamb. annot. Sittybos in extremo epist. 5. l. 4 Manut. interpretatur membranulas,

quas

quarum integumento libri à pulueris temporiſque iniu-
ria diutius integri conſeruantur. In Rhetoricis,& Dia-
lecticis) *In muſicis, in dialecticis, arithmeticis,gram-*
maticis malebant dicere veteres, quàm in muſica,ſeu,in
arte muſica,in arte dialectica. Cic.1.de Orat.in muſicis
numeri,voces,& modi,& l. 4. ad Att.epiſt.16.muſicis
eruditos Terent. Eunuch.fac periculum in muſicis. Cic.
ad Att.l.12. hominem remotũ à dialecticis,in arithme-
ticis exercitatum. Et 1.de nat.Deor. Tantos progreſſus
habebat in Stoicis. Obſeruauit Manut. Mihi ſponſam
cum lautiſſima) *Ciceronem quoque delectauit audacior*
iſta metaphora. Nam ad Atticum libro 1.epiſt.8.ſic ait,
Bibliothecam tuam caue cuiquam deſpondeas quamuis
acrem amatorem inueneris. Nam ego omnes meas vide-
miolas eò reſeruo, vt illud ſubſidium ſenectuti parem.
Et epiſtola ſequenti apertius: Libros verò tuos caue cui-
quam tradas: nobis eos,quemadmodum ſcribis cõſerua.
lib 3. Libros tuos conſerua,& c. Illuſtrium pictorum
tabellas) *Imagines doctorum clarorumque hominum in*
bibliothecis collocabant. Cic.ad Att.l.4.epiſt.9.Maloq;
in illa tua ſedecula, quam habes ſub imagine Ariſtote-
lis ſedere,quàm in iſtorum ſella curuli. Hæredem es aſ-
ſe) *De diuiſione aſſis in 12 partes lege Alex.ab Alex.*
l.1.c.1. As interdum ſignificat nummum æreum, qui ſit
decima pars denarij: denarius autem eſt octaua pars
aurei Rhenenſis,ſeu daleri, ſignificat, inquam, nummum
minimi precij. Hinc prouerb. Ne aſſis quidem. Ca-
tull.

Rumoreſque ſenum ſeueriorum
Omnes vnius æſtimemus aſſis.

Id eſt, penitus contemnamus. Ad aſſem perdere dixit Horat. vniuerſę pecunię iacturam indicare volens.

PROGYMNASMA SEPTVAGESIMVM QVINTVM.

Deſcriptio Gymnaſij.

FABIANVS, SILVESTER.

FABIANVS. Schola iſta noſtra, in quā ad ingenij culturam percipiendam in dies cœpimus cō. meare, pulcherrimè cōmodiſſimèque exædificata mihi videtur: idem tibi videri, nunquā in incerto habui. S. Bene: & antepono illam multis alijs, quas vidi, in quibus ſtudiorū gratia verſatus sū hactenus. F. Primùm (vt inde potiſſimùm laudationem exordiar) excitata eſt eo ciuitatis loco, qui omni ſtrepitu, clamore, turbis caret. Non hîc eſculenta, potulenta, non ſcruta venduntur: nullæ in hac vicinia cauponæ, nulli ſalſamentarij, ſalgamarij, myropolæ nulli. Non fabri aſſiduè incudem tundentes, non dolarij, non aurifices, non demum eiuſmodi opifices, qui totū diem pulſibus perſtrepunt, nulli circuli, nō colludētes, & concinentes pueri, ac puellæ. Hîc ſumma quies, hîc alta ſilentia: prorſus ſicut illa prætoria, ſeu magiſtratuum palatia apud Perſas, de quibus Xenophon in vita Cyri. Nec enim carmina ſolùm, vt inquit vates Sulmonenſis, ſed vniuersè, generatum ſtudia omnia bo-

narū

narum artium ſeceſſum quendam, & otium, hoc eſt, tumultus, negotiationumque vacuitatem requirunt, vel potius flagitant. S. Haud quidquam hac veritate verius. F. Tum ſalubri quoque ſub cœlo condita eſt: quod in eâdem vrbe non omnibus ſemper ædificijs contingit: quędam enim craſſiore, & corporibus humanis peſtilente circumfundun-tur aere. Academiã illam Athenis amœno, & nemoroſo, at minimè ad tuendam ſanitatem accommodato ſolo traditum eſt conſtructam fuiſſe. S. Vt memoria mea eſt, hoc ipſum quod affirmas alicubi ſcriptum legi. Et æquum eſt, cùm alioqui integra valetudo ſtudiorum diuturnitate ac vehementia corrumpatur, non ibi conſtitui gymnaſia, vbi procliuius eſt, eam omnino perdi quàm recreari, & conſeruari. F. Nullæ domus ita contiguæ, vt officiant luminibus. Iam verò quàm excelſi parietes? quàm ſublime, & ad pluuiarum defluxus præceps aptatumque tectum? Ipſa forma domus non proiecta in longum, non extenſa nimis in latum, non trilatera, ſed ſiue quadrata: ita tamen, vt ſit aliquantò longior, quàm latior, porta ingens, & aſpectus auguſta ac venerabilis, à ſcalptore, & pictore emblematis inſigniter decorata. S. Illi ordines feneſtrarum, infrà quidem latis luminibus, ſupra anguſtiorum, omnium autem inter ſe ad perpendiculum æqualiũ, ecquid ornamentum addunt? F. Eximiũ. Vbi ingreſſus fueris, ad lævam auditoria duo, ad dexteram totidem: ambulatiunculæ antè ſcholas, & inter ſcholas. Inde gradibus ſeptendecim

cim ex albo expolito lapide, quattuor cubitos longis vnum pene latis ascenditur. Rursum ibi quattuor gymnasia, cum suis ambulatiunculis. Non se mutuò possunt impedire discipuli, nec magistri alter alterum clamoribus obtundere. Suggestus vt bellè laborati? supra velut tecta impendunt, ne dissipetur vox docentium: adhærentia autem ipsis, non vt in sacris ædibus, disiũcta à concionatorum cathedris. A terra quattuor gradibus eleuati, quo videri audirique ab vniuersis doctor facillimè queat. Non in dextro aut sinistro latere, sed ex aduersum portæ collocati, vt intrantes primo aspectu in Magistrum incidant, & ipse sine circumactu capitis auditores suos, & quemcunque ingredientem possit aspicere. Vt ordinatim disposita sedilia? sic, vt ex omni parte, à fronte, à tergo, à dextris, sinistris inter ipsa, & parietem spatiũ fieri queant. Vt dolatis è tabulis speciosa laquearia? vt circum fenestras decentissimè depictæ vites, rosæ, flores denique? quàm mundum, candidum ac subtile tectorium? nihil vsquam fractum, nihil ruinosum, aranearum nihil. S. Aulam omittis? F. Nonne hæc scholis incumbens, & in summis ædibus ampla, tabulatisque ornatissima, & picturis egregijs mirabiliter locupletata est? S. Assentior. F. Nonne ad oratorias exercitationes, ad comicas quoque actiones opportunatissima? S. Nimirum. F. Nonne templo quam simillima? S. Etiam. F. Quid igitur salubrius, quid splendidius nostra schola? S. Nihil. F. Quàm adhæc frequentes discipuli? quàm

eruditi Magistri? Breuiter: si Musæ cum Apolline suo Heliconem relinquant, huc inprimis, & cupidissimè commigrent. S.Me adscribito huic tuæ sententiæ.

ANNOTATIONES.

SEcessum quendam) *Plutarchus de Curiosit. Siquidem & Musea quàm maximè procul ab vrbibus collocabant. Caussam ne quæramus; patet enim eo vel tacente.* Salubri sub cælo) *Cælum pro aere dicunt latini. Hinc loci & cæli grauitas cæli salubritas, cælum graue, salubre, pestilens. Cic. 1. de Diuinat. Aspiratio cæli grauis, & pestilens. Pro quibus barbari, mala aura, malus aer, insalubris aer. Plin. l. 2. c. 28. Namq; & hoc cælum appellauere maiores quod alio nomine aera: omne quod inani simile, vitalem hunc spiritum fundit.*

PROGYMNASMA SEPTVAGESIMVM SEXTVM.

Pædagogi.

EVTROPIVS, LEOPOLDVS, TIBERIVS

EVTROPIVS. Lachrymas effudisti. Leopolde, etiamnum quippe in tumore sunt oculi, & rubent. Hem, quæ caussa ploratus? L. Plorâsses tu nihilo minùs pro certo, si pædagogus tuus simi-

lem

lem in modum tibi blanditus esset. T. Eia, blanditus? fortasse in te misello virgæ rursum exultauerunt. Factum est hoc Leopolde? L. Factum est. E. Quid ais? L. Dubium hac de re nullum est, nimis apertum atq; indubitatum est, pellem mihi vsque ad saturitatem consauciatam flagris. E. Prædurum pædagogum prædicas. L. An vos nunquam à vestris flagellamini? T. Perquàm rarò, Leopolde. L. Nimis propitios ac lenes habetis, ac proinde vereor vt vos sitis boni pueri. E. Quin sæuissimi sunt, quare nos plagas, & increpationes illorũ supra quàm cuiquàm credibile est metuentes, officium vltrò exequimur. L. Meum, vt arbitror, sæuitia non anteibunt, quin tyrannidem in me quandam exercet. T. Tyrannidem? L. Inprimis omnia dicta, facta mea curiosissimè obseruat: non potest tamen nôsse quæ mente agito (rumpatur licet) nam cogitata sunt cuique libera. E. Meus æquè, vt scias, non dormit. T. Nec meus profectò. L. Quandocunque non videt assidentem libro, suspicatur, suspicatur autem? immò credit me ludere, vixque ad naturæ requisita, concedere patitur. T. Auges rem in maius: non equidem puto tam ab omni humanitate derelictum & agrestem. L. Nescio mentiri. E. Quàm sæpe rationem poscit eorum, quæ in schola audieris? L. Fermè in dies singulos. E. Quid facit tibi, si quærenti impericè respondeas? L. Minuatur. E. Si iterum? L. Ferociùs minatur. E. Si tertiùm? L. Vobis istuc cogitandum relinquo: dolet enim vel dictu, nedum perpessu, quod iste plagosissimus homo mihi tertium pec-

canti

canti consueuit facere. T. At nostri (quod inter nos liceat dicere) tota hebdomade vix semel nos examinant: quia videlicet ponunt nos esse diligentes, vt reuera sumus. L. Quid igitur istuc est, quod diligentes illi tã crebrò in ludo vapulant? E. Nimiùm argutaris. Sinitne diuitius te dormire? L. Dormire? propemodum ante galli cantũ, multa adhuc nocte è somno me Stentoreà voce excitat, Diebus festis ad quintã, & heyme ad sextam ægerrimè finit requiescere. E. Nos, Tiberi, præ Leopoldo beati sumus, quibus conceditur in lucem cubare sæpius. L. Num intelligitis iam verũ me dixisse: habere vos pędagogos plus æquo indulgentes? T. Non non: hanc enim, lenitatem, & indulgentiam seueritatibus nonnullus affatim compensant. L. Quibus? T. Proferrem, si ex vsu tuo fore iudicarem. L. Cur non erit? nã hinc me solum miserum esse cognoscam. T. Cogunt in sacris precationibus multum absumere temporis: insolenter, ac rarò permittunt operam dare lusibus: ob leuissimam culpã interdicunt ientaculo: nonnunquam merendam quoque eripiunt, silentium vt Pythagoreis imperant. L. Clementior meus est aliquanto, confiteor. E. At tu paulò antè quasi quendam carnificem ipsum describebas. L. Verum enimuero quod vos de vestris, idem ego nunc de meo: lenitatẽ vnã tribus seueritatibus compensat. Dies me citiùs relinquat, quàm enumerem quas mihi leges, quàm multas, quàm duras ciuilitatis, & modestiæ imposuerit, quoties apud parentes coram, & per literas accu-

accusârit. Omnipotens, & misericors Deus, da mihi aliũ pędagogũ E. Timendũ, ne malo peior, succedat, eueniatq; tibi, & nobis, si idem quod tu optemus, illa asini calamitas apud Æsopum. L. Quæ calamitas? E. Seruiebat olitori, & quoniam ille præparcè pabulum dabat, multumq; laborare cogebat, precatus est Iouem asellus, vt alteri domino venderetur. Iussit figulo vendi. Hic asinus iniquiore animo gestare cœpit onera, nempe testas, & lutũ. Rursus ergo cùm rogâsset, vt sibi dominum liceret mutare, coriario est venditus. Tum peiorem prioribus herum nactus, videnſque quid ille faceret, cùm suspirio: Væ misero præstabat apud priores manere dominos. Nam hic, vt video, pellem quoq; meam conficiet. Consilium meũ est, vt cuicumodi sunt pædagogi nostri, eos toleremus. Et quoniam id quod volumus, fieri nunc haud potest, velimus quod potest: donec, vbi ex ephebis excesserimus, in tutelam nostram veniamus: tunc potestas dabitur viuendi liberius. L. Nunquam vidi melius dari consilium. E. Et isti pædagogi, quod more iam receptũ est, fient patres familiâs, ducẽt vxores quæ nos multimodis vlciscentur, & istis maritis suis magnũ dabunt malum, postquam illi argento accepto, imperiũ dote vendiderint. L. Meus si pro peccatis in me commissis centũ ducat vxores, parum est.

ANNOTATIONES.

STentorea voce) *Homerus Iliad. 5. Stentori attribuit vocem ferream, id est, firmissimam, eumque assur-*

affirmat clamoris magnitudine æquare alios quinquaginta simul. Hinc vox, seu clamor Stentoreus pro maximo. Merendam eripiunt) *Festus. Merendam antiqui dicebant pro prandio, quòd scilicet medio die caperetur. Nonius: Merenda dicitur cibus, qui post meridiem datur Isidorus l. 20 c. 2. Merenda est cibus, qui declinante die sumitur, quasi post meridiem edenda & proxima cœnæ. Vide Hieronymum Mercurial. variar. lect l. 4. c. 17 & Muret. l. 4 c. 12. quoties antiqui cibũ in die sumpserint.* Ex ephebis exce[illegible]mus) *Est finis pueritiæ, principium adolescentiæ, seu extrema pueritia & prima adolescentia, seu prima pubertas. Terent. Andr. Nam is postquam excessit ex ephebis, liberius viuendi fuit potestas. Eodem modo Plaut. Mercat. Cicer pro Archia. Nam vt primum ex pueris excessit Archias.* In tutelam nostram veniamus) *Tutela definitur à Iureconsul. vis ac potestas in capite libero ad tuendum eum, qui se per ætatem defendere non potest, iure ciuili data ac permissa. Quam vim ac potestatem qui habent, tutores appellantur. In suam tutelam venire aut peruenire, est ad pubertatem peruenire. Cicer. 1. de Orat. Negaretque nisi posthumus, & natus, & antequam in suam tutelam peruenisset, mortuus esset, &c. Item 2. de Inuen. Quidã pupillũ hæredem fecit, pupillus autem antè mortuus est, quàm in suam tutelam veniret.*

PRO-

PROGYMNASMA SEPTVAGESIMVM SEPTIMVM.

Præceptores.

RVFINVS, SERENVS, FLORENTINVS.

RVFINVS. Quotus annus voluitur, Serene, cùm limina ludi nobiſcum calefacis? S. Iam octauus inſtat. Vos quamd u frequentâſtis gymnaſium? F. Ego annis ſeptem. R. Nec pluribus, nec paucioribus ego. Quis autem, qualiſue fuit quem primum es adeptus in patria tua didaſcalũ? S. Nomen erat viro: illi nomen erat: iam iam verſabatur mihi in labris primoribus: ab aſpiratione inchoatur. R. Hieronymus? S. Non eſt. R. Hieremias? S. Non eſt. R. Hilarius? S. Non eſt. R. Henricus? S. Hem iſte eſt: ſatis intra labra atque dentes iacuit. Henricus ergo audiebat: cui indigenæ à promiſſa ad pectus & rufa barba, ænobarbo poſtea cognomentum indidere. F. Cuias erat? Germanus, Belga, Italus? S. Germanus: &, quod quaſi per nebulam recordor, Miſnenſis: illa enim dialecto loquebatur: molliſſima nimirum, ac ſuauiſſima, qualem teſtantur harum rerum periti fuiſſe linguam Ionũ quondam inter Græcos: R. Vbi ſita eſt tua patria? S. Continẽs eſt cum terra Miſnia. Pergam, vt exorſus ſum de illo Magiſtro dicere, F. Si moleſtum non eſt.

S. Sta-

S. Statura eius iusta longior: vultus placidus, & mitis. Deduxit domum non multò post, quàm inuit docendi prouinciam, prædiuitem viduam: etenim in nostra regione ludimoderatores sunt feliciores quàm alibi, quando perfacilè bene dotatas vxores inueniunt. Interpretor hoc dari literarum scientiæ à ciuibus nostris, & in parte beatitudinis numerari a fœminis, coniunctam esse cum erudito homine. F. Quemadmodum Henricus ille puerum tractabat? S. Primis mensibus amanter, & perhumaniter, postmodũ asperiùs, & austeriùs, vt mihi tum videbatur. R. Cur ita? S. Audies. Sodales mihi erant pueriles coæui tres, ciuium primariorum filij, cum ijs me separatim in humili scamno collocabat: eramus siquidem omnes pusilli, ac teneri. Quoties autem ingrediebatur scholam, toties ferè nos ipsum propter adeò prolixam barbam nonnihil timentes (vt illa ætas metum in se concipit facillimè) placidissimis oculis aspectare, & capita nostra manu demulcere sæpiculè, insuper singulis aut aridas ficus, aut in cucullis coriandri grana, & amygdala saccharo obducta porrigere, hortarique nos suauiter subridendo, & multa pollicendo, vt discereremus alacriter. R. O dignũ statua Præceptorem, & cui victus publicè in Prytaneo præbeatur. S. Dissimulabat præterea, si interdum confabulantes cerneret. Scholis finitis, domum suam, quæ in proximo erat, aliquando secum abductos, priuatim docebat: & nunc vuis passulis, nunc scriblitis donatos dimittebat. F. Aurcum præceptorem

narras. Nunquamne verò te cecîdit? S. Vſque hodie tangit animum memoria illius neſaſti diei. Cùm malè legerem libellum Germanicum, hæſitarèmque ad tertium aut quartum quodque verbum ille me obiurgare, ego hærere, pallere tremere. Cùm autem perperam legendi hæſitandique finem non facerem, afferri virgam iuſſit. F. Oh, tam ſæuiuiter? S. Tum, vt paruulis fieri mos eſt, ſuper genua ſua ipſe ſedens me compoſuit, perinde ac Ianius ouiculam iugulaturus, meque graphice profectò tetigit, multumque eulantem à ſe repulit. R. Ha, ha, hæ. Non tu ibi cogitare: papæ quid hoc prodigij? quæ iuſta eſt mutatio? vbi ficus? vbi ſaccharum? vbi ſcriblitæ? vbi tam mellita verba? S. Hæc ipſa volueba m, Ruffine, F. Sed quid ais? Qualis in reliquũ tempus in te extitit? etſi ſuſpicione iam præcurro. S. Non amplius blandus, ſed rigidus: non pater, ſed triſtis quidã patruus. F. Quoties demulſit caput tuũ quoties munuſcula? S. Hæc omnia in flagella, & verbera conuerſa ſunt. F. Multa ex quo fuerunt cõmoda eius æquum eſt ferre incommoda. S. Rides? Meminiſtine verò tu illius temporis quo rudimenta literarum poſuiſti? F. Valde. S. Similine modo actum eſt tecum? F. Ah, longè diſſimili. S. Dic, oro. F. Altero ſtatim die cæſus ſum: & ſi cutem meã ſpeculere, nihil te vidiſſe magis lacerum iures. R. Quantum coniectura aſſequor, eras puer nequam, & parum, aut nihil, diſcebas: quandoquidem, vt tute commemoras tam egregiè conſciſſum eſt tibi corium.

F. Tu

F. Tu scilicet in rosa educabare. R. Summum ter quaterne triennio toto percussum me recordor: nec id tam propter studia, quàm puerilem insolentiam atque licentiam. S. At hoc tempore, estisne adepti Magistros pro arbitrio? R. Diligentissimum scio esse meum: venire in ludū tempori: exigere rationē à discipulis quotidie: docere accuratè: emendare scriptiones sollicitè: tradere pietatem, & virtutem: punire fontes pro delicti grauitate: amare, & laudare industrios: hortari segnes & cogere. F. Meus sanè quidem nec omnia hæc, nec nihil horum. Fœcundos calices amat, & inuenitur non rarissimè vino madidus: hoc, si rectè ratiocinor, parum decet. Quod crebrò facit pueris ludendi copiam, non reprehendo; mallem tamen aliquando non luderemus. Scitè dictum: ne quid nimis. S. Nos quali Magistro vtamur in præsens, ex discipulorum doctrina moribusque puto perspici posse. Quod querar, penitus nihil habeo. R. Gratulor tibi tanto bono.

ANNOTATIONES.

LImina ludi calefacias) *Calent loca, quę frequentantur. Sueton. Octa. cap. 71. Lusimus per omnes dies, forumque aleatorium calefaciamus Verba sunt ipsius Augusti ex quadam epistola Catull. Galliambo. Mihi ianuæ frequentes, mihi limina tepida.* Henricus audiebat) *Græci verbum, adhibent interdum pro vocor, dicor, nominor. Sic Latini, vt Horat. epist. 7. libr. 1. ad Mæcenatem, rexque paterque Audisti*

coram, nec verbo parcius absens Idem epist. 16. Tu rectè viuis, si curas esse quod audis: id est: quod Diceris. Deduxit domum) Ducere & deducere domum ad matrimonium, & nuptias etiam significandas adhibentur. Plaut. Trinum. Numquid caussæ est, quin vxorem cras domum ducat? Terent. Hecyr. Vt ad pauca redeam, vxorem deduxit domum. Tibul. Vt iuueni primum virgo est deducta marito. Cui victus publicè in Prytaneo) Athenis erat domus hoc nomine publica, in qua victus præbebatur ex ærario ijs, qui bene meriti essent de Republica. Cic. 1. de Orat. Interrogatus Socrates, quã quasi æstimationem commeruisse, se maximè fateretur, respondit, sese meruisse, vt amplissimis honoribus, & præmijs decoraretur, & vt ei victus quotidianus in Prytaneo præberetur. Tristis quidam patruus) Patrũ in filios impotentem amorem ignorat nemo. Patrui verò, tametsi fratrum suorũ liberos ament, illo tamen vehementi affectu sunt liberi, nec quemadmodum patres ad filiorum, sic illi ad nepotum suorũ peccata conniuent, neque ea dissimulant, sed seuerè, & acriter reprehendunt, incorruptèque de actionibus ipsorum indicant. Vnde factum vt nomen patrui pro obiurgatore, castigatore, reprehensore seuero & acri poneretur à Latinis. Cic. pro Cælio. Qui in reliqua vita mitis esset fuit in hac caussa pertristis quidam patruus censor, Magister. Horat. Sat. 3. lib. 2. Siue ego prauè, seu rectè, ne sis mihi patruus. Et ode 12. l. 3. patruæ verbera linguæ, vide epist. 2. lib. 2. ad Att. & in eam Manut. Lambin. in Horat.

PRO-

PROGYMNASMA SEPTVAGESIMVM OTAVVM.

Auctores ſcholaſtici.

VENANTIVS, FLORIANVS, EPIPHANIVS.

VENANTIVS. Triennium elapſum eſt, niſi quid erro, ex quo in iſta Principiorum ſchola ſeſſitas Floriane, prima, inquā grammatices, id eſt, poſtrema, & infima omnium. Ecquid ſtudes? F. Quamobrem non potius decennium dicis, maior vt eſſet annorum numerus, atque vt magis falſum diceres, quoniam tibi voluptati eſt veri aliena effutire? E. Biennium effluxit, hoc ſaltem non refutabis. F. Etiam tu delicias faxis? proximo Octobri annus vnus cum ſemeſtri abſoluetur: diutius non fui in eo gymnaſio: & me breui condiſcipulum tuum, Venanti, viſurus es: ſic enim augurat animus. V. Meus certè non eris: nam ego me Epiphanij futurum diuino. E. Non es futurus profectò: ego enim in ſcholam Humanitatis euolabo. V. Si modò qui examinabunt, alas tibi non interuellerint: aut ſi illas calor ſolis, vt quondam Icari, non liquefecerit E. Tam dignus illa ego, quàm mea tu. V. Res ipſa documentum dabit. Tu, Floriane, in quibus interrogaberis ab iis, qui eo tempore cognitionem

puerorum explorabunt? F. In ijs, puto, quæ dicetur. E. Et quæ sunt illa? F. Rudimenta. V. Verrepæi, an Valerij, an Emmanuelis? F. Emmanuelis. Deinde epistolæ selectæ, breuissimæ, illæ Ciceronis, distichа Catonis, & Institutiones Christianæ fidei. V. Hi sunt auctores tui? F. Hi sunt. E. Quid Venantius hoc anno audiuit? V. Quæ quot annis ferè traduntur. Grāmaticam Emmanuelis, quam Præceptor commendat mirificè: eiusdem syntaxeos epitomen, selectas Ciceronis. E. Pauca sunt hæc. V. Multa satis mihi quidē. De tuis velim cognoscere, vt libros comparare possim, quomodo arma ante bellum miles. E. Eme Ouidiū de Tristibus. T. Mallem de Hilaribus, nam meopte nutu tristis esse soleo. E. At nihil illa Nasoniana tristitia lætius, nihil iucundius, quod experieris. Adde epistolas ad familiares, Catonem siue Lælium, & libellum de octo partibus orationis apud Græcos. V. Heu, statui non discere. Græca. E. Debebis volens nolens, non erit hoc arbitrarium. V. Non possum: semper ab ista carnificina longissimè ratio voluntasque mea abhorruit. E. Et ægri ab amaris, at salutaribus potionibus abhorrent. V. Quid præter hæc explanatur? E. Prosodia Emmanuelis. V. Optimè: versus factitare cupio, prosodiam non ingratis discam. F. Si frustra emeris hos libros? E. Minimè frustra: vtetur quippe anno nonagesimo, si hoc imminente non vtatur. V. Ad nihilum cauilli tui recident Floriane: scio te id nolle: ascendam tamen ego, si me Superi adiuuant. E. Si doctrinam tam incensę cupiditati responderit,

non

non negauerim futurum de quo nec hilum dubitas. V. Mitte curas. Num quem alium mihi mercandum censes? E. Adrianum Cardinalem, Farraginem sordidorum verborum, Scopas latinitatis, Aduerbiorum connubia, Epitheta Ciceronis. Vtiles tibi hos sensisti? E. Vt nihil possit suprà. Tu quoque, Floriane, cura vt instructus sis à libri. F. Pædagogi hoc munus est, ipse curabit, ego sine cura sum.

ANNOTATIONES.

AVctores scholastici) *Solent quidam eruditi cùm de illis quasi præstantissimæ, ac vetustissimæ notæ scriptoribus loquuntur, eos nominare auctores, & scriptores classicos, Aptè, & elegãter vtiq; id quod ex Gellio licebit discas l. 7. c. 13.* Vt Quondam Icari) *Fabula de volatu Dædali, & Icari eius filij est in 8. Metamorph. Mare in quod decidit, Icarium nomen obtinuit. Ouid. Trist. l. 1. eleg. 1.*

Dum petit infirmis nimiùm sublimia pennis
Icarus, Icarias nomine fecit aquas.

Monendi sunt mihi vno verbo Magistri, vti ne temere quenquam auctorem suis discipulis interpretandum suscipiant, & cogitent. vina recentia dulciora, vetusta autem salubriora esse. Deinde videant etiam quos libros emant pueri, ne dilapident. pecuniam Ipsi se interrogari super ea re iubeant, & quàm vtilissimos emendos suadeant. Quod quidem difficile non erit ijs, qui in multis libris diu volutati fuerint.

PROGYMNASMA SEPTVAGESIMVM NONVM.

Formulæ ſalutandi, & valedicendi in congreſſionibus atque literis.

CLAVDIVS, ALBINVS.

CLAVDIVS. Quandoquidem latinitatis peritia multis partibus iam diu factum eſt poſt quam me vincere cœpiſti, rogo atque oro, ſi commodum eſt, da mihi paulum operæ. A. Vel multum, ſi id rationibus conducat tuis. Nolo tibi vllum cõmodum in me claudier. C. Vt ſi quidquam aliud: ne dubitaueris: Sed hoc die, quoniam te vacuum offendi, vnum quiddam me doceri peropto. A. Quid eſt illud vnum? C. Tritiſſimùm cùm ſit, ita ſalutare, factos obuiam, & in congreſſu: bonus dies, bonus veſper: bonum mane, bonum ſerũ: & reſpondeatur ſalutantibus, Deo gratias. Itẽ in digreſſu ſub noctẽ, cùm his verbis bene precari ſoleamus: fauſta nox, felix nox, reddaturq; idem reſponſum, more patrio videlicet, *guten Morgen, guten Abendt, gute Nacht, danck euch GOTT*, ijs autem formis loqui neceſſitas nulla cogat, latiniſque auribus ingratiſſimum ſit:

quo

quo pacto tum ſalutando, tũ valedicendo, ſiue cùm in alicuius colloquium congreſſumque veniendum eſt, ſiue alicui ſcribendum, nos geremus? Non enim me latet, ſolere te ſtudium acerrimum ponere in notandis huiuſmodi latiniſmis, cùm inter legendum occurrunt, aut à Magiſtro inculcantur. A. Haud equidẽ me tanto dignor honore. Nihilominus, quia tu hoc à me candidè petis, & poſſe me tibi commodare iudicas, parebo voluntati tuæ, mi Claudi, neq; te quidquam celabo eorum, quæ in præſentia, nihil tale prouidenti in memoriam ſubierint. Hoc tenebis primum, non ſemper opus eſſe reſponſione cùm ſalutamur: & interdum ſalutantem non reſalutari, verùm reſponderi aliquid aliud, quod ille libens, ac volens audiat. Eſt quando ſalutationi quæſtiunculæ quædam adijciuntur, de valetudine præſertim: nonnunquam reſalutantes etiam interrogatiunculam annectunt. Hæc omnia exemplis declarabuntur: tu aritum te facito.

Salue. Reſpon. *Salue.*

Salue Ioannes. R. *Et tu Paule.*

Salue. R. *Et tu.*

Myſis ſalue. R. *O ſalue Pamphile.*

Saluete.

Saluete: quid agis?

Mater mea, frater mi, ſalue. R. *Salue fili, ſalue mi frater.*

Antoni ſalue. R. *Salue Paule.*

Salue oculiſſime homo.

Iubeo Chremetem: ſubaudi, ſaluere.

O Iacobe ſalue. R. *Saluus ſis Corneli.*

O ſalue bone vir. R. *Hem, Simo. O noſter Chreme.*

Mi patrue ſalue, R. *Salue.*

Curculio exoptate ſalue. R. *Salue. Saluum te aduenire gaudeo.*

O noſter Chremes. R. *Salue Geta.*

Salue Andrea. R. *O nutrix ò mea nutrix.*

Salue mi germane. R. *O ſoror mea, quid agitur?*

Salue optate gnate mi.

Saluum te aduenißegaudeo.

Venire te ſaluum volupe eſt. R. *Credo, quid agitur?*

Here ſalue ſaluum te aduenißegaudeo. R. *Ob, bone cuſtos, ſalue.*

Plurima ſalute Parmenonem ſuum impertit Gnato: quid agitur?

O mi exoptate Clinia. ſalue. R. *Vt vales?*

Georgius plurimùm iubet ſaluere Stephanum.

Iubeo te ſaluere.

O pater, pater mi ſalue. R. *Salue multùm gnate mi.*

Charmidem ſocerum ſuum Lyſiteles ſalutat. R. *Dij dent tibi Lyſiteles quæ velis.*

Thraſo. R *Saluete.*

Amphitruo vxorem ſalutat lætus ſuam. Valuiſtin' vſque? exſpectatuſne aduenio?

Saluus atque fortunatus Euclio ſemper ſies. R. *Dij te bene ament Megadore.*

O amice, ſalue, atque æqualis mihi: vt vales Ambroſi R. *Et tu.*

Salue Gregori, Valen', Valuiſtin'? R. *Valeo, & valui rectiùs.*

Mi

Mi homo, & mea mulier, ego vos saluto. R. *Et nos te.* In Andria Crito cum salutâsset ancillam, & ab ea fuisse resalutatus, subijcit secunda interrogatione. *Quid vos? quo pacto hîc? satisne rectè? M. Nosne? sic, vt quimus aiunt, quando vt volumus, non licet.* Quærebant etiam, *Satin' saluè?* Exempla sunt apud Liuium. C. Habeo salutationum rationes: nunc quibus verbis valedicendum sit quæro, quocunque diei aut noctis tempore. A. An potest vlli quidquam optari melius integra valetudine? qua nihil maioris æstimandum vita humana complectitur. Itaque has ferè formas inuenio.

Bene vale. R. *Et tu.*

Vale. R. *Et tu bene vale, Martine.*

Vale. R. *Et tu frater.*

In hoc quatriduum Antoni vale. R. *Mi Georgi, & tu: nunquid vis aliud?*

C. In extremis epistolis quonã modo valedicemus? A, *Vale.*

Da operam, vt valeas, hoc mihi gratius facere nihil potes.

Tu me diliges, & valebis.

Cura, si me amas, vt valeas.

Vale, & matrem meosq; tibi commendatos habe.

Me velim, vt facis, diligas, valetudini q; tuæ & tranquillitati animi seruias,

Valebis, meque vt à puero fecisti, amabis.

Ama nos, & vale.

Cura, vt vales, & me, vt amas, ama.

Bene vale, me dilige.

Fac

Fac valeas, meque ames.

Fac valeas, meque mutuò diligas.

C. Vbi tam multa, tam varia legisti? A. In epistolis M. Tullij: ac miror te interrogare. C. Quid si ad amicos, & consanguineos scribemus, quibus tum vocibus vtendum censes? A. Nullus hac in re præstantior magister eodem Cicerone, ex cuius epistolis quædam exempla tibi recitabo, quorum similia licebit excogites, cùm vsus venerit.

Ad vxorem, & liberos,

Valete mea desideria, valete.

Vale mea Terentia.

Mea Terentia fidissima atque optima vxor, & mea carissima Tulliola, & spes reliqua nostra Cicero, valete.

Vos, mea suauissima, & optatissima Terentia, & Tulliola, si nos amatis, curate vt valeatis.

Etiam atque etiam vale.

Tu velim tuam, & Tulliolę valetudinem cures.

Valetudinem tuam cura diligenter.

Fac vt tuam, & Tulliæ valetudinem cures.

Maxime autem date operam vt valeatis, si nos vultis valere.

Cura vt valeas, & ita tibi persuadeas, mihi te carius nihil esse, neque vnquam fuisse.

Ad Q. Fratrem.

Reliquum est vt te orem, vt valetudini tuæ, si me, & tuos omnes valere vis, diligentissimè seruias.

Cura mi frater vt valeas.

Fac mi frater vt valeas.

Vale

Vale mi optime, & optatiſſime frater.

Mi frater vale.

Te oro etiam atq; etiam mi frater, vt valeas.

Cura mi ſuauiſſime, & cariſſime frater, vt valeas.

Vale mi ſuauiſſime, & optime frater.

Ad T. Pomponium Atticum.

Cura vt valeas, & nos ames, & tibi perſuadeas, te à me fraternè amari.

Cura vt valeas,

Etiam atque etiam vale.

Ad Tironem.

Cura vt valeas etiam atque etiam Tiro noſter.

Quantum me diligis, tantum fac vt valeas: vel quantum te à me ſcis diligi.

Ama nos & vale.

Cura te etiam atque etiam diligenter.

Cura mi Tiro vt valeas.

C. Expone hoc loco, ſi placet, qua ratione in extremo literarum, aliorum nomine ſalutare, nos oporteat.

A. *Saluebis à Cicerone, ſalue à Petro, ſalutat te Cicero meus. Cicero belliſſimus tibi ſalutem plurimam dicit. Tullia tibi plurimam ſalutem adſcribit. Terentia te ſalnere iubet. Cicero te ſalutat. Terentia tibi ſalutem. Terentia impertit tibi multam ſalutem. Domus te noſtra tota ſalutat.*

C. Quonam modo, quibus verbis quoſdam ſalutabimus per eum, ad quem damus literas?

A. *Tulliolæ & Ciceroni ſalutem dicito. Multam ſalutem Filiæ. Dionyſio plurimam ſalutem. Atticæ pluri-*

mam ſalutem velim dicas. Dionyſium iube ſaluere. Dionyſium velim ſaluere iubeas. Iubebis meo nomine ſaluere Paulum. Ex me ſalutato Præceptorem tuum. Saluta meis verbis Ioannem. Salutem Marcello. Salutem dic Petro meo nomine, quem ego in oculis fero. Molinio meo multam ſalutem. Salutem quibus videbitur. Saluta tu mihi iſtic quos videbitur, Contarellum præcipuè, & Gerardum. Communibus amicis à me multam ſalutem, C. Cumulatè omnem deſiderij mei exſpectationem expleuiſti. A. Volui id quidē efficere certè, & lætus ſum ſi, quod volui, aſſecutus ſum. C. Arctiore vinculo tibi me aſtrinxiſti, vtinam hoc meritum in me tuum referenda gratia aliquando conſequi poſſim.

ANNOTATIONES.

QVas *Tu hic legis ſalutandi reſalutandique formulas, non collegi nunc primùm omnes, collegi tamen aliquas, ſed annum abhinc plus duodecimum alia occaſione, & alibi à me comportatas, & digeſtas. hunc in locum hoc tempore transferendas exiſtimaui. Non poterit autem quiſpiam conqueri de paucitate, nec elegantiam reprehendere: ſunt enim Terent. Plaut. Cic. & eloquentiſſimorum hominum.*

PROGYMNASMA OCTOGESIMVM.

Cupiditas proficiendi.

PELA-

PELAGIVS, SISINNIVS.

PELAGIVS. Malè eſt ſodali tuo Siſinni. S. Male? quî iſtuc, mi Pelagi? Deum oro vt bene ſit potius. Verùm enuntia, cur ſecus eſt quã volumus? Quid tibi malę rei euênit. P. Quoniã quod natura, & voluntate facio libentiſſimè, id facere quantum velim haud permittor. S. Age, proloquere, quid illud? P. Diſcere. S. Quis mortalium præclaros conatus tuos, & incitatos ad laudem impetus retardat? P. Familia negotioſa, inquieta, turbulenta. S. Non habet pater tuus aliquod vltimis conclaue in ædibus, quod tibi attribuat? P. Hyeme vix habet: domus enim noſtra non eſt tam multis conclauibus, & hypocauſtis: tum ligna ſtant magno. S. Experimur nos idem incommodum. P. Ergo in eodem hypocauſto diuerſantur ſerui, ancillæ, infantes: quorum inconditis clamoribus perturbatur animus, & ab eruditis cogitationibus aliò auellitur, atque abſtrahitur. S. Tuarum fortunarum me miſeret. Non te pater aliquò mittere deliberauit extra ſolum patrium? P. Anno futuro, quod Deus proſperè euenire iubeat, Dilingam mittet: ibi in ſpe ſum, me quiete optata potiturum. S. Habeſne in manu cætera quæ deſideras? P. Nullo modo. S. Cur? P. Quòd multò manè vetor ſurgere: timent enim parentes valetudini meæ. S. Quàm manè cuperes? P. Hora quarta æſtate, quinta hyeme. S. Ætas imbecilla non ferret. Et cur tam matutè? P. Quòd duas treſue horas ante ſcholam poſſẽ repetere, ediſcere, ſcribere, legere: matutinum quippe tempus percommodum eſt hiſce rebus:

nec

nec mihi nõ audita est vigilantia Demosthenis, qui dolere se aiebat, si quando opificum antelucana victus esset industria. S. Sufficit horam impendere. P. Tibi quidem adolescenti ingenioso, & fideli memoria: at non ei qui hebetior, & obliuiosus sit. S. Quin me anteis vtroque. P. Ingeniũ ac memoriam creare mihi non possum: diligentia velim cedere nemini, S. Tantoperè adamâsti studia? P. Vt nihil ardentiùs in vita. In hisce omnem operam, curam, industriam, cogitationem, mentem omnem fixi, & locaui, sapientia quippe cælestes, immortalesque diuitiæ. S. Quoties non obijsti ludum toto anno? P. Nec vnam hebdomadem Sisinni: hebdomadem autem? nec vnum diem: quid diem? nec vnicam horam abfuisse me tam certum scio, quàm me tecum modò congredi. S. Rarum decus. Quoties cæsus? P. Cæsus? nunquam. S. Obiurgatus? P. Nunquam. S. Cõmendatus? P. Quod apud amicum effari liceat, sæpissimè. Hoc ego stimulo non ad stultam arrogantiam, sed ad maiorem industriam excitor: nec considerare soleo, quàm longè à carceribus processerim: sed quàm procul adhuc à metis absim. S. Laudo: hoc virtutis opus. P. Si pedem alterum in sepulchro haberem, adhuc discerem, vt ille de se prædicabat. S. Frustra te rogem, quo pacto tempus transmittas, cùm tam inflammatam doctrinæ cupiditatem in te videam. P. Vt fatear verũ, ludis & otio parum apud me loci est. S. Illustrabis familiam tuam. P. Faxit Deus, quem ego præsidem & auspicem mearum literarum in dies singulos piè sanctèque veneror, & cœ-

leste

leſte ipſius auxilium certis precationibus flagitare non deſiſto. S. Acceſſi ad ignem tuum, Pelagi, iam caleo plus ſatis.

ANNOTATIONES.

QVorum inconditis clamoribus) *Seneca epiſtola 62. etiam negotiorum tractatione ſua ſtudia cogitationeſque affirmat minimè impediri: quod pauciſſimis arbitramur eſſe conceſſum. Verba eius ſubſcribam. Vaco, mi Lucili, vaco: & vbicunque ſum, meus ſum. Rebus enim non me trado, ſed commodo: nec conſector perdendi temporis cauſſas. & quocunque conſtiti loco, ibi cogitationes meas tracto, & aliquid in animo ſalutare verſo. Cùm me amicis dedi, non tamen mihi abduco: nec cum illis moror, cum quibus me tempus aliquod congregauit, aut cauſſa ex officio nata: ſed cum optimo quoque ſum: ad illos in quocunque loco, in quocunque ſæculo fuerint, animum meum mitto. Audiamus etiam Quintilianum lib. 10. cap. 3. Silentium, & ſeceſſus, & vndique liber animus, vt ſunt maximè optanda, ita non ſemper poſſunt contingere, ideoque non ſtatim, ſi quid obſtrepet, abijciendi codices erunt, & deplorandus dies, verùm incommodis repugnādum: & hic faciendus vſus, vt omnia, quæ impediunt, vincat intentio. Quam ſi tota mente in opus ipſum direxeris, nihil eorum, quæ oculis vel auribus incurſant, ad animum perueniet, &c.*

PROGYMNASMA OCTOGESIMVM PRIMVM.

Munditiæ librorum.

AMANTIVS, MANSVETVS.

AMANTIVS. Si incumbere in libros, eſt cubito ſupra eos depoſito niti, haud memini videre, qui magis incumbat te vno, qui Emmanuelē, & alios codices tuos propè iam incumbendo contriuiſti. M. Aſſiduitas hoc intetrimentū attulit, non cubitus. A. Quid? Iſta aſſiduitas in meo cur non ſic apparet? Præterea, quàm ſunt cōmaculati intus, & foris tui? quàm habent oras paginarum infimas, & ſummas introrſus flexas? quas auriculas aſinorum ſoleimus vocare. Itane eſt vt loquor? M. Tu aliquod artificium calles, vt videtur, mihi adhuc ignotum: quod vbi didicero, habebo libros mundiores, minuſque tritos. A. Nullum teneo artificium, omitte iocationes: munditiam librorū perinde vt corporis totius amo, & cōplector. M. Quid tam te miſeret librorū meorum? quid tam mirum in modum ſollicitus es? breui nouos emam. A. Si ſanus es mentis, quare mauis prodigere pecuniam, quàm deponere ruſticitatem, & negligentiam? M. Eho, tu vt mihi ruſticitatē in probri loco obiectes? A. Non enim eſt vrbana elegantia: hoc quamuis iniquo iudice probauerim. M. Quid tibi mecum eſt negotij?

cura

cura tuos. A. Id ego ago: veruntamen odi malè ſordes iſtas in alijs quoque. Phuy, quàm habes item digitos atramento fœdatos, os ſimiliter denigratũ: vt non iniuria ſuſpicetur aliquis, te atramentũ bibere ſolitum. Cur non caues? cur non aqua purgas? M. Indicia, & veſtigia ſunt hęc diligentiæ magnæ, & laboris. A. Pigritiæ magnæ, torporis: oportebat alioqui diligentes fieri immundos atque ſordidos. M. Deſine mihi exhibere moleſtiã, ſi ſapis. A. Tracta libros humaniùs, aut dicam tibi diem. Scis Magiſtrũ in huiuſmodi peccata æquè, vt in diſcendi ſocordiã acrẽ ſe præbere vindicẽ. M. Crimine vacare debet, qui in alterũ paratus eſt dicere. A. Quid iſtuc? M. Nõ deerit vnde tibi parẽ menſurã remetiar. A. Minæ iſtæ nihil ſunt niſi minæ. Vale ſordide. M. Vale nitidiuſcule.

ANNOTATIONES.

NOn *placent, qui nimis diu nimis mundos, ac nitẽtes habent libros ſuos: id enim argumentum eſt, parum ſæpe, ac multum ab eis lectitari libros. Quod ſi fieret, contererentur etiam ne dum, vt munditiam ſuam perderent. Nec tamen ſi egregiè intus foriſque, & ſpureiſſimè contaminati ſunt, ſtatim eſt colligendum, id ex frequẽti vſu & euolutione accidiſſe, & quod eſt puerorum vitium, id etiam grauibus viris tribuere: nihil poſſe ſine ſordibus diu conſeruare. Laudandi præterea non ſunt quidam, qui, quamuis iis non vtantur, aut menſe toto vix ſemel, noctes tamen, & dies apertos in ſcamnis, in menſis, pluteis iacere, & pul-*

neribus inquinari ſinunt. Vnuſquiſque artifex ſupellectilis ſuæ curam diligenter gerit, ſuaque inſtrumenta, ſi poſſit, recentia ſemper habere velit; & ſtudioſus literarum tam elegantiæ, & pretioſa inſtrumenta, vnde non ferreum aliquod, lapideum, ligneumue, ſed eruditio comparatur, nihil pendet?

PROGYMNASMA OCTOGESIMVM SECVNDVM.

Academia.

PANCRATIVS, TORQVATVS.

PANCRATIVS. Quod precatus ſum à Deo, & à parentibus ſæpe multùmq; contendi, vt à triuiali gymnaſio remotum me in aliquam Academiam, & in hanc potiſſimùm, tanquam ad mercaturã eruditionum virtutumque clariſſimarum amandarent, eius me compotẽ aliquando factum in ſinu gaudeo. Confido inanem me neutiquam redituru̇m, dedecorantem Præceptores meos, & mœſtitudine luctuque complentem parentes, qui ſuæ dignitatis ſpem in me collocauerunt, ſtatuuntque iplorum me vrgenti iam ſenectuti multa ſolatia daturum eſſe. T. Quin præſtiturus ſis, quæ indolem tuam egregiam concedent, & quæ parentes ambo expectant, non mihi datur vlla dubitatio. Argumentum verò gaudendi idoneum, & iuſtum. Etenim etiamſi quis Ci-

cerone

cerone eloquentior, Aristotele doctior euaserit, idque, vel domesticis vsus Præceptoribus, vel in istis scholis, (quibus quoniam in triuijs, hoc est, passim aperiuntur, triuialibus vulgò nomen est) nunquam gloria circumfluet, nisi eum in alicuius Academiæ luce versatum constiterit. Opinantur enim homines, ibi pæne solùm (procliuius quidem certè) ad solidæ, perfectæq; sapientiæ diuitias perueniri, vbi Doctores, & multi, & optimarũ artium studijs politissimi ex Regum, & Principũ ærario stipendijs liberalissimis aluntur, & exercitationes disputationũ, repetitionũ, scriptionũ, sermonis item Latini & Græci, diuersarũ tractatio disciplinarũ, æmulatio inter adolescentes eandem scientiam excolentes (quod ad progressum vehementer conducit) maximè vigent. P. Sic arbitror: cùm hoc ipsum animaduerterent Principes, & præterea secũ attentè reputarent, quantum interesset Reipublicæ, vel potius vniuersi orbis terrarũ, quàm plurimos viuere abundanti doctrina homines, in suis prouinciis atque regnis Academias tanquam publicas, & cõmunes diuinæ humanæque sapientiæ officinas idcirco instituere voluisse. T. Idẽ ego sentio protsus, & sentiam. Quis autem est, in quo aliquod probitatis lumen eluceat, qui tantoperè à maiorum curriculo deflexũ esse dolenter non ferat? & nunc in istis sacrariis atque templis religionum, virtutum, scientiarumque tam multos cerni otiosos, tam multos inertes, poculis, impuræ libidini cæterisque criminibus, & voluptati immersos? P. Sæ-

pe interfui querelis grauium virorum, iſtam rerum conuerſionem deplorantium. Quare initio affirmabam, efferri me lætitia, quòd huc eſſem miſſus: hæc ſiquidem Academiam præclarã ſibi famam longè latèque confecit: & à morum pietatiſque diſciplina celebratur; ad quam proinde, qui filijs ſuis bene cupiunt, eoſque Chriſtianis inſtitutis formari deſiderant, eoſdem tranſmittere ſolent. T. Si iſti commendandi ſunt, vti ſunt, malè merentur de liberis, qui eos mittunt, vbi Catholicæ veritati nefarium atque impium bellum indicitur: vbi, vt literas perdiant, pietate quidem nulla excoluntur, & quam attulerunt Catholicam religionem, ægrè tuentur, facillimeque prauiſſimarum ac letalium opinionum commentis ad exitium præcipitantur. P. Ipſi viderint quid Deo rationem repoſcenti reſpondeant: præſertim quando Orthodoxæ in Germania Academiæ non deſunt. Portò me frequenter cupido inceſſit, eiuſmodi librum volutandi, in quo de Academijs ageretur: ſi in talẽ incideris, mone me, quo cum vel emam, vel ad tempus à te mutuũ ſumam, & ita diuturnam hanc ſitim meã reſtringuere queam: hoc te vehementer etiam atque etiam rogo. T. Inueniſti quod quæris. P. Euax, inueni? T. Sequere me in bibliothecium meum, ibi monſtrabo, & cõmodabo etiam quod optas. P. O fortunatum hunc diem. Haben' tu illum librum? T. Libros dic: nam duo ſunt. P. Cuius auctoris, & quales? T. Iacobi Midendorpii Iureconſulti, non indocti hominis, multæque lectionis. P. Quid alter differt ab altero?

T. Pri-

T. Primus continet celebriores Academias orbis terrarũ, institutiones, incrementa, interitus, progressus, & plurima domũ, quæ in Academijs fieri obseruariq; consueuerunt. Alter historiã Academiarũ orbis Christiani, & ingenuis liberaliterque educatis adolescentibus dignã sanè eruditionem cõplectitur. P. Beâsti. Eamus ad te. T. Eamus. P. Maiore opera ad eosdem legendos me dedam: sic stat sententia.

ANNOTATIONES.

Optare debent adolescentes in Academias mitti, sed ad discendum non ad ludendum, noctuque obambulandum: ad disciplinam, non ad licentiã. Non est laudabile in multis, & illustribus Academijs fuisse: sed vel in vna bene profeciſſe, hoc predicatione dignum est. At nunc inueniuntur, qui nulla re meliores, sed tantũmodo senior ibidem fiunt. Spero deplorationem nostram in dialogo, & querelam de Academiarum corruptelis cordatis viris non improbatũ iri. Et quoniam mihi pulchrum est visum, studiosos cognoscere res Academicas, indicaui auctorem, qui distinctè, copiosè, & eruditè hoc argumentum pertractauit.

PROGYMNASMA OCTOGESIMVM TERTIVM.

Honores Academici.

MARTYRIVS, SMARAGDVS.

MARTYRIVS. Quòd aſpectauerim te aliquot ties circumferentem libellum ſententiarum Ciceronis, forma permodica (typographi in decimo ſexto vocant) & typis Plantinianis, quorum eſt in hoc genere præcipua cõmendatio: eam opinionem imbibi, eius lectionem pergratam, perque iucundam tibi ſolere contingere. S. Et perutilẽ, Martyri, quod creberrimè experiundo probaui. M. Recita dum vi, num aliquod axioma, ſeu pronunciatum. S. En Tuſcul. 1. *Honos alit artes, omneſque incenduntur ad ſtudia gloria, iacentque ea ſemper, quæ apud quoſque improbantur.* M. Vera effatum quis neget virum ſapientiſſimum, & Romanæ eloquentiæ principem? Atque hanc eandem ſententiam millies cantatã audiui in creationibus Baccalaureorum, Magiſtrorum, Doctorũ, quas Promotiones nominare mos iam antiquus, & vulgaris eſt. S. Ibi potiſſimùm locus fuit, & eſt, meo iudicio, iſta ſimiliaque proferendi. M. Cur tandem? S. Quòd eos honores inprimis ſibi proponunt plerique, qui ad ſapientiæ ſtudia ingrediuntur: quorum adeptione velut gradus parant, viamq; ſibi muniunt qua ad ampliſſimas dignitates, tum in Eccleſiaſtica, tum in ciuili Republica prouehantur. M. Res iſto modo ſe habet. Nec mirũ tamen, artes ingenuas ſine ſpe ſingulariũ præmiorum non coli à multis, cùm vix vnũ, alterùmue inuenire detur, qui virtutẽ, qua conſtat nihil eſſe honeſtius, nihil amabi-

lius:

lius: propter seipsam amplectatur. Et surdis canit poeta nescio quis: Ipsa quidem virtus sibimet pulcherrima merces. S. Est verò honestissima merces honor, & in eo omnes nationes concordissimè conspirant, atque consentiunt: quocirca, qui illam affectant, citiùs in laude ponendi sunt, quàm qui esuriunt pecuniam. Diuinè, vt omnia. M. Tullius in Off. Nihil est tam angusti animi, tamque parui, quàm amare diuitias: nihil honestius magnificentiusque, quàm pecuniam contemnere, si non habeas: si habeas ad beneficentiam liberalitatemque conferre. M. Ex eodem nobilissimo scriptore mihi occurrit illud: Insignia virtutis multi sine virtute assequuntur. Quod pro certo in istis quoque scholasticis ornamentis valere debet: vt existimemus nimirum non omnes Magistros esse Magistros: siquidem non omnes qui habent citharam sunt citharœdi. S. Hi faciunt, vt inaugurationes istæ vilescant, & per summam insciciam ac temeritatem suam non mediocria in ciuitates detrimenta important. M. Probas mihi ista quæ dicis. Quot sunt autem ordines siue gradus istarum dignitatum? Præter Baccalaureos, Licentiatos (quos Promagistros, seu Mellodidascalos mallent quidam nominare) Magistros, & Doctores, mihi quidem nulli videntur. S. Quo pacto nulli? Esne tu Studiosus? M. Studiosus, vt si quisquam alius. S. Estne istuc honoris vocabulum an minùs? M. Si negem, tu me iure optimo de mentis potestate exisse dicas. S. Est ergo alius gradus, & quidem primus omnium, sine quo (in Academijs

præcipuè

præcipuè germanicis) nulli fas eſt illos, quos ſupra recenſebas, aſcendere. M. Da veniam, non cogitâram. Supereſt igitur, vt Baccalaureatum mediter, quandoquidem beaniſmo exutus, & abſolutus, in numerum Studioſorũ iam pridem cooptatus ſum. S. Meditare, licet: ſed caue ne tu quoque vnus de illis reperiare, qui hoc inſigne virtutis ſine virtute aſſequuntur. M. Cauebitur. Nunc velim, quod ſine magno labore tuo fiat, rationem iſtorum vocabulorum explices, ſi poteris, & rẽ breuiter, ac perſpicuè definias. S. Añitar ſanè, vt poſtulatis tuis faciam ſatis. Beani nomen vnde procuſum, & quare huc translatum ſit, neſcire me confiteor, nec me huius inſcientiæ pudet. Vſurpatur autem de ijs, qui quaſi profani adhuc, & Muſarum ſacris initiati nondum ſunt, de tironibus nouitijſque ſcholaſticis. M. Probè intelligo. Nunc de Baccalaureis age. S. Pædibus eo in ſententiã docti cuiuſdam viri, qui hanc vocem à militia deductam credit. Gallorum enim veteri lingua battalum prælium, & battalarios tirones milites, quippe caſtra ſequi, & militiæ exerceri cœpiſſent, ac ſemel manum cum hoſte conſeruiſſent, nominatos: hinc poſtea in Academia Pariſienſi per antiqua, vbi hæ promotiones videntur natæ, Battalarios appellari ſolitos, qui in ſtudijs ingennuarum artium quaſi tirocinium poſuiſſent, & publicè diſputando ſpecimen eruditionis ſuæ præbuiſſent, atque ita tanquam cum hoſte iam conflixiſſent. Quod ergo de bacca, & lauro alij philoſophantur, friuolum eſt ac nugatorium. Laurus, id eſt, coro-

na

na è lauri foliscontexta, debetur poetis tantũ (de doctis loquor: nam quis ignorat etiam Imperatorũ & militum triumphantiũ esse lauram?) præterea nullis: idque ob certas causſas, quarum hîc non est necessaria cõmemoratio. Ceterùm consuetudo, & ignorantia, vt alias innumeras, sic istam vocem deprauauit, ac pro Battalarijs, Baccallarios, deinde Baccalaureos in sermonem Latinũ induxit. M. Haud displicet opinio tua. Quis igitur erit Baccalaureus (retineamus vocem vsitatam, ne res nouas molliri videamur) quis inquam, erit inter literatos? S. Qui confecto liberalium scientiarum tirocinio, publicũ progressûs sui testimonium, hocque ipsum nomen in consessu, & frequentia Academica est consecutus. M. De Licentiatis sequitur, vt differas. S. A licentia deflexum est nomen, quòd illis liceat summam dignitatem petere, & consequi cùm voluerint. Aptiùs Magistri, seu Doctores designati appellarentur: quæ potest eorum haberi definitio, vt agamus pingui Minerua, & paucis. M. Magistri nomen aueo nôsse vnde exiterit. Quidam volunt à magis, & ter, quod nempe Magister emineat super alios eruditos ter. S. Apage cum notatione ista tam ridicula. Magistri Iurecons. sunt, penes quos præcipua rerum cum est. Hinc dicti magistratus. Festus magistros appellatos docet, quòd cæteris magis possunt: vel quod magis quàm cæteri diligentiã & sollicitudinem rebus quibus præsunt debent. Nec solũ in scientiis liberalibus dicuntur aliqui Magistri, id est, præceptores, & doctores

ctores: ſed etiã in aliis rebus permultis: nẽpe Magiſtri pagorũ, ſocietatũ, vicorum, collegiorum, conuiuiorũ, equitũ, qui pagis, ſocietatibus, vicis, collegijs, conuiuijs, equitibus præſunt, & præfecturæ illæ, magiſteria. Vnde magiſteria municipalia apud Sueto. niũ in Auguſto. Et in Catone, cùm de conuiuijs loquitur Cicero: Me verò magiſteria à maioribus inſtituta delectant. Et magiſtrare Feſto eſt moderari, regere, temperare. Itaque illud, ter, nihil video aliud habendũ, quàm adiectionẽ ſyllabicam, vt loquuntur Grammatici: ſicut fit in meditulliũ, quod ſignificat medium: inqua voce, tullium, nihil eſt: & pari ratione in alijs quibuſdam vocibus. Finiemus autẽ Magiſtrum: cui decurſis Philoſophiæ & artium ſeptem ſpatijs, ritè, ac ſolemni cærimonia hoc nomen eſt impertitũ. De Doctoribus, ſiue illi Iuris, ſiue Theologiæ, ſiue Medicinæ ſint, facile ex his quid ſentiendũ ſit, colligetur. Sed intra carceres reuocanda eſt aliquando oratio. Si quid, vel nunc deſideras, vel aliàs ſuper his rebus deſiderabis, a doctioribus, & dialecticis petes. M. Impleuiſti expectationẽ meam, eriſque in poſterum mihi, & propter facilitatem tuam carior, & propter doctrinam venerabilior.

ANNOTATIONES.

DE honoribus iſtis ſcholaſticis ſiue, vt more iam receptum eſt loqui, de promotionibus, multa cap. 7. libro Academiarum Midendorp. Rationem inſignium iſtorum accipiendorum, & honorem denique cum victo-

ribus

ribus apud Olympum coronatis comparat Iunius lib. 5. cap. 21. Axioma ſeu pronunciatum) *Quam Ariſtoteles propoſitionem, enuntiationem, Cicer. 1. Tuſcul more Stoicorum vocat, & interpretatur ibidem pronunciatum in 4. Academ. effatum. An tu dialecticis ne imbutus quidem es? Inprimis enim hoc traditur. Omne pronunciatum (ſic enim mihi in præſentia occurrit, vt appellarem, vtar poſt alio, ſi inuenero melius) id ergo eſt pronuntiatum, quod aut verum aut falſum eſſe dicitur. Ariſtoteli in poſterioribus analyticis axioma eſt aliud: nempe communis quædam ſententia, quæ non tantùm vera eſt, ſed etiam vera omnibus videtur. Eadem ſunt axiomata, quæ, & Ineptè autem faciunt, qui hanc vocem hoc ſignificatu dignitates interpretantur. Lege Muretum cap. 2. libr. 6.* Sibimet pulcherrima Merces) *Seneca de Clement. libr. 1. cap. 1. Rectè factorum verus fructus eſt feciſſe, nec vnum virtutum pretium dignum illis extra ipſas eſt.* De mentis poteſtate exiiſſe) *M. Tull. inſanos, furioſos iracundos exiſſe dicit è poteſtate: hoc loquendi genus ex eo natum ſuſpicor, quod qui furioſi erant, agnatorum, & gentilium poteſtati permittebantur, & domini rerum ſuarum eſſe vetabantur. Ita exierant è poteſtate ſua Rationem enim loquendi, quæ poſtea manauit latius hanc originem, hunc fontem habuiſſe auguror. Nam & filij, qui parentum poteſtati ſubiecti erant, tamen quibus in rebus ſuæ ſpontis, & arbitrij erant, ſuæ poteſtatis dicebantur eſſe. Cic. autem eleganter dicit: furioſos exiiſſe è poteſtate dici, quia non ſunt in poteſtate mentis,*

cui

cui regnum totius animi à natura tributum est. Turneb. l. 2. c. 11. Inscientiæ pudet) *Piget damni, pudet turpium, tædet eorum, quorum satietas nos cepit.*

PROGYMNASMA OCTOGESIMVM QVARTVM.

Depositio.

NARCISSVS, GVLIELMVS.

NARCISSVS. Kalendæ Kalendæ Apriles, nulla vnquam dies delebit memoriam vestri ex animo meo. Quàm libens huic diei oculos effoderem, tantum gemitus, tantum acerbitatis mihi obtulit. Certum est, notabitur à me atro calculo, G. Cuia vox mihi aures verberat? quem prope me exclamantẽ audio? Tùne eras Narcisse? N. Quid hic vult? G. Saluete: quid ais? N. Ambulo domũ. G. Consistamus hic aliquantisper. Quam ob caussam huic diei tam es iratus, eiusque in sempiternũ memorem te futurũ asseris? N. Quia perpessus sum hac luce horribilia. G. Ain'tandẽ? passus es horribilia? quid fuit? amabò: quanquam præciperè mihi suspicione rem ipsam videor. N. Num te clam est, quisnam libellus in propylæo Academiæ fuerit propositus? G. Edictum graue Bedelli significas, quo pro auctoritate Beanis imperabat ille, vti se ad duo-

duodecimam pomeridianam, quo loco mos eſt, ſiſterent, aduituri, paſſurique, quæcunque ius æquumque poſtulâſſet. N. Iſtanc ipſam promulgationem aio mihi dolores, & iniurias multas peperiſſe. G. Enuntiabo liberè quod ſentio: nihil præter cæteros tibi ſingulare, acerbumque contigiſſe arbitror. N. Prô Deum immortalem, ſi hoc modo accipiantur omnes, ſatius eſt, me iudice, mulionem aut bubulcũ, quàm ſtudioſum creari. Quin cum meis cõmilitonibus humaniùs agebatur. G. Haud credo. N. At ego credo, vt qui oculis aſpexerim, & ſenſerim. Me ſicut præſtantem feram delegerant, quam alijs propè dimiſſis perſequerentur canibus ſuis venatores. Erant autem canes illi, vt in Captiuis ait paraſitus, moloſſici, odioſicique, & multum incommodiſtici. G. O infelicitatem. N. Vt primùm ingredior, quidam me Archibeanum ſalutare, alii ſannis excipere, nonnulli medium digitum oſtendere, omnes denique me circumuolare, & vellicare, vt aues noctuam. Ibi tum cor meum in pectus emicare præ terrore, & animus impleri curis anxijs. Cogebar humi extenſus immotuſque, & ſupinus iacere, inſtar mortui. G. Quid te factum ibi? N. Inſtrumentis fabrilibus, ferra, ſecuri, dolabra, bipenni pulchrè, & ad amuſſim (nempe ad funem bene craſſum) ceu trabs aliqua ædificio conſtituendo accomodatus ſum. Liberaliſſimè pulſata crura, brachia, latera: quid multis moror? totum corpus. Quamobrem ſi me graciliorem intueris,

quàm

quàm heri, & nudius tertius nihil mirum: multum materiæ in ſarmentis de me refectis perdidi. G. In eadem officina ab hinc triennium miſerrima vidi, & eorum pars magna fui. N. Raſerunt boni tonſores barbam meam, cùm imberbis adhuc ſim penitus: lauerunt caput frigida, quam ego ipſe è culina, in cuprea, & ſordida trulla efferre compellebar. Equa poteruiſſimus vnus, cùm mihi ad latus iret, ſemper faciem meam ſua manu aſpergebat, & genu impacto me protrudebat. Poſthæc pectebar tam ſubtili pectine, vt raſtrum putarem. Recordabor Polyphemi, quem huiuſcemodi pectine vſum ſcribit Ouidius. De linteo, quo ſum exterſus, quid ego memorem? quandoquidem ex lixiuio, & pectine conijci poteſt eius leuor, & mollitudo. G. Quid vis fieri? patiendum fuit: nam qui ibi ſe reſiſtendo defendit, nihilo plus agit, quàm ſi aquam tundat in mortario. N. Etiam cubitales pueri me ſubſannabant, carpebantque manibus mentum meum ſine intermiſſione: quæ vocantur participia. G. An te iratum ſimulabas? an rogabas vt miſereſcerent tui? N. Egone vt ſimularem? non ſimulabam, verùm medullitus irascebar, & ex animo obſecrabam, ne putarent me pro cibo habere ſic verberari: mitiùs agerent, hominem eſſe me, non belluam. At illi nequiſſimi, quò id magis faciebã, eò me inſiſtebant probris vexare cupidius: dicta in me falſa, & ſcurrilia ingerebant, recentioribuſque participijs implebant. Quid credis? videbar agnus in gregem luporum deueniſſe. G. Quàm vellem affuiſſe huic comœdiæ. N. Non

erat

erat comœdia, erat eculeus, & taurus Phalaridis, Ah, vt dolent omnia: vsque adeò raptatus, protrusus, & contusus sum. Quin etiam (infandum) pro tantis injurijs, & ignominijs, tanquam bene meritis, nescio quantum argenti soluere necesse habui, gratias agere, & sacramentum conceptis verbis dicere, non me vltorem aliquando fore. Quod nisi dixissem, tenere me vix possem, quin aliquibus in me exagitãdo diligẽtioribus, mutuam pro beneficijs gratam referrem. Nunquam aliquid animo meo neque est, neque fuit ægrius. G. Quidquid perpetratum est, non maleuolentia, & odio, sed leuitate, & risus commouendi caussa perpetratum est. Ignosce: & puta alios æqualia vel passos hactenus, vel possuros in posterum. N. Rem perdifficilem suades. Audi insuper fallaciam admirabilem. Apponebant atramentarium torno factum, cum calamis, & charta: iubebant aliquid literarum facere. Ego vasculum aperire cùm vellem, non potetam: epistomium quippe non erat inditum, quod amoueretur: sed erat totum opus solidum, & vt dicebam, tornatile. Hîc prosiliens quidam, digitosque meos bacillo contundens: prô Superi, inquit, beanus iste necdum atramentarium aperire didicit. Omnes cachinnum tollere. Vt libenter homini caput commitigâssem fuste aliquo, aut saltem os pugno percurrissem: valde profectò mihi manus pruriebant. G. Modestissimè tractatus hîc fuisti: ha ha ha. Non mercam mihi vel talentum, vt in te hodie non inciderim. Restatne aliud quidpiam huius uotæ? N.

Restat, & superiore vel intolerabilius. G. Expone: sis, do tibi operam. N. Furcifer quidam, me imprudente, iniecit in saccum meum, quem vesti interius assutum, & ad femora dependentem gesto, epistolion velutè matre missum, quod coram omnibus extractum recitauit. Deus bone, quàm effuso, & immodesto cum risu tam suo quam aliorum quotquot aderant? G Quid eo continebatur. N. Mater lamentabatur absentiam meam, & muliebriter, id est, ineptissimè blandiebatur, commemorans quantis, mecum doloribus peperisset, quàm studiosè mammam dedisset, quàm crebrò osculata esset pulcherrimum infantem, quanta me denique cura eduxisset, & quàm ardenter me ab incunte pueritia, velut corculum suum, dilexisset, qui ipsi fuissem ocellus aureus, hœdillus, agnellus, passerculus & dulci melle dulcior. Tum adijciebat, se somnum capere non posse, & vim lachrymarum profundere in dies singulos propter cruciamenta, quibus me inaudisset oportere afflictari in depositione ista. Hæc omnia irrisores illi excogitauerant, & scripserant. Toto tempore nihil fuit ipsis iucundius Vt risu pæne corruebant? vt mihi epistolam obtrudebant? vt pugnos impingebant? vt magis magisque participijs me cumulabant? Quid queris? propemodum totus effectus sum vnum quoddam participium. Certè plus satis illusum est mihi. Mori me malim, quàm vt hæc patiar denuò. Laruæ, insaniæ, & intemperiæ miseros in me stimulabant. Si scissem hæc futura, abijssem vbi sunt Academiæ, in quibus nihil istorum fieri perhibent. G. Do sanè,

multis

multis in Academijs non fiunt hæc: tamen cur introducta sint, & iam inueterauerint, potest afferri ratio verisimilis. Non inficias ierim porrò, quædam omitti, alia modestius committi posse. N. Si aliorum initiationi interfuero, malo meo doctus sum, quo me pacto erga vos vicissim geram. Vale G. Et tu bene vale Narcisse: atque audin'. N. Quid est? G. Quæ exprompsisti apud me, sile apud alias. N. Memorem mones.

ANNOTATIONES,

AD ingenium cuiusque, naturam, voluntatem explorandum, ad fastum reprimendum, ingenerandamque modestiam hic mos deponendi excogitatus primùm videtur, quod etiam eius cærimoniæ quædam ritusque communes omnium Academiarum (in quibus scilicet tenetur) satis indicant si eos intelligas. Initium forsitan cœperit ab Athenensis Gymnasij consuetudine, vbi nouitij captiosis interrogationibus vexari, irrideri, miroque tumultu, ac strepitu in balneum per forum deduci solebant. Qua de re multa D. Gregorius Nazianzenus in laudatione D. Basilij Magni, quem cùm Byzantio veniret Athenas, propter opinionem probitatis, & doctrinæ, quam haberet iam tum apud omnes, hac lege solutum fuisse affirmat. Lege cap. 10. libr. 1. Academiarum Midendorpij. In re igitur ludicra mihi ludendum fuit; ex præcepto Isocrat. Nec in ridiculis seriò, neque

in ſeriis ridiculè agendum. Erat eculeus) *Eculeus, ſeu equuleus ſtipes erat, cui velut equo imponebantur, at variè torquebantur, cruciabantur, & diſtendebantur: id è Prudentio apparet. Cùm enim in D. Romani martyrio ſcripſiſſet,*

iuſſerat
Euiſcerandum corpus eculo minus
Pendere, & vncis vinculiſque creſcere.

ſubijcit: iubet amoueri noxialem ſtipitem. Turneb. libr. 4. cap. 3. vbi & vngulæ, cataſta, laminæ quid fuerint declarat. Aliud tamen genus tormenti fuiſſe equuleum tradit Brod. lib. 1. c. 9. Non mercam mihi vel talẽtum) *Nec talentum quidem, nedum minus aliquod pretium, ſeu mercedem mihi velim perſolui, vt hodie in te non inciderim. Quod tibi occurri hodie, & abs te iſta narratione tam recreatus ſum, maius eſt mihi omni pretio.* Quam crebrò oſculata) *De oſculandi generibus vide Donat. in Eunuch. & Torrent. in Aug. Sueton. cap. 49. Iam vt illa, amatio, infinitio, tactio, debitio, & ſimilia; ſic baſiatio, oſculatio, ſuauiatio leguntur.* Ocellus aureus) *Ocellos & oculos vocare conſueuerunt auctores optimi eas res, quæ tantum eiuſdem generis rebus, quantum in corpore humano cæteris partibus oculi antecellunt. Sic. Catull. villulam ſuam peninſularum ocellum ſic Cic. ad Attic. Cur ocellus Italiæ villulas meas non video? & in 3. de nat. Deor. Corinthum, & Chartaginem oculos oræ maritimę vocat. Victor. libr. 9. cap. 9.*

PRO-

PROGYMNASMA OCTOGESIMVM QVINTVM.

Actio Latinitatis.

LATINITAS accusatrix, MIXOBARBARVS reus, M. T. CICERO disceptator, siue Quæsitor.

LATINITAS. Etsi res noua, atque ante hoc tempus nefando quidem audita videtur, filiam ad parentis tribunal citato reo actionem intendere: quia tamen in caussa Romani sermonis tot sæculorum memoria apud vniuersas gentes summam decernendi potestatem tibi concedere, tuum iudicium exquirere, & amplecti tanquam cælestia respõsa omnes consueuerunt, visum est faciendum, carissime pater, vt ego in hac calamitosa afflictaque fortuna mea te quoque iudicem mihi deligerem, cuius integritate, prudentia, æquitate istius contumelijs atque iniurijs, quibus me onerare in dies singulos non desistit, finem impositum, veritatemque ab eodem nimium diu debilitatam, & exagitatam, vindicatum iri magna spes me tenet. M. Contra aduersariam gratiosissimam, & facundissimam litem mihi perorandam scio. Atque vt hoc scio, sic illud minimè nescio, in hac summa esse, quæ in me ne mediocria quidem inueniuntur. Verunta-

men te. M. Tulli ſolitudini atque inopiæ meæ auxi. lium laturum, vti virum iuſtum condecet, qualis tu ſemper habitus es, & haberi voluiſti, tuamque virtutem, & grauitatem ſolatio mihi futuram confido. T. Quamquam nihil dedit natura dulcius, quam ſuos cuique liberos, mihique mei, tum propter indulgentiam meam, tum propter excellens ipſorum ingenium ſunt vita mea cariores, nihilominus fidei, & iuſtitiæ, quas ſæpe in alijs iudicibus laudaui, mihi anteponam. Habeo in conſilio legem, fidem, religionem, æquitatem; libidinem, inuidiam, metum, cupiditates omnes amouebo: maximi æſtimabo conſcientiam mentis meæ, quam à Dijs immortalibus accepi, quæ à me diuelli non poteſt. Quòd ſi tua fuerit ſecundùm veritatem, & æqua defenſio, litem ſecundùm te dabo, te abſoluam, hæc cauſſa cadet, hanc condemnabo: ſin minus, tu cades, neque ſine tuo magno malo. An aliquid deſideras præterea? M. Quî poſſim? T. Quid controuerſiæ inter vos extitit? L. Mixobarbarus, pater, congreſſionibus hominum quâ iure quâ iniurira me prohibet, & à collocutionibus excludit, ac repellit, tantumque domi in muſæo, libris circumfuſam, vt aliquam ſellulariam mulierem manſitare vult, & tum demum diſertam atque elegantem, & accuratam eſſe, cùm ipſe mihi calamum in manum ad epiſtolam, orationem, ſeu quidpiam aliud conſcribendum dedit. T. Vt nihil obſcuritatis relinquatur, volo dilucidiùs, & vberiùs rem explanari. L. Licet. Hoc dico. Semidoctus iſte

negat

negat, & pernegat, in conuentu, ſeu in mutuis ſermonibus cogitatè, purè, ac bene latinè loquendum eſſe, idque cum gregalibus ſuis vituperabile ducit: barbarè, & inquinatè loquendi licentiam; & ipſe ſibi audaciſſimè vendicauit, & alijs etiam proiectiſſimè largitus eſt. En quantos ſibi ſpiritus, quantam arrogantiam ſumpſit? Quod ſi hodie terſiùs, limatiùs, curaque adhibita apud te diſſeruerit, callidi tati eius aſſignato: nouit enim fraudulentus iſte religioſiſſimas, & maximè teretes, ac declinatas aures tuas orationibus ſordidis, fluctuantibus, aſperis, ac ſal broſis vehementer inimicas, & infenſas. Si quid componat aliquis, non vetat, quin ego conſiliaria, magiſtra, & emendatrix accerſar, totamque ſcriptionem pro arbitrio moderer, & vt Lydius lapis explorem. T. Tetrum facinus de te prædicat puella. Ehodum bone vir, quid ais? expedi te hoc crimine. M. Negare nolo me iſtuc facere, quod autumauit. Aſt ego huiç inſtituto caput, dux, & auctor non ſum: in aliorum veſtigijs pedem pono. T. Qui ſunt illi? M. Docti viri. T. Neceſſarium fore exiſtimo, vt momenta rationum tuarum antè in medium proferantur, quàm vlteriùs progrediatur: Latinitas. Id ſi tu ipſe per te agere vis, age: ſin autem, ipſa proferet, teque refutare inſiſtet. M. Nemo me magis quàm egomet intelligo, & ſibi quiſque eſt fideliſſimus. Non abutar autem patientia tua. M. Tulli: dicam breuiter. T. Cenſeo. M Vnum hoc te rogo, vt me benignè amicèque audias, & efficias, vt neque amor, quo filiam tuam, vtpotè ſanguinem, &

genus tuum, prosequeris, mihi nocuisse, neque eius-dem eloquentia (cuius vt Gracchi Corneliam matrem, sic ipsa te patrem suũ auctorem, atque magistrum habet) me dicentem impediuisse videatur: quorum hoc vereor sanè, illud pertimesco. T. Depone timorem, & loquere quam liberrimè. Boni iudicis est semper verum in caussis sequi: id me, non aliud facturum hodie certus esto. M. Animaduerti ab eruditis quibusdam castigari eos, qui, cùm libenter latinum sermonem congredientes vsurpent, eundem nitidum, politum, floridum ac venustum adhibere pro delicijs habent: quoniam ferè contingit, vt qui accurationem, & diligentiam ad sermonem colloquiumque conferendam putant, minùs literatè scribant: siquidem necesse est, dum illarum rerum, quæ ad splendidè loquendum valent, iucunditate rapiuntur, in altero imperfectiores maneant. Quis enim res duas pari sedulitate, similique studio tractauerit? Proinde, & illi affirmant, & ego assentior, neminem adhuc se eruditè scribentem cognouisse, cui promptum fuerit perbene latinè, ornateque loqui. Haud inficiamur laudi dandum elegantius loqui, & quasi quasdam orationis ostentare diuitias, at dum nos huic rei totos impẽdimus, præclarissimas artes, quas cõsectari oportebat negligimus. Quòd si ex bene loquendo oriretur bene scribendi facultas, permittenda sermonis diligentia atque solicitudo videretur: hoc autem non fit: de aliis enim rebus loquimur, de aliis scribimus. Loquimur de familiaribus, do-

domesticis, nouis, quotidie nascentibus: scribimus de locis communibus, de Deo, de homine, de virtute, de vitio, de Republica, de pace, de bello, aliisque huiuscemodi, vbi de nugis antea quantumuis commodè, apparateque locutum esse, quas tandem opportunitates habebit? Addere possum exempla Manutiorum, Sigoniorum, Budæorum, qui, cùm omnis latinitatis essent scientissimi, rarò tamen, & perpaucis, & coacti latina lingua locuti perhibentur: malebat enim iste Gallicè, illi Italicè cogitationes suas efferre. Qui de scriptionis laude non cogitant, illis omni ope conatuque enitendum censemus, vt quàm politissimè res omnes eloquantur. Hæc vt breuissimè, & apertissimè potui ad institutum meum ab istius calumnia tuendum, ita disserui. T. Vnam aurem huic dedi, filia, alteram tibi seruaui. Hic rationem facti sui reddidit pro viribus: tuum est dicta refellere & coarguere: meum iustam pronuntiare sententiam. L. Nisi teipsum ignoras pater, nisi à temetipso longissimè discessisti, non potes huius vllo modo probare ineptias. M. Obuium est maledicere: nisi temperas, reponam tibi par. L. Obmutescès: infans enim es, nisi cùm scribis. M. Fuerimne infans in hac defensione mea, parens tuus iudicabit: & vt sim indisertus, ira faciet disertissimum. T. Tollantur iurgia, certetur argumentis: dic causam tuam filia. L. Rudem, omnisque animaduersionis expertem orationem in congressionibus adhibendum statuit Mixobarbarus: ego verò exquisitam atque diligentem. Ille idcirco hanc tuetur sententiam, quòd ita meliùs,

liùs, & politiùs ſcribitur. Ridete quidquid eſt cachinnorum: rideret ſi viueret, & falſitatem opinionis huius audiret etiam ille, quem ſemel tantùm in vita riſiſſe ſcriſit Lucilius. An illud huic erit impedimento? immò adiumento præcipuo. Quemadmodum enim ad prælium capeſſendum paratiores ſumus & arma tractamus longè ſcientius, ſi in vmbratilibus pugnis nos priùs exercuerimus; ſic prorſus à conſuetudine, & exercitatione præclaræ locutionis ad ſcripturæ concinnitatem, & lautitiam inſtructiores accedimus. Fuerũt item, & ſunt etiamnum, qui cùm in vtroque excellant, poſſintque cum optimè loqui, tum belliſſimè ſcribere, ex illo ad hoc, & viciſſim ex hoc ad illud ſe profectiſſe teſtificantur. Iam verò quid vnus, & alter de numero literarum aliquando egerit, id, quaſi ab aliquo Deo factum ſit, tantum habere admirationis, tantum valere ad exemplum minimè debet: potiùs quid ab vniuerſis latinæ linguæ candidatis fieri poſſit, ac deceat conſiderandum eſt. Quò ſi meditatus, nec indiligens ſermo nihil ad feſtiuè ſcribendum prodeſt, quæro, ſitne profuturus inquinatus, omni cura vacuus, inſulſus, & incomptus: & an ideò quiſpiam in ſcriptione niteſcat, quia ſit in quotidiana locutione barbatus, ac lutulentus? multò opinor minùs. Attende paulìſper, mi pater, inconſideratiſſimam vocem cuiuſdam de iſtorum colluuie: *Nulla præelectio mihi tanti eſt*, inquit, *vt cogitationis illi aliquid velim tribuere, id namque me à ſcopo meo auerteret. Ea ſolùm profero, quæ primùm occurrunt, quæ exer-*

exercitatio longa mihi comparauit. Nonne hoc est disciplinarum professores iubere illotis manibus suggestum conscendere? Pergit. *Et si loquendum esset cum viris summis, etiam in cœtu maximo, ne verbum quidem vnum præmeditarer: tam libens inepte, quàm aptè sententiam exprimerem.* Satis insipienter hæc: extrema patum animo valentem, ac delirum videntur arguere. *Quòd si res maiorem curam postularet, talem rem, talem cœtum, veluti pestem fugarem, ac stili amorem continerem in pectore.* Quis se huic erudiendum tradat, nisi qui æquè desipiat, num hîc è squilla rosam, & non potiùs è malo cornuo malum ouum exspectabimus? Cæterùm illud nequaquam negabo, prompta & expedita bene loquẽdi facultate haud multos præstare: neque vlla aut ingenij bonitate, aut memoriæ excellentia, aut studiorum contentione, aut vsu fieri posse, vt tam docta, venusta, limataq; sit extemporalis oratio, quàm quieta, negotijs carens, multaque cum commendatione scriptura. Pleniora, maturiora, vberiora, elaboratiora sunt, quæ chartis mandamus, quàm quæ profamur. Cogitatio enim quodammodo alit, formal, excolit, auget stylum, quem quidem tu, amantissime pater, latinitatis supremus architectus non semel commendâsti. Quamobrem si cui vtraque facultas contigit: tametsi non æqualiter, gaudeat in sinu. Et ille sibi nihilominus plaudet, qui cùm loqui perbene, ac scitè non possit, scribendi commoditate præstat, communeque multorum malum singulari paucorum bono compensat. Quod asserebas

acci-

accidere, vt qui accuratè loquerentur, parum eruditè scriberent, causſam, ego cur ita sentias nullam video: vt neque eorum, quæ deinceps in tua oratione sequuntur. Non enim necesse est, vt si in hoc sis industrius, in altero segnis euadas. Et quisnam, quæso, cùm libenter, & cum voluptate loquatur purè ac venustè, scribendo velit amplecti barbariem, scabriciem atque sordes? aut quis ingenium nactus cùm sit ad illud, in hoc ingenio deficietur? Neque sunt istæ duæ res diuersæ, latinè loqui ac scribere, sed vna nisi quòd in scriptione plus operæ curæque consumitur, quæ etiam est sermone perfectior: quam si bene loqui impedit, quod tu inconsultè fabularis, ergo aut malè loqui adiuuabit, quo nihil stultius: aut certè loqui ad scribendum non conducet, quod etiam est ridiculum. Præterea artes laudandæ non negliguntur: quin ob ipso, dum perfectè loquendi, scribendique affectatur gloria, quæ sine multis rebus, & artibus non comparatur, præclarè discuntur: ijdemque doctissimi, qui latinissimi semper adhuc inuenti sunt. Quod addebas, non ijsdem de rebus nos loqui & scribere: vt ita sit, quanquam ita non est omnino, saltem nullum scriptioni impedimentum sermo obijciet. Deinde interrogabo istos: tu inprimis, mi pater, Virgilius, Terentius, Plautus, an ijsdem de rebus loquamini de quibus nos scribimus. Minimè inquiunt. Et tamen à vobis disertissimè atque politissimè nos loqui, ac scribere discimus. Manutium & alios non idcirco tacuisse arbitror, ne fierent in scribendo inopes, aridi, exsangues: sed quia suis in ciuitatibus

bus vſum latinè loquendi nullum videbant: & cùm meram, ac puram putam latinitatem expromere vellent, timebant, ne apud ſemilatinos in arrogantiæ ſuſpicionem caderent: aut fortè vſu latinè loquẽdi carebant, nec magis inductione animi, quam neceſſitate faciebant, quod feciſſe prædicãtur. Quod ſi ad ſcriptionem quidquam prodeſt obmuteſcere, & elinguem fieri: tu pater, Quintilianus, alíſque dicendi doctores hoc in præceptis non omiſiſſetis, nullum autem verbum aliquando inueni. Hæc sũt, quæ aduerſus hoc impurum, & illotum ſodalitium dicẽda habui. Nũc noli, pater, comprehẽdinare: da huic triſtem, mihi ſalutarem literam. T. Inuitus facio, vt quẽquam damnem; ac veritas me cogit pro Latinitate iudiciũ dare. Erras Mixobarbare. Quòd ſi in hoc tã pernicioſo errore perſeuerare, eum rationibus defẽdere, ſectam tuam inter ſtudioſos literarum propagare perrexeris, & me grauem aduerſarium atque inimicum perpetuum es habiturus, & aut vinculis, & carceri mandaberis quo ad viues: aut ad Scythas exulatũ proficiſcẽre. L. Dignum factis exitium: iam ſatis eſt mihi, fiat quęſo. M. Res mihi egere deliberatione videtur: poſt triduum renuntiabo quid decreuerim. T. Concedamus illi triduum. L. Concedamus. Quid me aſpectas ſtolide? quid nunc vis tibi?

ANNOTATIONES.

NEfando quidem audita) *In perpoſſione poſitum gerundium. Plaut. Amphit. Quæ neq; fieri poſſũt, neque*

neque fando vnquam accepit quisquam. Cicer. pro Quinctio. Non denique vlla vnquam intercessit postulatio, mitto æqua: verùm ante hoc tempus ne fando quidem audita. Et 1. de nat. Deor. Ne fando quidem auditum est, crocodilum aut ibim, aut felem violatam ab Ægyptio. Virg. 2. Æneid. Fando aliquid si forte tuas peruenit ad aures. Talia sunt apud eundem, cantando, videndo eclog. 8. Frigidus in pratis cantãdo rumpitur anguis. & Georg. 3. Carpit enim vires paulatim vritq; videndo Fœmina. Filiam ad parentis tribunal) *Enumerantur fœminæ. 3. quæ caussas egerunt, à Valerio lib. 8. cap. 3. In ijs Hortensia, Q. Hortensij filia de qua etiam Quint. l. 1. cap. 1. eius orationem apud Triumuiros habitam legi non tantum in sexus honorem* Quanquam nihil dedit natura) *Orat. post red. ad Quirites. Ad Att. epist. 2. lib. 7. Filiola tua te delectari lætor. & probari tibi esse. Et enim si hæc non est, nulla potest homini esse ad hominem naturæ adiunctio: qua sublata, vitæ societas tollitur.* Sine tuo magno malo) *Veteres cùm minarentur, aut significarent, quod quis diceret, aut faceret impunè non habiturum, malo id eius futurum aiebant. & ferè hac formulæ malo tuo. Vide Iani Guilelmi Quæst in Asin. Plauti.* Vt Gracchi, Corneliam matrem) *Cornelia Scipionis Africani maioris filia matrimonium tenuit Tib: Sempronij Gracchi, cui genuit liberos, duodecim, eosque tanti fecit, vt illorum caussa Ptolemæi Regis nuptias repudiaret. Cic. in Brut. Fuit Gracchus diligentia Corneliæ matris à puero doctus. In eodem lib. infrà. Legimus epistolas Corneliæ matris Gracchorum. Apparet*

filios

filios non tam in gremio educatos, quàm in sermone matris. Quintil. l. 1. cap. 1. Gracchorum eloquentiæ multum contulisse accepimus Corneliam matrem, cuius doctissimus sermo in posteros quoque est epistolis traditus. Et Lælij filia reddidisse in loquendo paternam eloquentiam dicitur. Eurydice Illyria vt filios docere posset, prouecta iam ætate, disciplinis animum studiumque applicuit. Plutarch. de libr. educand. in extremo. Aristippi quoque Socratici filia, Aristippum filium optimis artibus ac disciplinis & Philosophia instituit, vt eum se, & auo dignum efficeret. Themist orat. 1. Vnam aurem hu c dedi) *Traditum est memoriæ, Alexandrum Magnum cùm fortè accusatorem audiret, manu admota alteram aurem occlusisse. Interrogatum cur id faceret, respondisse: Quoniam hanc seruare me defensori oportet. Vtraque pars igitur in controuersijs & litibus audienda quātumcunq; manifestū, & euidens appareat, quod altera dicit. Seneca*

Qui statuit aliquid parte inaudita altera,
Æquum licet statuerit, haud æquus fuit.

Comperendinare) *Quid sit comperendinatio, & quid ab ampliatione distet, Turneb. l. 1. cap. 3.*

PROGYMNASMA OCTOGESIMVM SEXTVM.

Litera Pythagoræ, seu biuium Herculis.

SOPHIA,

SOPHIA, PALATINA, ADOLESCENS *fluctuans.*

SOPHIA. Iam dudum te, quisquis es, & vnde cunque tandem veneris, care iuuenis (certè autem ex hominum vulgo, & alicuius baiuli, aut operarij filius nõ es) in hoc secessu, sub ista quercu ab binium sedentem iuuuita, vultum mœstitia suffusum, & aliquam animi ægritudinem, ancipitisne cogitationis distractione, aut tedium, ac satietatem cuiuspiam negotij declarantem obseruaui. Vidi quemadmodũ modò vngues roderes, modò caput scaberes, modò brachia dissipares, modò librum abijceres: quocirca tui cõueniendi, cõsolandi, & instituendi voluntas me subijt. Ibo aduersum, inquam, & electabo quidquid est molestiæ. Quod est hoc intestinum malum, quod quod te cruciat? ne clausum tene in pectore. P. Et ego, lectissime ornatissimeque adolescẽs, viam ad te flexi, vt allocutione mea prodessem tibi: quare idem te interrogo. At inprimis nôsse te interest quæ simus. A. Deas quispiam vos ambas suspicari posset: adeò augustus est vtriusque habitus, & plus quam humana species, ac pulchritudo, vt omnibus vnæ omnes mũditias, & elegantias surripuisse videamini: vox verò ipsa diuinum quiddam, ac cæleste sonat. O quænam tãdem? vnde? quò gressus dirigitis? S. Tibi generis mei claritatem vno verbo pandam. Pater mihi est Deus, matre careo, quam nũquam habui: sapientiam Latini, Græci vocitant. A. Papæ, coniecturam ex re ipsa capio. Tu illa es, quam patriam, & è capite cæli

colum

colûm regis ortam poetæ canunt. S. Nequaquam nihil mihi cum commentitijs antiquorum numinibus. Mineruam neſcio. Iouem non adoro. Ab vno illo, ſoloque rerum effectore, ac principe Deo me procreatam, & cum genere humane, quod ipſe admodum vehementerque diligit, communicatam, omni aſſeueratione tibi affirmo. Ille eſt omnis ſapientiæ fons, & origo. P. Mihi Palatina nomen eſt: ſum præſes ac domina eorum, qui vitam colunt aulicam potẽtiſſimiſque Imperatoribus, ac Monarchis, opulentiſſimis regibus, nobiliſſimis dynaſtis ad nutum inſeruiunt. Ecquid te capit ſpecies mea? A. Quo magis aſpicio, hoc magis vtraque placetis: ſed egomet mihi ſummoperè diſpliceo, meiq; me valde pœnitet. S. Quamobrem? A. Quia confuſus, atq; incertus mentis ſtatuere non poſſum, quid poſthac incipiendum ſit: procederene debeam in colendis literarum ſtudijs, an ad aliquod plebeium artificium appellere animum. P. Quid iſtuc verbi ex ore tuo profluxit? tam eximia facie, tam egregio corpore adoleſcẽtem cogitare opificium? Non diſcedam hinc, niſi te mecum abduxero, feceroque vnum è domeſticis potentiſſimi alicuius Regis, eumque, vel à cubiculis, vel à poculis, vel ab epiſtolis. S. Vel à ſtabulis, vel à tergendis calceis, vel à canibus. P. Oh, quid tu? S. Nonne hi quoque ſunt aulici? Sed tu mihi iſtum bolum hodie è faucibus, vt ſpero non eripies. Frangam ſententiam tuam, frangam impetus. O. adoleſcens optimè, tunc faſtidio teneris literarum? A. Maximo. P. Nec primum hunc eſſe ſcito, nec poſtre-

ſtremũ fore, niſi ſpreto, ac deſerto ignauiſſimo clientum tuorum otio in gremium ſe meum recipiat: S. Non me latet, in aulis excellentia euanuiſſe, & quaſi in nihilum occidiſſe ingenia, quæ à me rebus ampliſſimis atque honorificentiſſimis ornat potuiſſent, quibuſque ciuitatum ſalus, & incolumitas niti debuiſſet. Quid verò creauit tibi iſtuc tam delicatum faſtidium? A. Quòd neque vllam neceſſitatem, neque tam admiranda commoda, neque tam incredibiles ſuauitates ineſſe in his occupationibus atque laboribus animaduerto: quin contra moleſtias innumerabiles, & incommoda nec pauca, nec mediocria. P. Facetè, lepidè, lautè, nihil ſuprà. Si quid verum eſt, hoc eſt. S. Deprehendo manifeſtius, te non ita longè prouectum à primo littore, nec delatum adhuc felicibus Euris in ipſum eruditionis vaſtiſſimum altiſſimumque pelagus: nunquam tu has coram me voces emiſiſſes. Sic autem iudico, magis bonam voluntatem ac diligentiam, quàm bonum ingenium hactenus tibi defuiſſe, A. In tua penetralia nondum me penetrâſſe confiteor: quòd ſi tamen aures patefacere mihi parumper volueris, non planè fatuum cognoſces, nec ſine iuſta cauſſa rem in deliberationem adducere, & curas animum meum haud immeritò diuerſè trahere, pergamne hoc vitæ genus agitare: an vel artem aliquam ſedẽtariam addiſcam, vel in militiam proficiſcar: vel etiam aulicas elegantias amplectar, quo me iſthæc aduerſaria tua pellicere videtur. P. Pelliciam profectò, teque aduerſus iſtam diſſe-

differentem enixè adiuuabo. S. Aquila non captat muſcas, & teſtudo non ſentit culices. Dicite quæ ſert animus. A. Cùm neceſſarium id definiatur, ſine quo res aliqua finem, & propoſitum ſuum aut nullo modò, aut non ſatis commodè aſſequatur, neutrum neceſſitatis genus in literas cadit. Finis quippe hominis eſt felicitas, quam ſi quis in artibus iſtis, quas honeſtas, ingenuas, liberales appellitant, quærendam putat, verendum eſt magnoperè, ne pro theſauro carbones effodiat. De ipſa autem felicitate opiniones trecentæ inter doctos: & adhuc ſub iudice lis eſt. P. Iſtuc verò bene. S. Multò faciliùs, & commodiùs auxilio doctrinæ ad beatitudinem peruenitur. P. Erit ergo quiſque hoc ſanior, formoſior, copioſior, quò doctior: ſine iſtis enim non eſt conſummata felicitas: tametſi eam in virtute potiſſimùm Peripatetici tui conſtitutam eſſe philoſophantur. S. Non ego philoſophicam potiùs, quàm Chriſtianam beatitatem intelligi volo: quàm is faciliùs conſequitur, qui Deum ardentiùs amat: amabit ardentiùs qui clariùs cognoſcet: cognitio ſiquidem amorem parit: nemo autem cognoſcere poteſt Deum, niſi qui res ab eo cõditas intelligentia percepit. Inuiſibilia enim Dei per ea quæ facta ſunt intellecta cõſpiciuntur: ſempiterna quoque eius virtus, & diuinitas. Et quamuis nõ ita ſentirem, tua tamen argumẽtatio nihil efficeret, non enim quoniam aliquid ad aliud conſequendum vim, & momentum affert, idcirco illud dat, tantoque amplius dat, quantò plus ad acquirendum prodeſt. Sine vehiculo poteſt quis

pedibus ſuis in locum remotum peruenire: faciliùs autem atque celeriùs vehiculo: nõn ideo totum eſt ſitum in vehiculo: commoditas tantùm illius eſt, quæ nulla erit, niſi aſcendis, niſi equos adiungis, niſi eos flagello increpas, vt procedant alacriter. A. Ve. runtamen, vt à genere ſummo deſcendamus, poſſum dicere quare neceſſaria fuerit calcearia, quare neceſſaria ſutrina, fabrica ferraria, architectonica, textoria, & ſimiles: quid opus ſit Grammatica, Muſica, Geometrica, cæteriſque, non video. P. Nec ego. S. Nec ego viderem ſanè, ſi veſtros haberem oculos: & vos perſpicuè videretis, ſi meos haberetis. P. Cæci ergo tibi videmur? S. Cæci: vt ille qui Platoni dicebat, videre ſe cyathum, videre menſam; at cyathitatem, & menſeitatem non videre. P. Niſi tu fortaſſe dicas, diſciplinas iſtas liberales, vt vocas, animo eſſe neceſſarias, quem ornent atque perficiant. S. Dico. P. Hinc eſt quod docti iſti hominem illiteratum nihil niſi forma à beſtijs, & tanquam equum indomitum à domito differre clamãt. S. Haud falsò. Omnes ergo qui literas neſciunt, beſtiæ: vos ſoli homines. Eſtote Dij ſi vultis. S. Nõ ſoli homines ſed excellentiores homines, ſeu magis homines. Eſt enim hominum propria veri inquiſitio, & mentis agitatio, quę in rudibus permodica eſt in doctis multa, & aſſidua. Proinde perſapienter Ariſtippus: ſatius eſſe fieri mendicum quàm indoctum: quod ille tantùm eget pecunia, hic humanitate. Cui deeſt pecunia, eſt ille quidem homo: at homo non eſt (hoc eſt, hominis nomine dignus nõ eſt) cui deeſt eruditio.

ditio. Cur igitur qui pecunia caret à viatoribus petit : qui eget ſapientia , neminem eius adipiſcendæ cauſſa ſollicitat? P. Qui eſt animal rationis, & conſilij compos, is mihi homo perfectus videtur. Omnes tales ſunt. S. Stultine etiam perfecti? Si dixeris: tum iudicio tuo inter ſtultum, & ſapientem nihil intererit. Hoccine erit purpuram iuxtà purpuram dijudicare? Si negaueris, quænam cui? an quia rationis cõpos non eſt? imò eſt : an quia ratione parum vtitur? ita, dices. Perfectio igitur hominis à perfectiore vſu rationis eſt, qua perfectiſſimè vtuntur, qui ſunt literarum doctrinis quàm maximè imbuti. An non perfectiſſimi homines qui ſapientiſſimi? P. Eſto. S. Nonne eruditiſſimi ſunt ſapientiſſimi? P. Priùs vt confitear me cogis iſtis punctis interrogationis tuæ, qua vt aſſentiar. Accipe reliqua velut vno cumulo. Aut priuatis, aut publicis rebus ſunt neceſſariæ literæ, Si priuatis: paterfamilias vxorem, liberos, ſeruos malè gubernabit, niſi linguam Græcam, & Latinam nouerit : nihil vendi, nihil emi, nihil negotij inter vicinos conferri ſine Rhetorica, Dialectica, Aſtronomia poterit. Quod ad publica attinet, ſæpe illud Platonis audiui. Tum demum beatas fore Reſpublicas cùm aut Philoſophi eas regere incipient, aut qui regunt, philoſophantur. Quare igitur ipſe, vt Athenarum gubernacula ſuſciperet, ſe adduci non eſt paſſus? quare ſcripſit, Philoſophos non accerſiuros ad Remp. niſi coactos? Populi mores ferre non poſſunt, quietum nimis amant. Non ergo commodo eſt Philoſophia ciuitatibus, ſi Philoſophi ſe à ſtudio-

ſtudiorum contemplatione ad negotiorum tractationem auocari nolunt. Quamdiu literæ à Romanis repudiatę fuerunt, virtus & diſciplina militaris apud eos in honore fuit: cum primùm otium veſtrum inertiſſimum illud clariſſimum imperij domicilium, illam arcem omnium gentium occupauit, neque tam boni, neque tam fortes, & generoſi poſtea ciues extiterunt. Quæ doctrina fuit Romuli? quæ Numæ Pompilij? quæ Tarquinij Priſci? Quæ Seruij Tullij? quæ multorum Imperatorum, in quibus etiam Iuſtinianus, qui tamen ſapienter, moderatè, & clementer imperauerunt? Si neceſſariæ ſunt artes, omnes ne, an al quæ? De Grammatica vanitatis ſit affirmare. Mathematicæ otioſam habent delectationem, & obſcuritatibus refertæ ſunt. Dialecticorum ſermones ipſimet Philoſophi araneārum telis ſimiles confitentur: vtpote ſubtiles quidem, ſed inutiles. Rhetorica non minimam partem incommodorum vrbibus, & prouincijs ſæpe importauit, eſtque inſtrumentum ſeditionum, & tumultum. Iureconſulti ex æquo, & bono iudicant præcipuè: quod facere poſſemus etiam nos, qui Iuriconſultorum nomen atque perſonam non gerimus. Medici non niſi coniecturis ferè nituntur. Philoſophiæ eſt plena incertis opinionibus. Theologia non ad Rempub. temperandam, ſed ad ſalutem animarum procurandam eſt vtilis, quam apud monachos, & ſacerdotes reperias, ab Imperatoribus fruſtra deſideres. Oſtendi non eſſe literas neceſſarias, putôque ſimul oſtenſum, parum eſſe vti-

les:

lès: tum enim valde commodas iudicare licuiſſet, ſi vita humana ijs carere minimè potuiſſet. Quibus autem angoribus implicitus, quibus moleſtijs cinctus, quibus malis obrutus fueris tu, bone adoleſcens, dum incumberes in literas, rectius ipſemet explicabis. A. Quo pacto iucundum eſſe queat, à quo nihil vtilitatis ſperes? Lætari, & exultare gaudio fortaſſe poteſt, qui iam in doctrinarum eſt poſſeſſione collocatus: at cui, quæſo, id ante obitum cõtigit? Cùm ſapere incipimus, tum à nobis debitum natura exigit, & colligere vaſa, ac de vita recedere, volentes iubet, nolentes compellit. Atque vt delectarent, non eſt tamen ſapientis, ſequi potius quod delectat, quàm quod commodat. Ego porrò non aliàs literarum delectationes cerno, quàm frequentem capitis dolorem, qui exiſtit, cùm intendere cogitationem velut arcum continenter vrgemur, & in altiſſimo puteo Democriti latentem veritatem perſcrutando indagare cogimur: crebram tuſſim, epiphoras, multas cruditates, inſomnia, nauſeam phtiſin, varioſque morbos. Pro miraculo eſt, deditum ſtudijs paulò vehementius, retinere bonam corporis habitudinem. Noctes, & dies requirunt libri, ſocietates, & colloquia amicorum excludunt, patrimonia exſorbent. Hæccine poſſunt eſſe voluptati? hæccine expetenda? P. Ito iam Sophia, prædicato nectar, & ambroſiam præbere alumnis tuis, Quin è veſtigio mecum vadis? A. Quonam? P. In regiam. S. Per Deum immortalẽ noli adoleſcens huic auſcultare, quæ te ſuæ temeritatis implet, & inſaniæ:

noli cantionibus huius veneficæ delinitus, animum ad malas partes adducere, nondum audiuisti respõsum meum, quo disturbabo huius machinas. P. Ito mecum: honores, potentiam, diuitias, voluptates tibi polliceor. A. Accendis me pollicitationibus tuis: sed explicatiùs pollicere. P. Tune ignoras inter ministros Principum quanta varietas, quantum nominis, auctoritatis, loci, muneriſque discrimen? nonne complures honorum gradus? A. Non ignoro ista. F. Nonne ab vno ad alium, ab inferiore ad superiorem, ab infimo ad summum ascendisolet? A. Etiam, solet. P. Prô quanta aulicorum gloria? Incedunt per vrbem, homines passim nudant caput, assurgunt, genua incuruant: Si ad mutuum sermonem veniatur, si salutentur, singularis adhibetur cærimonia, manibus finguntur oscula, delecta verba, pudoriſque ac reuerentiæ plena vsurpantur? Nonne ipsorum opem, ac gratiam mortales plurimi exposcunt? nonne ipsos sibi propitios inprimis facere laborant? nonne ipsorum apud se habere imagines, ipsque domum illustrare percupiunt? Possunt illi, & nocere, & prodesse multis. nec pluris propemodum refert, vtrum apud aulicos domino suo caros, an apud dominum ipsum in offensa sis. Licebit præterea tibi ex ærario Principis magnificentissimas ædes construere: quin vltrò, nec rogatus nunc mille, nunc duo aut tria aureorum millia donabit: nunc torquem, nunc pateram, nunc inauratum ensem, nunc aliud quippiam magni pretij. Longa famulorum carterua comitatus, auro

& ostro

& oſtro conſpicuus prodibis. Si vehi cupies, paratus currus te dignus: ſi equitare, è Turcia, aut Hiſpania præſto erit elegantia mira caballus. Frueris inſuper quotidianis, iiſque ſuauiſſimis oculorum, auriumq́, odoratus, guſtatus, tactionisque voluptatibus. Videbis ludos apparatiſſimos, ſpectacula ſumptuoſiſſima, hominum vtriuſque ſexus & forma inſignium, & veſtibus non tantùm mundiſſimis, verùm etiam rariſſimis indutorum cœtus: quos choreas identidem ducentes aſpicere quàm erit iucundum? Ibi perelegantes picturæ paſcent animum, morabunturque oculos belluata, & auro argentoque intexta vela, quibus parietes conueſtiuntur: ſupellex denique omnis viſetur ibi tam lauta, tam copioſa, tam artificioſa, vt quidquam optari melius non poſſit. Ædificia ipſa è ſolido marmore, mirabili, & exquiſito opere fontes, amœniſſimi horti, præſtantes feræ, lectiſſimi caſes: catuli etiam Melitæi, ſimiæ pſittaci. Infinita memorare poſſim præterea ibidem oculorum oblectamenta. Quid aures? Illæ verò dulciſſimis muſicorum cantibus aſſiduò recreabuntur, miſcebis colloquia optatiſſima cum illuſtribus viris, & de magnis viris, qui ad gloriam virtutis viaq́ graſſati ſunt: nihil accideriit in Germania, nihil in Italia, nihil in Gallia, nihil in Hiſpania, nihil in Perſide, nihil in Turcia, nihil in toto terrarum orbeq́, quod tibi non etiam narrabitur. Menſa cõditiſſimis, optimiſque, & diuerſiſſimis dapibus conſtructa, quãtam pariet voluptatem? quod enim Principi apponetur, tibi quoque appoſitum irri ne dubites. Quid

vina

vina dulciſſima, generoſiſſima, è peregrinis terris allata memorem, quæ poculis gemmatis, & criſtallinis miniſtrantur? quæ porrò in aulis vnguenta, qui flores, qui odores deſiderantur? omnia perfecta, quibus, & corpora, & animi reficiuntur: multoque plura reperies, quàm à me breui ſermone poſſit exponi. Quocirca dubitationem quæ te habet prorſus excutè: me hac via ad quam ſedes ingredientem hilari paſſu ſequere: nunquam te ſuſcepti conſilij pœnitebit. Plures dixerunt ſalutem illis ignauiſſimis lucris, quos ego ex ignotis, notos, ex egentibus beatos, ex infimis ſummos reddidi: tu noli ſapere nimium, & laureolam in muſtaceis quærere. A. Acres mihi ſtimulos admouiſti: parum omnino abeſt, quin te ſequar. S. Faciam ego tu idem aliter prædices. Adoleſcens, vnum rogare te volo. A. Quid vis? roga. S. Vt auſcultes, & diſcas à me, quos tibi fumos indocta huius garrulitas vendiderit. P. Eia fumos. S. Etiam meros fumos, & ſi quid eſt fumo inanius Honores aulicos iactas? Heu quam illi ſæpe non virtuti, non meritis tribuuntur. In ſpeciem te multi venerabuntur: vbi præterieris, medium extẽdent digitum, malè dictabunt tibi, tua vitia in ore habebunt. Quis explicabit ſolicitudines, quis ratione conſequetur metus, quibus iſti aulici noctes, & dies ſuſpenduntur, cùm ſe negligi, alios efferri, aut ſibi præferri aſpiciunt? cùm honorem quiddam lubricum eſſe, quòd parua offenſione interpoſita amitti, & ignominia etiam multa compenſari poſſit, conſiderant? Potentiam verò diuturnam obtinere quempiam, in-

inuidorum, obtrectatorumque inſidiæ, & multorum odia non ſinunt. Quiſque primus eſſe nititur: & quò quis Principi gratior fuerit, quò apud illum plus poterit, eò à pluribus oppugnabitur, & tandem ruet: grauiſſimè autem ruunt, qui ex tam alto dignitatis gradu præcipitantur, & inimicis ſuis fiunt ludibrium, ſibi dolorem, amicis dedecus fuerunt. Quàm autem indignum, & riſu proſequendum, vt diuitias aſſequare, libertatem vendere? quò enim pluribus beneficijs te cumulauerit Princeps, eò ampliùs obſeruare nutus eius, & ad omnia inſeruire te ipſi oportebit: militare, nauigare, iuſta, iniuſta imperia exſequi: ridere ſi rideat, flere ſi fleat, laudare ſi quem laudet, vituperare ſi vituperet. Noui ego nonnullos, qui cùm maiorum virtute eſſent diuites ſatis, in aula fortunarum naufragium fecerunt: multique cùm tot annos exegiſſent vitam illam, nec ad vllum honorem, nec ad opes peruenire quantaſcunq; potuerunt. Iam ſi extremum bonum ſitum eſſet in voluptate, rectè eam ſibi proponerent, qui aulam cogitant, vt dediti corporis gaudijs, per otium, luxum, ſomnum, & ignauiam æuum ſuum exigerent. Cæterùm alibi vera bona, & homine digna ſunt repoſita. Quàm multa nihilominùs iucunda, & admiranda non videre eos neceſſe eſt, qui latera Principum ſtipare coguntur? Nec tantum hauriunt in aula voluptatis oculi, quantum doloris: audiuntur autem plura quæ diſpliceant, quàm quæ placeant. Obſcœnas voluptates omittò, quibus fruendis quò quis eſt beatior, tantò eſt

infe-

infelicior : atque in ea ipsi re quot timores, & incommoda insint, nemo facilè dixerit. Gustus, & odoratus voluptates sectari pecudum est, quas natura pabuli tantùm studiosas finxit : ac sæpe muscas potiùs, quàm illos videbis epulas regales attingere. Quoties, donec plerumque noctis processerit, exspectanda cœna? quoties prandendum, cœnandumque simul malè cocta, frigida, insulsa, & aliquando ante lucem ortam compellêris esitare, nisi velis nimium diu esurire. Cùm in meridie prandebis, post horam iubeberis cœnare : nihil enim propemodum certo, ac suo tempore fit in aula : hinc vomitus calculus, intestinorum dolores, variaque morborum cruciamenta. Vinum bibes sæpe corruptum : nec, quantumuis sitiens, bibere audebis, nisi maiores cœperint, transibitque poculum per multorum manus priusquam ad te veniat, & in fundo fex plurima hærebit: carnes edes frigidas, immundas, fœtentes, legumina semicocta, pisces paratos ante quatriduum. Tædet plura enumerare incommoda, quæ non perpendunt, qui ad pauca quædam foris magnifica, & in speciem consectanda respiciunt. Agricolam priuatum aliquem ciuem, opificem denique aulico feliciorem arbitror. Nunc mi iuuenis, meliora capesse consilia, & deserta Palatina ad meam te voluntatem nutumq; conforma, ad meas te rationes adiũge, ac scito, me ea expectare abs te, quæ à summa virtute summoque ingenio expectanda sunt. A. Tua ratio Sophia ad veritatem vita est propensior. Quare tametsi aulam non cogito, tamen

men niſi mihi ſtudia literarum inſigniter collauda-
ueris, flammam in pectore meo adoleſcere inci-
pientem confoueris, atque in immenſum adauxeris,
etiam te non potero ſequi. P. O ſtultum: littori,& vn-
dis concionata ſum: præ iracundia nequeo animum
ad cogitandum inſtituere. Abi in crucem cum tua
muliercula. S. I hinc quò digna es cum tuis tam le-
pidis concluſiuncul is.

ANNOTATIONES.

LIteræ Pythagoræ) *Curſum vitæ humanæ Samius ille ſenex literę Y comparauit, cuius baſis puer itia ſummum autem baſis vbi videlicet duo cornua oriri incipiunt, limen ſeu initium adoleſcentia, quod quiſque hominum cum attigerit, hæreat, ac neſciat in vtram ſe partem det, dextramne an lęuam vitæ agendæ viam teneat. Illam eſſe virtutis bonarumq; artium aſperam quidem, ſed exitu iucundam. & amœnā: hanc luxuria, inertiæ, & ignauiæ gratam, & ſuauem in ſpeciem, fine ipſo plenam miſeriæ. Qua de re Lactant lib. 6. cap. 3. & 4. Fertur viam carmen inter cætera Virgilianæ Appendicis, Litera Pythagoræ diſcrimine ſecta bicorni, &c. Sic Prodicus Sophiſta Hercul. etiamnum puero in ſolitudine ad biuium ſedenti Virtutem & voluptatem apparuiſſe, & vtramque ad ſe Herculem perducere conatam finxit. Meminerunt Xenophon. lib. 2. Quint. lib. 9. cap. 2. Cic. 1. Off. Silius Italicas figmentum hoc ad Scipionem ſub lauro ſedenem, & de bello cogitantem tranſtulit. Talis deliberatio eſt Lyſitelis adoleſcentis in Trinum. Plaut.*

Huc

Huc referatur ſomnium Luciani de Statuaria, & Pædia. Huc anguſta porta, & lata via, de qua apud Matth. Modò vngues roderes) *Sic facere conſueuerunt, qui aut de mutanda re, cuius pœnitere cœptum eſt, ſeriò multumque cogitant: aut in aliqua attentiſſima cura defixum habent, & immerſum animum: præcipuè autem, qui maiorem ponunt in ſcribendo attentionem ad diligentiam. Hinc Perſius negligentiam Poetarum reprehendens: nec demorſos ſapit vngues. Et Horat. de Lucilio Sat. 20. lib. 1.*

Si foret hoc noſtrum fato delatus in ævum,
Detereret ſibi multa, rec deret omne quod vltra
Perfectum traheretur, & in verſu faciendo
Sæpe caput ſcaberet, & in verſu faciendo.

Quàm patrimam è capite) *De ortu Minervæ è capite, Iouis, extat feſtiuus apud Lucianum dialogus. Quorum vterque parens in viuis eſſet, patrimi, matrimi dicebantur. Quibus pater mortuus, matrimi; quibus mater, patrimi Catull. epigram. 1. Mineruam vocauit patrimam virginem (ſic enim quidam rectè legunt pro patrona virgo) quod matrem carens, tantùm haberet patrem.* Te non ita longè profectum) *Vulgò dicitur. Scientiam neminem habere hoſtem, niſi ignorantem. Qui enim in adita diſciplinarum ſemel introierunt, ij demum experiuntur, quàm ſit verum illud Ariſtoteleum: radices literarum amaras eſſe, fructus verò dulces. Ac poteſt ſanè quod de dialectica ſcripſit Gellius lib. 16. cap. 8. ad quamlibet doctrinam liberalem, atque ad chorum totum Muſarum æquè referri: Huius diſciplina ſtudium atque cognito, in-*

quit,

quit, in principijs quidem terra, & aſpernabilis, inſuauiſque eſſe, & inciuilis videri ſolet: ſed vbi aliquantum proceſſeris, tum denique, & emolumentum in animo diluebit tuo, & ſequetur quædam diſcendi voluptas inſatiabilis. Cui ſanè ſi modum non feceris, periculum non mediocre erit, ne, vt plerique alij, tu quoque in illis dialecticæ gyris atque meandris tanquam apud Sirenios ſcopulos conſeneſcas. Artem Sedentariam) Sedentarij, & ſellularij opifices ſunt, textores, ſutores, ſartores, & omnes denique, qui ſedendo opus faciunt, eaque artes ſellularię, & ſedentariæ dicuntur, ſuntque in contemptu propemodum. Qui Platoni dicebat) Laert. in Diogene rem his verbis exponit. Platone de Ideis diſſerente, nominante menſalitatem, & cyathitatem: equidem, ait Diogenes ò Plato menſam, & cyathum video, menſalitatem verè, & cyathitatem non video. Rectè (inquit Plato:) quibus enim cyathus, menſaque conſpicitur oculos habes; quo autem menſalitas, cyathitas intelligitur, animum non habes. Hæc hiſtoria melius ſe tuebuntur, qui ob rerum obſcuritatem voces coguntur inauditas producere, & illo Lucretij.

Multa nouis verbis præſertim cùm ſit agendum
Propter egeſtatem linguæ, & rerum nouitatem,

melius, inquam, ita ſeſe defendent, quàm ego, quod Cicero Lentulitas, & Appietas dixerit. Eſtote dij ſi vultis) Meſſeniorum legati, aut alius ciuitatis legati certe, Philippo regi narrarunt, decreuiſſe Rempublicam propter rerum ab eo geſtarum gloriam, & magnitudinem in deos ipſum referre. Tum Res ita quæſiuit:

Ha-

Habeine vestra Respublica potestatem faciendi deos? Illi, habet, inquiunt Et Rex: Facite ergo primùm vos ipsos deos. Non ita filius Alexander qui Dario superato spiritus ingentes immoderatosque concipiens Græcis scripsit, vt se deorum numero ducerent. Alijs igitur aliud statuentibus, Lacedæmonij decretum tale fecerunt: Quoniam Alexander deus esse vult; esto deus. Laconicè & patrio more hominis stuporem, & vecordiam redarguerunt. Ælianus lib. 2. cap. 19. Idem ægrotus se in Euphratem deijcere cogitauit, vt cùm non appareret ad deos abijsse crederetur. Rhodig lib. 3. cap. 5. In eodem de ijs qui, aut seipsos fecerunt deos, aut relati sunt in deos Est enim hominum propria) *Cic. 3. Offic. Inprimisque hominis est propria veri inquisitio atque inuestigatio. Itaq cùm sumus necessarijs negotijs curisque vacui, tum auemus aliquid videre, audire, addiscere, cognitionemque rerum aut occultarum, aut admirabilium ad bene beateque viuendum necessariam ducimus. Et infrà non longè: Omnes enim trahimur, & ducimur ad cognitionis, & scientiæ cupiditatem, & quæ sequuntur. Quæ sententia est etiam Aristotelis lib 1. de Sapientia.* Quis eget sapientia neminem) *Laert. Percunctanti Dionysio, quamobrem Philosophi diuitum limina tererent, diuites verò philosophorum non item. Quod illi, inquit Aristippus sciunt quibus indigeant: at hi nesciunt. Duæ sunt præclaræ sententiæ Isocratis, oratione ad Demonicum, quæ quidem referta est præceptionibus saluberrimis: eas attulisse videtur ex vsu futurum, spectant enim ad rem propositam. Audiisse multa, præstare puta, quàm pecuniæ multum coegisse.*

Nam

Nam hæc facile amittitur, illa perpetuò durant. Solius enim ſapientiæ poſſeſſio eſt immortalis. Altera continenter ſequens hæc eſt: Ne te pigeat longam ire viam, ad eos, qui ſe aliquid vtile docturos profitentur. Cùm enim mercatores rei familiaris augendæ gratia tanta maria tranſmittant, turpe fuerit adoleſcentes excolendi ingenij cauſa nec terreſtre iter velle ſuſcipere. Animal rationis & conſilii compos) *Cic. 1. de legib. hominem deſcribit his verbis: Animal hoc prouidum, ſagax, multiplex, acutum, memor, plenum rationis, & conſilij, quem vocamus hominem præclara quadam conditione generatum eſſe à ſupremo Deo. Solum eſt enim ex tot animantium generibus, atque naturis particeps rationis, & cogitationis, cùm cætera ſint omnia expertia. Idem 4. de finibus. Hoc ſolum animal natum eſt pudoris & verecundiæ particeps, appetenſque coniunctionem hominum, ac ſocietatem, animaduertenſque in omnibus rebus ne quid ab eo fieret, niſi honeſtè, & decorè.* Punctis interrogationis tuæ) *Fuit hic mos Stoicorum, quorum omnis cura in dialecticis conſumebatur, quinque diſputationum ſuarum veluti laqueis alios irretiebant. In Tuſcul. Stoicorum more agamus qui breuiter aſtringere ſolent argumenta Et præfat. Paradox: Cato autem perfectus (mea ſententia) Stoicus, & ea ſentit, quæ non planè probantur in vulgus: & in ea eſt hæreſi, qua nullum ſequitur florem orationis, neque dilatat argumentum: ſed minutis interrogatiunculis, & quaſi punctis, & quod propoſuit efficit.* Cum aut philoſophi eas regere) *Eſt apud Platonem in V. de rep. loquēs*

Socrates in hunc modum: &c. id est. Nisi vel Philosophi ciuitatibus impertinent vel ij, qui nunc reges, & dynastæ appellantur, legitimè, & quod satis est philosophentur, atque in idem ciuilis facultas & philosophia concurrãt, & contra, quàm hoc tempore in vtroque fit, ingenia multa necessariò diuersa in studia distrahantur, nunquam malorum finis reperietur. Cic epist. 1. lib. 1. ad Q. F paucis totius sententiæ summam est complexus. Atque ille quidem princeps ingenij & doctrinæ Plato, tum demùm fore beatas Respub putauit, si aut docti, & sapientes homines eas regere cœpissent aut qui regerent, omne suum studium in doctrina ac sapientia collocassent. Vt Athenarum gubernacula) *In 1. Off. Itaque eos (philosophos) ne ad Rempub. quidem accessuros putat, nisi coactos. Æquius autem erat id voluntate fieri Vide locum. Præterea epist. 9. ad Lentulum cur ipsemet Remp. attingere noluerit, caussam quandam affert: nempè quòd cùm offendisset populum Athenienſem propè iam desipientem senectute cùmque eum nec persuadendo, nec cogendo regi posse vidisset, cùm persuaderi posset diffideret cogi fas esse non arbitraretur. Ælian. l. 3 cap 17. plurimos philosophos recenset, qui Resp. gubernauerint, easq; instituerint & emendauerint.* Quamdiu literæ Romanis) *Anno ab V. C. CCCCX. seu vt, alij numerant DX. C. Claudio Cæci filio, & M Tuditano Coss. Liuius Andronicus Romæ primus dedit fabulam, anno vno ante natũ Ennium qui fuit maior natu, quàm Plautus, & Næuius. Seriò igitur Romani poeticam acceperunt. At contrà Oratorem celeriter complexi sunt, nec eum primò*

eru.

eruditum, aptum tamen ad dicendum. Vide initium 1. Tuscul. Quin edito prohibiti sunt edocere, & vt putabant ignauia corrumpere iuuentutem Rhetores. Id habes apud Gell. lib. 15. ca 11. Meminit etiam Suetonius libello de claris Rhetor. duoq; censoria edicta subijcit. At postea quam imperio omnium gentium constituto, diuturnitas pacis otium confirmauit, vt est in 1. de Orat. existimarũt Romani sibi quoque ad literarum & sapientiæ laudem enitendum, qua Græcis non multum cederent, qui ipsos eosque vicissent non repugnantes. Non minimam partem incommodorum) *Lege proœmium 1. de Inuent & librorum de Orat.* Colligere vasa) *Locutio militaris. Vasa quippe hoc est, impedimenta colligunt milites, & sarcinas quoties castra metaturi sunt. Allegoria quadam, & cum lepore Cic. Verrina 4. cùm Diodorum è Sicilia antè discessisse vellet significare, quàm à Verre, cuius rapiendi libidines non solùm oculis, sed etiam auribus excitabantur, scyphis, & supellectile argentea spoliaretur: conquiri, inquit, Diodorum tota prouincia iubet. Ille ex Sicilia castra iam mouerat, & vasa collegerat. Conuasare, ait Nonius, est furto omnia colligere. Hoc est in sarcinam constringere, & componere, quæ tecum asportare, & auferre velis. Terent.*

Phorm. Aliquid conuasassem atque hinc me conijcerem protinus in pedes.

PROGYMNASMA OCTOGESIMVM SEPTIMVM.

Pars posterior, seu laudatio Eruditionis.

SOPHIA, ADOLESCENS.

SOPHIA. Gratificabor tibi quod petisti, (quid enim hac petitione tua dici potest æquius?) si paucis adhuc, quæ tam inscitè ab inimica mea, tamque odiosè, & putidè effusa sunt, refutauero. A. Tui audiendi mira me cupido incessit. S. Credas igitur ipsam partim falsa, partim sibilo digna, partim aliena locutam, literasque non modò laudari, sed nec vituperari sine literis posse, de quibus illa gustâsse videtur aliquid, vt canis è Nilo. Vna scientia liberalis alteri necessaria est, vt suo munere perfectè fũgatur. Habẽt quoddã inter se commune vinculum: omnes autem humano generi tantum cõducunt, quantum nullius, etiã eloquentissimi lingua declarari potest. Imperitus literarum, est ille quidem homo, & absolutus homo, quod ad naturæ humanæ partes attinet: veruntamen socialis, ciuilis, mansuetus, similibusque laudum honestamentis excultus, ac decoratus non est. Deinde si id necessarium interpretamur, sine quo esse non possumus, omnino id quod vo-

volumus,aut debemus (volumus autem omnes boni,humani,tractabiles ac sapientes esse) ad virtutem sanè,& doctrinarum studia incumbendum est, sine quarum præsidio, adminiculoque in istorum, quæ à me nominata iam sunt, bonorum possessionem nemo pedem est aliquando positurus. Incommoda quæ recensuit iocos & cauillationes, quibus nugata est,existima ad homines,non ad ipsas artes pertinere. A.Non habeo dubium, nihil illam magnoperè auditione dignum discruisse. Te autem, mater, opere maximo rogo,pro tua facultate,& copia præstantiam, fructus, suauitatemque studiorum explanes:abs te enim veriſſima certiſſimaque dici putabo, & animam relinquam citiùs, quàm tua castra deseram. S. Nauo tibi hanc operam fili, teque iam desperatione illa exemptum, qua initio conflictabâre, auersumque ab illa vitæ ratione, quam loquacula mulier insipientissimè, suadere nitebatur, mirum in modum vehementerque gaudeo. A. Demonstrâsti perspicuè miserias aulicorum hominum, & tanquam in tabella spectanda exhibuisti, grauique me huius voluntariæ seruitutis odio incendisti: quamobrem me quidem certè non inescabit hamus ille, nec aureis istis compedibus vnquam astringar. S.In terris nihil sanè est admirabile atq;magnum, præter hominem, quem nonnulli terrestrem mortalemque Deum nominare voluerunt. At in ipso homine nihil eximium pręter animum:in quo ipso rursum nihil magnum præter virtutem, & scientiam. Porrò vnus ille mundi rex,& constitutor

ſcientiarum ſemina, cupiditatemque cognoſcendi mortalibus ingenerauit: quidquid autem ab illo largifluo, perennique bonorum fonte promanat, hoc iuſtem honeſtumque confiteri, mos pius, ac bonus eſt. Iam ſi non fruſtra inſeuit, adhibenda eſt cultura, qua adoleſcant illa ſemina, fructuſque pariant innumerabiles. Ecquid ita eſt fili? A. Eſt verò haud aliter, ac loquens, mater. S. Quid verò æquè decens hominem reperiatur, quàm indagando, & quotidie aliquid cognoſcendo addiſcendoque conceſſum à natura viuendi ſpatium decurrere? cùm enim in eo nihil ſit ratione præſtabilius atque diuinius, certè nulla erit rationis functione nobilior: illa autem eſt intelligere, quo vno mens alitur. Propria hæc, inquam, rationis eſt actio, vt naratus piſcium, volatus auium, curſus equorum, ſæuitia belluarum. Vnde animorum veſtrorum origo in terris nulla apparet, quoniam cæleſtis eſt. Iſtoque modo ad diuinam ſimilitudinem peruenitur: ſiquidem Deus alio modo ab hominibus non intelligitur, niſi mens ſoluta quædam, libera, ſegregata ab omni concretione mortali, omnia ſentiens, omnia mouens. Hebetes autem, indociles, & intelligentia parum valentes, non magis ſecundum naturam, quàm prodigioſa corpora, & monſtra videntur naſci. Apud omnes nationes atque populos, eruditis, ac ſapientibus viris ſummus ſemper tributus eſt honos, ampliſſimaque decreta præmia, philoſophis, oratoribus, poetis, medicis, mathematicis, iuriſconſultis. A. Et quidem non immeritò. S. Suſpi-

ce hunc ducem ac moderatorem temporum solem, assidua vertigine cælum obeuntem, suaque clarissima luce perfundentem, & collustrantem omnia. A. Suspicio. S. Nonne is omnium, quicunque oculorum sensu orbati non sunt, lux est, per quam res singulas intuentur? A. Est sanè. S. Sic prorsus omnibus, quibus cælesti beneficio concessa est ratio, tanquam oculus, lumen, dux & ornamentum est vir sapientiæ compos. Atque illi demum dicendi sunt viuere, & memoriam sui quàm maximè longam efficere, quibus, vel in senectute, aspirare ad sapientiam licuit: reliquorum vita somno est quàm simillima, in quo vanæ imagines inanesque rerum species deludere animos consueuerunt: nec est animal in terris pulchrius homine literis tincto, atque adeò infecto, Eruditorum vitam exemplar quoddam dixerim illius beatissimi statûs, in quo aurea ætate homines erant victuri: fuisset quippe tum vita non aliud quàm iucundissima quædam schola, in qua de rebus diuinis, de natura rerum, de æternitate animorum, de moribus cœlestibus, de quibuscunque vitæ officijs, de pulcherrimis demum quæstionibus quàm frequentissimè disputaretur. Duæ item res sunt quibus nihil habet natura humana constantius, nihil melius, nihil clarius, nihil maius veritas, & iustitia: diuitiarum enim, formæ, reliquarumque rerum gloria fragilis, caduca, & exigua est. Harum porrò inquisitio, explicatioque scholis est commendata. Et quanquam in templis, aulis, & foro veritatem atque iustitiam regnare oportet, earum tamen noti-

tia è scholis petitur. Splendor generis, & familiæ, bonum quoddam est à maioribus acceptum. Diuitiarum possessio, fortunæ dominationi subiecta est. Honor res instabilis. Forma haud longi temporis. Sanitas quoque facilè corrumpitur. Etiam robur senectus, & morbus auferunt. Et elephantis, tauris ac leonibus validiores, quàm homini vires concessæ sunt. Bonorum itaque omnium sola doctrina cæleste quiddam, & immortale est, nulli periculo, casibus nullis, nulli temporum varietati obnoxium. A. Admirabilia hæc, quæque in pectus meum sensusque intimos, quàm suauissimè influunt. S. Quid dicam de fructibus? si in animum idoneum, tanquam in pingue, ac sua natura fertile solum, disciplinarum isti fatus inciderint, non poterunt non fœcundas ac lætas efferre segetes. An non memorabilis sapientiæ fructus hic tibi videtur, quòd Reges, & Principes viris doctis amicitiæ suæ fores cupidissimè, patefecerunt semper, & singulari eos liberalitate beneuolentiaque prosecuti sunt, seque illis instituendos tradere voluerunt? Pericles, qui annis quadraginta Athenienſium Rempub. administrauit, ab Anaxagora Clazomenio fertur institutis. Timotheum Cononis filium Isocrates, Epaminondam Lysias Pythagoreus, Alexãdrum Magnum Aristoteles, Agesilaum Xenophon, Dionem Plato erudierunt. Solonis collocutionibus summoperè tenebatur Crœsus, cum Dionysio Plato & Aristippus familiariter vixerunt, cum Alexandro Callisthenes, alii demùm cum aliis. Inter sapientes autem non postremas poetæ occupant,

pant, è quibus carum fuiſſe conſtat Æſchylum, & Simonidem Hieroni, Euripidem Archelao, Scipionibus, & Catoni maiori Ennium, Lælio ſapienti Lucilium, Memmio Lucretium, Mæcenati, & Auguſto Imperatori Virgilium, & Horatium: omitto alios, quos memorãdi magna mihi eſſet copia. Ac tametſi opes docti non ſitiunt, ſit tamen vt eas aſſequantur. Non vixit pauper ac tenuis Ariſtoteles, non Demoſthenes, non Gorgias, non Iſocrates, non Virgilius. A. Ducenta quinquaginta millia coronatorum acquiſiſſe per amicos ſcribitur hic poſtremus. S. Et hic idem aliquãdo panes in mercedis loco accipiebat ab Auguſto. A. Legi hiſtoriam. S. Cenſen' quidquam vtilius, quàm rectè viuere? A. Nihil. S. Atqui Philoſophia omnem virtutis, officij, beneque, & innocenter viuendi diſciplinam continet, omnium bene factorum, beneq; dictorum mater. Quid quæris? Eloquentia hominum fraus ad perniciem, integritas ad ſalutem vocatur. Iuriſprudentia quid æquum, quid iniquum ſit decernit. Poetæ aut prodeſſe volunt, aut delectare: aut ſimul, & iucunda, & idonea dicere vitæ. Mathematicarum doctrinarum terra marique multis rebus, ac temporibus creber eſt vſus. Eruditio iuuenibus donat ſobrietatem, ſenibus affert ſolatium, pauperibus conciliat opes, diuitibus eximium decus. Summatim, quidquid cernitur inter mortales humanitatis, moderationis, prudentiæ, virtutis ac ſapientiæ, totum è literarum purißimis ſanctißimiſque fontibus profluxit. A. Sic me ad aſſentiendum commouet oratio tua, vt hac:

ctenus æquè nulla. S. De voluptate literarum dicendum reſtat. A. Eam partem percupidè, exſpecto. S. Incredibile memoratu eſt, quanta ea, & quàm multiplex ſit: quam augent conuentus illi ſcholaſtici, vbi in omnium artium varietate verſati doctores conſuli, interrogari, audirique poſſunt. Natura ſimili delectatur: at in gymnaſijs multos quiſque ſui ſimiles, hoc eſt, ijſdem artibus initiatos atque conſecratos inuenit. A ſemetipſo in rebus aduerſis ſolatiũ petere vir doctus poteſt: obi uiſcitur etiam calamitatum ſuarum, & aberrat à moleſtijs eruditis cogitationibus intentus ſemper animus. M Tullius filiæ mortua per literas doctiſſimis ſuauiſſimiſque allocutionibus dolorem ſibi ſuum leuauit. Fecit hoc idẽ in exilio Ouidius, fecit Boetius. Quantæ autem iucunditatis putas, cum tot excellentiſſimis veteris memoriæ hominibus colloqui, & eos quaſi hoſpitio excipere? cum Homero, Platone, Ciceróne, Plutarcho, Herodoto, Thucydide, Liuio, Salluſtio, Cæſare, Euclide, Virgilio, Terentio? velut in imagine ipſorum ſenſa, ingenia, ſapientiam perſpicere: ſuperioribus, & vetuſtiſſimis illis ſæculis videri interfuiſſe: totum mundum, omnemque antiquitatem animo circumferre? Si etiam agreſti parua, leuiſque notitia delectationem dat: quantoperè hominem eruditum infinitę rerum pulcherrimarum maximarumque cognitiones delectabunt? Mira voluptas è fidium, tibiariũ atque vocum cantiſus hauritur: veruntamen illa continuò euaneſcit: literarum eſt ſtabilis ac permanens: quæ interdum mentem humanam

manam ita velut captiuam, & oppreſſam detinet, vt nec oculi, nec aures, nec guſtatus ſuum faciant officium: Atque hæ res, quas hactenus audiſti, in cauſſa fuerunt, vt tam indefeſſos aſſiduoſque labores in cumulata eruditione ſibi pariunda multi ſuſciperent, totque regiones tam diſtantibus locis, tam diuerſo ſub cœlo poſitas peragrarent. Plato, & Pythagoras in Ægyptum, ille etiam in Italiam contendit, Anacharſis Scytha Athenas venit. Apollonius ad Indos eſt profectus. Carneadi idem philoſophandi qui viuendi finis fuit. Demoſthenes Thucydidē octies ſua manu deſcripſit: de cuius vigiliis, & ſtudiis multa paſſim narrantur. Sophocles cum propè centeſimum ætatis annum attigiſſet, ſub ipſam mortem fabulam præclariſſimam Oedipum Colonæum diuulgauit. Horum, aliorumque exempla ſtudioſè imitaberis, & in eo, quod tam neceſſarium, tam fructuoſum, iucundumque intellexiſti conſectando nullam neq; corporis, neque animi defatigationem contentionemue recuſabis. A. Abducas me tecum licebit, tuiſque diuiniſſimis præceptis inſtituere pergas. Nihil me iam prærer vnam te poteſt recreare: in te mihi ſunt omnia: tibi immenſas, & habeo, & ago gratias, cuius prudentiſſima ſplendidiſſimaq; diſputatione mens mea colluſtrata liquidiſſimam veritatem intuetur: tibi omnia mea quàm commendatiſſima eſſe cupio: ad tuum arbitratum imperiumque me totum conuerto. S. Saluus es ſi iſtam animi firmitudinem obtinens. Serua tibi perpetuam patronam, & auditricem me, atque hanc inuentam inueni.

AN-

ANNOTATIONES.

NEc aureis istis cõpedibus) *Diogenes Aristippum philosophum in aula regia degentem aureis compedibus teneri dicebat, ne exire posset: captum videlicet delicata illa & splendida vita Principum. Est tamen stulti, vt ait Seneca suis delectari compedibus, tametsi aureis. Lege prouerb. Aureæ compedes. Item de miseriis Curialium Æneam Syluium, alioscomplures auctores cum eodẽ coniunctos, de vita aulica, & priuata,* Cupiditatemq; cognoscendi) *Cic. 5 de finib Tantus igitur innatus est in omnibus cogitationis amor, & scientiæ, vt nemo dubitare possit, quin ad eas res hominum natura nullo emolumento inuitata rapiatur Videmusne vt pueri ne verberibus quidem à contemplandis rebus, perquirẽdisque deterreantur? vt alijs narrare gestiant? vt pompa, ludis, atque eiusmodi spectaculis teneantur, ob eamque rem vel famem, & sitim perferant?* Vna scientia liberalis alteri) *Quid poterunt sine Grammatica reliquę omnes? quandoquidem illa velut ianua & clauis est aliarũ. Quid sine Dialecticis, & Rhetorica, & Iuris ciuilis prudentia, & rursum cæteræ omnes? siquidem instrumẽtum sciendi est. Quid sine Mathematicis Philosophia? quid sine Philosophia vel Medicina, vel Theologia? Quid sine leuioribus, seu humanioribus literis illæ interiores, & reconditæ? Quid rursum sine illis istæ? Ac putarunt quidam ob hanc causam dictas esse Musas quasi, quod sunt, seu esse debent simul* Nihil sit ratione præstabilius) *Id in quoque optimum est, cui nascitur, quo censetur.*

ſetur. In homine optimum quid eſt ? Ratio : hac antecedit animalia Demum ſequitur. Ratio ergo perfecta, proprium hominis bonum eſt : cætera illi cum animalibus ſatiſq; communia ſunt. Valet? & leones. Formoſus eſt? & pauones. Velox eſt? & equi. Non dico, in his omnibus vincitur . Non quæro quid in ſe maximum habeat, ſed quid ſuum. Corpus habet? & arbores; Habet impetum & motum voluntarium ? & beſtiæ ? & vermes . Habet vocem ? ſed quanto clariorem canes, acutiorem aquilæ, grauiorem tauri, dulciorem mobilioremque laſciniæ ? Quid in homine proprium? Ratio . Hæc recta, & conſummata felicitatem hominis impleunt . Seneca epiſtola 76. Hanc ducem, & moderatorem temporum ſolem) Aſcribamus locum Plinij ex capite 6 libr 2 quo hunc principem ac moderatorem luminum reliquorum, mentem ac temperationem mundi eximiè collaudauit. Eorum (ſiderum errantium) medius ſol fertur, ampliſſima magnitudine ac poteſtate ; nec temporum modò terrarumque, ſed ſiderum etiam ipſorum cęlique rector. Hunc mundi eſſe totius animum , ac planius mentem ; hunc principale naturæ regimen , ac numen credere decet opera eius æſtimantes . Hic lucem rebus miniſtrat, aufertque tenebris; hic reliqua ſidera occultat, hic vices temporum annumque ſemper renaſcentem ex vſu natura temperat; hic cæli triſtitiam diſcutit, atque etiam humani nubila animi ſerenat : hic ſuum lumen cæteris quoq; ſideribus fœnerat , præclarus, eximius, omnia intuens, omnia etiam exaudiens , vt principi literarum Homero placuiſſe in vno eo vide. Arnobius lib. 1. Siderum ſol princeps, cuius omnia luce veſtiuntur atque ani-

animantur, fons rerum ſator ſæculorum ac temporum. *Vide multa apud Macrobium cap. 20. lib. 1. in ſom. Scip.* Dicendi ſunt viuere) *Otioſi à dormientibus, atque adeò à mortuis perparum differunt. Qui autem verè, & vtiliter ſint occupati, atque ideirco etiam verè vigilantes, viuenteſque, oſtendit Seneca de brevit. vitæ cap. 14 in extremo & ſequenti.* Homine literis tincto atque adeò infecto) *Cic. 2. de Orat. Sit enim mihi tinctus literis, audierit aliquid, legerit, iſta ipſa præcepta acceperit, &c. Vbi Budæus Commentar. linguæ Græcæ, arbitratur Tullium exprimere voluiſſe quod valet bene tinctus, ſeu imbutus, ita vt deleri tinctura, aut elui non poſſit. Ac de purpura propriè, de alijs omnibus quæ colorem habent, metaphora dici affirmat Suidas. Victorius libr. 10 cap. 18. aliter ſentit, Ciceronem in promptu, ſummaque tantùm cutè aſperum, ac coloratum ſignificaſſe: id declarari verbis ſequentibus, legerit aliquid audierit &c. lege reliqua apud eundem.* A lemetipſo in rebus aduerſis) *Hoc fecerunt, qui in hoc ipſo dialogo nominantur Cicero, & alij. Et teſtatur id de ſe pluribus locis Cicero, ſibi literas ſuas eſſe in rebus incommodis leuamento ac ſolatio. Quod ſi auaro in aduerſa quapiam fortuna dulcis eſt pecunia, in arca recondita, ambitioſo ſuus honor, voluptario ſua Venus, cur ſapientem non delectet ſua ſapientia?* Seſe per literas) *Epiſt. 9. libr. 12. ad Atticum, ipſe me per literas conſolatus ſum, quem librum ad te mittam. In Bruto. hanc ſcientiam Varro pluribus, & illuſtrioribus literis explicauit. In eodem libro Attici, quem dicit ſibi ſolatio fuiſſe, vocat literas. Omnino vox literæ, frequenter*

Cic.

Cic. libros, orationes, & monumenta ſignificat. Suauiſſimisque allocutionibus) *Alloqui quempiam dicebatur, qui ad eum mœrentem accedebat, verbiſque dolorem illius minuebat, vt Græcis, & Varro lib 6. de ling. lat. Hinc allocutum ire mulieres aiunt, cùm eunt ad aliquam locutum conſolandi cauſſa. Sic allocutio pro conſolatione, vt. In quam notionem cœpit hoc verbum Sueton. in Tiberio cap. 2, . Catull.*

Quem tu quod minimum facillimumque eſt,
Qua ſollatus es allocutione?

Seneca Troade. Alios parentes alloqui in luctu decet. Tibi gratulandum eſt. Sic alloquium. Horat. Illic omne malum vino cantuque leuato. Deformis agrimoniæ Dulcibus alloquijs. Victor lib 8 cap 23. Muret. libr. 2 cap. 4 In ex lio Ouidius) Sic ipſemet de ſe ac ſtudio in Triſt. 4 eleg. 1. Scribit item Plutarchus in conſolat. ad Apollon. de Antimacho poeta. Cui cùm mortua eſſet vxor Lyde, quam eximiè diligebat, elegiam, qua ſemet conſolaretur compoſuit, qua Lyden nominauit, enumeratiſq; heroicis calamitatibus, & infortunijs, malis alienis ægritudinem ſibi minuit. Vt nec oculi, nec aures) *Cic. 5. de finibus. Quid verò qui ingenuis ſtudijs atque artibus delectantur: nonne videmus eos nec valetudinis, nec rei familiaris habere rationem? omniaque perpeti ipſa cognitione, & ſcientia captos, & cum maximis curis, & laboribus compenſare eam quã ex diſcendo capiunt, voluptatem? Lege totam paginam: multis enim oſtenditur, quomodo ab ſeſe totos conuertat homines, & mirabiliter paſcat ſcientiarum iucunditas.*

Plato,

Plato, & Pythagoras in Ægyptum) *De Philosophorum peregrinationibus Cic. lib 5. de finibus in hunc modum;* *Cur Plato Ægyptum peragrauit, vt è Sacerdotibus barbaris numeros, & cælestia acciperet? Cur post Socratem ad Architam? Cur ad cæteros Pythagoreos, Echecratem, Timæum, Acrionem Locros, vt cùm Socratem expressisset, adiungeret Pythagoream disciplinam, eaq; quæ Socrates repudiabat, addisceret? Cur ipse Pythagoras, & Ægyptum lustrauit, & Persarum magos adyit? Cur tantas regiones barbarorum pedibus obijt, tot maria transmisit? Cur eandem Democritus, &c In eodem. Quid de Pythagora? quid de Platone, aut Democrito loquar? à quibus propter discendi cupiditatem vltimas terras videmus esse peragratas.*

PROGYMNASMA OCTOGESIMVM OCTAVVM.

Studia politioris humanitatis.

VERANNIVS, MVSÆVS Magistri.

VERANNIVS. Frequens excussi atque ponderaui acutissimam illam, præclarissimamque, & perpaucis notam. M. Tullij sententiam de doctoribus, qua nihil verius dici potuisse confirmo: vt quisque ingeniosissimus est, inquit, ita laboriosissimè docet: quod enim ipse celeriter didicit, id cùm alij aridùs arripiunt, cruciatur. M. Nondum perspicio quor-

quōrsū collimes. V. Atqui nihil faciliùs. M. Aſt ego Dauus ſum, non Oedipus. V. Ingenium ego mihi quidem ſummum non arrogo, mediocre, & infra ſummum detrahi ferrem paulò ægriùs. M. Eſto. V. Sed quanquam ingenioſiſſimus haud numerer, hoc tamē narro tibi, me docere laborioſiùs: id eſt, cùm video, quæ à me dicuntur, arripi tardiùs à multis, cruciari vehemētius. M. Et mihi bilem commouēt, quos ita de ipſdem rebus coger docere in dies, velut ſi eandem incudem perpetuò cōtinenterque tunderem. Qui etſi meo iudicio tam ſapiens minimè ſum, quàm fuit is, qui oraculo Delphico mortalium ſapientiſſimus eſt renūtiatus, at ſtultitia certè quidem carere me confido: quæ quidem conſenſu omnium philoſophorum maius eſt malum, quàm ſi omnia mala, & fortunæ, & corporis ex altera parte ponantur. Ita Cic. in 3. de nat. deor. ſcripſit. V. Simili fortuna vtimur: tuorum plerique ſunt hebetes, meorum pauci ingenioſi ac dociles. Proinde ex sē-tētia philoſophi neſcio cuius, non iniuſtè magnam mercedem exegerimus, ab vtriuſque: ab ingenioſis quidem, quòd multa diſcunt: ab obtuſis, quòd multum moleſtiarum exhibent. Veruntamen communis hæc ludimagiſtrorum calamitas: communia autem toleranter patienda ſunt. Ingeniū dare ſibi nemo poteſt: ſedulitatē, & induſtriam poteſt quilibet. Quibus de rebus ante meridiem diſputâſti in gymnaſio? M. De illuſtribus. V. Sic reor equidē. De bello Troiano (quæ eſt materia in ore noſtro frequentiſſima? aut de hiſtoria, aut de poeſi fortaſſe. M. De

nullo istorum. V. Quid suspēdis me? quin rem dicis? M. Quoniam iuuentuti trado literas humaniores, & hac voce nihil contritius, cùm tamen eius ratio, & subiecta vis, nec à doctoribus nonnullis intelligatur, de studijs Humanitatis de industria differui. V. Prudenter feciſti. Non multi abierunt dies, cùm idem inter meos argumentum tractaui. M. Munere singulari abs te ornatum me putabo, si disputationis tuæ summam quandam, ipsaq; capita recensueris. V. Faciam id ego, si tu priore loco sententiarum tuarū cōscium me feceris. M. Primò triplicem humanitatis significatum statui: post id causſas attuli tres, ob quas hæc liberaliſſima studia isto nomine afficerentur. V. Quid tertio loco ostendisti? quanquā id opinione præcipio. M. Quàm latè paterent, quas artiū facultates ambitu suo includerent. Postremò de iucunditate, vtilitate, dignitate eorundem, verba feci, & adolescentes ad ea toto pectore complectenda excolendaque inflammaui. V. Debitum tenuisti ordinem, via & ratione processit oratio. Cæterum animi, & memoriæ causſa rerū propositarum summam mutuo sermone iteremus. Et sicut nautis de re nautica, de ventis ac tempestatibus, agricolis de seminibus & frugibus, militibus de bello, & armis audire, & colloqui cum voluptate mos est, ita nos de communi professione nostra, deque suauiſſimis studijs, in quibus vterq; iam pridem versamur, vel sæpius in colloquiū venire delectet. M. Bene iudicas. Humanitas igitur in latina lingua idem est, quod natura hominis, quodque ad hominem pertinet, eiusque

pro-

proprium eſt: hoc, inquam, totum humanitatis nomine comprehenditur. Sic eos omnem humanitatẽ exuiſſe dicimus, qui naturæ officia contempſerunt, perinde, ac ſi homines ſe eſſe quodammodo obliti ſint. M. Tullius agens de parricidio, quod à Sexto Roſcio filio commiſſum accuſatores mentiebantur. Magna eſt enim vis humanitatis, inquit multum valet communio ſanguinis, reclamat huiuſmodi ſuſpicionibus ipſa natura. Deinde humanitas eſt, quæ à Græcis dicitur, dexteritas quædam, & beneuolentia erga omnes nobiſcum naturæ ſocietate fœderatos, prorſus erga omnes homines morum facilitas, ſuauitas, lenitas, placabilitas, manſuetudo. Sic Cicero ſcripſit difficillimam eſſe ſocietatem grauitatis cum humanitate. Idem laudat neſcio quem, qui ſummam ſeueritatem cum ſumma humanitate coniunxerit. Sequitur tertia notio, qua capitur pro eruditione, & inſtitutione in bonas artes: Græci vocat. Cicero: Homo non habes, neque inexercitatus, neque communium literarum, & politioris humanitatis expes. Et alibi: Omnes artes, quæ ad humanitatem pertinent, habent quoddam commune vinculum, & quaſi cognatione quadam inter ſe continentur. Teſtis item à Gellio adducitur. M. Varro, qui ſic vſus eſt hoc verbo, libro rerum humanarũ primo. Praxiteles, qui propter artificium egregium nemini eſt paulùm modò humaniori ignotus. Humaniori, inquit, nõ ita vt vulgo dicitur, facili, & tractabili, & beneuolo, tametſi rudis literarum ſit (hoc enim cum ſententia nequaquam conueniret) ſed

eruditori doctiorique, qui Praxiteleu quis fuerit,& ex libris, & ex hiſtoria cognouerit. V. Perſpicuè diſerteque docuiſti, quæ huic vocabulo notiores ſubijcerentur. Mea porrò opinio eſt, ab illa prima fluxiſſe alteram,& ab hac tertiã. Quia enim ad humanitatem, id eſt, ad naturam hominis vehemẽter pertinent lenitas, manſuetudo, comitas, idcirco ea cõmuniter humanitatis nomen acceperunt. Certè homines iracundos, agreſtes, inurbanos, duros, implacabiles, vix in hominibus, ſed in belluis, magis numerandos arbitror. Et quoniam, qui iſtas, de quibus ſermo à nobis ſuſceptus eſt, literas ſtudioſè colunt, comes, faciles, tractabiles, iucundi, & ſuaues euadũt, propterea ipſimet eruditioni ab effectu ſcilicet, hoc nomen impoſitum mihi videtur. M. Extra controuerſiam eſt huius elegantiſſimæ doctrinæ alumnos humanitatis laude excellere. Habent enim eam vim ac poteſtatem, vt quamuis naturam, quoduis ingenium miteſcere, molleſcere, ac mãnſueſcere, cogat: & vt quiſq; ab ea feliciſſimus, ita eſt facillimus atque leniſſimus. Teſtimonium petere poſſumus ab Ouidio, ingenioſo, ac pererudito poeta duplex. Primũ eſt

Adde quod ingenuas didiciſſe fideliter artes,
Emollit mores, nec ſinit eſſe feros.

Alterum.

Artibus ingenuis (quarum tibi Maxima cura eſt)
Pectora molleſcunt, aſperitaſque fugit.

Sit ergo hæc prima cauſſa, cur hæc vox ad ingenuas artes ſignificandas ſit accommodata. Secundam vide à nonnullis afferri, quòd nemo ferè, niſi placa-

placabili, & manſueta præditus natura, & ab omni motione feritatis aliena, poſſit in hanc partem ſtudiorum placidiſſimam pulcherrimamque incũbere, & eius cupiditate incendi. V. Nec iſti rationi ſua deeſt probabilitas, humanas, ſiue humaniores appellari literas, quãdo eas ferè nõ niſi humani, id eſt, lenibus à natura, & manſuetis ingenijs ornati homines conſectantur. Vel igitur quia faciunt humanos, vel quia non patiuntur niſi humanos ideo humanitatis nomẽ ſortiuntur. M. Adiungam his tertiam ex A. Gellio, apud quem ita ſcriptum eſt: Huius enim ſcientiæ cura, & diſciplina ex vniuerſis animãtibus, vno homini data eſt, idcirco Humanitas appellata eſt. V. Hoccine Gellius? M. Etiã. *Sed*, quod bona cum venia tanti ſcriptoris, liceat mihi dicere, cùm neque iſtarum, neq; aliarum artium, vt Mathematicæ, Medicinæ, Iuriſprudentiæ, Philoſophiæ, Theologiæ participes ſint aliæ animantes præter hominem, ſi quid hæc ratio valeret, eædem illæ quoq; quas recẽſui diſciplinas, Humanitatis nomen ferẽt. V. Rectè. argumentationem concludis: non placet hæc vltima cauſſa. Quibus autem finibus, quibus terminis Humanitatem circumdas, ac circumſcribis? M. Grammaticis (quo nomine duarum linguarum, Græcæ videlicet, ac Latinæ acerrimum, & admodũ latè patens ſtudium intelligo) poeticis, oratorijs, hiſtoria, ſine antiquitatis notitia, dialecticis, & morum philoſophia. Non quidem his ſolis, ſed his potiſſimùm. V. Multa hæc imò infinita complectuntur. M. Nec ſolùm vniuerſa, ſingula: quod nõrunt

optimè,qui longiùs diſcendo progreſſi ſunt. V.Peruenimus ad diſputationis tuæ quartum caput, quo iſtorum laudes celebrâſti. Si otium ſupereſt, quæſo, ſtrictim quædam repete: non enim te audiendo fatigari poſſum. Quid enim agam nunc aliud? aut in quo vtiliùs hunc diem poſſum conſumere? M. De laudibus harum literarum puto abs te orationē habitam. Quare tu mihi exponas licet, quibus argumentis earum dignitatem, ſuauitatem, vtilitatem oſtenderis: multò enim eruditiùs elegantiuſque id præſtitiſti quàm ego poſſim. V. Falſus animi es: vituperatoribus enim humanitatis reſpondi tantùm. M. Eam ipſam reſponſionem fuiſſe laudationem dico: quippe cùm ſtudia hæc noſtra maximè defendūtur, & à contemptu vindicantur, tum maximè commendantur. Incipe Verrani,fac promiſſa, libera fidem. V. Quoniam premis,& acriùs inſtas mihi,accipe: alieno vti nihil moror. Criminationem iſtorum in quatuor diuiſam eſſe partes, & quodammodo quatuor tela in nos iaci animaduerto. Hoc genus ſtudiorum leue,inane,ac nugatorium ducunt: quod qui profitētur, nequaquam graues difficileſque labores ſuſcipiant. Ex eo deinde haud ita admirabiles vtilitates ad Rempublicam peruenire cenſent, cùm eius doctores interiore, & ſingulari eruditione præditi non videantur. M. Probè rem percepi,& quatuor illa de quibus dixiſti, capita accuſationis planè video. Aciē igitur tuam contrà ſic inſtruxiſti, vt munus noſtrum, & grauiſſimū, & multis difficultatibus plenum eſſe, noſq; & commodare plurimùm ciuitatibus.

&par-

& partes noſtras ſine varijs,& multiſque literis tueri neutiquam poſſe demonſtrares. V. Hæc ipſa docui Muſęe. M.Potuitne ergo magis collaudari Humanitas? V.Potuit ab alio me diſertiore, & doctiore. Tamẽ cùm hæc ſtudia mihi famã aliquam celebritatẽque in hac vrbe peperiſsẽt, decere exiſtimaui, vt ipſis viciſſim pro virili mea aliquid ſplẽdoris cõciliarem. M. Iure. V. Valde ad nos deformandos mouet aduerſarios,quòd nõ ita præmiis, & honoribus mactari cõſpiciũt in hiſce ſtudiis, vt in medicina, & iure ciuili ſeſe collocantes: quæ quidem hoc tempore ſunt artes duæ quæſtioſiſſimæ.Nullis in negotiis deliberationibuſque arduis cõſilium noſtrum poſtulatur non componimus ciuium controuerſias , non agimus cauſſas, nemini ſalutem damus.Proinde nos arbitrantur tantùm verſari in figmẽtis poeticis,quibus auditorum noſtrorum animos haberemus: & in aliquot faciendæ ornandeque orationis præceptiũculis operam cõſumere: quærere quæ fuerit mater Hecubæ , quid cantent Sirenes ,quot remiges Vlyſſes habuerit: Æneas a naui egrediens, vtro pede Italiam tetigerit priùs: Anacreon vinoſior, an libidinoſior , Homerus an Heſiodus antiquior fuerit. Hanc eſſe eruditionem noſtram: quæ neque ſi adſit vllum emolumentum , neque ſi abſit, vllum detrimentum communi generet: dialecticen, phyſicen, philoſophiam moralem maximas vtilitates parere aiunt, idque ipſum verbis docent. M. Audire geſtio confutationem tuam. V. Etiamſi aſſentiremur hoc verbis, inquam, nihil nos niſi poeticas fabulas, &

orationis perpoliendæ præcepta tradere, non licet tamen concludere, hanc noſtram doctrinam, quiddam inane, & ad puerorum tantum modò aures animoſque demulcendos idoneum eſſe, nec vllum artibus noſtris cum Philoſophia commercium intercedere. Non ſunt enim otioſorum hominum commentat duntaxat iſtæ poetarum fabulæ, vt vos calumniamini: quin tanquam integumenta omnem liberalibus ingenijs decoram cognitionem, ſapientiamque omne complectuntur. Nunquamne illud Maximi Tyrij legiſtis? Quid aliud eſt poetica, inquit quàm philoſophia, tempore quidem vetuſta, cõpoſitione metrica, ſententiis mythologica, ab fabularũ inuolucro tecta? Plato, & Ariſtoteles quàm ſtudioſè Homerum legerunt? quàm ſæpe eius teſtimonijs ad res ſuas confirmandas vſi ſunt? Ipſe Plato poetas modò ſapientiæ patres ac duces, modò Deorum interpretes, modò Deorum filios appellat. Cùm igitur poetas interpretamur, ſementem quodammodò virtutis, atque doctrinę facimus. Cùm autem quo pacto aptè, diſtinctè, ornatè, copioſè, planeque oratoriè loquendum ſit præcipimus, ea docemus, quæ ſemper in omni libera ciuitate, beneque inſtituta, & optimis temperata legibus Repub. plurimum valuerunt. Quis ignorat vim eloquentiæ: quantumque ipſi à ſapientibus ſemper tributum ſit? legite quæ à Craſſo in 1. & ab Antonio in 3. de oratore grauiſſimè ſapientiſſimeque dicuntur, & à nobis eius facultatis artificium petendum intelligite. Quod ſi hæc duo tantùm tractaremus, & hoc ſolùm à nobis poſtula-

ſtularetur, tamen nec leuibus in rebus induſtriam noſtrã exerceri; nec parum nos prodeſſe hominum ſocietati iure affirmaremus. Nunc attendite paluiſper, quantum opinione veſtra aberretis, & quantoperè fallat vos ſententia. Nulla eſt ars ingenuo apta homini, cuius non aliqua cognitione imbutum eſſe oporteat eum, qui cum laude hoc munus velit adminiſtrare. Alii eos voluunt, & tractant ſcriptores, quorum vno aliquo genere diſputatio continetur. In libris quippe dialecticorum, Phyſicorum, medicorum, iuriſconſultorum haud ferè inuenias, cuius intelligentiam non ex illis ipſis, de quibus inſcripti conſcriptique ſunt artibus petere queas. Nobis ij ſunt explicandi libri, qui cùm a viris omni ſcientia inſtructiſſimis confecti ſint ipſi quoque innumerabiles locos ex omni diſciplina depromptos habent. Cæteri ſi vnam illam artem tenent quam docent, aliarum ſint omnino imperiti, atque rudes, exiſtimantur tamen munus ſuum præſtare poſſe: nec medico vitio datum eſt neſcire leges, aut iuriſperito ignorare medicinam, aut aſtrorum rationem: nos vni ſumus, quibus omnis illa artium magnarum liberalium que varietas non pertractanda quidem ac pernoſcenda penitus, ſed deguſtanda certè, & delibanda eſt neceſſariò. Itote nunc, nullamque eximiam in Humanitatis doctoribus ſcientiam ineſſe blaterate. Pergite iam in odium contemptumque nos trahere, vt qui nullo commodo ſimus Reip. qui nullos labores perferamus, quique nugas tantùm venditemus. Fateor me breuem fuiſſe. Atque hoc

ideo,

ideo, quòd non desunt, qui de hoc argumento vos plura, & melius doceant. Hæc, Musæe, capita sunt defensionis meæ. M. Nisi me domum reuocarent negotia, pluribus tecum agerem: nascetur alia occasio. Vale. V. Mi Musæe tu quoque.

ANNOTATIONES.

STudia politioris humanitatis) *Cic. vocat artes, quæ ad humanitatem pertinent. Præterea, artes, quibus puerilis ætas ad humanitatem informari solet. Item politiorem humanitatem, & virum humanitate politum. Docti sæpenumero studia humanitatis, liberalia, optimarum artium studia, liberalem, ingenuam doctrinam, artes ingenuas.* Dauus sum, non Oedipus) *Ita seruus apud Terent. Andr. cùm senex obscurius, & quasi ænigmata loqui videretur, vt proindè opus esset aliquo Oedipo. Notum est ænigma apud Thebas à Sphinge propositum de eo quod manè quatuor pedibus incederet, meridie duobus, vesperi tribus, quod quidem Oedipus dissoluit. Plaut. Pœnulo.*

Nam isti quidem hercle orationi Oedipo.
Coniectore opus est qui sphingi interpres fuit.

Summam quandam) *Græcis est breuiter, sūmatim, rem in sūma quadam repetere, capitulatim, seu per capita iterare ante dicta. In scientia numerorum, est in sūmam colligere, ac redigere, est summaria repetitio. Sic potius dicam, quàm recapitulatio, & sæpe vtar libentius duabus, aut tribus vocibus aut latinis, aut latinioribus, quàm vna inquinata, & veteribus inaudita: modò ob-*

obſcurus ne fiam. Nam ſi quid ego iudico, præſtat barbarè loqui, quàm obſcurè loqui. Obſcuritas autem aliquando dicentis, aliquando audientis culpa contingit. Adde. Quod ingenuas) *Cic. ad Q. F. lib. 1. epiſt. 1. Cuius natura talis, vt etiam ſine doctrina videatur moderata eſſe potuiſſe: ea autem adhibita doctrina eſt, quæ vel vitioſiſſimam naturam excolere poſſit. Similis ſententia extat apud Plat. in extremo tertio de Repub.* Quod non deſunt) *Agminis noſtri duces, & Imperatores, Victorij, Mureti, Sigonij, Amiſæi, quod ſciam, de ſtudijs Humanitatis luculentiſſimas orationes reliquerunt, quæ calumniatoribus ora obſtruere, & ad funem reducendum eos cogere poterunt. Nos è Mureto quædam ſaltuatim decerpſimus.*

PROGYMNASMA OCTOGESIMVM NONVM.

M. Tullius Cicero.

CHRYSOSTOMVS, GLAPHYRVS.

CHRYSOSTOMVS. Nunquam tam mane, neque tam ſerò te conuenio, Glaphyre, quin legentem aliquid, affixumque libro offendam: vt tibi illud Plinij penitus in animo inſediſſe videatur: Omne tempus perire ſibi dicebat: quod ſtudijs non impenderet. Cum autem ex te percun-

ctor,

ctor, quid auctoris euoluas, rarò alium præter M. Tullium nominare soles, cuius modò epistolas, modò, seu præcepta oratoria, modò orationes, modò manu tenes. Facere neque quin te mirer. G. Cur mirare? C. Nam cùm impendio non modico bibliothecam tibi construxeris, possideasque scriptores, & eruditione præcipuos, & elegantia non contemnendos, eosque propè innumeros, quid est quod vni huic tam fixè pertinaciterque inhæres, vt ab eo diuelli non possis? Crantor philosophus de poetis exosculabatur Homerum & Euripidem: hic tibi vnus præ omnibus in amore ac delicijs est. G. Nicostratus pictor Zeuxidis Helenam cùm admiraretur, eum quidam interrogauit, quid ita tam vehementer illam picturam susciperet? Non interrogâsses, inquit ille, meos oculos habuisses. Nec tu me Ciceroni adeò deditum mirare, si ea videres, quæ ego videre cœpi, si meos, inquam, oculos haberes, non me etiam ipse interrogares. Me illuc factitare, quod obijcis, fateor, atque etiam profiteor, & præ me fero: & quò magis facio, eò minùs fecisse pœnitet: quantoque amplius, & diutiùs hunc suauissimum saluberrimumque cibum comedo, tanto maior me stimulat esuries, illiusque vehementiore desiderio exardesco, suumque in dolore ob eam rem grauissimo, quod diuini huius, ac cælestis ingenij monumenta, à quo tot magnarum, optimarumque artium probè præcepta fuit, & præcarissimis literis explicata doctrina, nec omnia ad nos peruenerunt, & quæ peruenerunt, nec integra sunt,

sunt, nec adhuc satis clara, & emendata: id quod eius studiosi tantùm non quotidie experiuntur. Et quis tandem est, qui non vnum saltem alterumue locum emaculet, corrigat, sanet, illustret, declaret, castiget, restituat, purget, defendat? h s enim verbis, idemque valentibus multis in ista re vtuntur. C. Hæc tria, primum potissimè cum. T. Liuio, Varrone, poetis, plurimisque non spernendis scriptoribus antiquis, tum Latinis, tum Græcis ipsi commune est: quorum labores, & vigilias aut edax tempus, inuidiosaque vetustas nobis abstulit: aut barbarorum Italiam, & Græciam depopulantium furor, & immanitas deperdidit. Deum immortalem quas gazas? plus quàm Pactoli opes, plus quàm talenta Pelopis. Ac si tantis copiis fortunisque indignissimè spoliati, nihilominus tam exaggeratàs adhuc eruditionum diuitias retinemus, qualis quanta, que extitisset nostra felicitas, si tot librorum lectissimorum millia seruata fuissent? Veruntamen tu reliquorum auctorum vicem parum solicitus, vnius casum iacturamque inprimis dolenter pateris, & lamentaris, cuius amore percussus es suprà omnes. G. Equidem Ciceronis vnius, qui mihi est pro centum millibus, amore percussus sum, vt dicis. Iam si amare, ex quo amicitiæ nomen dictũ est, nihil est aliud, vt hic idem docuit 2. de Finibus nisi velle bonis aliquem affici quàm plurimis, etiamsi ad se ex ijs nihil redeat, nonne mihi optandum medullitus, vt extent de Repub. de consolatione, de temporibus suis, Hortensius, cæterique libri latinæ linguæ, & eloquen.

loquentiæ Romanæ parentis, omni doctrina elegantiaque refertissimi? vt quanquam vbique terrarum iam pridem adeptus est amplissimam, tamen longè ampliorem adhuc laudis, & gloriæ celebritatem adipiscatur. C. Peruellem ego quoque extarent tam præstantis ingenij, támque sapientis, & clari hominis opuscula reliqua, sed ea aut nostram, aut posteritatis memoriam aliquando visuram, cùm hactenus tanto interuallo temporis prolata non sint, desperandum opinor. Hic ego immortales gratias habendas illi statuo, qui abhinc septennium Consolationem, aureolum profectò libellum è tenebris vetustatis in lucem eduxit, & desiderationem tot amissorum librorum, vnius inuentione, quoquo modo leniuit. G. ha ha ha; simplicitatem spectate huius mei Chrysostomi. C. Ride, & deride vt lubet, me de sententia non detrudes. G. Quid? tu illum commentariolum è Ciceronis officina processisse? quid? tu illius ingenij extra omnem ingenii aleam positi, tu facundiæ literarumque patentis fœtum esse credis? C. Quidni credam? ita prædicant. G. Ita prædicant? ô inscitiam, ô imprudentiam. Quis inuenit? vbi inuentus est? qua occasione? quo modo? quo anno? cur nullæ lacunæ? cur nihil vsquam imperfectum? cur nullam cariem? cur blattas ac tineas nusquam sensit? vsque adeone oleo cedrino illum perunxerant? omnia plena, integra, nihil mutilum, nihil situ exesum, nulla litera fugiens, omnia expeditissima, quasi tum primùm scriptus esset, cùm est repertus. C. Mouerunt me prin-

principio iſta quæ opponis, & mirabar ſine vlla præfatione, ſine emendatione, ſine vlla annotatione tot ānorum centurijs ſepultum proferri librum. Aſt omnem poſtea ſcrupulum Caroli Sigonij, hominis in antiquitate perſcrutanda diligentiſſimi,& eloquentiſſimi, orationes duæ mihi exemerunt, quibus eum, & à Ciceronе confectum, & partum ſuo parente dignum eſſe demonſtrauit. G. Errorem haud leuem in extrema ſenectute obiectum Sigonio, & Conſolationem iſtam eſſe ſuppoſititiam,ex fruſtulis per totum Ciceronem è germana illa conſolatione diſperſis contextum, imò exit. Tuſculana magnam partem deſcriptam, inflatam nimis, & grandiloquam, ſuauitatis, & diuinæ illius dulcedinis, qua pollet in conſolando tenera mollique natura præditus.M. Tullius.prorſus expertem, & alijs præterea vitijs laborantem, complures poſtea eruditi homines, minimè dubiis rationibus, conuiceruat. Sed me reprimam, nec vagabor in hac opinione refutanda longiùs. Nam vt eſt apnd Arnobium, aiunt ſana ſentientes, contradicere rebus ſtultis, ſtultitiæ eſſe maioris. C. Quando tu iſti libello non temerè, ſed ad probandum firmis argumentis, complexionibuſque confiſus, quod animaduerto, tanquam ementio hæredi, & impoſtori, Ciceronianæ dignitatis, nobilitatiſque patrimonium negas, cur ego aſſeram? aut cur eius patrocinium ſuſcipiam, ſi eum Sigonius, (qui vir?) defendere, ſiue vt dicam rectiùs, cooptare in familiam Tullianam toto, vt aiunt, corpore neruiſque om-

omnibus conniſus non poſuit? Vnum porrò iudicium in complectendo, & in oculis atque in ſinu ſemper geſtando Tullio nequaquam reprehenderim: velim nihilominus ad meam vtilitatem eiuſdem iudicii tui amoriſque tam inflammati cauſſam ex te cognoſcere. N. Nō tu mihi imperterritus, animæque prodigus miles videris. C. Quidum? G. Quia cùm vix adhuc ſigna cecinerint, relicta parmula, meorum armorum aſpectu tremefactus, te fugæ mādâſti. C. Ego non cōtremiſcam? ego non fugam? primo congreſſu imperatorem meum dediſti ad necem: & parcemiam nōſti veterem: cæſo duce fugantur milites. Nec verò ſi quis mihi hanc fugam exprobrauerit, reſpōſurus ſum quod ille è prælio apud Cheronæam fugiens, qui ignominiæ cauſſa eſt cognominatus, reſpondiſſe fertur: Qui fuerit, rurſum ille præliabitur. Sed ad incepta redeamus. G. Multitudo, Chryſoſtome, lectitantium Ciceronem, imitarique conātium, ipſa inſuper experiētia, variuſque fructus, quem mihi ex eo tot annis diligēter etiam atque etiam lecto, ac pene contrito collegiſſe videor, ipſum mihi penitus penituſque commendauerūt, hæretque mihi in venis, in medullis. Quæ enim ſchola eſt in tota Europa, immò in Aſia, & Africa quoque, in qua quidem latinus ſermo doceatur, cuius parietes non quotidie vocibus Ciceronianis perſonēt? quis magiſtrorum non mille colaphis puniēdus cenſetur, ſi Cicerone careat, cùm Alcibiades tam ægrè ferendum ſibi putārit,

ma-

magiſtrum illum, in cuius ludum intrauerat, carere Homero, vt manū ab eodem verberando abſtinere nequiuerit? quis autem ſcholaſticorum non vnum ſaltem atque alterum eius librū tenet in capſa ſua, ſi omnes, præ nummorum penuria, non poſſit emere? quis eſt, qui ſe ſtudioſum literarum dicere audeat. Ciceronis ignarus? quis non ſibilis conſcindatur, qui ſe hunc non curare, nolle imitari, non nimis dictionem eius probare præ ſe ferat? quis tot interpretes, tot ſcholiaſtas, tot correctores, tot explicatores, & illuſtratores, tot etiam admiratores, encomiaſtas, & præcones inuenit? in quo toties recudendo typographi, toties vendendo bibliopolæ, toties colligando bibliopegi occupati, & ſunt, & fuerunt, & erunt? C. Manifeſtiora ſunt hæc, quàm vt ea neget vel impudentiſſimus. In quo autem tibi tantum emolumenti peperit, ac mihi, alijsque ſui amantibus parere poſſit, velim pro noſtra inueterata coniunctione oſtendas. G. Non dubito quin multa, & ſæpe de illius viri laudibus legeris, C. Multa equidem, & frequenter legi. G. Ea ipſa quid in eo quærere, quo pacto eius opulentia rem tuam augere deberes, vtcumque docendi te vim habuerunt. C. Habuiſſent: verùm cùm ea legerem, non id cordi erat, vt in alumnis & clientibus Tullianis numerarer G. Quid ergo? C. Tantummodo vt liberali doctrina augerer: bonæque latinitatis inſtrumento domum meam exornarem atque inſtruerem: qui omnium propè in literis verſantium communis eſt finis. Etſi verò non pauci, ſunt qui ſe

ad exemplum Tullij effingere laborant, nō ita multi tamen illius effigiem, virtutemque aſſequuntur. G. Hoc ideo fit, quia ſtylum eius probè cognoſcere, & de eo ſcriptore iudicium ferre non cuiuslibet: deinde rationem certam ac veram eò quò intendunt perueniendi non obſeruant: in qua præſcribenda videmus quoſdam ſtudium poſuiſſe. C. Memini me in eiuſmodi commentariolos incidere, quos duabus de cauſſis voluere ſuperſedeo. Primùm quia ferè non perſequuntur niſi exilia quædam, & minuta, atque ad ſolam elocutionem ſpectantia: perinde quaſi eloquentia, cuius perfectus ad vnguem, abſolutuſque magiſter, & dux Cicero proponitur, non etiam aliis partibus contineretur. Deinde, quia præcipiunt, quæ in ipſorum oratione, cùm aliquid ſcribere aggreſſi ſunt, non elucent: eſt enim horrida plerumque, ieiunia, diſſoluta, incompta, plena ruris. Ciceronis autem plena ſucci, plena ſuauitatis, plena cultûs, æquabiliter fluens, aptis illigata numeris, multiſque diſtincta luminibus. Quare tacitè illos iubeo in ſuum ipſorum ſinum inſpuere, & cùm ſe purpuram vendere profiteātur, à ſemetipſis quoque ſumere, non aliunde quæritare exemplum quod mihi exhibeant. G. Mittamus horum inſtitutum in præſens. Quid mihi Cicero meus contulerit, malo ab alijs, & aliquando abs te ipſo (quando nimirum planiùs eum exploratiuſque noueris) cognoſci, quàm à me, non ſine arrogantiæ ſuſpicione, enuntiari. Alterum illud, quid nempe tibi cæteriſque ſcripta. M. Tullij

vtilitatis afferre possint, spero te ex ore meo hodie intellecturum. C. Aures admoueo percupidas, meque regalibus epulis abs te acceptum iri diuino. G. Verissimè. T. Liuius de Cicerone: in eius viri laudes sequendas ipso laudatore opus fore. Quod non solùm de rebus illius præclarissimè pro salute & incolumitate Reipub. gestis, toleratoque morte, verùm etiam de eximia, & omnibus sæculis prædicanda eloquentia interpretandum scias: quæ quidem, eodem ipso teste, ex plurimarum, maximarumque rerum cognitione efflorescit, ac redundat, & est copiosè loquens sapientia, & vnum quiddam ex multis artibus, scientijs, studiusque conflatum atque collectum. Quantam istuc admirationem habet: eum qui quinto, & vicesimo ætatis anno intra iudicum subsellia versari, ad causas priuatas atque publicas adire cœpit, omne reliquum vitæ suæ tempus honorum, magistratuumque perfunctione, vrbanis seu domesticis, prouincialibusque negotijs, longissimis creberrimisque itineribus transmisit, nihilominus ita multos, rebus, & verbis singulares edere libros potuisse? Quid tibi hæc inter tantas corporis animique contentiones quid, inquam, aliud indicare videtur, nisi vehementissimum, incitatissimumque studium, summum, ab omni laude felicissimum ingenium, scientiarum copiam, exercitationem maximam, memoriam pæne diuinam? C. Sæpe illi vigilatas noctes existimo, & sententias aliquod recordor, quibus incensum in literas amorem suum testatus

eſt: quæ ipſi cùm delectationi in ſecundis, tum ſolatio in aduerſis, in grauiſſimis nempe illis Reipublicæ tempeſtatibus, priuatisque incommodis fuerunt. *Me, inquit in epiſtolis, à prima ætate omnis ars, & doctrina liberalis, & maximè philoſophia delectauit. Pro Archia: Quis tandem me reprehendat, aut quis mihi iure ſuccenſeat, ſi quantum cæteris ad res ſuas obeundas, quantum ad feſtos dies ludorum celebrandos, quantum ad alias voluptates, & ad ipſam requiem animi, & corporis conceditur temporis, quantum alij tribuunt tempeſtiuis conuiuijs, quantum denique aleæ, quantum pilæ, tantum mihi egomet ad hæc ſtudia recolenda ſumpſero? In primo autem de Oratore. Ac fuit tempus illud, cùm mihi quoque initium requieſcendi, & animum ad vtriuſque noſtrum præclara ſtudia referendi fore, iuſtum, & probè ab omnibus conceſſum arbitrarer. Sic initio Tuſculanarum: Cum defenſionum laboribus, ſenatoriiſque muneribus: & quæ ſequuntur. At Atticum: Ego, hæc duo magna abſolui; nullo enim alio modo à miſeria quaſi aberrare poſſum. Ad Meſſinium, l. 5. ad familiares. Itaque vtor eodem perfugio, quo tibi vtendum cenſeo literulis noſtris. Et ad Appium Balbum, lib. 6 Sed eſt vnum perfugium, doctrina ac literæ, quibus ſemper vſi ſumus; quæ ſecundis rebus delectationem modò habere videbantur; nunc verò etiam ſalutem.* Et ſexcentis preterea locis per illos epiſtolarum libros. G. Quæ ætatem omnem procul à Republica abundantes in-

genio, doctrina, & diligentia homines in literis habuerunt, tam multa certè mandare chartis superiauris non potuerunt. C. Tibi istuc assentior, est enim apertissimum. G. Leges tu quidem Latinos scriptores omnes, si me audias, & leges quamdiu voles: hūc vnum imitaberis, quem vt transeundi spes non sit, magna tamen est dignitas subsequendi, de quo multò iustiùs quàm de Epicuro canetur:

Qui genus humanum ingenio superauit, & omnes
Præstinxit stellas, exortus vti æthereus sol.

Siquidem alios vniuersos in omni dicendi genere longinquo post se interuallo reliquit.

quid enim contendat hirundo
Cygnis? aut quidnam tremulis facere artubus hœdi
Consimile in cursu possint, ac fortis equi vis?

Hinc copiam, & vbertatem, hinc breuitatem, hinc grauitatem, hinc suauitatem, acrimoniam, perspicuitatem, subtilitatem, mediocritatem, magnificentiam petas. Ad ingenia illustria limanda, perpolienda, & alenda nemo aptior: nec est quisquam, quem ille non vt rebus doctiorem, sic oratione splendidiorem ab se dimittat. His vnus merito gnomon quidā, & regula in verbis deligendis statuatur, quam esse originem eloquentiæ Cæsar scripsit. Abiecta, obsoleta, dura, aspera, impropria, longiùs ducta, obscura in eo nulla. Contra autem dilucida, plena, sonantia, illustria, iucunda, magnifica, propria, vsitata, pura, numerosa omnia. Proinde si rectè ratiocinaberis, huic vni præoptabis te similem, quàm alijs superiorem esse. Caue autem idem facias

illis, qui quoties aliquid arrogantius ab eo dictum inueniunt, quoties ille se auidum gloriæ confitetur, miserum reprehendunt: cùm nos non mores sed linguam, & doctrinam in ipso quærere potiùs, & ista collaudare imitationeque pro viribus exprimere, illa dissimulare debeamus. C. Vellem tecum sensissent, qui oppugnare imitationem Ciceronianam, vt gigantes cælum, non horruerunt. G. Non curat Hippoclides quid illi mastiges fabulentur, Zoilosque, & Andabatas nec pili facit. Cicero noster omnium doctorum suffragiis in omni sermonis virtute primas tulit: quem quidem, è Græcia Romam reuersus, cùm ingentes sibi copias ex facundissimæ, & eruditissimæ gentis illius copijs collegisset, ita excoluit, ornauit, amplificauit, vt iam Græcis ipsis non adeò multùm concedamus: cum quibus ipse de dicendi gloria tam felici Marte dimicauit, vt de ijs trophæum constituerit. C. Quoniam de copijs è Græcia Romam transportatis mentionem iecisti, occurrit animo præclarum illud testimonium, quo Apollonius Molo, quem Romæ bis audierat priùs, & cui se Rhodi postea retorquendum dedit, cùm tota Asia peragrata cum summis se oratoribus exercuisset, cohonestâsse Ciceronem dicitur, cùm eum græcè eloquentissimè orantem audiuisset. Nam cùm cæteri omnes, qui tum aderant, obstupuissent, Ciceronemque certatim extollerent: Apollonius neque dum audire hilaris visus est, & postquam ille perorauit, diu tristis attonitoque similis cùm sedisset, tandem aliquando: te qui-

quidem Cicero laudo, inquit, & admiror: sed me Græcorum fortunę miseret, cùm videam doctrinam & eloquentiam, quibus bonis iam solis beati eramus ad Romanos per te translatas esse. G. Fuit sanè præclara vox illa Græci doctoris, eamque postea euentus comprobauit. Quamuis igitur meritò præferendus videatur omnibus, qui dormi foriſq; Rempub. probè administrarunt, quod illi partes aliquas iuuerunt, hic simul vniuersam conseruauit, possitque tanto iustiùs secundus appellari Romulus, quàm Camillus, qui paruum adhuc, & angustum restituit, cùm hic tantoperè amplificatumque imperium è faucibus fati eripuerit: tamen quod Cæsar de eo scripsisse proditur, ad gloriam illi maius est. C. Quid scripsit? G. Ciceronem omnium triumphorum lauream adeptum maiorem, quanto plus est ingenij Romani terminos tantum promouisse quàm imperij. Nec illa non cerussima sunt, quæ vir literis Græcis, & Latinis iuxta atque doctissimè eruditus atq; in Ciceronianis scriptis multum diuque exercitatus de eo magnificè prodit. C. Quænam? G. Strictim, & ex multis pauciſſima tibi recitabo. C. Animo arrectus sum ad audiendum. G. *Ex hoc, tanquam vberrimo omnium doctrinarum atque artium fonte, siue grammaticum aliquid, siue rhetoricum, siue dialecticum, siue historicum, siue poeticum, siue geographicum, siue œconomicum, siue morale, & politicum, siue physicum, siue geometricum, siue musicum, siue astrologicum, quidquid denique ad vllam artem, libero homine dignam, pertinens requi-*

ras, hinc tibi assiduo haurire licebit. Ab hoc discunt pueri, senes priuati, magistratus, rustici, vrbani, miseri, & calamitosi beati, & fortunati, pauperes, & egentes, diuites, & abundantes, ignobiles, & obscuri, nobiles, & clari viri: ab hoc militares, & sagati, ab hoc pacis alumni, & togati ab hoc infimi, & humiles, ab hoc viri excellentes, & princeps. Denique est mortalium cuiuscunque sit vel ætatis, vel loci, vel ordinis, vel fortunæ, vel studij, vel nationis, quin à Cicerone, & melior, & doctior fieri possit. C. Agnosco laudationem. Iure sibi illum tantis laudibus ornandum sumpsit, à quo fuit ipse tam eximiè excellenterque ornatus. Et par esse duco, vt omnes animi ingenijq; vires, in eo deprædicando profundant, quibus ille tantum quantum huic profuerit, cuius verba modò recitabas. G. Num Victorij, Sigonij, Mureti, Manutij, Corradi, quos Germanos Tullij discipulos appellare possis, scribendi elegantia atque munditia, & eruditionis varietate magistrum suum non valde commendant? C. Maximè commendant. Adea posthac exemplaria respiciam, versaboq; Ciceronem non paulò diligentiùs, & aliquam eius similitudinem in meam imaginem, vt Zeuxis, transferre annitar. G. Gaudebis fructu huius diligentiæ tuæ magis, quàm si quis tibi regnum donauisset. Sed cùm initio Tullianos libros in 4. ordines distinxerimus, aueſne audire, quo sese pacto in singulis gesserit, qualemue se præstiterit, & quantoperè in hac rerum scriptionumq; diuersitate excelluerit? C. Nihil vtique malim: & te rogo, hoc bellum in meam gratiam milites. G. Militabitur.

AN.

ANNOTATIONES.

QVI cognoscere cupit quantus in doctrina, & eloquentia vir fuerit M. Tullius: & quàm eximiè tanquam à buccinatoribus suarum laudum cantatus sit, legat Quintil. l. 10. ca. 1. sub finem Præfa Lamb in eius editionem. Plin. l. 7. c. 30. Quid est quod vni huic tam fixè) Sunt qui libros quamplurimos commercantur, eosque non legunt. I tam docti euadent, quàm citharœdi, si multas emant citharas, quas domi ad parietem suspendant, & quotidie intueantur. Sunt qui sine delectu ac discrimine per varios scriptores vagantur, & circumcursant, creduntque multa & varia legendo se doctos fore. Isti solliciti sunt vt multa ingerant, non etiam vt digerãt, quæque legunt in suum succum sanguinemque conuertãt. Audiamus quid Seneca statuat de legendis auctoribus epist. 2. Est enim res magni momenti: & scitu necessaria studiosis, ne tempus quod nunquam redit, malè conterant & sese frustra macerent. Illud vide, inquit, ne ista lectio multorum auctorum, & omnis generis voluminũ habeat aliquid vagum & instabile. Certis ingenijs immorari, & innutiri oportet, si velis aliquid trahere, quod in animo fideliter sedeat. Nusquam est, qui vbique est. In peregrinatione vitam agentibus hoc euenit, vt multa hospitia habeant, nullas amicitias. Idem accidat necesse est ijs qui nullius se ingenio familiariter applicant sed omnia cursim, & properantes transmittunt. Nihil æquè sanitatem impedit, quàm remediorum crebra mutatio. Non coalescit planta, quæ sæpe transfertur. Nihil

tam

tam vtile eſt, quod in tranſitu proſit. Diſtrahit animum librorum multitudo. Itaque cùm legere non poſſis quantum habueris, ſat eſt habere quantum legas. Probatos itaque ſemper lege: & ſi quando ad alios diuertere libuerit, ad priores redi. Idem epiſt 45. Non refert quàm multos libros, ſed quàm bonos habeas. Lectio certa prodeſt, varia delectet. Quas Gazas) Perſica vox gaza pecuniam regiam ſignificat. Curt. libr. 3. Gazam Perſæ ærarium vocant. Vtuntur hac voce Cic. Virg. Amore percuſſus ſum) Percuſſit idem valet, quod permouit, & affecit. Cic. ad Att. lib 4. Percuſſit animum. Sic. Terent. And. Percuſſit illic animum. Horat. Ode 7. libr. 1.

Me nec tam patiens Lacedæmon
Nec tam Lariſſæ percuſſit campus opimæ.

Quod autem quidam apud Terent. legunt perculſit, errant. Perculit enim à percello, non perculſit, latinum eſt. Atque vt amore percuſſus, ſic perculſus dicitur. Conſolationem iſtam eſſe ſuppoſititiam) Mitto alios, Iani Gulielmi per eruditum libellum vidimus quo iſtam Conſolationem nec Tullij, nec Tullio ſatis dignam eſſe conuicit Carolum Sigonium, quem in infami argumento eloquentiæ ſuæ diuitias opinatur oſtendere voluiſſe. Concedit tamen eſſe hominis neque indiligentis, & philoſophiæ ac Ciceronis ſtudioſi: ingenio autem nec ad illam comprehendendam, nec ad hunc exprimendum vel acuto ſatis, vel accomodato. lege librum. Alterius acuti, & eruditi hominis iudicium hoc eſt. Scripta frigidè, ſolutè, & vt verbo dicam, ineptè. Quis illetam ſtultus, qui ſperauit ſe poſſe imponere

nobis

nobis falſa hac perſona ſub qua latet aliquis ne ſuperioris quidem vt ſuſpicor, aut Bardi typographi qui tam ambitioſè hæc diuulgant, Sed credo in noſtrum riſum, & ſuum quæſtum. Valde me Ciceronis, Pœniteat, ſi ille vel in medio dolore tam elumbis. Nuſquam nerui, nuſquam ſententiarum ſanguis, ne color quidem verborum, niſi cum ceruſſa, & fuco. Hactenus ille. Cicero autem eandem conſolat, ſuam etiam inſcripſerat, de luctu minuendo. ad Atticum lib. 12. epiſt. 21. Eodem libro epiſt. 22. ea ſic ipſemet Neque tamen progrediar longius, quàm mihi doctiſſimi homines concedunt: quorum ſcripta omnia, quæcunque ſunt in eam ſententiam, non legi ſolùm, quod ipſum erat fortis ægroti, accipere medicinam: ſed in mea etiam ſcripta tranſtuli, quod certè afflicti, & fracti animi non fuit. Vt manum ab eodem verberando) *Incuſſit ei pugnum ſatis durum, inquit, narrans hoc factum Ælianus lib 13. c. 38. cum imperitum eſſe, & ſimiles ſibi pueros efficere oſtendens. Plutarch quoque in Apophthteg Regum, & Imop.* Non elucent) *In arte ſubtiliores, in oratione ieiuniores. Nam ſæpe fit, vt qui artem ſciunt ſcribere neſciant, quod de Varrone, Hortenſio, Galba Horatio, Quintiliano Senecæ, Hermogene dicitur. Quin fuerunt, qui neminem ſcriptorem artis ne mediocriter quidem diſertum fuiſſe dicerent Cic. 1. de Orat.* Plena ruris) *Plenus ruris dicitur, qui eſt inurbanus, inſulſus, ruſticitatis plenus, vt Græci dicunt: & Heſychius explicat. Catul. in annales Velusij At vos interea venite in ignem. Pleni ruris, & inficetiarum. In Truculen ancilla ſeruum, à quo, tractaretur inhumaniùs, vocat rus merum* Oppugnare imitationem Ciceronianam)

ronianam) *Ausus est Politianus, cui respondit Paulus Cortesius. Scimus etiam Erasmum dialogum euomuisse, quem Ciceronianum inscripsit. In quo ea de imitatoribus Ciceronis per calumniandi libidinem mentitur, quæ illis in mentem nec venient aliquando, nec venerunt.* Auidum gloriæ confitetur) *Propter immoderatum gloriæ studium non mediocriter reprehensus scribitur à Quintiliano l. 11. cap. 1. Est tamen rerum à se gestarum, quæ sine dubio magnæ fuerunt, quàm eloquentiæ maior in omnibus iactator. Et ingenium suum varò ac modestè, labores suos, resque gestas sæpius ac liberius commendat. Quod non sine aliqua ratione fecit plerumque. Aut enim tuebatur eos, quibus erat vsus adiutoribus in oprimenda coniuratione: aut respondebat inuidiæ, cui tamen non fuit par, seruatæ patriæ pœnam passus exilium: vt illorum, quæ egerat in consulatu frequens commemoratio, possit videri non gloriæ magis, quàm defensioni data. Plura Quintilianus.* Ciceronem omnium triumphorum) *Plinius l. 7. ca. 30. Idem Cæsar. vt narrat in Bruto Atticus, l. 1. eorum, quos ad Ciceronem de ratione latinè loquendi scripsit, ipsum latinæ copiæ inuentorem ac principem nominauit.* Similitudinem vt Zeuxis) *Quid hic pictor nobilissimus fecerit Crotoniatis Helenam in templo picturus, Cic præfat. 2. de inuent. Multa de eodem Corradus in Brutum.*

PRO-

PROGYMNASMA NONAGESIMVM

Epiſtolæ M. Tullij.

IIDEM.

CHryſoſtomus. Nemo quiſquam antiquorum, quod ego ſciam, plures compoſuit epiſtolas. G. Nec tam bonas, & probatas, Chryſoſtome, nedum meliores. C. Tametſi non aliter eſſe mihi perſuadeo, & omnes ita perſuaſos non ſum neſcius: nihilominus cauſſas huius rei abs te cognoſcendi quodam ſtudio efferor. G. Demetrio Phalereo, qui à Theophraſto diſciplinam accepit, prima laus epiſtolæ videtur, vt ſit imago noſtræ mentis, noſque ipſos penitus, velut in tabella depictos oſtendat, plenaque ſit humanitatis, & blanditiarum. C. Sententiam, & iudicium huius Demetrij planiſſimè intelligo. G. Hæc laus cùm in illis, quæ familiares dicentur, tum verò in iis, quæ ad T. Pomponium Atticum, & ad Q. Fratrem Miſſæ ſũt, ſatis ſuperq; eminet. C. Hoc ſummatim eſt laudare. G Mane, iam laudabimus etiam ſpeciatim. Eſtne illis ad Lentulum quidquam humaniùs? ad memmium alioſque officioſius? ad plurimos quibus in diuerſis rebus conſilium, & ſolatium impertitur, beneuolentius atque fideliùs? ad Terentiam mollius? ad Tironem dulciùs? quàm multa paſſim ad legendũ inuitãmenta

menta? quanta vbique testificatio amoris? quanta studii? quanta voluntatis? Sanè consolari eos, qui aliquod à fortuna vulnus acceperint, quod non infrequens facit, mitissimum ingenium, & ad commiserationem mirificè inclinatam naturam perspicuè declarat. C. Certum est, lenem, placidam, ac blandam orationem, qualis est illa consolatoria, nisi è facili, mansueto, minimeque duro ac tetrico ingenio exiitere non posse.

Formet enim natura prius nos intus ad omnem
Fortunarum habitum: iuuat aut impellit ad iram,
Aut ad humum mœrore graui deducit, & angit
Post effert animi motus interprete lingua.

Quoties porrò in hoc genus orationis apud Tullium incido, toties in florem nectaris, in medullam mellis, in Attica bellaria me incidisse iudico, adeò excellit. G. Quid est, obsecro, in quo ille non excellat? Et quis sine ipso vnquã aut excelluit, aut potuit excellere? Cuilibet fas est exclamare de hoc viro, quod de suo Epicuro Lucretius, vnica tantũ mutata vocula.

Te sequor, ò latiæ gentis decus, inque tuis nunc
Fixa pedum pono pressis vestigia signis.

Sed ne longiùs ab incœpto trahamur: quando gratulatur, quàm sincerus? quando petit, quàm verecundus? quando iocatur, quàm vrbanus? quando gratias agit, quàm nullius meriti oblitus? quando commendat quempiam, quàm sollicitus? quando narrat, quàm apertus? quando monet, quàm serius? quando (vt comprehendam breui) in quouis tãdem genere, (multa autẽ sũt genera, quæ ad duos fontes,

& ca-

& capita, ad morale, & negotiale à quibusdam reuocantur) epistolam contexit, quàm eiusdem exemplar, & ideam perfectè consequitur? C. Quid ergo præceptionibus opus est, si in Ciceronis epistolis sunt omnia? G. Ne rationibus quidem eius vlla desit laus oratoria, num idcirco non erit docēda Rhetorica? statuam videmus perfectam, picturam similiter quis tamen sine magistri ductu, sine præceptis, nō dicam bene pingere, bene sculpere ex ipsa modò pictura, & statua, quamuis egregiè factis addiscet, sed vel ipsam statuam picturamqi satis intelliget? Ars igitur hāc vim habet, vt opus facere ipsi, & ab alijs factum iudicare possimus. Habes quippiam ad hæc? C. Magnoperè faueo huic assertioni tuæ: iam carpe viam vlteriùs. G. Delectat in eo scita breuitas: quanquam nihilominus ipsa longitudo lectorem retinet ac pascit, vt se ad finem peruenisse non sentiat. Nec potest omitere argutias homo argutissimus, de quibus ita ipsemet epist. 32. lib. 7. scribens ad Volumnium: Pugna, si me amas, nisi acuta, nisi elegans, nisi bellum, nisi ridiculum, nisi cætera: quæ sunt à me in secundo libro de Oratore per Iulij personam disputata de ridiculis, & arguta apparebunt, vt sacramento contendas mea non esse. C. A Plutarcho, & Macrobio dicta quædam referuntur, quæ cùm legerem, valde sum recreatus. G. Quàm nos caperent illi tres libri, quos Tiro libertus ex eius facetijs confeciſſe dicitur? C. Longè ampliùs, quàm nonnullos sordidissimi, & spurcissimi lepōres Martini

tini cuiuſdam, quibus inter epulas vtebatur, & qui compluribus libris collecti, ab eius diſcipulis cum voluptate leguntur. G. Ad epiſtolas noſtras redeundum eſt. Deſideras res obuias, minimè ſpinoſas, è communi hominum vita ſumptas? his refertæ ſunt Tullianæ epiſtolæ. Vis rurſum haud vulgares, & tritas, ſed magnas, illuſtres, è ſapientum monumentis decerptas? harum veluti meſſis hîc non eſt defutura tibi. Præclarè differit de religione erga Deos, de caritate erga patriam, de fidelitate in amicos, de maximis virtutibus, de vitijs. Humilem, ſeu infimũ dicendi characterem epiſtolis valde proprium, vt plurimùm ſectatus eſt: interdum tamen propter rerum ſubiectarum pondus grauitatemque aſſurgit, ac verbis fulminat, quod Fabius Quintilianus fieri aliquando oportere admonuit. C. Ex tuis verbis efficitur, non ſolùm ad exercitationem ſcribendi, ſtylumque expoliendum, ſed ad animum quoque inſignium, variarumque rerum cognitione locupletandum perutile ac neceſſarium eſſe illas lectitare epiſtolas. G. Reuera, & vtiliſſimum, & vehementer neceſſarium. Philoſophia eſt illa quidem ars vitæ, medicina, & cultura animi, quæ vitia radicitus extrahit, & virtutes inſerit: verùm hæc ipſa commoda magnam partem ex epiſtolis huius admirandi ſcriptoris noſtro ingenti bono ad nos deriuare poſſumus. C. Dandum eſt igitur ſummæ laudi maioribus noſtris, cùm has epiſtolas, aliorum vel prætermiſſis, vel è ſchola excluſis relegatiſque, iuuenturi explanandas, ediſcendas imitandaſque propoſuerunt. G.

Pro-

Prouidè. Multis tamen de cauſſis in gymnaſijs Grāmaticis etiam dandus eſt locus dialogis: quas ego, ſi requiſieris, aliâs opportunius explicabo. C. Sanè requirā: quando me erudias prudenterq; excogitatas rationes auditurum eſſe nihil dubito. G. Tuum fecero iudicium.

ANNOTATIONES.

HOmo argutiſſimus) *Macrob. Saturnal. lib. 2. ca. 1. ipſum, & Plautum à iocorum venuſtate commēdat. Idem tamen alibi, & alij eundem, vt aliquando nimium in iocando notauerunt.* Quos Tiro libertus ex eius) *Quintil. l. 6 c. 3. Vtinam libertus eius Tiro, aut alius, quiſquis fuit, qui tres hac de re libros edidit, parciùs dictorum numero indulſiſſent, & plus iudicij in eligendis, quàm in congerendis ſtudij adhibuiſſent: minus obiectus calumniantibus foret: qui tamen nunc quoque, vt in omni eius ingenio, facilius quid reijci, quam quid adijci poſſit, inueniunt. De Tirone Gellius lib. 7. cap. 3.*

PROGYMNASMA NONAGESIMVM PRIMVM.

Rhetorica M. Tullij.

IIDEM.

CHRYSOSTOMVS. Inter volumina de ratione

dicendi quorum complura foras dedit. M. Tullius, primum semper locum obtinet, primum in oculos lectorum incurrit, quod ad C. Herennium inscribitur. Tune verum sinceruamque, an adulterinum, subditicium que partum hunc esse arbitrare? G. Arbitror verò adulterinum esse, & Ciceronis grauitate indignum. Docti sunt illi quatuor libri. G. Quis negat? G. Non pessimè loquuntur latinè. G. Quis contradicit? addo etiam, quartus tam ad rem apposita, tam elegantia figurarum exempla subijcit, vt admirationi potiùs, quàm reprehensioni locum reliquerit: digni tamen qui in Tullij hæredes adsciscantur, quique ipsius tam glorioſum nomen in fronte præferant, non sunt: quidquid homines nonnulli tenui literatura garriant: quorum aliqui nullas, aliqui parum probabiles huius opinionis suæ rationes producunt. C. Cuinam ergo venditori redhibendos statuemus? G. Ei videlicet, quem iam pridem consensu homines elegantiore doctrina perpoliti, legitimum operis illius parentem statuerunt. Q. Cornificio. C. Quandoquidem commentarium hunc à Cicerone abiudicas nolo ex te sciscitari qualem existimens, tametsi iam audiui, non vituperas certè. De Inuentione quid me sentire postulas? G. Idem quod eius libri conditor Cic. C. Quid ille? G. Præfatione trium de oratore ad. Q. F. Vis enim, inquit, vt mihi sæpe dixisti, quoniam quædam pueris, aut adolescentulis nobis commentariolis nostris inchoata atque rudia exciderunt, vix hac ætate digna, & hoc vsu, quem ex caussis, quas diximus tot, tan-

tantisque consecuti sumus, aliquid ijsdem de rebus politius à nobis, perfectiusque proferri. C. Ergone duo illi de inuentione ibi significantur? G. Illi ipsi. C. Sunt ergo imperfecti? G. Imperfecti: non ita tamen, quin probata præcepta, eaque multa contineant, atque ad emendandam excolendamq; linguam futuri sint frugiferi, valdeque commodi, Reliqui vniuersam facultatem oratoriam copiosè, distinctè, prudenter, & absolutè pertractant. Quòd si omnia tum à Græcis, tum à Latinis euulgata eloquentiæ præcepta in vnum conferantur, non poterunt cum illo solo, qui de Oratore nomen accepit, nedum cũ omnibus simul contendere. C. Quid ego abs te audio? G. Quod verum est. C. At ipsius Ciceronis testimonio (quo quid potest esse grauius? quid credibilius?) Aristotele nemo doctior, nemo acutior, nemo in rebus, vel inueniendis, vel iudicandis acrior. Huius Græci doctoris de dicendo libri feruntur, in quos eruditissimè artem ipsam inclusit, ingeniosissimè cũcta disposuit, politissimè explicauit, à quo ipsemet Tullius, vel sumpsit multa, si fatetur, vel si negat, surripuit: vtar enim ijsdem verbis quibus ipse in Bruto vsus est, cùm de Ennio, Næuio poetis vetustissimis loqueretur. Hunc tu saltem excipias, quæso, quod ille solet facere Platoni, cùm de philosophis est sermo. G. Non excipiam. C. Quid vetat? G. Audies: Aristoteles à forensi strepitu remotus, nullis in cauſſis vnquam iactatus, domui in otio literato, tanquam in vmbra, non in sole ac puluere viuens, ijs oculis, eaque mentis acie, qua res cæ-

teras à natura tectas, & inuolutas, hac etiam oratoriam rationem perſpexit, eamque diligentiſſimè ſcribendo eſt perſecutus. Atqui vehementer æquum eſt, nos illis doctoribus ſemper potiores deferre, qui quod docent, ipſo quoque vſu, à quo multa emendantur, multa adduntur, & eo quidem diuturno experti comprobauerunt. Ac ſi in cæteris artium honeſtarum diſciplinis illis magiſtris, qui vſum non mediocrem ſcientiæ ſuæ addiderunt, maiorem conſueuimus honorem habere quàm ijs, qui modicum aut nullum: cur hoc in dicendi ratione non ſimiliter nobis obſeruandum putemus? C. Verbum hac de re tecum non commutabo. Quoniam autem ad hoſce dialogos delapſi ſumus, quid eſt quod tantoperè tibi cõmendandi videantur? G. Complura ſunt, quæ mihi caros, & ſuſcipiendos efficiunt. C. Quæ tandem? G. Perſona ipſa ſcribentis: compoſuit enim hos libros grandis natu, iudicio longa dicendi exercitatione perfecto, & confirmato. Deinde res quæ tractantur, quarum dignitate nihil grauius, ſubtilitate nihil elegantius, varietate nihil iucundius, vbertate, & copia nihil fructuoſius. Quàm multa ex Platone, ex Philoſophis, ex Oratoribus hauſta? quos non ille riuos ex illorum fluminibus ſuum agrum deduxit? delectat cognoſcere quid valeat vis oratoris, quid oratoria natura, quid ſtudium, quid exercitatio, quid hiſtoria, poeſis, philoſophia, ius ciuile adiuuet: quibus, id eſt, quàm amplis regionibus ſepta, & circumſcripta teneatur Rhetoricæ materia, quę docendi ratio, quæ mouendi: quomodo

fieri

fieri poſſit ſermo facetus, ac nulla in re rudis appareat, qui ſint affectus in veſtibulo orationis tentandi, qui perorata cauſſa concitandi, ex quibus locis ad gignendam fidem argumenta ſumenda, quibus quaſi luminibus tota oratio illuſtretur. In ijs porrò, quibus diſputandi partes dantur, quibuſque ſermo affingitur, quanta moderatio? quanta prudentia? in proquando refellendoque admirabilis ſolertia, in tota diſputatione ſumma grauitas, & cum eximia venuſtate coniunctus lepos: genus orationis quàm ornatiſſimum, & copioſiſſimum. Ipſemet non vulgari laude eoſdem extulit, magnique fecit. Ad Lentulum: Scripſi, inquit, Ariſtoteleo more, quemadmodum quidem volui tres libros de Oratore, quos arbitror Lentulo tuo fore non inutiles: abhorrent enim à communibus præceptis, & omnem antiquorum Ariſtoteleam, & Iſocrateam rationem oratoriam complectuntur. Item ad Atticũ: De libris oratorijs factũ eſt à me diligẽter: diu multumque in manibus fuerunt, deſcribas licet. Et rurſus ad eundem: Sunt etiam de oratore noſtri tres, mihi vehementer probati. C. Præcipua ſemper voluptate his dialogis lectitandis affectus ſum, tantoque libentius tibi, tam pleno ore eos collaudanti fidem adiungo, quòd pro ingenii mei tenuitate hæc ipſa quoquo modo me in ijs obſeruâſſe recordor. G. De tribus oratoris ad neceſſitudinem rei dictum eſt ſatis: ſequitur vt de Bruto dicamus, ſiue de illo, quem de claris Oratoribus inſcripſit. C. Quare hunc edidit? G. Cùm tribus illis libris oratorem præceptis

inſtituiſſet, vt eum quaſi populo exhiberet, exemplis exprimere voluit: quocirca oratorum pæne ſingulorum cum Græcorum tum Latinorum initia, ætates, progreſſus, vitia virtuteſque expreſſit, eo cõſilio, vt has imitari, illa vitare poſſemus. Qui autem paulò attentiùs hunc librum legerit, omnem pæne Romanam hiſtoriam cognoſcet, in quo quantum ipſe de rebus oratorijs iudicium habuerit, præclarè ante oculos ponit. C. Qua occaſione Oratorem perfectum ſcripſit? G. Rogatu Bruti, qui quænam eſſet potiſſima dicendi ſpecies, præſtantiſſimumque genus orationis, ex ipſo diſcere cupiebat. C. Illos de oratore ipſemet commendauit: vtrum hoc idem in iſto fecerit, non memini. G. Fecit? G. Epiſt. ad Leptam. lib. 6. his verbis: Oratorem meum à te tantopere probari vehementer gaudeo. Mihi quidem ſic perſuadeo, me quidquid habuerim iudicij de dicendo, in illum librum contuliſſe: qui ſi eſt talis, qualem tibi videri ſcribis, ego quoque aliquid ſum: ſin aliter, non recuſo, quin quantũ de illo libro, tantundem de iudicij mei fama detrahatur. Mẽminit eiuſdem lib. 12. epiſt. 17. ad Cornif. Sed proximè ſcripſi de optimo genere dicendi: in quo ſæpe ſuſpicatus ſum, te à iudicio noſtro, ſic ſcilicet, vt doctum hominem à non indocto paululùm diffidere. Huic tu libro maximè velim ex animo, ſi minus, gratiæ cauſſa ſuffragere, & quæ ſequũtur. Iterũ epiſt. 22. lib. 14. Oratorem meum (ſic enim inſcripſi) Sabino tuo cõmendaui, &c. C. Bruto tamen non vſque adeò ſatisfecit, id quod Cic. ipſemet cum Attico conqueſtus

eſt,

eſt, ni fallor, epiſt. 20. lib. 4. G. Bruti iudicium nihil moramur, dummodo nobis ſatisfaciat. C. Quid erat igitur, in quo diſcreparent amborum iudicia? G. Elocutioni Cicero tribuebat plurimùm, Brutus autẽ rebus haud paulò plus quàm verbis. Ineſt in hoc ſyntagmate variarum doctrinarum recondita eruditio: inſunt graues magnique ponderis ſententiæ: ineſt mira orationis feſtiuitas, quæ legentium mentes alliciat, & ſine vlla ſatietate, faſtidioque permulceat. Quod ſi M. Tullius ipſemet talis orator non fuit, qualis illic exprimitur, nullus fuit, nullus erit. C. Non adeò putârim diſſimilem huic libello illum Demetrij Phalerei de elocutione. G. Sic eſt: nam de variis orationis generibus venuſtè diſputat, quãuis quæ ſit optima dicendi forma non quærat. Dionyſius Halicarnaſſeus in commentario de componendis nominibus non paucas quæſtiones à Cicerone hoc volumine explicatas attingit. Dionyſius Longinus librum reliquit, in quo de principatu inter oratores diſſeruit, quibuſque gradibus ad altiſſimum illud abſolutæ eloquentiæ faſtigium aſcenderetur oſtendit. Scripſit, & Hermogenes de formis dicendi, quas Ideas nominauit. C. Topica ſequuntur. G. Hæc Velia in Græciam nauigans, cùm libros non haberet ſecum, repetita ſolùm harũ rerum memoria confecit. Mira breuitate arctauit, quæ apud Ariſtotelem diffuſa leguntur. Quod verò ipſa præcepta exẽplis è iuris diſciplina illuſtrauit. Trebatio iureconſulto gratificatus eſt: prodeſt tamen ea ſcire etiam oratoribus. C. Habet profectò libellus

ille multas obſcuritatis latebras, & non paucis impeditam difficultatibus doctrinam. G. Reſponſum tibi puta, quod Trebatio ſcripſit ipſe: Sin tibi quædam videbuntur obſcuriora, inquit, cogitare debebis nullam artem literis ſine interprete, & ſine aliqua exercitatione percipi poſſe: quanquam tu ſi attentè leges, ſi ſæpiùs, per te omnia cõſequêre, C. Ordo nos ad Partitiones deduxit. G. Affirmat ipſe has è media Academia efflorueſſe: neque ſine ea intelligi, aut tractari poſſe. Mole quidem, & paginarum numero vides quàm exiguus paruuſque ſit liber: verùm vtilitate haud ſcio an par, aut maior vnoquoque aliorum Rhetorum, etſi fuerint longiores multis Iliadibus. Pauxillum auri mallem, quàm aceruos arenarios, & ſmaragdum puſillum anteponerem minantibus in cælum ſcopulis. Breuiter, apertè, miro ordine quidquid ad artem eloquentiæ pertinent exponit. Seruauit Præceptum Horatianum:

Quidquid præcipies, eſto breuis, vt citò dicta
Percipiant animi dociles, teneantq; fideles.
Omne ſuperuacuum pleno de pectore manat,

Concludam rem verbis Quintiliani. Præcipuum lumen ſicut eloquentiæ, ita præceptis quoque eius dedit vnicum apud nos ſpecimen orandi, docendiq; artes oratorias. M. Tullius: poſt quem tacere modeſtiſſimum foret, niſi & Rhetoricos ſuos ipſe adoleſcenti ſibi elapſos diceret, & in oratoriis hæc mmora, quæ plerique deſiderant, omiſiſſet. C. Quin addis vnum verbum de illo, cur de optimo genere oratorum nomen eſſe voluit? G. Cùm tanquàm Aſiaticus

nota-

notaretur ab ijs qui Atticorum eloquentiam ſiccitate ac ieiunitate ſua definiebant, quo illorum errorē principium oratorum auctoritate conuelleret, Æſchinis,& Demoſthenis nobiliſſimas, & inter ſe contrarias orationes latinitate donauit: quarum exemplo diſcerent, Attici eſſe, orationem ad id quodcunque decet accommodare, & humilia ſubtiliter, magna grauiter, mediocria temperatè dicere: alioquin ſi ornatè, grauiter & copioſè dicere non eſſet Atticorum, ne Æſchines quidem, & Demoſthenes Attici fuerunt, quos grauiter ornateque dixiſſe notiſſimum eſt, priuſquam verò orationum argumenta exponeret, breuiter de optimo genere oratorum, & conſūmata eloquentiæ forma diſſeruit, quo perfecti oratoris imago quædam ab ijs cerneretur, qui Attici, hoc eſt, excellentes atque optimi oratores vſurpari volebant: quam quidem pluribus in oratore ad Brutum expreſſit. C. Nec plura deſidero de hac quidem parte librorum quæ eſt, nec ſi deſiderem, velim te vrgere: animus enim meus ad eum locum feſtinat, qui cæteris, & ad diſſerēdum magnificentior, & ad cognoſcēdum iucundior eſt, nempe de oratoribus: & mihi quantus fuerit orator. M. Tullius declarari peropto; quanquam primorum principem eſſe credibile mihi faciunt cateruæ ita ſentientium, atque credentium. G. Fiet hoc quantum noſtra imbecillitas permiſerit: volo meam ad tuam voluntatem aggregare. Verum enimuerò hic maior rerum mihi naſcetur ordo. Maius opus moueo, vt canit Latinus vates.

ANNO-

ANNOTATIONES.

QVod ad C. Herennium) *Antiquitas putauit Ciceronem auctorem, sed antiquitas rudis, & elegantiorum literarum ignara, atq; in Cicerone nimis parum exercitata. Digladiantur adhuc hodie quidam super hoc negotio. Veruntamen standum est à pluribus. Scripsit quiddam de hoc Aldus Manutius, Pauli pater Maioragius lib. reprehensionum in Nizolium. & alij.* Ipsemet Tullius vel sumpsit multa) *Ex his qui supersunt libris Aristoteleis Cicero multa in suos transtulit: præsertim in tertium de Oratore. Nec pauca vtique ex illo, quo ipsum dicendi artes omnium superiorum exposuisse confirmat 2. de Oratore. Quin etiam in 2. de Inuentione confiteri non dubitat, se omnium quicunque fuerant ab vltimo principio Rhetoricæ præceptionis vsque ad id tempus expositionis copijs, quodcunq; placeret elegisse, ad illos scilicet de Inuentione libros locupletandos. Fatetur etiam epist. ad Lentulum 9. se omnium antiquorum Aristoteleam, & Isocrateam dicendi rationem oratoriã tribus illis ad. Q F. esse complexum. Vide Manut. explanat.*

PROGYMNASMA NONAGESIMVM SECVNDVM.

Orationes M. Tullij.

IIDEM.

IIDEM.

GLAPHYRVS. Vnde conuenientiùs exordiar disputationem hanc, quàm ab ipsius confessione Tullij, non video. Nulla est, inquit, vllo in genere laus oratoria, cuius in nostris orationibus non sit aliqua, si non perfectio, at conatus tamen atq; adumbratio. Iudicauit hoc poeta, qui fuit illius æqualis, cùm disertissimum Romuli nepotum, quot sunt, quot fuerunt, quotque pòst alijs erunt in annis epigrammate nobili appellauit. Iudicauit etiam Quintilianus, qui eũ cuique Græcorum fortiter posse opponi: & cùm se totum ad Græcorum imitationem cõtulisset, effinxisse vim Demosthenis, copiam Platonis, iucũditatem Isocratis affirmat. C. Præclarissima laus, similem trium illorũ euasisse, quos vniuersa Græcia suspexit, & omnes gentes omnibus sæculis admiratę sunt. De Octauio Augusto Plutarchus lib. de Fortuna Romanorum: Cùm quartum, & quinquagesimum annum ętatis ageret, eum tria à Dijs precatum Scipionis fortitudinem, beneuolentiam Pompei, fortunam Cæsaris. Ego si quid magnum à Deo precari velim, illa tria velim, imò verò vnicum tantùm: nimirum similem esse Ciceronis vnius, qui omnes omnium oratorum laudes vnus est complexus. G. Votum maximum. Sed si lubet, audiamus quid adiũgat Fabius, & quemadmodum plenis buccis virum celebret. C. Lubet. G. *Nec verò quod in quoque optimũ fuit studio cõsecutus est tantùm, sed plurimas, vel potius omnes ex seipso virtutes extulit immortalis ingenij bea-*

beatissima vbertas. Non enim pluuias (vt ait Pindarus) aquas collegit, sed vno gurgite exundat, dono quodam prouidentiæ genitus, in quo totas vires suas eloquentia experiretur. Nam quis docere diligentiùs, mouere vehementiùs potest? Cui tanta vnquam iucunditas affuit? vt illa ipsa quæ extorquet, impetrare eum credas: vt cùm transuersum vi sua iudicem ferat, tamen ille non rapi videatur, sed sequi. Iam in omnibus quæ dicit tanta auctoritas inest, vt dissentire pudeat: nec aduocati studium sed testis, aut iudicis afferat fidem: cùm interim hæc omnia, quę vix singula quisque intentissima cura consequi potest, fluunt illaborata: & illa, qua nihil pulchrius auditu est, oratio, præ se fert tamen felicissimam facilitatem. Quare non immeritò ab hominibus ætatis suæ regnare in iudicijs dictus est: apud posteros verò id consecutus, vt Cicero iam non hominis sed eloquentiæ nomen habeatur. Hunc igitur spectemus. hoc propositum nobis sit exemplum. Ille se profeciſſe sciat, cui Cicero valde placebit. C. Quoniam cum Demosthene frequenter componi solet Cicero, velim mihi vna opera comparationes illas, si plures sint, repræsentes. G. Difficile est ex tempore: conabor tamen, ne aut noluisse me, aut nescisse, aut laborem vitauisse suspicere. Duos hosce oratores Deus ab initio, veluti nummos duos, eadem materia, eodem signo percussit, cùm naturam similem ipsis indidit. Vterque honoris, & gloriæ cupientissimus, libertatis Reip. amantissimus, in periculis, & armis timidus, fortunæ dominationi multum subiectus. Vix enim duos reperias oratores qui, vt hi, ex ob-

obſcuris & mediocrib. potentes & magni euaſerint, qui regibus, & tyrannis ſe ſubiecerint, filias vterque vnam habuerint, & ante obitum ſuum amiſerint, in patriam poſt exilium publica omnium lætitia, & gratulatione reuerterint, iterum profugere coacti ſint, & in manus hoſtium inciderint, à quibus communi luce priuati, vna cum vita patriæ libertatem poſuerint, eadem propemodum ætate. Nam Demoſthenes quidem ſecundum, & ſexageſimum: Cicero tertium ſupra ſexageſimum vidit. Virtutes in ambobus pleræque ſimiles: conſilium item, ordo, diuidendi, præparandi probandi ratio, omnia demùm quæ inuentioni ſubijciuntur. In elocutione diuerſitas eſt aliqua. Ille denſior, hic copioſior: ille concludit aſtrictiùs, hic latiùs pugnat: ille acumine ſemper, hic frequenter pondere: illi nihil detrahi poteſt, huic nihil addi: curæ plus in illo, in hoc naturæ. Salibus, & commiſeratione (qui duo affectus plurimum valent) vincimus: cedendum verò in hoc quidem, quod ille, & prior fuit, & ex magna parte Ciceronem, quantus eſt, fecit. C. Periucunda mihi fuit hæc collatio. Quod niſi labor memoria, in parallelis Plutarchi, & neſcio quo loco apud Fabium vel eadem, vel horum ſimilia diu eſt cum legi, quæ tu compendio quodam retuliſti, & ex vtriuſque ſententijs vnum quoddam paruumque corpus effeciſti. G. Num aut acuriores, aut doctiores ſumus duobus illis, vt aut videre nos, quod ipſi non viderint, aut intelligere, quod ipſi non intellexerint putare debeamus? C. G. Cur itaque illorum

lorum iudicio verbisque non vtamur, præsertim cùm nos per eos profeciſſe haud negemus? C. Si quis in eodem Cicerone ſimul omnia eluxiſſe aſſereret, quæ in cæteris ſeorſum emicuerunt, fortaſſe nihil erraret: id quod antè dixi. G. Nihil prorſus. Eſt in eo Lyſiæ ſubtilitas, acumen Hyperidis, Æſchinis ſonus, lenitas Lælij, grauitas Africani. C. Quid Periclis habet? G. Hunc a cæleſti quadam eloquentia Olympium cognominatum aiunt? quem Ariſtophanes fulgurare, tonare, permiſcere Græciam dixit; in eiuſdem labris Suadem ſeſſitâſſe, illumque ſic auditores permulcere ſolitum, vt aculeum in ipſorum animis relinqueret, ſcripſit Eupolis Comicus. Hæc omnia iure de Cicerone affirmaueris. C. Audio etiam. T. Liuium illuſtre teſtimonium ei dediſſe. G. Fragmentum quoddam Liuianum ex amiſſis libris ad noſtram ætatem permanſit. Illic narrans caput eius præciſum atque in roſtris inter duas manus poſitum addit: Vbi ille conſul, vbi ſæpe conſularis, vbi eo ipſo anno aduerſus Antonium quanta nulla vnquam vox humana, cum admiratione eloquentiæ auditus fuerat. Quoties ei acclamatum eſt à populo Quititum: Bene, rectè. M. Tulli præclarè, non potuit melius? Simul atque pro Sex. Roſcio dixit, quæ oratio publica prima fuit, quam iuuenis habuit, annum ingreſſus ſextum, & viceſimum, adeò ſuſpici eius eloquentia cœpta eſt, vt iam tum nulla maior cauſſa non digna eius patrocinio videretur. Pericles quia Anagoram physicum audierat,

ideo

ideo ab ipso Tullio in percellendis animis tantum valuisse existimatur. Cur ego ipsemet, qui ad Diodorum, Philonem, Antiochum, Posidonium, viros doctissimos, clarissimosque Philosophos audiendos sese applicauerat, non fuerit parem in dicendo facultatem consecutus? *Duo sunt*, ait in Orat. *quę bene tractata ab oratore admirabilem eloquentiam faciunt, quorum alterum est quod Græci vocant, ad naturas, ad mores, & ad omnem vitæ consuetudinem accommodatum: alterum quod nominant, quo perturbantur animi, & concitantur.* In superiore illo quantum præstiterit, qui nondum cognouit, exordia orationum eius percurrat, quibus nihil iucundius, moderatius, mitius, ad suauiter mouendum aptius: nihilominus in medijs quoque orationibus mirabiliter sæpe audientium mentes sibi conciliat, & ad se amandum allectat. In posteriore, quod totum est incitatum, & torrentis instar rapidissimè fertur, nec illum quisquam vnquam superauit, nec par ei vnquam fuit. Cùm verrem propter vexatam, & expilatam Siciliam accusaret, non ausus est respondere Hortensius patronus disertissimus, cuique summam copiam facultatemque dicendi natura tribuerat. Ab eodem in senatu homo audacissimus Catilina accusatus obmutuit. In priuata caussa, quam pro Ticinia dixit, cùm cœpisset Curio pater respondere, subito assedit, ac repentè totam caussam oblitus, beneficijs Ticiniæ sibi memoriam ereptam

voci-

vociferatus est. Quod ad miserationem attinet, quæ affectus ad victoriam, atque ad iudicē planè expugnandum ac subuertendum valet imprimis in eo commouēdo omnibus antecellit: quamobrem cùm plures eandem causſam agerent, perorationem ipſi semper relinquebant. C. Legi illam pro Quintio, & illam pro Milone: vix lachrymas cohibui. Autumo tum in affectibus grauioribus, tum in miseratione concitanda multùm profeciſſe ex Euripide, cuius singulos versus singula testimonia putat. G. Non in hoc tantum affectu concitando, in quo tragicus ille facilè præcipuus, verum etiam in tota ratione oratoria: quandoquidem eruditus, & ingeniosus magister eloquentiæ Fabius, eundem in dicendo, & rispondendo cuilibet eorum qui fuerunt in foro diserti, comparandum pronuntiat. C. Memini item cuiusdam loci, vbi de semetipso his verbis prædicat: Qua nos (miseratione, videlicet) ita dolenter vti solemus, vt puerum infantem in manibus perorantes remuerimus: vt alia in causſa excitato reo nobili, ſublato etiam filio paruo, plangore & lamentatione compleremus forum. G. Officium boni oratoris est docere, delectare, & permouere: quò tria genera dicendi pertinent: ſubtile ad docendum, temperatum ad delectandum, graue ad impellendum. Si quis in vno horum excelluerit, in magnis: ſi in omnibus, in maximis oratoribus numerari poterit, & potuit ſemper. Vt de Græcis taceam, quis ex Latinis præter vnum Ciceronem nominari poteſt, in quo illa perfectio fuerit? Hoc nemo

in

in paruis subtilior, in modicis temperatior, in magnis grauior: non alius iudicem docuit acutiùs, delectauit iucundiùs, incitauit ardentiùs. C. Arbitror præter alias laudes orationum eius innumeras nec hanc quidem ei deesse, locos, inquam, philosophicos. G. Et hos quidem grauissimè, ornatissimeque tractatos, quod ipse in 1. de natura Deorum testatur, vbi eas Philosophorum sententijs refertas affirmat. Quàm porro eleganter, quàm venustè, quàm veluti ad perpendiculum orationem construit? quàm studiosus, & obseruans est numerorum? vt quot Antonius in secundo de Oratore, cùm eloquentiam laudaret, inter cætera dixit, hoc potissimùm de Tulliana oratione dictum accipi posse videatur. Quis enim cantus, inquit, moderatæ orationis pronuntiatione dulcior inueniri potest? quod carmen artificiosa verborum conclusione aptius? Addam quæ sequuntur, nihilominus in Ciceronem, si in alium quempiam, conuenientissima: Quid autem subtilius, quàm acutæ crebræque sententiæ? quid admirabilius, quàm res splendore illustratæ verborum? quid plenius, quam omni rerum genere cumulata oratio? Quæ schemata sententiarum? quæ figuræ verborum? quæ suauitas, quæ vehementia? Hac arma de sceleratissimorum manibus excussa persæpe ceciderunt: hæc Catilinam pestem patriæ molientem oppressit: hæc Vatinium, & Pisonem sempiternis maculis inustos, & ad omnem posteritatis memoriam ignominia notatos reliquit: hæc P. Clodium amen-

tia, & furore exultantem domuit, & Antonii crudelissimis consilijs incitatos impetus retardauit: hæc populum Romanum, victorem gentium non semel vicit. Neque potuisset illa lux orbis terrarum Roma extingui: illud pulcherrimum, & post homines natos amplissimum imperium funditus deleri, nisi prius illud diuinum os Tullij conticuisset, caputque à ceruicibus auulsum fuisset, per quod tot ciuium capita seruata erant. Quod de copia memorem? quæ cùm in toto Cicerone, tum in narrationibus est admirabilis. Quanta varietas? quis Oceanus? quàm dissimiliter omnia similia? & rursum quàm similiter omnia similia? Reliqui scriptores quantumuis copiosi, cum hoc vno, si comparentur, verborum inopes existimari profectò possint; non fontes, non riuos: sed flumina fundit, & flumina aurea. Vt absoluam: si quis ex me quærat, quæ sit optima Ciceronis oratio, respondebo quod ipse de Demosthene: quæ longissima. C. Ego idem respondero, quamuis, vt tu, in Cicerone nondum habitauerim: sæpius tamen ad eum diuerti, & hospitio acceptus sum perhumaniter, dimissusque peramanter. G. Posthac igitur meduce tabernaculum tibi in eo colloces. C. Faciam quæ suades, & faciam quàm primùm, nisi meis consiliis mors importuna intercurrerit. Vnum nomen restat, hoc etiam rogo, vt dissoluas, deque libris Philosophicis aliquid in medium afferas, G. Respondebo.

(?)

ANNO:

ANNOTATIONES.

QVot ſunt quot fuerunt) *Epigramma Catulli in Ciceronem, neſcio ob quod beneficium, quod videtur ab eo accepiſſe, agit enim gratias: hoc eſt:*

Diſſertiſſime Romuli nepotum,
Quot ſunt, quotq; fuere Marce Tulli,
Quotq; poſt alios erunt in annos:
Gratias tibi maximas Catullus
Agit, peſſimus omnium poeta,
Tanto peſſimus omnium poeta,
Quanto tu optimus omnium patronus.

Vtitur autem idem poeta ſæpius iſto amplificandi modo iiſdem verbis, aut pæne iiſdem. Cic. etiam Orat. poſt reditum ad Quirit Cn. Pompeius vir omnium qui ſunt, fuerunt, erunt, virtute, ſapientia, & gloria princeps. Et epiſt. 21. lib. 11. Dij iſti Segulio malè faciant, homini nequiſſimo omnium, qui ſunt, qui fuerunt, qui futuri ſunt. Plaut. Perſa; Qui ſunt, qui fuerunt, quiq futuri ſunt poſthac, ego ſolus omnibus antideo facilè, miſerrimus hominum vt viuam. Quam Ariſtophanes Fulgurare) *Verſiculum Ariſtophanis Græcum, itemque alios Eupolidis de eodem Periclè inuenies apud Plinium epiſtol. 20. libr. 1.* Caput eius præciſum) *Quanta conſtantiæ, mortem exceperit Tullius, in illo fragmento Liuij, cuius ſupra facta eſt mentio, luculentiſſime exponitur. Nimirum viuere diutius potuiſſet, ſi patriam tantoperè non dilexiſſet. Nunc illi mors non ignominiæ, ſed honori ſempiterno eſt.* Occurrit illud ex *Arnobij libr. 1.*

Nemo vnquam innocens malè interemptus infamis eſt: nec turpitudinis alicuius commaculatus nota, qui non ſuo merito pœnas graues, ſed cruciatoris perpetitur ſæuitatem. Caput abſciſſum Antonius ad ſe afferri, & in menſa apponi iuſſit, tamdiuque per diem aſpexit, donec animum expleuiſſet. Fuluia porrò Antonij vxor, cùm caput illud in manus ſumpſiſſet, primò maledictis & diris exercitationibus eſt proſecuta: deinde conſputans atque in gremio reponens, toruiſſimeque inſpectans linguam eius extraxit, & in eam ſæpius aciculam infixit, vt ad crudelitatem nihil faceret reliquum. Suidas. Crinit. libr. 1. cap. 8. Xiphilin. in Auguſt. Eandem immanitatem in caput D. Ioannis Baptiſtæ adultera mulier Herodias exercuit, Teſtis Hieronymus, apud quem ita eſt in apologia aduerſus Ruſinum. Ne magnoperè glorieris, ſi feceris quod faciunt ſcorpiones atque cantharides fecerint. Hæc & Fuluia in Ciceronem, & Herodias in Ioannem: quia veritatem non poterant audire, linguam veriloquam diſcriminali acu confoderunt. Cædem Tullianam multi luculentis verſibus deplorauerunt. E quibus carmen ſuum quidam hoc diſticho concluſit.

Vulnere nempe vno Ciceronem confici, at te
Tullius æternis vulneribus lacerat.

Vide append. Virgilianam. Sublato etiam filio paruo) *Suos paruos liberos, conſanguineos, & amicos Græci in iudicium adducebant ſecum, miſericordiæ commouendæ cauſſa, quam conſuetudinem tetigit in apologia Socratis Plato. Fuit & Romanis hic mos, vt intelligitur cùm ex hoc loco, tum ex illo in Bruto de*

Gal-

Galba. Cùm ſuos pueros, tum C Galli etiam filium flens commendabat: cuius orbitas, & fletus mirè miſerabilis fuit propter recentem memoriam clariſſimi patris: iſque ſe tum eripuit flamma propter pueros miſericordia populi commota Forſitan & Hebræi idem ſolebant. Suſanna quidem venit cum parentibus, & filijs, & vniuerſis cognatis ſuis, Dan 13. Quæ longiſſima) *Ita ſentit de epiſt. Attici Tullius Nam l. 6 ad eundem epiſt. 11. Quod vereris, ne mihi tuæ quis minus? cui vt Ariſtophani Archilochi iambus ſic epiſtola tua longiſſima quæque optima videtur. De Cicerone autem ita Plinius epiſt 20. lib. 1. cuius oratio optima fertur eſſe quæ maxima. Addit: & hercule, vt aliæ bonæ res, ita bonus liber melior eſt quiſque quò maior.* Reſpondeo) *Vt appellari dicitur debitor à creditore, cùm flagitatur vt ſoluat, ita cùm ſoluit, aut ſoluere ſe dicit, reſpondere dicitur. Obſeruauit Manut. Cic ad Att. lib. 16. Fit ſæpe, vt ij, qui debent, non reſpondeant ad tempus.*

PROGYMNASMA NONAGESIMVM TERTIVM.

Philoſophica M. Tullij.

IIDEM.

GLAPHYRVS. Teſtatus eſt ipſe in 1. Tuſculan. hanc ſe perfectam philoſophiam ſēper iudi-

cãſſe, quæ de maximis quæſtionibus copiosè poſſet ornateque dicere: & in 1. de Offic. ait: Quis enim qui nullis officij præceptis tradendis philoſophum ſe audeat dicere? Neutra laus in eius libris deſideratur. Nam cùm ad variorum philoſophorum decreta, ad locos tenebricoſos atque difficiles, ad res abſtrusas, & magnas explicandas lucem orationis, & diſſerendi elegantiam ſibi adhibendam putauerit, tum Præceptor morum atque virtutis tantus eſt, quantus poteſt aut Seneca, aut Plutarchus, aut Ariſtoteles, aut Plato iudicari. C. Cur orator ipſe de philoſophia ſcribere voluit? Cur non, quod Ariſtoxeno Muſico præcepit, cùm enumerandis de natura animi philoſophorum ſententijs eius harmoniam reprehendit, ipſemet fecit? Hæc philoſophis, inquit, relinquat: canere ipſe doceat. Bene enim illo Græcorum prouerbio præcipitur: Quam quiſque nôrit artem, in ea ſe exerceat. G. Voluit ſuis ciuibus hac quoque in parte prodeſſe, eoſque beneficio nouo cumulare; quoniam turpe ducebat gentem illam, quæ per totum orbem victricia arma circumtuliſſet, populum, inquam, latè regem, vitam ac mores ſuos ſine Græcis magiſtris excolere, ac regere non poſſe, & ſeruire quodammodo illis, quibus iura legeſque daret. Philoſophia, inquit, iacuit, vſque ad hanc ætatem, nec vllum habuit lumen literarum latinarum: quæ illuſtranda, & excitanda nobis eſt, vt ſi occupati proſumus aliquid ciuibus noſtris proſimus, etiam, ſi poſſumus, otioſi. C. Stoicam philoſophiam non parum videtur admiratus,

ratus, propter grauitatem ac ſeueritatem doctrinæ fortaſſis. Principio quidem Offic. ſe ex illorum fontibus haurire ſolitum ipſemet confirmat, verbiſque eam quàm honorificentiſſimis paſſim proſequitur. G. Prorſus, vt dicis. Delectatus eſt tamen ſingulariter ratione ſcribendi Platonica, dialogo videlicet, & eius philoſophi placita quàm maximè complexus eſt, quem Deum ſuum alicubi vocauit. C. Recordor illa: Quem ego auctorem vehementer ſequor. Errare me hercule malo cùm Platone, quàm cum cæteris vera ſentire. Vt rationem nullam afferret (vide quid homini tribuam) ipſa auctoritate me frangeret. Quem tu admiraris, quem omnibus anteponis, quem maximè diligis. Diuinus ille vir, quem quadam admiratione commotus, ſæpius fortaſſe laudo, quàm neceſſe eſt. Et locis aliis præterea ſexcentis. G. Quin ſi vera fateri volumus, eius ſcripta totam fermè, & veterum Academicorum, & nouorum, & Peripateticorum, & Stoicorum, & Epicureorum aliorumque ſententiam continent. C. A quibus magiſtris hæc didicit? G. A Diodoro, & Poſidonio Stoicam, à Phædro, & Zenone Epicuream, à Philone, & Antiocho Academicam, a Cratippo, Staſea, & Piſone Peripateticam. Omnes pæne qui tum erant in philoſophia clari ac nobiles, audiuit: philoſophorum libros innumerabiles legit ex ipſque multa latinis vocibus, liberè tamen, & ſuo more expreſſit. C. De Deo quid ſenſit? G. Tot locis tam pie de Deo, tamque ſacri Chriſtianorum conſen-

tanea locutus eſt, vt admirabile videatur tam liquidas eum tantæ maieſtatis, ab humanis ſenſibus remotiſſimæ intelligentias habuiſſe. Eum vnum huius mundi effectorem ſtatuit mentem ſolutam, & ab omni concretione mortali ſegregatam, omnia ſentientem, & mouentem, in omnes beneficum, & liberalem, omnibus animantibus commoda quibus vtuntur, lucem qua fruuntur, ſpiritum quem ducunt dantem, atque impertinentem, bonis præmia perſoluentem, improbos pœnis afficientem ſempiternis. Dici non poteſt, quanta in libris iſtis veterum, ac recentium hiſtoriarum cognitio, quanta optimarum exemplorum copia, quàm denique multa lectio, quàm ingens ſanctiſſimorum præceptorum multitudo. Quem iracundia obfirmatum Ciceronis oratio non flecteret? quem durum non leniret? quem adeò mœſtum non conſolaretur? Libros de officijs Plinius non modò de manibus nunquam deponendos, ſed addiſcendos etiam cenſet. Alexander Seuerus Imp. eoſdem, & de Repub. libros præcipuè legebat, & ex ijs tantùm admirabatur Tullium, vt eius imaginem in larario, ſiue ſacello domeſtico cum præſtantiſſimorum virorum ſtatuis, & imaginibus collocaret. De quibus libris, vt item de Tuſculanis, & de Finibus, veriſſimè quiſpiam Horatianas illas voces vſurpauit:

Feruet auaritia, miſeroque cupidine pectus?
Sunt verba, & voces, quibus hunc lenire dolorem
Poſſis, & magnam morbi deponere partem.

Lau-

Laudis amore tumes? sunt certa piacula quæ te
Ter purè lecto poterunt recreare libello.
Inuidus, iracundus, iners, vinosus, amator:
Nemo adeò ferus est, vt non mitescere possit,
Si modò culturæ patientem commodet aurem.

Quotusquisque versat hæc scripta, quin contrahi appetitus, & sedari turbidas animi sui commotiones, seque in dies probiorem fieri experiatur? Queritur D. Augustinus, omnes mirari linguam Ciceronis pectus non item. Se autem fatetur etiamnum Manichæum incidisse in eius Hortensium, in quo ille laudauit, & defendit philosophiam, quam accusârat, & vituperârat Hortensius, hic planè affectum Augustini mutauit. *Et ad te ipsum Domine*, inquit, *mutauit preces meas, & vota ac desideria mea fecit alia. Viluit mihi repentè omnis vana spes; & immortalitatem sapientiæ concupiscebam æstu cordis incrèdibili, & surgere iam cœperam vt ad te redirem. Non ad acuendam linguam referebam illum librum; neque mihi locutionem; sed quod loquebatur persuaserat.* C. At enim de natura, in qua euoluenda versatur pars philosophiæ altera, nihil ab ipso habemus. G. Secus est ac dicis. Habemus multa passim, & totos libros de natura Deorum, quæ est res occulta admodum, explicatuque difficilis: Platonis item librum, latinè conuertit. Quod si ipsi diutiùs per Antonij scelus, crudelitatemque ætatem propagare licuisset, plura scripturus erat. Nec idcirco tamen existimandum est, illum ea nesciuisse, quia non scripsit. Quid, quæso, scriptum reliquit Socrates? hic tamen princeps

ceps philosophorum, & parens philosophiæ ab omnibus, & dicitur, & habetur. Quid alij comp'ures? quorum tamen non est inauditum nomen inter philosophos. C. Temperare mihi non possum quin exclamem: O ineptos, & ab omni iudicio derelictos mortales: ô bardos, qui nihil nisi verborum lenocinia, nisi res leues meraſque nugas in Cicerone reperiri improbissimè mentiuntur. Inanis rerum est, qui Augustinum, (prô quale ingenium?) humi repentem & obscœnas audiuissimè consectantem voluptates, ad vitæ integritatem, cœlestemque sapientiam excitare potuit? Solane verba habet, quem Plinius lucem doctrinarum, Lactantius Firmianus modò perfectum, & summum philosophum, modò Romanæ philosophiæ principem appellat? G. Quidam doctus vir, cùm fuisset aliquando satis alienus à Cicerone, tandem senex in gratiam cum eo rediens, inter alia, quæ gloriosè de eo scribit: Quid alijs accidat, inquit, nescio: me legentem sic afficere solet. M. Tullius, præsertim vbi de bene viuendo disserit, vt non dubitem, quin illud pectus, vnde ista prodierunt, aliqua diuinitas occuparit. C. At illius pectus, vnde non pauca ad lacerandam fidem orthodoxam prodierunt, contemptio, & arrogantia occuparunt. G. Non potest seiungi à sapientia eloquentia. Proinde si eloquentissimum fatemur Ciceronem, sapientissimum quoque statuamus necesse est: sin aliter sapimus, nihil sapimus, & elleboro indigemus. C. Nunquam ex vllius sermone tantum percepi fructum, quantum hodie ex tuo. Quasi de cælo isthæc huius

disput

disputationis occasio decidit. Summo me gaudio delibutum reddidisti.

ANNOTATIONES.

A Diodoto) *De hoc ita in Lucullo: Diodoto quid faciam Stoico, quem à puero audiui: qui mecum vixit tot annos? qui habitat apud me? quem, & admiror, & diligo?* Vt eius imaginem in Larario) *Sic appellat Lãpridius sacrarium illud Imp. domesticum. Sed is cùm in interiore, seu maiore larario etiam Christi Seruatoris nostri statuam inter principes diuos, & animas sanctiores haberet, in eodem habebat Apollonium Tyaneum, Abrahamum, & Orpheum, in minore. Achillem, alioſq; duces clarissimos, & cũ Ciceronis simulachro etiam Virgilijs Crinitus lib. 10 ca 5.* Feruet auaritia miseroque) *Hunc locum Horatij confert cum versibus Euripideis ex Hippolyto Muret. libr. 1. cap. 4. Quæ proximè antegressis dialogis V. disseruimus, ea nos bonam partem ex initio editionis Lambinianæ, & aliunde ex Philotullijs mutatos, arbitrio nostro disposuisse haud inficiamur.*

PROGYMNASMA NONAGESIMVM QVARTVM.

Tres linguæ principes.

ÆLIVS, MAXIMINVS.

ÆLIVS.

ÆLIVS. Eheu. M. Qua gratia tu sic ingemiscis? Æ. Quòd misero mihi vnum tantummodò est cor. M. Cachinno digna res. Esne apud te? cuinam vel homini, vel mutæ animanti duo corda vnquam fuerunt? Æ. Nuper legi olim Calabro cuidam tria corda fuisse, nedum duo. M. Portentum narras. Æ. Immo varietatem profectò. M. Quis hic mortalis? Æ. Ennius, poetarum Romanorum pater, qui primus amœno. Detulit ex Helicone perenni fronde coronam. Amicus ille. P. Scipionis, qui primus Africani cognomentum obtinuit. M. Quomodo is tria corda gessit? aut quæ tandem sunt illa corda? aut quis hoc de ipso miraculum vel memorauit, vel chartis illeuit aliquando? Æ. Ipsemet ita gloriatus perhibuit. M. Quare? M. Quod latinè, græcè, oscè loqueretur: à mente enim (quam cor etiam nominamus) omnis fingitur oratio. M. Papæ. Cædo quot corda habuisse rex ille credendus est, quem duabus & viginti linguis locutum accepimus? Æ. Totidem Maximine: cur dubitas? M. Fuit igitur quàm cordiosissimus, vt nullus alius: siquidem tot linguas tenere aut tenuisse puto neminem. Sed quid hoc, quod tu tria potius tibi optas, quàm aut decem, aut quindecim, aut viginti? Æ. Quia si hebraicè, græcè, & latinè doctus essem (quanquam hasce linguas degustaui singulas) non inuitus ignorarem reliquas, Germanicã, Italicam, Hispanicam, Gallicam, Anglicam, Boemicam, Indicam, & quotquot tandem barbaræ numerantur. M. Quid? tune præter illas tres audebis omnes appellare barbaras? Æ. De Græcis exemplum

capio,

capio, qui præter ſuam alias ad vnam omnes ita vocauerunt. M. Etiamne Romanam? Æ. Etiam. M. Facilè tibi iſtuc de aliquibus conceſſerim: nec recuſârim quin agreſtes, incultæ ac barbaræ nominentur de Gallica, Hiſpanica, Italica vereor vt poſſim concedere: quæ diſcuntur, & in congreſſionibus, ac deliberationibus exercentur ab honoratiſſimis, nobiliſſimiſque hominibus; confirmantque illarum peritiſ (in quo ipſis ego libens ſuffragor, pro mediocri cognitione mea) ijs eas laudibus abundare, quæ quidem linguarum ſunt propriæ. Æ. Haud poſſunt ſanè hæ tres cum illis tribus in contentionem venire. Primùm, non eſt iſtarum tam veneranda canities, tam longæua vetuſtas: exiſtere ſiquidem cœperunt annos abhinc mille centum octoginta, aut circiter, quibus nimirum temporibus Gothi, Vandali, Alani, Hunni, Gepidæ aliique populi truces è Septemtrione egreſſi, & in florentiſſimas, nobiliſſimaſque terrarum prouincias Italiam, Hiſpaniam, Galliam infuſi, eas ab imperio Romano vi, & armis diſtraxerunt. Quin ſi quis eas corruptam latinitatẽ, nec toro genere à Romana ſeiunctas ac differentes appellare voluerit, non errauerit. Nequibant enim illæ indolatæ linguæ, illa immanium belluarum ora diſtortiſſima ad voces tam compoſitas, ad ſonos tam ſuaues, & rotundos ſeſe aptare: itaque omnia pæne conciderunt, immutarunt, peruerterunt, fœdauerunt. M. De originis excellentia & antiquitate non eſt fas ipſis tollere ſupercilium, vt illis tuis: quorum cum antiquiſſima ſit Hebræa, ſecundas tenet Græca,

Lati-

Latina tertias. Æ. Prorſus ita. Nam genus humanum mox vt eſt à Deo fabricatum, ſermonis facultatem habuit, & quidem non alîus quàm Hebræi. Ad hæc quà de ſcriptione, veterrima eſt eadem: ſiquidem Moyſes multis antè tempeſtatibus ſacram contexuit hiſtoriam, quàm Græci obſidione cingere Troiam, & oppugnare cœperunt: id quod regnante apud Iudæos Dauide contigiſſe chronographi obſeruarunt: poſt quod bellum annis CLX. floruit Homerus, fermè primus ſcriptorum Græciæ. M. Hoc propter Heſiodum dicis, quem quidam antiquiorem faciunt. Æ. Non: propter Sibyllam, & Orpheum inprimis dico, quos illo priores vixiſſe, & nonnulla literis mandâſſe indubitatum eſt. M. Varia ſunt, quæ de horum duorum ſæculis ſcribuntur. Æ. Et eiuſmodi, vt diſputationes tam curioſas legiſſe ſit tempus minimo cum fructu contriuiſſe. Haſce tres linguas in crucem actus Dei Filius Seruator noſter dedicauit: nempe vt ſanctiſſimus, ſapientiſſimus, potentiſſimus, Hebræam ſanctiſſimam, Græcam ſapientiſſimam, Romanam potentiſſimam. Quid enim Romanis potentius? an non illi rerum domini? quid Græcis ſapientius? an non illi, & inuentores, & perfectores artium ferme omnium? quid Hebræis ſanctius, Deoque ſub ſole iſto carius? Audi quid Iſaias dicat in perſona Dei. *Et tu Iſrael, ſerue meus Iacob quem elegi, ſemen Abraham amici mei, in quo apprehendi te ab extremis terræ, & à longinquis eius vocaui te, & dixi tibi: Seruus meus es tu, elegi te & non abieci te.* & quæ deinceps leguntur in eodem

cap.

cap. 41. præclara sanè. M. Iudicaui semper, & eruditis ita placuisse intelligo, titulum IESVS NAZARENVS, &c non sine mysterio tribus illis linguis conscriptum, & supra crucem positum, atque hoc ipsum ad earundem decus pertinere: quemadmodum, & hoc pertinet, omnia illis tradita, & explicata esse, quæ cùm ad res sacrosanctas, diuinas, cælestes, ad salutem animarum nostrarum sempiternam, tum ad res humanas, ad ciuilia negotia, atque ad omnem denique scientiam spectant, easque vagari quàm latissimè, & omnes propemodum orbis angulos vltimosque fines occupâsse, cùm cæteræ suis sese tãtùm, iisque non ita amplis regionibus contineant: aut si exierint, non sint æquè communes, neque in scholis doceantur, neque ad libros tam multos, vel potiùs innumerabiles conscribendos adhibeantur. Æ. Huc accedit, quod gentes alioqui vehementer dissidentes ac discrepantes inter se, harum beneficio coniungũtur, & consociantur, quæ hominem ingenuum præcipuè ornant, & cohonestant.

ANNOTATIONES.

QVod Latine, Græce, Osce) *Gell. lib. 17. cap. 17.* Duabus, & viginti) *Mithridates Ponti atque Bithyniæ Rex inclytus, qui à Cn. Pompeio bello superatus est, duarum & viginti gentium, quas sub ditione habuit linguas percalluit: earumque omnium gentium viris haud vnquã per interpretem locutus est: sed vt quemque ab eo appellari vsus fuit, perinde lingua, & oratione*

ipsius

ipſius non minus ſcitè, quàm ſi gentilis eius eſſet, locutus eſt, Gell. ibidem. Quam cor etiam nominamus) *Cor pro animo ſæpe dixerunt veteres: quod videlicet animi ſedem in corde quidam Philoſophi conſtituerunt, aut animum cor eſſe docerent. Cic. 1. Tuſc. Alijs cor ipſum animus videtur: ex quo excordes vecordes, concordeſq; dicuntur: & Naſica ille prudens bis conſul. Corculum. Plaut. Moſtell.*

Recordatus multum, & diu cogitaui,
Argumentaque in pectus multa inſtitui
Ego, atque in meo corde (ſi eſt quod mihi cor)
Eam rem volutaui, & diu diſputaui.

Idem Milite. Cuique ſapiat pectus, nam cor non poteſt, quod nulla habet. Quaſi mulieres omnes ſint excordes, & amentes: nam de muliere ibi ſermo eſt, Cic. 2. de finib. Hoc eſt non modò cur non habere, ſed ne palatum quidem. Auſonius reprehendens Grammaticum quendam de barbariſmo.

Qui remmiſco putat ſe dicere poſſe latinè,
Hic vbi cor ſcriptum, faceret cor, ſi cor haberet.

PROGYMNASMA NONAGESIMVM QVINTVM.

Hebræa lingua.

IIDEM.

ÆLIVS, Hebræam dici poteſt Deus ipſe inue-
niſſe

nisse per se, cùm reliquæ ab hominibus inuentæ, & expolitæ sint. Eadem ipse cum genere nostro, & nos cum illo: & angeli nobiscum, & nos cum angelis sæpenumerò collocuti fuimus. Eadem vnigena DEI IESVS CHRISTVS, cum in terris corpoream indutus naturam degeret, conciones habuit, & directum ad cælos iter monstrauit. De Plauto notum est illud Epij Stolonis, à Quintiliano repetitum: Musas, si latinè loquantur, Plautino sermone vsuras. Quia nimirum verborum Latinorum auctor est elegantissimus, seu princeps in latina eloquentia, vt Gellius censet. Nonne magis optabimus nos ea lingua vti posse, qua Deum esse vsum cognouimus? Singulæ item literæ admirandam multis in locis vim & emphasim habent, reconditosque sensus, & diuinos significatus efficiunt. M. Frequens Iudæos colloquentes audiui: horrida omnino, ac difficilis pronunciatu mihi præ cæteris visa est hæc lingua Æ. Non tamen horridior, neque asperior quàm vel Turcica, vel Persica, vel Æthiopica: quas nihilominus percipi, & commodè pronuntiari à nostratum regionum hominibus, cum in illis oris aliquandiu versati fuerint, ne tu quidem nescis. Nec ego satis dispicio quamobrem adeò inconcinna, & dura videri debeat oratio, quæ sua sponte, scriptore id non laborante, ad aptos numeros venit. M. Ad quos numeros? quis hoc affirmat? Æ. D. Hieronymus hebraicè doctissimus. Is Isaiæ orationem phaleratam, & apud Prophetas creberrima carmina hexametra iambica, sapphica reperiri: imò quosdam pene totos

versibus confectos testatur. M. Testis omni exceptione maior Hieronymus. Æ. Est insuper pudica admodum, & verecunda hæc lingua, & sine honestarum aurium offensione plerumque effert, quæ turpicula, parumque casta sunt: quem illi laudem Græca & Latina meritò inuiderint, in quibus ad res obscœnas explicandas (in Græca præsertim) nimis copiosam vocabulorum syluam, & loquendi nimis multa genera inuenias.

ANNOTATIONES.

MVsas Plautino sermone) *Idem Quintil. de Xenophonte lib. 10. ca. 1. Adde quod. M. Tullius neq; Thucydidem quidem aut Xenophontem vtiles oratori putat, quanquam illum bellicum canere, huius ore Musas esse locutas existimet. In eodem cap longè admodum infrà: Quid ego commemorem Xenophontis iucunditatem illam inaffectatam sed quam nulla possit affectatio consequi vt ipsæ finxisse sermonem Gratiæ videantur. Celebre est etiam Cic. illud de Platone in orat. perf. Iouem, si, vt aiunt Philosophi, græcè loqui velit, Platonis sermone vsurum. Non potuit certè maior hisce scriptoribus ornatissimæ dictionis, & omni numero consummatæ elegantiæ laus impertiri.*

PROGYMNASMA NONAGESIMVM SEXTVM.

Græca

Græca lingua.

IIDEM.

MAximinus. Cum græca tamen neutrâm harum, nec vllam aliam arbitror copia, & varietate posse comparari. Æ. Hoc verissimum, falsoque ac malignè Cicero, nimius nonnunquam suorum laudator, aliorum contemptor, exclamat: O verborum inops interdum Græcia, quibus te semper abundare putas. Etiam illud minus verè. Latinam esse locupletiorem quàm Græcam. Satis copiosè, & doctè iam illi responsum est à nonnullis, quorum libri in promptu sunt. Tune Ciceroni, quem tantoperè suspicis, quem vbicunque potes dilaudare consueuisti, dicam impingis? Æ. Amicus Plato, sed amicior veritas. M. Appositè. Æ. Ea insuper inest in Græca verborum proprietas, vt cum rebus ipsis nata videantur: ea vis, vt sub aspectum quasi rem subijciant. M. Non possum hoc loco idem obiicere Græcis, quod suprà Hebræis: esse asperos in pronuntiando, & insuaues: nam quantum ego Græca legi, omnia videntur æquabiliter, placideque ac leniter decurrere, & mira cum iucunditate ad aures affluere: rectèque Horatium dixisse puto: Graijs ingenium, Graijs dedit ore rotundo Musa loqui. Æ. Potuisti, & hoc animaduertere, eandem latinæ linguæ matrem, & quandam velut procreatricem ac nutricem esse. Et quomodo Romana alias linguas ornat, illustrat ac perficit, ita vicissim ipsa à Græca ornatur, illustratur atque perficitur: à qua si omnem

ſapientiam,doctrinam, fructum ſeparemus,ac veluti detracta veſte nudam intueamur, eximia certè pulchritudo , & elegantia ipſius noſtros in ſe animos conuertet. Cæterùm cum illis literarum principibus, Homero, Platone,Ariſtotele, Demoſthene, Herodoto,Xenophonte, Iſocrate ſine interprete conſabulari quanti eſt? Nam latinè quàm horridè , impurè,inquinatè, ac ſordidè ijdem, & alij plerique loquantur, non te fugit. M. Minimè fugit: & ſoleo ſtomachari in tam illotos ac lutulentos interpretes,cõditionemque ſapientiſſimorum doctiſſimorumque hominum vehementer miſerari, qui cùm in ſua lingua fundant aurea orationis flumina, in noſtra balbutiunt, indiſertique ſunt. Nec illud nobis non moleſtiſſimum accidit, quòd vnius eiuſdemque ſcriptoris tantùm non in ſingulos annos nouam conuerſionem accipimus : vt in tanta copia, quem interpretem præ aliis eligas,explicare ſententiam non poſſis Verùm quid tu illis reſponderes, qui hanc linguam minùs neceſſariam eſſe affirmare non erubeſcunt? quid etiam adoleſcentibus nonnullis, quibus laborioſa videtur atque difficilis? Æ. Sic occurrerem iſtis poſterioribus: Itane verò? Sit difficilis, vt vultis: an vos tanrùm facilibus ſtudebitis? Et quæ, obſecro, ſunt iſta tam facilia? quæ ars? quæ diſciplina? ſegnibus,& ignauis nihil non difficile; induſtrijs atq; impigris nihil non facile futurum aſſeuero. Aſſidua vincit cũcta diligentia. M. Latina,inquient,multis partibus eſt facilior. Æ. Si hoc latinè indocti aſſertis,oratio veſtra

ſtra nullam meretur fidem: ſi docti: quæro, num hoc anno latinam didiceritis? M. Nequaquam, dicent, ſed à paruis in hunc vſque diem latinis dediti fuimus. Æ. Iam conſtrictos, & impeditos teneo. Poteſtne, rogo vos, id facile nominari, quod annis 15. aut 16. quotidiano labore vix aliquatenus conſequare? quod ſi vos ab incunabulis Græcam diſcere cœpiſſetis, affirmare non timeo, tam laborioſa Latina vobis nunc appareret, quàm Græca apparet. M. Dimittamus pueros cum querela ſua puerili: viros refuta, & eos quidem ſuo iudicio non indoctos. Æ. Vulpes cùm amiſiſſet caudam, nitebatur cæteris perſuadere, vt tanquam rem ſuperuacuam, & onus minimè neceſſarium eam relecarent. Neſciunt iſti docti Græcas literas, proinde ſocios quærunt, ne ſoli ſine caudis, turpiterque deformati, & ignorantes incedant. Vtilem, & neceſſariam non eſſe fateor ad quæſtum, ad otium, ad voluptates, ad opes: ſed ad liberales artes percipiendas eius cognitionem requiri dico: idque in Theologia, Philoſophia, Mathematicis, Rhetoricis, Dialecticis, Medicina, Iuriſprudentia, Grammaticis poſſem quamuis copiosè oſtendere, ſi cum illis agerem coram. Sed quod omnes ad Latinam mittunt, & à Græca reuocant, quis hoc ferat? Quid tandem eſſe exiſtimant latinè ſcire? num Calepinum euoluiſſe? num vocabularios aliquos memoria comprehendiſſe? num epiſtolarum phraſes, num copiæ, & inopiæ certas formulas: & locutiones latino germanicas dediciſſe? Illud eſt latinè nôſſe: primùm optimum quemque ſcriptorem

diurna, & nocturna manu verſauiſſe, legendo contriuiſſe, penitus, & in cute nôſſe: omnem loquendi rationem à præſtantiſſimis latinitatis auctoribus vſurpatam, non ab epitomis, & compendijs neſcio quibus traditam tenere: verborum, loquendique generum fontes, & origines cernere: purè, ornatè, politè ex multa exercitatione tum loqui, tum ſcribere: quæ quidem Græcis incognitis fieri nullo modo poſſunt. M. Mihi, & antè perſuaſeram, & nunc etiam magis perſuaſi, delirare, qui huic linguæ obtrectant eamqi vel vt difficilem, vel vt non adeò neceſſariam atque vtilem calumniantur. Quapropter iſtis accuſatoribus ſalute dicta, de latina commentemur.

ANNOTATIONES.

ET mira cum iucunditate) *Tanto eſt ſermo græcus latino iucundior, vt noſtri poetæ, quoties dulce carmen eſſe voluerunt illorum id nominibus exornẽt. Quintil. libr. 12. cap. 10. Si ex inſtituto velim hanc linguam laudare, facilius mihi erit orationis principium, quàm exitum inuenire: tanta ſuppeditat à me olim ex doctiſſimorum hominum ſcriptis collecta argumentorum vis. Sed hoc tempore ſatis eſſe duxi pauca de multis promere, & addoleſcentibus, ac magiſtris plura requirendi dicendique occaſionem dare, & quaſi quoddam calcar admouere ad hoc ipſum. Poteram, & de alijs duabus diſſerere copioſiùs, ni melius ferè iudicaſſem, non omnia ſimul, & vno loco dicere.*

PRO-

PROGYMNASMA NONAGESIMVM SEPTIMVM.

Latina lingua.

IIDEM.

ÆLIVS. In huius laudatione caput est: quod vniuersas propemodum linguarum omnium laudes in se cohibet. Dulcis est Gallica? dulcior Latina. Virilis est Hispanica? virilior Latina. Tenera quodammodo Italica? tenerior Latina. Grauissima putatur Germanica: numerosa Hebræa? hęc quoque in Latina cumulatè reperiuntur. Et quia Græcæ partus filia est, quis negabit eam maternis dotatam laudibus? quis hæreditatem pulcherrimam, atque ampliſſimam ipſi relictam ibit inficias? M. Populum Romanum cæteras gentes non modò imperij magnitudine, verùm etiam linguæ ſuæ propagatione vicisse certum est. Persæ, Medi, Assyrij Græci latè quidem suos fines protulerunt, attamen cum imperio linguam proferre non potuerunt vt Romani, qui non corporis, sed animi suauissimum quendam conditissimumque cibum cum innumerabilibus, nationibus sibi communem fecerunt. Nec summos, & ampliſſimis in Republica perfunctos honoribus viros puduit hic lingue commentarijs explicandæ & illustrandæ operam tempusq; tribuere. Num fuit

quiſquam. M. Tullio honoratior? Num. C. Cæſare potentior? Num Varrone variarum artium ſcientia eruditior? Num quouis iſtorum publicis negotijs domi, foris tractandis occupatior? Nihilominus in mediis belli tumultibus, inter armorum fremitus de analogia Cæſar, de lingua latina Varro, vterque ad Ciceronem ſcripſit. Cicero autem Grammaticum ſtudium in libris ſuis ſæpe indicauit, & Grammatici officio ſæpe functus eſt. Æ. Hæc ad veram ſapientiam nos inſtituit: hac ſanctiſſimæ religionis myſteria cuſtodiuntur: hac per omnia templa Deo Opt Max. & beatis cælitibus diu noctuque ſacra carmina concinuntur: cumque reliquæ duæ ſcholarum parietibus includantur, hæc etiam ad cœtus, conſultationes, conuiuia, familiareſque congreſſus admittitur. Quò magis dignum eſt miſeratione, adeò ſuperiore ſæculo neglectam contemptamque iacuiſſe. Nemo fermè quid eſſet latinè loqui ſciebat, quilibet verborum monſtra, & prodigia inuehebat: quod ita fieri neceſſe erat, cùm bonos libros ne de nomine quidem quiſquam nôſſe. M. O ſæculum inſipiens, & inficetum! Æ. Infigue etiam vulnus latinæ linguæ inflixit quorundam temeritas, qui tam multa ex ea in alias linguas conuerterunt, vt pauciſſimi deinde ad eam diſcēdam mentes appellere voluerint. Quare quod principiò in ſacris Bibliorum voluminibus euenit, vnde huius mali factum eſt initium, vt quiſqi putaret ſe arcana illa capere, atq; inde noua, & horribilia opiniorū inter ſe pugnantium commēta naſcerentur: hoc idem in diſciplinis literarijs vſuueniet

aliquando, cùm textor aliquis, aut lanius, cetarius Aristotelem, & Platonem pro sua inscitia interpretabitur. M. In Aristotelem tamen, & Platonem peccaretur tolerabiliùs. Æ. Sed absurdè vtrobique: Gratia verò habenda Victoriis, Manutiis, Sigoniis, Lambinis, Muretis, qui tanquam luciferi quidam nostra memoria exorti, quantum in ipsis fuit, sua luce barbarici, caliginem ab oculis nostris discusserunt, scribendique perfectione ad antiquorum præstantiam proximè accesserunt: quorum libri ab omnibus, & Humanitatis, & latinitatis studiosis quàm accuratissimè legendi sunt. M. Quid de me, Lydum prouocas in planiciem.

ANNOTATIONES.

Quanti suam linguam fecerunt Romani: multis indicijs potest cognosci, Tiberium narrat Sueton. cap. 71. quanquam alioqui græco sermone promptum, & facilem, non vsquequaq; vsum, abstinuisseque maximè in senatu, adeò quidem, vt monopolium nominaturus veniam postularit, quod sibi verbo peregrino vtendum esset. Et in quodam decreto Patrum cum recitaretur, commutandam vocem censuit, & pro peregrina nostratem requirẽdam, aut si non reperiretur vel pluribus, & per ambitum verborum rem enuntiandam. Militem quoque græcè testimonium interrogatum, nisi latinè respondere vetuit. Eadem Xiphilinus in Tiberio. Vide quid idem Sueton. de Claudio memoret cap. 16. & Cic. de Lucullo ad Atticum lib. 1. ep. 16. Valerius lib. 2. cap. 2. Magistratus verò

prisci

priſci quantoperè ſuam populique Romani maieſtatem retinentes ſe geſſerit: hinc cognoſci poteſt: quòd inter cætera obtinendæ grauitatis indicia, illud quoque magna cum perſeuerantia cuſtodiebant, ne Græcis vnquam niſi latinè reſponſa darent. Et quæ ſequuntur, nolo enim eſſe longior.

PROGYMNASMA NONAGESIMVM OCTAVVM.

Solutæ, pedeſtrisq; ſcriptionis varietas.

CONSTANS, APOLLINARIS.

CONſtans. Dies non ita multi effluxerunt, cùm te in quodam conuentu literato mira, nec pauca ſanè de exercitatione iactantem, eiuſque laudes plena manu in aſtra tollentem lætus ac lubens audiui: quorum ſumma quædam eſt hæc: Ab ea naturæ vitia emendari, longeque plus diligentia, aſſiduitate, labore, conſuetudine cum mediocri ingenio, quàm ſine his etiam cum ſummo effici: corrumpi enim ingeniorum bonitatem ignauia, atq; ſocordia: & cùm negligens etiam facilia non conſequatur, ſtudioſo ac diligenti nihil eſſe difficile. Adducebas quoque Periandri verbum quo ſignificatur, nihil eſſe tam arduum

duum, laborioſum atque magnum, quod cura, induſtria, contentione, ſedulitate non ſuperetur. Hac Ariſtotelem tantum philoſophum, Ciceronem, & Demoſthenem tantos oratores, Archimedem, & Euclidem tantos mathematicos, Virgilium, & Horatium tantos poetas, Apellem, & Pharrhaſium tantos pictores, Phidiam, & Polycletum tam excellentes ſtatuarios euaſiſſe. Commendabas autem nobis ſcriptionis vſum, & exercitationem præſertim, quandoquidem hoc ſæculo, & iſtis hominibus, neque in ſcholis aliud maius quæritur: neque extra ſcholam maiori glorię ducitur, quàm Latina lingua. Hanc nos puram, elegantem, propriam, & copioſam aſſecuturos, ſi quamplurimum ſcribere in animum induceremus: ſtylum enim optimum eſſe, & præſtantiſſimum huius rei effectorem, atque magiſtrum. Et cùm Cicero ipſe, fons latinitatis vberrimus, vnuſque omnium, poſt hominum memoriam, diſertiſſimus, & eloquentiſſimus libro 9. ad Pætum ſcribens de ſe dicat: Ipſa illa, ſi qua fuit in me facultas orationis, niſi me ad has exercitationes, retuliſſem, exaruiſſet: quid de nobis miſeris cogitandum eſt, aiebas, qui tãtos orationis theſauros etiam creberrimis exercitationibus vix aliqua ex parte corradimus? Ego tum illa diſputatione tua ita animatus diſceſſi, vt ſtatuerem, ſimul ac in te rurſus incidiſſem, quærere, quænam quaſi genera putares eſſe ſcriptionis, non ſolutæ tantùm, verum etiam ligatæ, in quibus nos adoleſcentiores verſatemur, qui in vtraque orationis facultate præſtare cuperemus.

Ita

Itaque te valde pro amicitia noſtra rogo, vti me tanquam diſcipulum inſtituas, quæque ſcribenda ſint, monere ne detrectes. A. Quid tibi, quæſo, opera mea in iſtoc negotio opus eſt? lege Aphthonium, lege alios recentiores, qui iſtud argumentum doctè, integriſque voluminibus perſecuti ſunt. C. Tua volo, tuis ego contentus: ne fuge tantillum laborem cauſſa mea. A. Haud expeditum eſt tempore ſatisfacere votis tuis. Sed quoniam finem orandi, vrgendique non videris eſſe facturus, exponam tibi quæ requiris, vel ex tempore, & breuiter. Nullum eſt periculum, ne quid tibi excidat, quod mihi non profit audiuiſſe. A. Principiò id do conſilium, vt ſcriptites epiſtolas frequenter quidem ex præceptis, quæ à Rocho Peruſino accuratiſſimè traduntur; aliquando tamen liberas omnino, nullis quaſi vinculis præceptionum alligatas. Nec mihi non placent, qui ſine argumento ſcribunt, & hanc ſolam habent epiſtolæ ſententiam, non habeo quod ſcribam: quales ad ſe mitti epiſtolas ab Attico etiam M. Tullius voluit, & eſt hoc genus inter doctos frequentatum. Solent præterea magiſtri diligentes argumentum, ſiue rem totam epiſtolæ cuiuſpiam docti viri ſumere, Corradi, verbi, gratia, Sodaleti, Manutij, Longolij, eamque dictare diſcipulis, poſtea illorum epiſtolas cum his conferentes docent eos quid agere, & quonam modo ſcribere debuiſſent, vt eſſent viris illis non diſſimiles: laudant ſi quid bene, ſi alicubi perſimiles, ſi opera, & labore haud parci fuerunt. C. Iucunda exercitationis

tionis ratio. Est enim suaue per se epistolas facere, quamuis eas nusquam sis missurus, & posteriormodus Præceptorem in argumentis inueniendis non mediocriter adiuuat. Dic iam de alio genere. A. Ex Æsopo, aut ex poetis lepidam fabellam depromas licet, eamque nunc breuissimè, ac simplicissimè, nunc copiosè, cum auctoris commendatione, cum affabulatione, cum interpositis aliorum nominibus, & colloquijs tracta. Item narratiunculas è Theatro vitæ humanæ, è Valerio Maximo, & exemplorum libris nouas, antiquas, veras, commentitias, (nihil enim interest) nonnunquam petes, quas similiter aut paucis verbis, sineque ornamentis, aut pluribus, & ornationibus, affectibus quoque admistis exponas. C. Quàm vellem hîc mihi tuum exemplum proponeres aliquod: adolescentes enim milites cùm ducum, & imperatorum suorum strenuè facta coràm intuentur, longè perfectiùs bellicam artem, quàm solis præceptis audiendis discunt. Sed video id fieri iam minimè posse. A. Cùm poterit, & hoc, & in aliis quæ recensebo, aut conscribam ipse exempla tibi, aut conscripta iam pridem ostendam. C. Docebis me igitur quæ ipse experiundo cognouisti non vt quidam, qui cæcis volunt præire, cùm ipsi propemodum talpæ sint. A. Exercitationem amaui, & complexus sum à pusillo puero, cui maximè debeo si quid sum. Non paruam insuper copiam ad scribendum suppeditabunt apophthegmata, quæ vbi breuiter comprehensa fuerint, argumentis excogitatis aut confirmari, aut refutari, aut laudari,

aut

aut vituperari poterunt. Commendentur item, aut reprehendantur auctores eorundem, similia & dissimilia adducantur, quibus illa magis illustrentur. Idem statuendum de prouerbijs, & sententijs, siue sacris, siue profanis, quæ etiam dilatabuntur, & tanquam communes loci tractabuntur. C. Tam multi extant sententiarum libelli in vtroque genere, auctorum, inquam, sacrorum, non sacrorum, poetarum quoque, vt si quando est animus aliquem eorum legere, nesciam quem præ aliis legam. A. Vtilem præstitit studiosis operam Andreas Eborensis Lusitanus, hunc eme. Præterea Stobæum, sententias Ciceronis, gemmas Platonis, flores poetarum tibi commendo: nec sperno quæ seorsum ex Seneca Neronis magistro & Plutarcho collecta sunt. C. Meminero horum. A. Non ad stylum modò exercendum, verùm etiam ad inuentionem, iudiciumque, ad decori quoque discendam rationem (quod tamen est iudici) proderit dialogos breues, & varios conficere, materia sæpe ex quauis occasione sumpta, nec non ex poetis, historicis, oratoribus, quos vel legimus ipsi, vel explicari audimus. In hac ipsa exercitatione non modica inest delectatio, quam tum rerum, tum personarum vicissitudo conciliat. C. Modò ne iubeas me dialecticum, & rhetoricum in ijs artificium obseruare, ac nescio quæ alia, quæ nuper ex commentario quodam in dialogis obseruanda esse cognoui. A. Ille commentarius de dialogis maioribus, grauioribus, & grandioribus loquitur, quos componere de-

debent, qui ad magistrum itare, manumque ferulæ subiicere iam desierunt. C. Amabò, quid sentis de conuersionibus? estne vtendum ea exercitatione adolescentibus? A. Non aliter, quàm vt solent in scholis, cùm Præceptor argumentum, vel à se conscriptum, vel ex aliquo Latino Germanicum factum discipulis conuertendum proponit. Verùm in emendatione acuratum esse conuenit, vt linguæ vtriusque idiotismi, elegantiæque ostendantur, & moneantur pueri, quid sequi, quid vitare, quid melius facere debuerint. Qui robustiores sunt in literis, interdum ad conuersionem aliquot paginarum aggrediantur. Laudat hoc genus Cic. 1. de Orat. & habet cùm magnas, tum non paucas vtilitates. Addam hoc appendicis loco. Componenda exempla illustrium figurarum, vt distributionis, subiectionis, frequentationis, similitudinum, comparationum. Aliquid breuiter laudandum, aut reprehendendum: eadem sententia variatis verbis ac figuris efferenda sæpius; eadem græcè ac latinè, metro & soluta oratione varianda. Nunc de ligata dissertam, si attendas. C. Attendo.

ANNOTATIONES.

SOlutæ pedestrisque) *Tribus potissimùm modis appellatur oratorum oratio. Soluta, non quod pedibus, & numeris careat, sed quod ijs tam astricta non sit, vt carmen, Prosa, seu prorsa, quasi profusa. Pedestris, græcè quod quasi pedicas incedat cùm*

ear:

carmen quodammodo equo ferri videatur. Itaque Horat historias soluta oratione compositas pedestres vocauit Ode 12. lib. 2. Post hominum memoriam) *Sic sæpe Cicero. Nec rarò, post homines natos, quæ formulæ ad amplificandum valent. Demosthenes de ementita legat. dixit; ex quo homines esse cæperunt. Lege Victor ca. 12. l. Quod quidam sic loquuntur ab orbe, à mundo condito, non est vituperandum. Pro illis autem, nostro tempore, patrum nostrorum tempore, melius dicemus, nostra, patrum, maiorum memoria. Quod Cæsar habet lib 3. de bell Gall. Nec adhuc hominum memoria repertus est, &c. videtur id velle, quod Germani,* bey Manus gedencken.

PROGYMNASMA NONAGESIMVM NONVM.

Poeticæ scriptionis varietas.

IIDEM.

APOLLINARIS. Rem quempiam eodem genere carminis bis, ter, quater, diuersis nimirum verbis locutionibusque, & figuris explicabis. Cernis in Catalectis Virgilianis tam iucunda mirabilique varietate, & tot modis auroram, quatuor anni tempora, omnem glacie concretum, & alia expressa elegiacis, vt nihil suprà possit esse. Quid si etiam eandem materiam tribus, quatuor carminum formi-

man-

mandes, vt hexametro, elegiaco, iambico? Virgil. in 8. Æneid. Ouid. 9. Metamorph. Ausonius, labores Herculis hexametro complexi sunt: Ouidius rursum in epistola Deianire elegiaco, Seneca in Hercule furente iambicis eos inclusit. C. Contuli aliquando istos diuersorum poetarum versiculos, & poeticæ orationis diuitias sum contemplatus. Occurrit tum illud de Archia poeta, quē defendit Cicero. Fertur is cum Roscio principe ætatis suæ histrionum certare solitus, vtrum ille eandem rem sæpiùs variato gestu exprimeret, an hic mutatis verbis per carmē efferret. A. Magna eloquentiæ, & incredibilis fæcunditas, oratoribusque cum poetis communis est. C. Quæ adhuc exercitationum metricarum genera laudas? A. Hoc: solutam orationem, siue dictum elegans & graue, siue historiam, siue fabulam ad carmen redigere, poeticaq; libertate vti, & flores, sucos, verbertatem quandam verborum atque rerum adhibere. C. Arbitror contrà etiam fieri posse, vt soluatur carmen, fiatque libera pedibus oratio. A. Potest, maxime. Deinde vnum genus carminis apud auctorem aliquem inuentum, nos mutatis numeris in aliud transferemus, hexametrum in elegiacum, & hoc in phaleucium, & istud in sapphicum: ne ignoremus tamen vniuscuiusque generis suam ac propriā ideam esse. Curabimus præterea, vt nobis versus alieni proponantur, aut ipsimet eos deligemus, quibuscum nostra. Musa decertet, vt suprà in epistolis faciendum dicebamus. C. Vellem hac tempestate in scholis vigerent certamina poetica, vt adolescentes

se mutuò non tantùm numero versuum (nam id parui duco, breui tempore sexcentos versus euomere: & tamen in vsu est pæne solum) sed acumine, lepôre, elegantia, artificio superare contenderent. A. Ego, & illuc, & alia complura optauerim: sed pergam vlteriùs. Centonum, & parodiarum scriptio imprimis iucundam, & frugifera est, nosque apiculas imitari cogit, quæ ex diuersis floscul is succum ad mel gignendum colligunt. Quomodo centones, & parodiæ fiant, cum multis exemplis quidam Gallus docuit. C. Noui librum, & legi. A. Satis erit nos septem, aut octo communiora genera vsurpare, & in illis excellere: illa alia non æquè vulgata, nimium otiosis, & ostentatoribus relinquantur. C. Quanquam mirificè capior poetis, & legendis, & audiendis, cupioque ardentissimè capiti meo quoque ex Helicone coronam petere, tamen nunquam cogitationem suscepi, quo pacto centum genera versuum possem condere, aut versibus etiam extemporaneis loqui, quod quidam se posse gloriati sunt, & quidem de rebus philosophicis, theologicis, mathematicis, idque quocunque tandem genere quis postulauisset. Res inaudita. Quam rotundos, & venustos putabimus illos versus esse potuisse? Nec idem lyricus, elegiacus, comicus, heroicus vnà simul esse desidero: sat erit, si fecero non malos heroicos, ad quod genus me natura blandissimè inuitat. A. Optimum est naturam sequi in hoc studio, quod natura probè sola constat.

ANNO;

ANNOTATIONES.

CVm roscio principe) *Tanta fuit huius actoris excellentia, vt qui in aliqua arte præstaret, is in suo genere Roscius diceretur.* Cic. 1. de Orat. *Eundem laudat orat. pro Quintil. Festus Roscii appellabantur in omnibus perfecti artibus, quod Roscius quidam perfectus vnus in arte sua, id est, comœdię iudicatus sit Hora. epist. 1. libr. 2. Quæ grauis Æsopus quæ doctus Roscius egit. Vide & Macrob. libr. 1. cap. 14. Disputauimus de variis exercitationum, scriptionumue generibus in duobus antegressis progymnasmatis, & quæ adolescentum viribus aqua videbantur attulimus. Nunc robustioribus alium magistrum, doctiorem, Plinium scilicet Secundum dabimus, qui eos varietatem exercitationis tam oratoriæ, quàm poeticæ, admodum eruditè ac disertè doceat epist. 9. lib. 7. quàm subscribemus per capita distinctam, quo omnia dilucidiora fiant.*

C. PLINIVS FVSCO S.

Quæris quemadmodum in secessu, quo iamdiu frueris, putem te studere oportere.

EXERCITATIONES ORATORIÆ.

I. GENVS.

VTILE *inprimis, & multi præcipiunt, vel ex Græco in Latinum, vel ex Latino vertere in Græcum:*

cum: quo genere exercitationis proprietas, splendorque verborum, copia figurarum, vis explicandi: præterea imitatione optimorum similia inueniendi facultas paratur: simul quæ legentem fefellissent, transferentem fugere non possunt: intelligentia ex hoc, & iudicium acquiritur.

II. GENVS.

Nihil obfuerit, quæ legeris hactenus, vt rem argumẽtumque teneas, quasi æmulum scribere, lectisque conferre, ac sedulò pensitare, quid tu, quid ille commodùs. Magna gratulatio si nonnulla: tum magnus pudor, si cuncta ille meliùs.

III. GENVS.

Licebit interdum, & notissima legere, & certare cum electis. Audax hæc, non tamen improba, quia secreta contentio. Quanquam multos videmus huiusmodi certamina sibi multa cum laude sumpsisse, quosque subsequi satis habebant; dum non desperant, antecessisse.

IV. GENVS.

Poteris, & quæ dixeris, post oblivionem retractare, multa retinere, plura transire, alia interscribere, alia rescribere. Laboriosum istud, & tædio plenum, sed difficultate ipsa fructuosum. recalescere ex integro, & resumere impetum fractũ omissumque Postremò noua velut membra peracto corpori intexere, nec tamen peiora turbare.

V. GENVS.

Scio

Scio nunc tibi esse præcipuum studium orandi. Sed non ideò semper pugnacem hunc, & quasi bellatorium stilum suaserim. Vt enim terræ varijs mutatisque seminibus, ita ingenia nostra nunc hac, nunc illa meditatione recoluntur. Volo interdum aliquem ex historia locum apprehendas.

VI. GENVS.

Volo epistolam diligentiùs scribas. Nam sæpe in oratione quoque non historia modò, sed propè poeticæ descriptionis necessitas incidit, & pressus sermo purusque in epistolis petitur.

EXERCITATIO POETICA, QVI DICVNTVR LVSVS.

FAS est & carmine remitti: non dico continuo, & longo (id enim perfici in otio non potest) sed hoc arguto, & breui, quod aptè quantaslibet occupationes rasque distinguit. Lusus vocantur, sed hi lusus non minorem interdum gloriam, quàm seria consequuntur: atque adeò (cur enim te ad versus versibus non exhortèr)

Vt laus est ceræ, mollis cedensque sequatur
Si doctos digitos, iussaque fingat opus,
Et nunc informet Martem, castamue Mineruam,
Nunc Venerem effingat, nunc Veneris puerum:
Vtque sacri fontes non sola incendia sistunt:
Sæpe etiam flores, vernaque prata iuuant:
Sic hominum flecti ingenium ducique per artes
Non rigidas docta mobilitate decet.

Itaque summi Oratores, summi etiam viri sic se aut

exercebant, aut delectabant, immo delectabat, exercebantque Nam mirum est, vt his opusculis animus intendatur. remittatur Recipiunt enim amores, odia, iras, misericordiam, vrbanitatem: omnia denique quæ in vita, atque etiam in foro causisque versantur. Inest his quoque eadem quæ aliis carminibus vtilitas, quod metri necessitate deuincti soluta oratione lætamur: & quod facilius esse comparatio ostendit, libentiùs scribimus.

EPILOGVS, ET PAVCA DE LECTIONES.

HABES plura etiam fortasse, quàm requirebas. Vnum tamen omisi: non enim dixi quæ legenda arbitrarer: quanquam dixi, cùm dicerem quæ scribenda. Tu memineris sui cuiusque generis auctores diligenter eligere. Aiunt enim multum legendum esse, non multa. Qui sint hi, adeò notum promulgatumque est, vt demonstratione non egeat: & alioqui tam immodicè epistolam extendi, & dum tibi, quemadmodum studere debeas suadeo, studendi tempus abstulerim. Quin ergo pugillares resumis & aliquid ex his, vel istud ipsum, quod cœperas, scribis? Vale.

PRO.

PROGYMNASMA CENTESIMVM.

Actio ſcenica 8.

CONRADVS, HELISÆVS.

CONradus. Accenditur mihi animus haud mediocriter, Helisæe, ad perſonam, in theatro agendam, ſiue id in comœdia, in tragœdia, ſiue in dialogo (nam hoc tertiũ quoddam dramatis genus noſtri faciunt) non inquam, patua cupido huius rei mihi creſcit in pectore, cũ obſeruo ſpectatores vultus atque ora in ludionibus defigere, & non modò primarum, ſecundarum, ac tertiarum partium, ſed in ſuo genere optimum quemque auctorem intueri cõtinenter, admirariq; maximè, & alios collatis capitibus percũctari, quinam ſit ille, aut ille adoleſcens, cuius filius, quod ei nomen. H. Aut mihi cum hac: tum alijs de cauſis ſemper iucundum fuit obligari ſacramento huius militiæ. C. Recenſe cauſſas illas, niſi oneroſum eſt & adde currenti calcar. H. Plerique de ſtudioſis literarum aliena miſericordia liberalitateque indigent; qui quidem cùm ſuas partes egerint egregiè, & ita ſe populo probauerint, diuitibus ac nobilibus viris ſumptum in ſingulos annos, quo victum tolerent, facilè hac ratione, etiam

non rogantes, consequuntur. Exempla complura commemorauerim, & ex illis ego ipse vnus sum, qui quoniam in comœdia, quæ inscribitur Salomon coronatus, puerum Salomonem non malè videbar egisse, illustri & opulento viro annuos aureos quinquaginta in acceptis refero. C. Pro tantilla opera, tanta merces? H. Non illi operam, & laborem, sed ingenium, quod sese in huiusmodi comicis actionibus mirabiliter ostendit ac prodit, spectare solent. Videmus præterea parentes admodũ desiderare, vt filij doceantur bene gestum agere, moderari manus, vultum, corpus totum, ac vocem etiam inflectere, atque variare, & in his omnibus posthabito pudore subrustico liberi esse, nihil metuere. Hoc nusquam commodiùs maioreque cũ eorum, & aliorum voluptate fit, quàm in theatro. C. Quam vera sunt hæc? nam quod mihi mei, hoc alijs perinde suos parentes credo facere. Quærunt sæpe: dabiturne comœdia? quæ partes mandatæ sunt tibi? Putant, credo, etiam ad suam ipsorum gloriam pertinere, si filij placuerint. H. Et ad gymnasij quoque gloriam vehementer scito interesse: laudatur enim locus, & magister, vbi, & à quo tam præclara indole, tã apti ad res pulcherrimas adolescentes instituantur. Quin nosmetipsos, condiscipulos, populum, magistratus, totas ciuitates liberalissima, & honestissima voluptate cumulamus, si nos ex poetæ sententia gerimus. C. Ac me quoque doctiorem factum sentio, tam multis egregijs sapienterque scriptis versibus ediscendis & memoriam non parum exercui: siquidem trecentos

centos, quingentos aliquando, vt digitos meos, vt nomen meum recitare potui. H. Si fabula, quæ datur, latinè ornateque composita fuerit, necesse est omnino actores, cum eam ediscũt, omnes omnium personas propemodum memoria tenere (quippe quos toties, cum exercentur audiunt) in latinitate, & orationis virtutibus nonnihil proficere: atque ad scribendum, loquendumque aliquam sibi suppellectilem comparare. Augetur auhæc prudentia, & cognitione, cum animaduertimus scilicet in œconomia adhibitum iudicium, & cùm personæ cuiusque eum sermonem audimus, qui ad naturam ingenium: mores illius est appositus. In quo quidem officium poetæ inprimis consumitur, qui vniuersa in singulis imitari, atque exprimere debet. C. Cur igitur apud veteres probro dabatur histrioni, am facere? H. Si cogitemus qualia priscarum comœdiarum argumenta fuerint, non mirabimur: leuia, litigiosa, nugatoria, impura: quales item versus spurcidici, vt inquit Plautus, & immemorabiles. Ibi lenones, meretrices, parasiti, serui callidi, adolescentes asoti. Huiusmodi personas agere honestum hominem iure pudeat: scurram autem, circulatorẽ malè feriatum actriobolarem non pudeat. Drama-tum nostrorum longè diuersa est ratio, quæ fermè illustres, graues, notas historias, & frequenter è sacris literis petitas continẽt, quo populo, & notiores sint, & placeant magis. Quàm autem tales historias, tot annis præsertim, tamque distantibus locis gestas rectè deligamus, & quàm easdẽ materias præceptis,

& exem-

& exemplis antiquorum ſeu comicorum, ſeu tragicorum conuenienter tractemus, non eſt meum diſputare, doctioribus relinquo. Cum igitur res ſint honeſtæ, & ſacræ, perſonæ etiam ciuilibus honoratiores, aut ſaltem non viles atque abiectæ, tantum apud nos abeſt vt ſit ignominiæ hiſtrionem profiteri, vt ſit commendationi ac laudi potiùs. C. Illud ſupereſt, vt Roſcios atque Æſopos habeamus, qui nos in hoc artificio, ipſi artifices celebratiſſimi, inſtituant. H. Bene optas. Nulla ars ſine magiſtro diſcitur: quanquam noſter doctor non eſt poſtremus in hac palæſtra.

ANNOTATIONES.

SI fabula quæ datur) *Dare fabulam vſitatum eſt Terentio. Sic autem dicitur, data eſt fabula, vt data eſt cœna, datum eſt prandium. Et dari dicitur fabula cùm agitur, ſtare, cùm placet. Hæc Donat. prolog. Hecyr. Cicer. Tuſculan. 1. Annis enim ferè CCCCX. poſt Romam conditam Liuius fabulam dedit. Et in Bruto Minor fuit aliquanto is qui primus fabulam dedit. Vtimur etiam verbo docere, vt eodem libro Annis XXX. poſt, quàm eum fabulam docuiſſe & Atticus ſcribit. In eodem libro. Ennius cùm Thyeſten fabulam docuiſſet, mortem obiit. Sic Horat. ad Piſon. Vel qui prætextas, vel qui docuere togatas.* Apud veteres probro dabatur) *Apud Romanos, at non apud Græcos.*

Græcos. Itaque Æmilius Probus præfat. docens, non eadem omnibus esse honesta atque turpia, sed omnia maiorum institutis iudicari commemoratis alijs: in scenam verò prodire, inquit, & populo esse spectaculo, nemini in ijsdem gentibus fuit turpitudini: quæ omnia apud nos partim infamia, partim humilia, atque ab honestate remota ponuntur: contra ea pleraque nostris moribus sunt decora quæ apud illos turpia putantur, &c. Lege Lambin. in eundem locum. Rem ergo histrionicam apud Romanos non alij fermè, quàm serui, & venalitij tractabant, erantque non ita magno in pretio, & honore. Hinc Cic. pro Quintio de Q. Roscio: Etenim cùm artifex eiusmodi sit, vt solus dignus videatur esse, qui in scena spectetur: tum vir eiusmodi est, vt solus dignus videatur, qui eò non accedat. Ibi Lenones, Meretrices) Quales comœdiarum veterum personæ vt plurimum essent, indicauit Terent. quoque in prolog. Heaut.

Ne semper seruos curréns iratus senex,
Edax parasitus, sycophanta autem impudens,
Auarus leno assiduè agendi sint mihi.

Certè cùm Plautus Captiuos laudet etiam ob hoc, quod ibi non sit meretrix mala, intelligimus nullam pæne sine infamibus illis personis dari solitam. Vnde totam grauitatem, & sanctimonium dramatum illorum æstimare licet. Addam istuc corollarij loco. Intermedia quæ hodie vocantur in comedijs & tragedijs, diuerbia scilicet, quibus spectatorum animi actoribus è theatro, post actum finitum digressis, recreantur, à veteribus dicta exodia, & actores ipsos exordiarios,

qua

qua de re legendus Turneb. lib. 3. cap. 17 & libr. 10. cap. 27. Addam alia Primarum partium auctores seu personas in dramatis eas dici posse, quæ plurimum versantur in dramate, seu quarum maior habetur ratio, quas potissimùm respicit fabula, & à quibus plerumque nomen fabulæ imponitur, vt Hecuba, Oresles, Hippolytus, Andromacha Euripidis, Andria Terentij, Amphitruo Plauti. Ex hoc intelligitur, quæ sint secundarum, aut tertiarum partium. Designatur is dicitur, quia loca spectatoribus designat in thecatro.

EX

EX HIEROCLE, ET PHILAGRIO GRAMMATICO, SCHOLASTICORVM, SIVE LITERIS STVDENTIVM, ET ALIORVM RIDIculè dicta, & facta.

SCholasticus, siue literatus argentario lucernam faciendam locauit. Eo quærente, quantam vellet, respondit, quasi pro octo hominibus. *Si de pane interrogatus sic respondisset pistori, rectè respondisset.*

Scholasticus dum natare tentat, pæne summersus est. Iurauit igitur, non ingressurum de cætero aquas ni prius benæ natare didicisset.

Scholasticus quidam medicum conueniens dixit, medice, quoties de somno surgo, per dimidium horæ adhuc mihi tenebræ sunt, atque ita demum restituor. Tum medicus, serius igitur dimidio horæ expergiscere.

Cum Scholasticus equum venderet, interrogauit quispiam, num esset (*hoc est num primos dentes emitteret, enim Aristoteli est dentitio*) & illo respondente, esse, quæsiuit ille rursum,

rursum ; quonam modo ? Quia, inquit, semel me, semel patrem meum dececit. *locus est in ambiguo, à quod cum, & iunctum, alium atque alium sensum efficit. Respondens quasi à pro tacio, interrogans à pro emit, to accepit.*

Quidam scholastico obuius factus dixit, domine Scholastice, per somnium te vidi, & compellaui. Tum Scholasticus, per deos, inquit, occupatus non attendi. *Aliter hunc locum in suo codice legit Anonymus, & ordine inverso, vt ex eius interpretatione apparet quam subiecto. Scholasticus amico obuiam factus, inquit, in somno te visum allocutus sum. Cui ille, da mihi veniam quod non auscultauerim.*

Scholasticus conspicatus medicum pro consuetudine venientem, cooperuit se ne videretur. Interrogatus à quodam sodali suo, cur id faceret; respondit : dies est quod non ægrotaui, & me coram illo pudet.

Scholastico, cui secta erat vena, præceperat medicus ne loqueretur, qui famulo mandauit, vt suo loco salutantibus responderet. Deinde ipse cuilibet dicebat : ne pro iniuria reputes, si pro me seruus meus te resalutat, medicus enim vetuit me loqui.

Scholasticus volens murem libros eius assiduè arrodentem comprehendere, carnes mandens in tenebris sedebat.

Scholasticus volens asinum suum docere, ne

mul-

multum comederet, illi pabulum non apponebat. Moriente autem aſello præ fame, aiebat, magnam feci iacturam: quando enim didicit non multum comedere, tunc extinctus eſt.

Scholaſticus equum vẽdens, interrogabatur num eſſet timidus: non, per ſalutem patris mei, inquit, nam in ſtabulo ſolus ſtetit.

Scholaſticus volens videre an decorè dormiret, clauſis oculis ſpeculum intuebatur.

Scholaſtico peregrè proficiſcenti amicus dixit, quæſo mercare mihi duos pueros, ſiue ſeruulos, vtrumque annorum quindecim. Sed ſi non inuenero, inquit ille, duos, mercabor tibi vnum, annos natum triginta.

Scholaſtici duo parricidæ indignabantur inter ſe, & quod patres illorum adhuc viuerent. Altero itaque dicente, viſne igitur vt vterque ſuum præfocet? abſit inquit alter, ne parricidæ audiamus. Sed ſi placet, tu meum, ego tuum occidam.

Scholaſticus cum putaret ſe in ſomnis clauum calcâſſe, pedem circumligauit. Sodalis autem eius cauſſa quæſita, & cognita, iure inquit, fatui vocamur, cur enim non dormimus calceati?

Scholaſticus multis diebus libro requiſito, nec inuento, cum fortè lactucam comederet conuerſus in angulum, vidit ibidem iacere librum. Poſtea amico occurrens lamentanti, vt qui veſtimentorum ornatum amiſiſſet, ne doleas in-

inquit, sed lactucas eme, & eas comedens in angulum conuersus attende oculos, & vestes inuenies.

Scholastico amicus peregrè absens scripsit, vt sibi libros coemeret. Is re neglecta reuerso inquit, misisti epistolam de libris emendis, quam non accepi.

Scholasticus visis super arbore multis passeribus, sensim subiens, vestis sinum expandit, & arborem concussit quasi decidentes excepturus.

Quidam in Scolasticum incidens, seruus inquit, quem vendisti mihi, mortuus est. Tum Scholasticus, per deos, quando mecum erat, tale nihil fecit.

Scholastici duo à cœna se inuicem domum comitantes, honoris causa illa nocte non dormierunt.

Scholasticus cum haberet villam multis milliaribus distantem, vt eam propiuquiorem faceret, septem millia nummum decreuit.

Scholasticus somnum capere cupiens cum puluinum non haberet, seruo mandauit vti amphoram supponeret. Quo dicente, nimis duram esse, iussit eam plumis impleri.

Scholasticus occurrens amico dixit, audiui te esse mortuum. Respondit amicus, atqui vides me vivere. Et Scholasticus, at qui mihi hoc narrauit, fide est te longè dignior.

Scholasticus vt primùm apertum est balneum ingressus, cum neminem intus inuenisset, ad pedis-

sequum

sequum conuersus insit, nemo hic lauat, vt video.

Scholasticus cum patre suo litigans, dixit ei, male serue, an non vides, quantum mihi nocueris? Si enim tu natus non esses, ego aui mei hæres essem.

Scholastico canis digitum momordit, tum ille, si vestem, inquit, corripuisset, lacerâsset.

Scholasticus atroci tempestate nauigans, ministris flentibus, nolite flere, inquit, nam ego vos omnes in testamento liberos scripsi.

Scholasticus inquirens, vbinam sibi monumentum, siue sepulchrum conderet, affirmantibus quibusdam hic fore commodum; sed iste locus, inquit est contagiosus.

Scholasticus ægrotans pactus est mercedem medico, si conualescceret. Cum itaque in febri vinum bibentem vxor obiurgaret, an tu, inquit, sanum me ad dandam medico mercedem cogi vis?

Ex gemellis fratribus altero defuncto Scholasticus viuo occurrens, sic eum appellat, tune, an frater tuus obiit?

Scholasticus fluuium traiicere volens, nauim equo insidens conscendit. Percunctante antequam quopiam cur id faceret: festino, inquit.

Scholasticus naufragio periturus tabellas postulabat, vt testamentum conderet.

Scholasticus ad cœnam vocatus non edebat, Interrogatus à conuiuis cur non comederet, ne comedendi causa, inquit, adesse existimer.

Scholasticus ad patrem Athenis scribens, & de

progreſſu in ſtudijs glorians, adiecit, opto autem, & te inuenire cum lite, ſeu cauſſa capitali, vt me tibi oratorem oſtendam.

Scholaſtici filius pila ludebat. Lapſa igitur in puteum pila deſpiciens, & ſuum ipſius ſimulacrum videns, pilam ab eo repetebat. Deinde id apud patrem accuſabat, quod ſibi pilam non redderet. Ille in puteum ſimiliter deſpiciens, & ſuam quoque imaginem ibidem intuens, pilam repetebat: paterfamilias, inquiens, redde puero ſuam pilam.

Scholaſticus amicum in morbo viſens, de morbo ex eo quærebat. Quo tacente, iratus, ſpero inquit, me quoque ægrotaturum, nec tibi reſpondebo.

Scholaſticus cum illi quidam narraſſet, ſe heri gallinam ſaginatam cœnaſſe, ad ſaginatorem accedens, pridianam ſibi gallinam occidi petiuit.

Scholaſticus occurrentium veſtimenta honorabat. Id cum ex quopiam pater eius audiuiſſet, eumque obiurgaret: reſpondit, à calumniatore perſuaſus es, & fortaſſis nec ab homine. Patre excipiente, ille mihi dixit. Et tu (inquit filius) ei aures das, qui nec quinquaginta drachmarum veſtem habet?

Scholaſticus equum vendebat. Accedente autem quodam, & quantum dentes prodiſſent conſiderante, quid, inquit, dentes eius conſideras: vtinam quemadmodum bene comedit, ita etiam bene ambularet.

Scholaſtici duo ambulabant. Conſpicatus alter

horum gallinam nigram, frater, inquit, fortaſſis huius gallus eſt mortuus.

Scholaſticus declamator, rogatus vt in mortuos funebres orationes haberet, cuidam adhuc viuo funebrem compoſuit. Qui cum eum idcirco in ius vocâſſet; reſpondit demens, ne mihi prædixeritis quando morimini. Ego ex tempore dico. Vultis, vt me indecorè geram?

Scholaſticus paruo amiſſo filio, cum cerneret multos ad exequias eius concurrere, dixit erubeſco puſilum puerum in tantam turbam efferre.

Scholaſticus domum proſcribens, lapidem ex ea pro exemplo circumferebat.

Scholaſticus audito à quibuſdam barbam iam ſibi venire, abiens ad portam vrbis, exſpectabat ipſam. Cauſam dum alius quærit, & cognoſcit meritò, inquit, ſtultus æſtimaris. Vnde enim ſcias, an non per aliam portam veniat?

Scholaſticus cum patre dormiens, noctu ſuper lectum ſurgens, vuas deſuper ſuſpenſas deuorabat. Cum autem illo ſurgente pater ſub olla lumen abſconditum repentè protuliſſet, ille erectus ſtans, & rhonchos trahens, dormire ſe ſimulabat.

Scholaſtico negotiator renuntiauit, agrum eius à flumine inundatum. Exclamans ille, vim, inquit, & iniuriam flumen nobis facit.

Scholaſticus in agrum profectus, pecudes in paſcua exire vidit. Quas cum, vt conſueuerant, auidè pabula carpentes aſpiceret, cauſſam quæſiuit. Hic œconomo per iocum reſpondente, ſalutant te

ſalutem meam: mea cauſa, inquit, vacationem ipſis da, & triduo ad paſcua ne educito.

Scholaſticus conſpecta luna percunctatus eſt patrem ſuum, an, & aliis vrbibus tales lunæ eſſent.

Scholaſticus fœnerator cum nauclero deberet, iuſſit eum ſortem recipere, & duas ancillulas, quas octennibus filiis ſuis daret vxores, vt iuſtæ menſuræ auctarium videlicet.

Scholaſticus in agro ſuo profundum cernens puteum, quærebat, num quona eſſet aqua: agricolis autem reſpondentibus bonam eſſe, nam, & parentes eius inde bibiſſe: & quàm longa, inquit, habebant colla, ſi è tam profundo bibere potuerunt?

Scholaſticus in ſcrobem lapſus, frequenter clamabat, & ſibi auxiliarios inuocabat. Vt autem nemo vociferantem audiuit, dixit ad ſemetipſum, fatuus ſum, niſi aſcendens omnes flagello, vt me audiant, & ſcalas apportent.

Scholaſticus cum patre cœnans appoſita lactuca magna, & habente thyrſos foliolos: age pater, inquit, comede tu filios, nos matrem comedemus.

Scholaſticus facetus, ſumptibus egens, libros ſuos vendebat, ſcribensque ad patrem dicebat, gratulare nobis, iam enim libri nos alunt.

Scholaſticus, & caluus, & tonſor vna iter facientes, & in ſolitudine quadam manentes, pepigerunt, vt quatuor horas viciſſim vigilarent, & vaſa vnuſquiſque cuſtodiret. Cum autem tonſor ſorte ductus vigilare primus deberet, volens laudari, ſcholaſticum dormientem rafit. Et horis tranſa-

ctis expergefecit. Tum Scholasticus caput fricans, vt à somno fieri solet, & illud nudum inueniens, malam pestem tonsori inquit, errans enim pro me caluum excitauit.

Scholasticus in flumine cymbam frumento onustam, & grauatam videns, si pauium flumen inoreuerit, inquit, cymba submergetur.

Scholasticus ex peregrinatione reuersus, socero occurrens, rogatusque ab eo, vt condiscipulus eius valeret: admodum bene nunc, inquit, & læto animo est: socerum quippe suum sepeliuit.

Scholasticus mortuo condiscipulo inuisit parentes. Lamentante autem patre, dicenteque super examinem, ad inopiam redegisti me, matre autem, excæcasti me, ad vtrosque scholasticus, si hæc fecit, inquit, etiam vinum deflere oportebat.

Scholasticus ægrotans, cum esuriret, quoniam quartam horam horologium non edebat, non credens, illud ad se apportari iussit.

Scholasticus cum filium funere extuliſſet, & postea magistro eius occurreret, ignosce, inquit, quod filius in ludum non venit, est enim mortuus.

Scholastico nauigante, nauis ex tempestate in discrimen veniebat. Cum autem vectores de oneribus ad leuandam nauem eiicerent; hortabantur eum vt idem præstaret. Ille verò chirographum habens centum quinquaginta myriadum, quinquaginta deleuit dixitque, en, quantis nauim leuaui.

Scholasticus vectoribus tempestate iactatis, & plorantibus, quid, inquit, pusillanimes estis? E-

go qui dedi decem drachmas Atticas amplius periculo gubernatoris nauigo.

Scholasticus nauigans percunctabatur gubernatorem: Quota hora esset? Eo respondente, se nescire. Quæsiuit, quamdiu esset, quod nauim gubernaret? Tirennium, inquit; Quomodo igitur ego (subijcit Scholasticus) qui ante semestre domum emi, cum in atrium sol descendit, horam conijcio: Tu verò tanto tempore nauim regens, ex ea quota sit hora conijcere non potes?

Scholasticus militibus, eras, inquit, longam inire viam opus erit? Hodie igitur crebriùs sedere.

Scholasticus ex peregrinatione reuertens, & cliuum ascendens, mirabatur, dicebatque, cum prius hac iter facerem, descensus erat, & quomodo tam citò in ascensum mutatus est?

Scholasticus condiscipulos ad cœnam vocauit. Qui, cum caput porci laudâssent, petissentque, vt apud eum etiam postridie cœnarent, adiens ille cocum, appone nobis inquit, de eodem porco caput alterum, nam hesternum perquàm sapuit.

Scholasticus percunctabatur patrem suum, lecythus, (quinquaginta heminarum) quantum caperet.

Scholasticus audiens de scalis quibusdam, eas habere in ascensu gradus vicenos, quæsiuit, num etiam in descensu totidem haberent.

Scholasticorum meticulosorum vnus quidam in puteo se abscondit: alter in arundineto. Submittentibus igitur galeam militibus, ad aquam hauri-

endam,

endam, ratus militem descendere, supplicans comprehensus est. Vt autem dixerunt milites, si tacuisset, præterituros ipsos fuisse; qui latebat in arundineto. Me igitur, præterite, inquit, taceo enim.

Scholastico dicebat quidam; Demea, tertius est dies, cum te in somnis vidi. Tum ille, mentiris, ait, in agro enim eram.

EX SCHEDA INTERPRETIS ANONYMI PAVCARVM EX HIS FACETIARVM, XVIX. videlicet, descripta paucula, quibus codex Augustanus carebat.

I. *Scholasticus cum audiisset coruum vltra ducentos annos viuere, vt periculum faceret, coruum emit, & aluit.*

II. *Scholasticus tempestate oborta nauigans, cum cæteri vectores obuia quæque arma, quibus enatarent, arriperent, ille vnam ex anchoris arripuit.*

III. *Scholasticus vas vinarium, quod habebat obsignauerat. Quod cum famulus subtus perforaret, vinumque demeret, mirabatur ille, saluis signis vinum imminui. Cui alter quidam, vide, inquit, ne subtus sit ablatum. Tum, ille, inquit, non infrà. sed suprà deficit.*

IV. *Scholasticus empta domo de fenestra despiciens, prætereuntes interrogabat, an se illa deceret.*

DE PHILOGELO, AVT *Philagrio fortasse.*

Auarus testamentum condens, seipsum hæredem scripsit.

Pauper de magnis diuitiis gloriatur, cum planè esset inops, forte ægrotabat. Ad eum visendum amicus improuiso ingressus, super stoream iacentem offendit. Ille pudore suffusus, accusare medicos, ac dicere: Isti boni, & probati huius ciuitatis medici me in storea iacere iusserunt.

Abdera vrbs in duas partes erat diuisa: Quidam enim versus orientem, quidam versus occidentem habitabant. Hostibus igitur improuisò vrbem adortis orientales inter se sic loquebantur. Quid turbamur, cum hostes per occidentales partes irruant.

Abderis asinus latenter gymnasium ingressus. oleum (*quo Palæstritæ, luctatores corpora perungebant*) effudit. Ciues conuenientes accersitis omnibus quotquot in vrbe erant asinis, & vnum in locum coactis, ad sibi in posterum cauendum, & ad exemplum statuendum, coram ipsis asinum illum reum diffagellarunt.

Abderites cum se vellet suspendere, fracto funè decidens capite grauiter offendit. Emplastro igitur sibi à chirurgo imposito, abiit, & denuò se suspendit.

Abderites eunuchum cum muliere familiarius colloquentem cernens ab aliquo quæsiuit, num vxor eius esset, Eo respondente eunuchum vxorem habere non posse. Non igitur, inquit, eius est.

est. *Iocus in pronomine masculino, & simul in ambiguo. Nam eunuchus non tam est quàm, quia, vt quidam dixit, eunuchi sunt inter mulieres viri, inter viros mulieres. Terentius loquens de eunucho in comœdia eiusdem nominis, illum mulierem senem &c. Et cùm videatur iocosus hic confirmare quod alter dixit, eunuchum non esse aptum ad rem vxoriam, falsè eius, eorum naturam effeminatam tangit.*

Abderites quendam cursorem, suspensum videns, per Deos, inquit, hic non iam currit, sed volat.

Abderites peluim aures (ansas) non habentem vendens, causam dixit esse, ne si se vendi audiret, aufugeret.

Abderites in somnis porculum vendebat, postulabatq; pro eo denarios cécum. Cum emptor numerasset quinquaginta, ille nolens accipere, cuigilauit, captuique pœnitudine, & compressis rursum oculis, in speciem dormientis, ac iterum protensa manu dixit: Des igitur saltem quinquaginta.

Abderitæ mortuus est passer. Aliquando igitur post conspecto struthio camelo dixit; Si vixisset passer meus, iam tantus esset. *Struthio camelus auis genus, à passere, & camelo appellatum, quasi passer magnitudine camelum æquans, de quo Plinius lib. 10. c. 1. aliàs struthio.*

Abderites Rhodum profectus, ipso nomine deceptus (*à rosis factum putans*) muros olfaciebat.

Sidonius mercator vnà cum alio iter faciens, cum aluus vrgeret, paululùm hæsit, & retrò remansit.

fit. Interea comes ipso relicto processit, & in cippo, quo miliaria definiuntur, inscripsit, festina præueni me. Ille vt legit, subscripsit & ipse, maneamus.

Sidonio cuidam cocus ait; Mutuare mihi gladium vsque Smyrnam. Respondit Sidonius: Non habeo gladium, qui Smyrnam vsque pertingat.

Sidonius medicus à patiente suo (vt vocant) legatum post eius mortem mille drachmarum consecutus, cum in funus prodiret, de exiguitate legati conquerebatur. Postquam igitur a filio de mortui quoque in morbum lapso ad curationem adhibendam, ac morbum depellendum vocatus est, respondit, si mihi quinquaginta drachmarum millia reliqueris, ego te, vt patrem, curabo.

Homo lepidus videns Grammaticum imperitum docere, accedens sciscitabatur, cur non doceret citharam pulsare. Illo respondente, quia nescio. Quomodo, igitur inquit, literas doces, cum nescias?

Homo festiuus animaduertens citharædum cantu fidium, & voce absurdum, salutans eum, inquit, salue galle. Quærente illo caussam, cur se sic appellaret: quia, inquit, quando tu coccyzas, omnes excitantur.

Cumanus amicum quæritans, ante ædes ipsum nominatim euocabat. Alio autem dicente, (hoc est, altiùs) clama, vt exaudiat, relicto eius nomine, quod nôrat, clamauit, *Nam accepit, vt nomen proprium, accusandi casu; quasi moneretur, vt nominaret, quem vocabat, & quidem vero ac proprio nomine.*

Cu-

Cumanus fœneratoris domui insidians, volensque ei maiores vsuras furari, chartulas grauiores deligebat.

Cumanis vrbem cingentibus, vnus ciuium. Lollianus nomine, duo propugnacula suis sumptibus ædificauit. Hostibus postea vrbem adortis, irati Cumani conspirarunt, vt Lollianos muros nemo, præter illum solum defenderet.

Cumanus dum natatu ludit, pluuia decidente, ne compluueretur, in aqua ima se abscondit.

Cumanus fenestras emens, interrogauit, vtrum ad meridiem possent respicere.

Cumanus asino insidens, iuxta hortum vehebatur Conspiciens igitur ramum ficulneum maturis ficubus grauidum, asino subtercurrente, hæsit. Hortulano autem quærente quid fecisset, cur penderet, ex asino, inquit, decidi.

Cumanus cernens ouem pedibus colligari, atque ita tonderi, ago, inquit, gratias domino meo, quòd nunquam me ligauit, ac totondit.

Cumanus interrogatus, vbi maneret Dracontides Rhetor: solus sum, inquit. Sin autem vis, custodi interim officinam; & ego abiens ostendam, vbi habitet.

Cumanus conspecto gladiatore, multis saucio vulneribus, quærebat, vnde haberet. Responsum est, à Myrmece. Quare, inquit, humi dormit? *etiam formica est, locus in ambiguo insecti, & gladiatoris.*

Cumanus mel vendebat. Cum quidam aduenien-

ens

ens id gustasset, dixissetque, admodum bonum esse; ille si enim mus, inquit, in id cecidisset, non vendetem.

Cumanum ægrotantem visebat medicus. Qui eum conualuisset, declinabat occurrentem medicũ. Quæsitus causam, respondit: cum tu dixeris me moriturum, erubesco me adhuc viuere.

DE MOROSIS.

Ad morosum medicum quidam adiens, dixit: Vir erudite non possum recumbere, nec stare, nec sedere. Tum medicus, solùm tibi reliquum est, suspendi. *Græce melius.*

Morosus medicus, & vnoculus ægrotum interrogabat, vt haberet. Ille, vt vides. Et medicus, si habes, vt ego video, didicium tui mortuum est.

Morosum quendam medicus vbi accessit, tacta eius vena, malè febricitas, ait: Et ægrotus si tu potes melius febricitare, en lectulus, tecuba, & febricita.

Cùm morosus quidam mellis amphoram emisset, & à nescio quo interrogaretur, quanti emisset, euersa amphora dixit, ita sanguis meus effundatur, si tibi dixero.

Ad ægrotum morosum veniens medicus, iussit frustula, seu offulas cum passere comedere. Tum morosus quo pacto caueam possim ingredi, vt cum passerculo offulas comedam.

Morosum quærebat quispiam, qui ait, non sum hic. Ridente altero ac subridente, mentiris: an ego non

non audio vocem tuam; respondit, heus, nequam, si seruus meus dixisset, crederes illi: & ego illo fide dignior tibi non videor?

DE INEPTIS.

Ineptus Grammaticus interrogatus, qui vocaretur mater Priami, hæsitans ait: nos eam honoris caussa dominam appellamus.

Imperitus tonsores, quibus stigmata fecisset, iis emplastra imponebat. Reprehensus deinde ab vno: ingrate, inquit, frustra indignaris. Pro vno enim denario tonsus, quatuor denariorum emplastra abiicies.

Timidus venator, quem singulis noctibus vrsus in somnis insequebatur, conductos canes iuxta se dormire fecit.

Timidus pugil, prædium emens, indigenas interrogasset, num formicas haberet.

FINIS.

INDEX

RERVM, ET VERBORVM.

LOCVPLETISSIMVS.

p. principium, m. medium, f. finem paginæ significat.

A

A Aduerbij vſus. 157. m.
A Cubiculis, Pedibus, Commentarijs, &c. 195. m. 353. m.
A manu eruus. 136. m.
A primordio ætatis, &c. 5. m.
A prandio, à cœna &c. 258. f.
A tempore ſubſecare. 258 p
Ab aſino lanam petere. prou. 236 m.
Aberrare, 24 m 387. p.
Abſentia. 63 p. 246. m.
Abſcondere in ventrem. 195. f.
Academia Athenienſis qualis. 297 p.
Academia vſus, & vtilitas. 325. f.
Academici honores. 329 p.
Accidere ad pedes, ritus huius quæ cauſſa. 32. p.
Accipere aliquem: 35 p.
Accipere munera liquid. 249. m.
Actio latinitatis. 341. m.
Actio ſcenica, eiuſque vtilitas 471. p 473. m.
Actum reddere. 153. m.
Accuſationes. 67. p.
Acroama quid. 278. m.
Acumen Chryſippeum. 110. m.
Adeò elegans vſus. 80. p.
Adeſdum. 35. p.
Ad incitas redigere. 175. p.
Adoleſcentia prima, adulta, &c. 162. f.
Ad peſtes ſeruus. ad cyathos puer, ad baculũ &c. 195. f.
Ad quem diem, pro, quo die, 51. f.

Ad

Ad ſolis radios deſiccare. 154. m.
Adſum coram præſens. 32.f.
Aduentus ſerus in ludũ. 53.m
Ad verbum. 123.f.
Ad vnguem imitari. 39.f.
Ad vnum omnes. 32.f.
Aeneas Anchiſen patrem ex incendio liberauit. 144.m.
Aera quid diſtent lupinis prouer. 112.m.
Aere alieno exire, aut ex conflare. 119 p.
Aenea fiſtula, alij ſcelopum dicunt. 233.f.
Aeſtatis laudatio, & deſcriptio. 195.m
Aetas hominum comparatur quatuor partib. anni 162. p.
Aetas puerilis variè efferri poteſt latinè. 5.m.
Aetate ineunte, exeunte, &c. 162.f.
Aetatem decrepitã attigerũt viri aliqui literati. 114.m.
Aetatis humanæ gradus ibi, & 162.
Aetatis humanæ vires. 162.f.
Affectus quomodo Cicero moueris & quales. 456 p.
Aſſarre ſe aliquò. 15.p.
Affinis culpæ, reprehenſionis. 148.
Age ſi quid agis. 67.p.
Aggregare iudicium ſuum ad alterius ſententiam. 251. f.
Agitare animum, animos. 98. m.
Agitare diem. 52.m.
Agitare annum. 8.m.
Agitur res, caput, ſalus, &c. 66. p.
Agnus. 123.f.
Aime tu pridem? & aine tandem. 23 p.
Alacritatem injicere alicui. 207.p.
Albo, atro calculo notare. 213 m.
Albus ales, pro cygno. 142.m.
Alcedonia, pro vacationibus. 164 m.
Alexander Magnus de Ariſtotelis libris editis conqueſtus 252.m.
Alexandri Magni dictum. 351.m.
Alexandri Regis liberalitas. 25.m.29 p.
Alexander ſeuerus Ciceronis Officia legit impensè, & lib. de rep. 440.m.
Alcibiades magiſtro iratus colaphum infringit, & cur. 400.f.
Alligare ſe crimine. 140. m.
Alloquium conſolatio. 383.p.
Aliud ſtans, aliud ſedens. 235.f.
Alterna requies. 75.m.
Amabò. 22.f.
Ama me. 54.m.
Ambitioſi Siſipho comparãtur. 257.m.

Ambulatio ante cibum, cœnam. 198.
Amicus veterrimus. In amicitiã intrare alicuius. 62.p
Amissus & promissus liber. 185.f.
Amœna, angusta viarum, & aliæ huiusmodi formulæ loquendi. 82.f. 141.m.
Amor, & amores pro deliciæ. 217.m.
Amor patrius impotens in liberos. 226.f.
Amore percussus. 410.m.
Amplius horam. 84.f.
Anni diuisio. 162.m. 163.m
Anni venientes, & recedentes. 9.m.
Annus post Christũ natũ quo modo latinè efferatur. 181.m
Animaduertere. 223.m. 237.p.
Animum effundere ad hilaritatem. 259.f.
Animum aduertere pro attendere. 4.m.
Animus reliquit me. 181.f.
Animus redijt. 27.p.
Animus intentus. 173.m.
Animam amittere. 277.m.
Animus, quis usus verbi. 270.f
Angorem capere ob rem aliquam. 250.f.
Annosa vulpes haud capitur laqueo. 83.m.
Anteuertere aliquẽ. 69.m.
Ante alios insignis specie, pulchritudine. 82.m.
Ante diẽ 3 Non & similes modi loquendi. 166.f
Antiquum obtines, morem, ingenium. 87.m.
Antiquus homo, pro bono, candido. 213.m.
Antiqui mores, pro sinceris candidis. 250.m.
Apage. 58.m.
Aperirere se alicui. 242.f.
Apologus de hœdo & lupo 83.p *vide fabellam.*
Apollonius Molo Præceptor Ciceronis. 406.m.
Approbare. 146.f.
Aqua hæret. 290.p.
Aquam tũdere in mortario 336.m.
Arbitrium capere. 239.f.
Arbiter quis. 254.m.
Archetypon scitum. Prototypon, exemplar. 41.p.
Archidami dictum. 266.f.
Argumenta in opera Rhetoricæ. 417.f. &c.
Argutus, 417.m.

Armaspiqui, & qualer. 148. p.
Aristoteles comparatur cum Xenocrate. 107 p
Aristotelis physica spinosa. 251 m
Aristotelis laus. 419.m.
Arma scholastica. 99.p.
Ars sedentaria, sellularia, 367 p.
Artificio sordido, & illiberali se alligare. 128 f
Articulus temporis, hora. 279. f. 201 m.
Artes inter se commune vinculum habent. 387. f.
Artis precepta necessaria. 415 m.
Armorum nomine quid intelligatur. 102 p.
Ascensus. 139.m
Asellos iungere equis, celeribus. 137.m
Asinorum votum. 112.p.
Asinus. 153 f.
Aspergere aliquid molestiarũ. 10.p.
Aspergere aquam pro consolari. 26.f.
Assidere alicui. 58.p.
Assiduitatis laus. 289.m.
Assignare culpam alicui. 154. f.
Astutia puerilis. 203.m.
Asymbolos. 84.f.
Atramenti Epitheta. 38.m.
Atramenti genera 103 f
Attica bellaria. 414.m.
Attingere rem primoribus labris 154 m.
Auctor tibi suus. 18.f.
Auctor in aliqua arte clarus. 63.m.
Auctores quomodo legendi. 407 f
Aucupium. 58 f.
Audacia pro virtute. 207.f.
Audire quãm legere prestat. 250.m.
Audire pro vocari, nominari. 307.f.
Auditiones. 249 m.
Auditor. ibid.
Auerruncare 259.p
Auerruncus Deus. 261.p
Auersionibus stomachi laborare. 105.p.
Auferre quidpiam ab aliquo pro impetrare. 78 p.
D. Augustinus de Cicer. 414. f
Aula gymnasij, seu Academia descriptio. 298.f.
Aulica vita. 395.f.
Aurea compedes. 380.p.
Aures vnde dicta. 281.m.
Aures tundere. 113.m.
Auricula infima mollior. 281. m
Auritũ facere se pro attẽdere. 313.m.

Auſtrum percellere. 33. p.
Auxilium, & conſilium. 187. f.
Axioma quid. 333. p.

B.

Baccalaureus vnde. 330. m.
Baro. 193. f.
Baſilicę edictiones quæ. 268. m.
Beanus qui. 330. m.
Beare aliquem dicto. 230. f.
Beatorum fortunata inſulæ. 96. m.
Beatitas quomodo acquiratur 355. p.
Bellerophontis littera. 232. p.
Bellè valere. 249. m.
Benè mandè. 191. p.
Benè narras, vbi quid proſperè accidit. 89. f.
Benè precandi formulę veterũ m.
Beneficium debere. 22. f.
Beneficentia in alios officium. 196. m.
Bibliopegus. 191. p.
Bibliothecæ deſcriptio. 290. 291. m.
Bilem ciere. 108. f.
Bile intumeſcere, iraſci. 242. p.
Binium Herculis. 352. p.
Blandiri oculis aliquid dicitur. 145. m.
Bombarda. 234. m.
Bombardarum globuli, glandes pilæ plumbeę. ibidem. p.
Bonum factum. 52. f.
Brachio leni aliquid agere. 61. f.
Brauium. 207. p.
Brenitas laudatur. 424. m.

C.

Caballus. 396.
Cadere. 34. m.
Cadere ſermones. 197 f. 208. p.
Cęlites, cæleſtiũ nomina. 193. m.
Cælum albeſcit, luceſcit. 9. m.
Nites diffuſo lumine. 159. m.
Cælum pro aere. 199. m.
Cœna terreſtris. 91. p.
Cœnare. 107. m.
Cæſaris teſtimonium de Cicer. 407. m.
C. Furÿ Creſini induſtria. 255. f.

Cæ-

Calami praparatio. 37.f.
Calefacere limina ludi. 207. m.
Calepino, Nizolio, Dictionarijs, Thesauris, Phrasium libris quomodo utendum. 189. p.
Callid tas. 83.m.
Canere receptui. 261 f
Canes custodes dominorum & gregis. 124.p.
Canes nobiles qui. 225
Canicula. 158 p.
Canis sauit in lapidem, prouer. 81.f.
Canto opus est. 27.p.
Cantus Musicus. 279.m.
Capessere spem, opem, consilium. 154.f.
Capita conferre. 24.f.
Capiti tuo sit. 276.m.
Captus somno, mente, &c. 23. f.
Caput quassare. 26.f.
Caput pro homine. 36.m.
Caput à cernicibus amputare 87.f.
Caries. 398 f.
Carmina sunt latum opus. 102.f.
Carminum quanta vis. 171. m.
Catechesis Christiana. 247. p.
Catones qui dicantur. 114. p.
Catonis utriusque grauitas. 114. p.
Catulli Epigramma in Cicer. 435. p.
Cedere palmam. 245. m.
Certamen certare. 36.f.
Certiorem facere, pro reddere 116.f.
Certum est, pro constat. 22. m.
Certum pro deliberatum. 160 p.
Cessare. 9.f.
Cessatio. ibid.
Charta, eiusdemque epitheta. 37 f.
Charta in membranam consuta. 190.p
Chartarum genera. 100 f.
Chirurgus. 146.p.
Chorda oberrare eadem. 94. m.
Chrysippus acutiss. Dialecticus. 110.m.
Ceimilia quæ dicuntur. 208. f.
Cibus eorum qui cupidi litterarum. 107.m.
Cibum è flamma petere. 123. m.
Cicada. 153.f.
Cicero versandus, & imitandus

tandus. 401.p.
Ciceronis alumnus, & cliens. 402. m.
Cic. eloquentia commendatur. 404 m.
Cic amor in literas. ibid.
Cic. imitandus in quo. 407. f.
Cicero ex Græcis eruditionem collegit. ibid.
Ciceron. præceptor Apollonius Molo 408.m.
Cicer. multa ex Aristotele. 426.m.
Ciceronis mors. 435.f.
Cic. comparatur cum Demosthene, & alijs. 438.m
Cicer. philosophia laudatur. 437.f.
Cicer. de Deo quid senserit. 439 f.
Cicero vindicatur ab imperitis. 442. m.
Ciuilium nomina functionũ. 193.f.
Cynici unde dicti. 265. m.
Cygni in morte canunt. 281. f.
Chilonis de conuiuijs dictum. 103.f.
Caluam Herculi extorquere. 224 m.
Cleanthis de cibo dictum. 107 m.
Cleanthes irrisus ab ingenio. sit. 137.m.
Clementia quid sit. 184.f.
Colligere vasa quid. 371.m
Colloquium in schola. 97. m.
Colluuies. 222 p
Comburere diem. 260.m
Commendandi formulæ. 456. p
Commercari libros. 409.p.
Commodare alicui, variata locutio. 313 p.
Commodare pro mutuum dare. 373.p.
Compacto ad aliquem venire 87 p.
Comparatio nominum verborumque coniugatio. 177. f.
Compatior. 204 f.
Comperendinare quid. 351. m.
Componere se ad aliorum exemplar 119.m
Conceptis verbis iurare. 328. m.
Concertatio scriptionis. 241.m
Concertationum scholasticarum formulæ. 239 p.
Conclaue. 113 p. 319.m.
Conditionem latã renũciare. 209.
Condolet caput. 22.f.
Condonare erratum. 34 f.
Congiarum quid. 71.m.
Congressio. 363.m.

Con-

Coniectare OEdipo opus est. 394 m.
Conscisscere flagitium 68.f.
Conscribere eorum alicui. 37. p
Consolatio Cicer. 410.m
Conterere diem. 168 f.
Continens biduũ, &c. 111.p.
Contradicere. 394.f
Contumelias interquere. 68. m
Convalescere, confirmare se. 63.p
Convitium facere in aliquem. 58.p.
Convitio aliquem consectari. 63.p.
Communia. 105.f.
Copia laudendi. 83.p
Cor pro animo. 448.p.
Cornelij Cethegi eloquentia. 110 m
Corpus cor, 117 f.
Corũgas unde dicti. 222.f.
Crater. 193.p.
Crena calamique. 40.p.
Cribrum carnificinum, homo flagris laceratus. 31. m.
Crimen fabricari. 24.m.
Critici qui vocati. 156.f.
Crusta crustula, crustularius crustarius. 16.m
Cubitu surgere. 33 f.
Culpam contrahere. 97.f
Cum hasta, cum scuto, prouer. 34 m.
Cupiditas discendi. 114. m. proficiendi. 319.p
Curatio vulneris. 145.m.
Cursuram incipere. 210 f.
Custodire rem carã. 146.m.

D.

Dare indicium. 241.m.
Dare aliquid gratia, familiaritati. 240.p. 222.f.
Dare mutuum. 172.m.
Dare pœnas. 35 f.
Dare vacuas aures alicui. 234.f.
Dare verba seni difficile. 234. m
Dare vtendum aliquid, pro commodare 172.m.
Dat bis, qui citò dat. 174.m.
Dauus 394.m.
De suo se alere. 152.m.
Deductio pueri ad magistrum 1 m.
Dedala tellus. 159.f.
Deformis. 253.m
Deglutire voces. 235.m.
Dei mater, Deipara. 183.p.
Delitia, pro re iucunda. 217. m.
Delphicum templum celebratissimum 138. m
De meliore nota commendare. 220.m. 287 m.

Demetrius Phalereus. 413 *f.*
Demoſthenis vigilia. 136.*p.*
Demoſthenes ſe ſubterraneis locis condebat. 160.*m.*
Demoſthenes cum Cic. comparatur. 429 *m.*
Depoſitio, deponere. 334.*f*
Depoſitionis mos vnde profluxit. 337.*m*
Deſperatio. 244.*f.*
Deſpondere. 295.*m.*
Deus tardus ad pœnas. 26.*m.*
Deus laneis pedibus incedit. ibid.
Deus auerruncet. 261.*m.*
Deus ſcientiarum fons. 375.
Diana montibus innerrat. 167.*m.*
Dicere ſalutem vltimam. 109 *p.*
Dicta alterna. 183 *f*
Dicta qua proprio nomine appellantur. 183 *p*
Diei ortus. 10 *p.* 195.*m.*
Dies. 114.*m.* 136.*m*
Dies remiſſionis. 114.*m.*
Difficultas nulla eſt à me. 115 *m.*
Digitum tollere, quid apud veteres. 278.*m.*
Digitorum nomina. 40.*f*
Dignitatis ciuilis, Eccleſiaſticę nomina. 193.*p.*
Diligentiæ laus. 291.*m.*
Dimiſſio impromiſſa. 50. *p.*
Diogenis apophtegma. 369.*f.*
Diogenis dictum de formoſis mulieribus ſed vulgatis. 84 *m.*
Theſaurus quis propriè dicatur. 207.*f.*
Diſcendi cupid. 3.*m*
Diſcendum diutiſſimè. 6.*m.*
Diſceptare. 207 *p.*
Diſputatur, diſputatio. 241. *p.*
Diÿ. 125.*m.*
Diues promiſſis. 111. *m.*
Diuina virgula. 40.*p.*
Diuis bene iuuantibus, & id genus locutiones. 10.*p*
Diuitiæ. 408.*m.*
Diuus Caſſianus à pueris enecatur. 81.*m.*
Diuus Auguſtinus. 227.*m.*
Docti noti regibus, & principibus. 378.*f.*
Doctor literarum, pro Magiſtro Grammat. 4.*f.*
Doctori turpe eſt. cùm culpa redarguit ipſum. 243.
Doctrina finis, fructus. 388.*p.* 377 *f.*
Doctrina ornat animum. 359. *m.*
Doctrina medium ad fœlicitatem. 358.*f.*
Doctrina conſtantia. 377 *m.*
Dolco. 205.*m.*

Dolor occupat ſinciput. 32.m.
Dormitantium habitus. 53. m.
Dormitator. 205.m.
Dormire variè effertur. 300. m.
Drama. 471.p.
Dramata noſtra vt à veteribus diſtinguantur. 473.m.
Ducere claſſem. 220.p.
familiam. 17.m.
Ductare aliquem dolis, decipere.

E.

Ebriorum facies ebrioſa. 182. m
E conſpectu aliquem fugare. 152.f.
Eccleſiaſtes pro concionatore. 193 m.
Ecphraſis pura ac dilucida narratio. 130.p.
Eculeus quid. 343.m.
Educatio puerilis. 7.m. 14.m.
Educationis exempla. 353.f.
Effingere aliquem moribus, verbis. 134.f.
Efflictim amare, vehementer. 162.m.
Efflictim deperire aliquem. 294.m.
Effloreſcit vtilitas. 199.p.
Effundere animum, ſe ad hilaritatem. 259.f.
Elementorum conformatio, & conficiendorum ratio. 41. p.
Elinguare aliquem munuſculis. 32.m.
Eloquentiæ vis. 379.m.
Eloquentia Cicer. 402. *vid. Cic.*
E malo cornu malum ejus proverb. 350.p.
Emblemata, & parerga frontiũ, libri. 146.m.
Emendatio ſcriptionis. 115.f. 122.p.
Emittere in lucem libros. 170. m.
En unquam. 154.f.
Endymionis ſomnus. 56.p.
Ennij ſomnium. 14.m.
Ennius poetarum Roman. princeps. 443.
Ennius tria corda geſſit, hoc eſt, tribus linguis locutus eſt ibi.
Eodem redire. 184.f.
Ephorus Iſocratis diſcipulus calcaribus indigebat. 136. m.
Epaminondas inſtitutus à Lyſide. 379.m
Epigramma Catulli in Cicer. 432.p.
Epiſtolæ M. Tulij. 413.p.
Epiſtolæ laus, & epiſtolarum genera. 413.414.m.
Epiſtolarum vtilitas. 415. m.

Epistolæ ad duo genera reuocatur. 451. *m*
Epularis accubatio sermone commendatur velut condimento. 165. *p.*
Errorem eripere alicui. 242. *f.*
Eruditionis utilitas. 379 *m.*
Eruditionis voluptas ibid.
Eruditio liberat à molestijs. 379. *m*
Esse vnà, pro simul edere. 187 *f.*
Esse in numero aliquo, id est, honore. 253 *f.*
Est quando id facis: 87. *p*
Est annus, cum hoc feci. 89. *m.*
Est mihi benè, malè. 140. *m.*
Esto 160. *m.*
Esquilla resa, prener. 160. *m.*
Euangelia, præmia lætæ nunciantis. 143 *m.*
Euellere opinionem alicui. 242 *f.*
Euntes in ludum 18 *m.*
Euolare de corporum vinculis 272. *f.*
Euomere in aliquem, quicquid ægrè fuit alicui. 180. *m*
Eurydices studiũ in discendo. 351. *f.*
Examen 246. *f.*
Exarare corium. 201 *m.*
Exardere iracundia. 69 *f*
Exarmare aliquem. 174. *f.*
Ex asse heredem scribere. 297. *f*
Ex bono, & æquo disceptare controuersiam. 240 *f.*
Excandescere. 60. *f.*
Excellere ingenio. 405 *f.*
Excusatio absentiæ. 32. *p*
Excusat e 233 *m.* 235. *f.*
Excutere veternum, ruborem, excutere aliquem.
Excutere aliam quercum—, prouerb. 174. *f.*
Exemplum vnius corrumpit multos. 235 *f.*
Exemplũ in aliquem facere, edere. 65 *m* 66. *f.*
Exemplũ in aliquo prodere statuere. 65 *f.*
Exemplũ ratio est vindictæ. ibid.
Ex ephœbis excedere. 302. 303 *f.*
Exercitationes oratoriæ. 464. *f*
Exercitationes literariæ. 190. *m* 157 *f.* 161. *m*
Exhibere alicui molestiam—, epistolam. 194. *f.*
Exigere reddenda. 179. *m.*
Eximere se periculo alicuius rei. 64 *p.*
Exire de potestate mentis. 334 *f.*
Exire ære alieno. 149. *m.*
Exire seruitio. 150. *m.*

Ex muſca elephantem. 72.p.
Exonerare ſe metu. 21 m
Expediendi verbi vſus. 19 m.
Expedire virgas in alicuius pellem. 110.m.
Fuſtes, flagella in aſinos pigros. 225.m
Expedire impedita. 189 f.
Explicando quis ordo ſeruandus. 181.m.
Exprobrare alicui maleficiũ 24 m
Expuere miſeriam ex animo. 167 m.
Expurgatio 63.m.
Ex quo 71 m
Extendere tempus 215.m.
Extingui quis verbi vſus. 276 f
Exterquere aliquid alicui de manibus. 214.m
Extra nexiam eſſe. 187.p.
Extra eos, proprater. 31.m.
Exuere puderem ſubrufficum 134 f.
Exuere metum. 207 f.

F.

Fabella de lupo, & aſino. 84. f
De oue & cane 124.f.
De formicis, & cicadis. 154. m.
De aſino, & olitore. 302.m.
Faber ararius. 184.f.
Fabula de vulpe. 453.m
Fabulam dare ſpectatoribus. 474. m.
Facere aliquam rem. 97.p.
Facere Deo vota. 87.m.
Facere copiam alicuius rei. 97.f
Faciamus eſſe, fac potuiſſe, & ſimilia. 206.f.
Facinus magnum non fit ſine periculo. 93.m.
Factum muto, nolo, cupio, volo quid. 283.m.
Facultatum petendarum formula. 265.p.
Facultas ludendi. 78.m.
Fallit me animi. 146.
Fallaciam intendere. 464 p.
Falſiloquus. 237 f.
Familiam ducere. 16.m.
Familiaritas mutua. 167.m.
Fenestram aperire ad ſoerdiam 155 p.
Feras tranſuerberare venabulo. 167.f.
Fera induunt ſe plagas. ibid.
Feriæ literariæ. 34.p.
Ferniam vela impingere. 109. m.
Feſtina lentè 74 p.
Ficus & ficulus fructus 16.m
Fidem interponere ſuam. 174. m.
Figura verborum, & ſententiarum apud Cic. 434 m.
Filius alba gallina, carus. 24. f.

Filiorum erga parentes amor. 247 *m.*
Filiorum bona indoles, & mores qui sint. 218 *f.*
Filium orationis. 128 *m.*
Fingere alia omnia quid. 95. *m*
Flagitium conscisscere. 69 *m.*
Flagitium admittere. 229. *m.*
Flere quid propriè. 28 *m.*
Flos dicitur in re aliqua præstantissimum. 194. *m.*
Flos equitum, nobilitatis, puerorum. *ibid.*
Flos nectaris, orationis quoddam Tullij genus. 415. *f*
Fontes. 160 *m*
Fons bonorum Deus. 375. *f.*
Formica sua bilis inest, prouer. 24 *m.*
Formicarum prudentia. 154. *f.*
Forma elegantis descriptio. 355. *f.*
Formulæ petendarum facultatum. 264. *m.*
Salutandi & valedicendi in congressibus, & literis. 314. *m.*
Foras promittere. 105. *m.*
Fortunarum naufragium facere. 365. *m.*
à fortunæ vulnus accipere. 415. *p:*
Fortunis suis desperare. 250. *p.*
Furuli qui. 101. *m.*
Fœminis non licuit Romæ vinum bibere. 183. *m.*
Fœtet hesterno mero. 183 *m*
Frater geminus. 16. *m.*
Fraudem dare. 59. *m.*
Fraudi mihi res est, pro damno. *ibid.*
Frequentare scholas. 152. *f.*
Frequentare idem quod iterare. 100. *f.*
Frons pro impudentia. 34. *m.*
Frugi, frugalis. 182. *f.*
Fructum discipuli. 55. *f.*
Frustra esse, falli, errare, decipi. 149 *p.*
Frustra operam conterere. 153. *m.*
Frustratio petiti atramenti. 174. *f.*
Fucum alicui facere. 212 *f.*
Fugit meratio, cum aliud diximus, aliud voluimus. 143. *p*
Fumos venditare. 364. *f.*

G.

Gallorum periphrasis, vigilantia. 56. *m.*
Garrulus garrire. 237. *f.*
Gaza. 397 *m*
Geminum pro simile. 6. *f.*
Gestare aliquem in sinu. 259. *p.*
Gestire quid sit. 141. *m.*
Glandes, globuli qui à bombarda.

Barda emittuntur. 234. *m.*
Gloriari. 139 *p.*
Gloria auidior Cic 412. *m.*
Gloriola iactura ad desperationem abuti. 244 *m.*
Gossypium quid. 175. *m.*
Gracchus educatus & doctus à matre Cornelia 350 *f.*
Grammaticis. 132. *m.*
Grassatores. 114 *f.*
Gratia grata, ingrata, tarda. 175. *m.*
Gratiam delicti facere. 22. *m.*
Gratiam inire apud aliquem. 41 *m.*
Gratiam exterquere. 51. *m.*
Gratias agere. 73. *f.*
Gratiarum horti. 116 *p.*
Gratias referre. 321 *f.*
Gratificari. 199. *p.*
Gratus. 60. *m.*
Graeca lingua difficultas. 285. *m.*
Graeca lingua necessitas. 289. *f.*
Grex commilitonum. 140 *f.*
Gryphes infesti sunt equis 147 *f.*
In Ripheis montibus quales. *ibid.*
Mira arte aurum à cuniculis eruunt.
Gustatu aliquid experiri. 184 *m.*
Gustatus oblectamenta. 364. *m.*
Gustati vt canis à Nilo. 374. *m.*
Gymnasium flagitiorum. 65. *f.*
Gymnasia vndedicantur. 9. *m.*
Gymnasij praefectus. 149. *m.*
Gymnasij descriptio. 299 *f.*

H.

Habeo statutum. 184. *m.*
Habeo, non habeo pro mero. 192. *f.*
Habere se malè 64 *p.*
Halcedones, seu Halcyones, quales aues. 164 *f.*
Harpagare. 202 *f.*
Harpocratis silentium. 29 *p.*
Hebes. 376 *f.*
Hebraa lingua. 458. *m.*
Hercules beluam contudit Lerna. 146. *m*
Herculis aerumna. 158 *f.*
Haret aqua. 209 *p.*
Heroes Heroina. 196 *f.*
Histrioniq; delectant. 191 *m.*
Histrioniam facere apud veteres probro dabatur. 473. *m.*
Hodie. 155. *m.*
Homo bulla. 45. *p.*
Homo flagris exercitus. 58. *f.*
Homo indoctus. 374. *m.*
Homo argutissimus. 417. *m.*

Hora producta. 214. m.
Hominis propria. 370. m.
Hominis stupidi epith. 281. m.
Hominis descriptio. 371 p.
Homunio, homuncio 211. p.
Humanarum literarū ducs. 396 m.
Humanitatis officiū 187 m.
Humanitatis studia. 393 m.
Humanitatis significatio triplex 387 m.
Honorarium 215. f
Honores Academ. 331. p.
Honos alit artes. ibid.
Honores aulici. 362 f
Honoratus locus. 240 m.
Honor merces virtutis. 332. f.
Horatij oblectationes. 170 m.
Hymni senectutis, prouerb. 163. m.

I.

Iam inde ab adolescentulo. 219. p
Icari, & Dedali fabula. 311. m.
Idus pistator sapit, prouerb. 16. m.
Idola rerum pro imagine seu specie rerum. 160. m.
Ientare. 192. m.
Ignem non extingui ignt, prou. 80. m.
Iliade longiores prouerb. 199 p.
Illudere in aliquem. 104. m.
Imbrem in cribro portare, prouerb. 255. f.
Imitari. 413 f.
Imitationem Cicer. cur pauci assequantur. 443 p.
Imitatio magistri. 0=. m.
Imitandum in Cicer quid sit. 403. m.
Impendio magno rē construere 396 f.
Imperij amplificādi cupiditas in Alexand 79 m.
Imperium dote vendere. 305. f.
Implicari, impediri cassibus. 231. f.
Imponere alicui. 32. f.
Imponere alicui munus, necessitatem prouinciam. 117. m.
Imponere plagas. 223. m.
Importunus flagitator. 70. m.
In album referre. 2. m.
In cinere scribere, prouerb. 70. f
In angusto mihi res est. 240. f.
In audire quid. 31 f
In caput, & perniciem tuam sit. 230. f.
Incita pro gestate. 175. m
Incitamentum. 154. m.
Inclinat annus ad finem. 199 m.
In conuentu hominum quemadmodo loquendum. 346. m

Incumbere toto pectore in aliquid. 233 *m.*
Incutere alicui pugnam. 410. *m.*
In Dialecticis, & Rhetoricis, ſic veteres loquebantur. 197 *m.*
Indoctus. 374 *m.*
Indulgentia vacationum. 112 *m.*
Indulgentia. 210. *f.*
Induſtria diſcendi. 253 *m.*
Inemia præſens medicamentũ 62 *f.*
Ineſcare. 375. *m.*
Ineſt formica ſua bilis premer. 24. *f.*
Inflammare. 207 *m.*
Infiniti modi uſus eum accuſatino 36. *f.*
Ingenium ſegnitia repreſſit. 183. *m.*
Ingenioſi laboriosè docent. 386. *m.*
Ingenio potiores partes dantur 254. *f.*
Ingerere verbera. 110. *m.*
In illis ſum, pro inter illos. 119. *m.*
In medullis eſſe. 220. *m.*
In mente inſculpere, in tabulis mentis inſcribere. 79. *f.*
In piſtrino molere. 155. *m.*
In portu navigare. 181. *f.*
In primis, in poſtremis numerare. 259 *m.*
In præſens, præſenti, præſentia 102. *m.*
In rem præſentem venire. 273 *f.*
Inſanus 336. *f.*
Inſcitia. 233. *m.*
Inſculpere in mente. 79. *f.*
Inſidijs aliquem excipere. 114 *f.*
In ſinu, complexu aliquem habere. In moribus eſſe. 216 *m.*
In ſinu geſtare. 219 *m.*
Inſtaurare vires. 12 *m.*
Inſtitutum ſuum ſervare. 228 *f.*
Inſtructus à libris, pecunia. 313 *m.*
Inſtrumentum muſicum 196. *f.*
In ſua cauſa nemo eſt incorruptus arbiter 109 *m.*
Inſuere chartas in membranam. 190 *m.*
Inſuendi libros, qua ratio & modus. 190. *m.*
Inſulæ beatorum quæ. 96. *f.*
Intempeſta nox. 212. *p.*
Intendere fallaciam. 64. *p.*
Intumeſcere bile. 242. *p.*
Interponere ſe in aliquam cõtentionem. 241. *f.*
Interrogationes variæ. 183 *f.*
Interuallum eſt hora, & ſemis. 258. *m.*

Intimis ſenſibus dolere. 239. m.
Intra labra, & dentes inuit. 306. m.
Intra carceres eſt reuocanda oratio. 435. m
Intrare in amicitiam alicuius 25. p.
Inuado res eſt, id eſt, in portu. 139 m.
In vento, aqua, cinere, ſcribere 80 p.
Inuentor Hebreæ linguæ. 451. p.
Inuidia, inuidere. 209 f.
Inuitationes hortorum. 252. m.
Inuocatus. 192. m.
Inurbanus. 412. m.
Iratus neme multare debet. 328 m.
Ira mediocritatem ſeruare nẽ poteſt. ibid.
Irretiri negotio. 230. m.
Irriſio. 338 f.
Irrogare alicui pœnam. 225. m.
Iſocratis domus habita officina eloquentiæ. 137. m.
plurimos habuit diſcipulos. ibid.
10. minis docebat, id eſt, 100. aureis. ibid
in Theopompe calcaribus vtebatur. 237. f.
Iſocrates Atticæ Sirẽ. 283.
Iudices inferorum qui ſunt. 103. m.
Iudicij extremi dies. 97 m.
Iudicium hominum falſum in rebus. 191. m.
Iudicis integritas. 335. p.
Iulus Æneæ ſecutus non equis paſſibus. 146 m.
Iungere equis aſellos 138. m.
Iurare conceptis verbis quid. 238 m.
Iuriſprudentiæ vis. 378. f
Iuuenes cur ita dicantur, & quamdiu. 161. f.
Iuuentus effuſa, & prodiga. 22. p
Iuuenum curuanda ceruix. 227 f.
Iuxta vtiliſſimum, & iucundiſs. 105. m

L.

Labor vires delaſſat. 112. m.
Laborioſus quis. 288. m.
Lacedæmoniorum diſciplina, 231. f.
Laconũ breuitas. 158. f.
Lamentari quid, & quorum ſit. 82. m.
Lampas clara Reip. accenſa eſt. 219 m.
Laneis pedes, id eſt, tardi. 19. m.
Lararium. 443. m.

Latina lingua vſus laudatur 349 m.
Latinè loqui. 346.p. 243.m.
Latinitatis auctores optimi. 116.f.
Laudare ceramina. 186.f.
Laudare plenis buccis, pleno ore. 427 f 421.f.
Laudatio eruditionis. 373 f.
Laudatione aliquem proſequi 236 f.
Laudationis formula. 417 p.
Laureolam in muſtaceis quærere, prouerb. 264.f.
Laurus quibus debeatur. 334. m.
Lectio puerorum qualis eſſe debeat. 16 m.
Lectio ſoliarita veluti ſomnus quidam. 250.m.
Lenitas ſedat iracundiam. 84.m.
Leui brachio, molli brachiorẽ agere, prouerb. 59 f.
Leonem promittis, murem oſtendis, prouerb. 270.f.
Lesbium vinum. 253.f.
Liberi pro vnico filio aut filia. 220.m.
Liberos ſuſcipere. 129 p.
Libidino ſi omnium turpiſſimi 89.m.
Libri pulchri deſcriptio. 146. p.
Libri partium nomina. 100. p.
Libri impij peſtes animorum 136 f.
Libri fœtes, volumen, cornua, vmbilicus. 148.m.
Libri frons pumicata. 149 f.
Libri de Orat. Cicer. quando ſcripti. 420.f.
Libri Ciceronis de Inuent. 419 m.
Librorum loculamenta, receptacula. 293.m.
Librorum mundities. 325.m.
Libros corrigere, variè effertur 397. p.
Licentiam dare pro moderata & honeſta poteſtate. 77. f.
Licentiatus vnde dicatur. 334.m.
Lingua mentem antecurrit. 31.m.
Linguarum trium principum antiquitas. 444.m.
Earum encomium. ibid.
Literarum vtilitas. 15.f.
Literarum candidati amant receſſus. 169 f.
Litterarum formatio. 173 p.
Littera Bellerophontis. 232. m
Littera Pythagoræ. 365 m.
Litteras quando Romani amplexi. 372.f.
Litterarum faſtidium explicatur. 356 f.357.m.
Litterarum incommoda. 361. m.

Litera in rebus aduerſis lena mentum. 383.p.
Litteris tinctus, infectus 383. m.
Litteri concionari, prouerb. 367.m.
Litigium 209 m.
Loca deſerta amarunt Philoſophi 169.f
Longinqua res 237 m.
Lequendum meditarè 349 p.
Loris coopertre aliquē 78 f.
Lubentibus omnibus 73.m.
Lucellum. 24.f
Lucianus ſtatuarius 130.f
Lucilius ſemel in vita riſit. 38.f.
Lucerna Ariſtophanis. 92.f.
Lucernam olet. ibid
Lucifer egmina ſtellarū cogit. 194 m.
Ludere nucibus, id eſt, puerili ter agere 25cf
Ludendi poteſtas recuſata. 194.m.
Ludi. 21 p.
Ludimagiſter qualis cum diſcipulis eſſe debeat defenſus 225.m.
Ludos aliquē facere. 80.m.
Ludus Grāmaticus. 149 f.
Ludus ex pacto conceſſus. 83. m.
Luere commiſſum 235.f.
Lydius lapis, prouerb. 346.m.
Lydum pronocare in planiſtem prouerb. 457.m.

M.

Macte, vnde hac vox emanarit 119.f.
Macenas. 152 f.
Madiduſne an ſiccus 143.m.
Magiſtri Grammat. Doctores appellantur 4 f.
Magiſter in puniendo qualis debeat eſſe 223f
Magiſter vnde dicatur. 334. f.
Magiſtrorum ſcepira 229.f.
Magnificè ſe circumſpicere. 25.f.
Maledictio. 259.f.
Maleficium in ſe admittere. 262.m.
Malo tuo, vetus locutio 353. m.
Manus cur ita dicta. 42.f.
Manus pro figura litterarum. ibid.
Mathematica. 379 p.
Matrimi. 368.f.
Maturrimè. 195 m
Medicus. 252.p.
Medicina. 200.m.
Meditari. 169.f.
Medium digitum oſtendere. 328.f.
Medulla. 110.f.
Medulla mellis. 415 f.
Memoria me fugit. 62.p.
Memoria. 220.p.134 m.

Memoria Themiſtoclis. 236 *f.*
Mendacio qui confidit, in caducum parietem inclinat. 231. *f.*
Mens pro voluntate, & ratione. 173. *m.*
Menſa ſine arte beatum facit. 108 *p.*
Menſium ratio apud veteres. 164. *f.*
Mentiri periphraſis. 311. *f.*
Merenda vnde dicta. 303. *p.*
Meretrices à Diogene mulſo lethalibus ſuccis temperato comparantur. 85. *m.*
Mero fœtet heſterno, 183.
Metempſychoſis Phythagoræ. 141. *f.*
Metus. 21. *m.* 90 *f.*
Militis fuga. 402. *m.*
Miliciadis trophæa. 279. *p.*
Minervæ Magiſtrorum mercet. 11. *m.*
Mina. 232. *f.*
Minerva non minus quàm Diana montibus inerrat. 168. *m.*
Minervæ ortus. ibid.
Miniſtrare accumbentibus. 211. *m.*
Mithridates. 22. *linguas per caliuit.* 447. *f.*
Mittere ſanguinem. 51. *m.*
Moderatio vitæ philoſophorũ. 107. *m.*
Modi infiniti vſus cum Accuſatiuo. 36. *m.*
Molarem apud veteres vſus non erat. 155. *m.*
Moleſtiam alicui aſpergere. 104. *f.*
Momus Deus. 181. *m.*
Montes Phœbo, & Muſis dedicati. 168. *m.*
Mori variè effertur. 278 *m.*
Mori ante ipſam mortẽ. 91. *p.*
M. T. Cicero. 346. *f.*
Mortem obire vnde deducta locutio. 276. *m.* 277. *m.*
Mortuo concionari. 236. *p.*
Mos cuique ſuus eſt. 284. *m.*
Mulier meritoria eſt inferis proxima. 86. *m.*
Muliebris lamentatio. 341. *f.*
Mulſa lagni. 52. *f.*
Munditia librorum. 325. *f.*
Muſcas præternolantes horres 88. *f.*
Muſa manſuetieres. 136. *p.*
Muſa vnde dicta. 382. *p.*
Muſa Plautina. 490. *m.*
Muſica comparatur cum lite. 380.
Muſica laudatio. 282. *p.*
Muſicè canere. 154. *m.*
Muſici inſtrumenti nomina. 196. *m.*
Muſſare quid ſit. 82. *m.*
Mutare factum, pœnitere. 282. *m.*

Mutuari. 125 *p.*
Mutuatio calami. 172.*f*

N.

Nare sine cortice. 126.*m.*
Narras benè, malè, vbi quid tristè, vel prosperè accidit. 89.*m*
Narras somnia. 223.*m.*
Natale solùm. 161.*m.*
Natalis dies. 52.*f.*
Natalitia dare, 46.*f.*
Natalia Domini. 64.*f*
Nati pro vno tantùm vsurpatur. 121.*m*
Natura sibi quisque est amicus. 98 *f.*
Natura repugnare, est cum Dijs bellum gerere. 89 *p.*
Naufragij periphrasis. 125.*p.*
Nec latum pedem discedere. 104.*m.*
Necessitudo, necessitas. 21.*m.*
Nefastus dies. 307 *f.*
Negotiũ dedere alicui. 55.*m*
Nihil attraxit funis tuus, prouerb. 206.*f.*
Nimium quantum, pro vehementer. 5.*f.*
Nimia omnia nimiũ negotium hominibus exhibent. 112.*f.*
Nimiũ miris modis mira prodigia. 154.*f.*
Niti contra torrentem frustra 152.*m.*
Nomenclator. 149.*f.*
Nomenclatura. 194 *f.* 196.*p.*
Nomen tuũ cum eternitate coniunges 255.*f.*
Nomina mensium. 164 *m.*
Nomina dissoluere. 116.*p.*
Nominis proprij indicandi ratio. 7.*f.*
Nomine negligentis, pro causa. 119 *m.*
Non aquum dicis. 32.*m.*
Non eleganter geminatur. ibid p.
Non nostrum inter vos tantas componere lites. 245.*p.*
Non in omni pulchro capite inest cerebrum, prouerbium 259.*f*
Nosce teipsum. 139.*f.*
Nostrates scriptores, Homines. 119 *m.*
Notare punctis. 239 *p.*
Nouissimus. 47.*f.* 203.*m.*
Nouum cum vocibus inauditũ, insuetũ, admirabile coniungitur. 90.*f.*
Nox transacta. 87.*m.*
Nox mater est consilij. 65.*m.*
Noxa quis vocis vsus. 187 *m.*
Numerare aliquid in bonis. 140. *f.*
Numerare aliquem in amicũ. 222.*p.* 242.*m.*
Numerosa Oratio Ciceronis. 434. *m.*
Nutricũ officia erga infantes. 226.*m.*

O.

Oberrare chorda eadem. 94. m.
Obire ſcholam. 31. m.
Obligari ſacramento militare. 47. f.
Obriepſit mihi hoc imprudenti 174 m
Obſecrandi, & obteſtandi formula. 13. p. 32. m. 235. f. 125. m.
Obſequi. 64. m.
Obſeruator. 162. p.
Obſerere pugnis aliquem. 71. m.
Obſidet corpus paller, & macies 112. m
Obſonare famem. 197. f.
Obſtringere aliquem beneficio. 181. m.
Obtemperare variè effertur. 396. f.
Obtrectatores lanijs comparãtur. 188. m
Obuium eſt mihi hoc facere. 262. m.
Occaſionem opprimere. 79. m.
Occiſſimus ſum. 155. p.
Oculi dolere quibus dicantur. 29. p.
Oculiſſimus homo, pro, valdè, caro, Plaut. 217. p.
Occultare ſe ab hominum conſpectu. 169. m.
Oculum adijcere. 239. m
Oculus, ocellus. 340. f.
Odium Vatinianum. 266 m.
Odorari vafriciem alicuius. 213 m.
Odoratus obliectamenta. 364. m.
Oedipus. 295. m.
Offendere valetudinẽ. 136. m
Officina diſciplinarum. 151. m
Olet lucernã, hircum. 90. m.
Olet roſas. 222. f.
Olet rus. 243. m.
Oleum perdere. 42. m
Olei plusquam vini conſumere. 90. m.
Oleum flamma eſſe. 212. m.
Oleum cedrinum. 398 f.
Olim pro futuro. 112. m.
Olympionica. 80. p.
Omnia quibus tribuantur. 7. m.
Ominari meliora. 254. m.
Omnes ſibi melius eſſe malũt quàm alteri. 95. f.
Omne punctum ferre. 70. m.
Onerare aliquem pugnis, maledictis, latitia, mendacio. 71. p.
Opere maximo regare. 374. f.
Dare operam. 60 m.
Opificium ſordidum. 233. m.
Opinione ſua deijci, ſeu deijcere aliquem. 239. f.
Opinone præcipere. 387. f.

Oratulæ canere. 269 p.
Ora pagina. 325. p
Oratio horridula, ieiuna, plena ruris. 403 p.
Orationis copia, suauitas, &c. 405. m.
Oratio lenis ac placida. 413. m.
Orationes Cicer. laudantur à Quintiliano. 426. f.
Oratio pro Sextio laudatur. 429 f.
Oratio optima Cic. qua longissima. 433. p.
Oratio triplex, soluta, prosa, pedextris. 461. f.
Orpheus cantu flumina, & ventos moratus. 171 p.
Orthographia. 47 p.
Ortus diei. 10 p.
Os obstruere alicui. 218 f.
Os pro impudentia. 35. m.
Otiosi mortuis similes. 383. m.
Otium continuatis occupationibus interponendum. 80. m.
Otium non debet esse ociosũ. 165. m
Otium oblectare suum ra ali. qua. 259. m.
Ouidius in exilio seipsum consolatus. 384 f.
Ouum an extiterit ante gallinam. 214. m.

P.

Pædagogi. 304 f.
Palamon arbiter certaturis constitutus. 244. f.
Palamon Grammaticus quis fuerit. ibid.
Palimpsestus. 178 f.
Palma cur in certaminibus signum victoria. 145 m.
Palma natura. ibi.
Palpum alicui obtrudere. 111. f.
Paraphrasis quid. 130. m.
Parca. 280. p.
Parentum in liberos amor nimius. 223 & 226. f.
Parentes filios castigare debent. 227 m.
Quo modo. 228 m.
Paria reponere. 97 m.
Parumper. 39. f.
Patria amor encomium. 166. f.
Patria nos omnium maximè delectat. 166. m.
Peccata discipulorum in gymnasio qua. 57 f.
Peccatum peccare. 62. m.
Pugnam pugnare &c. ibid.
Pecunia scholasticis necessaria. 101. f.
Pegasus qualis equus. 263. m.
Pegasides Musæ. ibid.
Penelopes tela 75. m.
Pentissimè excutenire. in tro spice-

ſpicere. 210.f.
penna qua aptiſſima ad ſcribendum. 38.m.
penna præparatio. ibid.
penſum diurnum. 257.f
percutere tergum fuſtibus. 154 p
peregrinationes ob eruditionẽ ſuſceptæ. 380.m.
pericles ab Anaxag. inſtitutus 378 m.
perſonam tetricam inducere, deponere. 168 f.
per tranſennam agere, inſpicere. 59.m.
petitio luſus. 74.m.
philoſophia. 378.f.
philoſophia deſcriptio. 416.f.
philoſophia qua ſit perfecta. 437 m.
phœbus cum Muſis. 168 f
phryges ſerò ſapiunt. 161.f.
phronliſteria qua, & unde dicta. 19.m
piaculum perpetrare. 87.p.
piger. 113.m.
piſces taciturnus. 262.m
piſtrinum, pro loco bonorum pleno 156.p.
platonis in victu temperantia. 107.m.
plato Xenocratem cum Ariſtotele confere. 138.f.
plato de Ideis. 369.m.
Eiuſdem peregrinatio. 385. f.
platonis Timæo nihil tenebricoſius. 155 p.
platonicis numeris nihil obſcurius. 159.m.
plinij epiſtola quales. 167.m.
plus æquo. 231.f
plus nimio. 225.m.
plutorũ genera quæ. 100.m.
poeta. 113.m.132 f 143 m.
poeta in ſylvas ſecedunt. 168. f.
poetica facultas. 378.f.
poetica ſcriptionis varietas. 463.m.
ponamus ita eſſe, dicimus in rebus controverſis. 206 m.
porcum ſacrificare. 177.m.
portenta unde dicta. 27.m.
poſt hominum genus natum 102.m.
poſt hominum memoriam. 465. f.
praxiteles. 389 m.
præceptor honeſta imperat. 221. f.
præceptores. 306 p.
præcepta artis ſunt neceſſaria 415.m.
prædictiones malorũ. 153 p.
præmia.
præſidiarius. 25 f.
præſtare culpã, fidem. 96.f.
præſtigiæ 212.m.
præceptoris laus. 251 f.
pueros caſtigare debet. 227. f.

Quomodo. 218.m.
Precari numen caleſte. 219.f.
Premit aduerſarius. 69 m.
Princeps pro primus. 27.m.
Principia ſunt per rumpenda. 199 m.
Principũ corruptores. 84.m.
Principum gratia vna. 365. m
Principum vita. 381.m.
Profiteri nomen ſuum. 109.m.
Progymnaſmata vnde dicantur. 4 m.
Pro mea parte, pro virili, pro viribus. 245.m.
Promiſſis manere, ſtare, ſatisfacere. 200.m.
Promiſſa ſeruare, & ſoluere, 200 m.
Premouere ad diſcendum idtibus. 218.f.
Promus. 269.f.
Pro more habeo aliquid facere. 192.m.
Pronunciatum. 336.p.
Prorogare, producere tempus. 214 f.
Proſequi aliquem, pro comitari. 79.p.
Prouinciam alicui imponere. 221.m.
Peytaneum locus Athenis. 308.m.
Puer, pueri pro quibus ſumãtur. 75.p.
Pueri muneribus ad diſcenaũ innitandi. 17.m.
Puerilis natura adumbrata. 88 m.
Pueri vnde dicantur. 161.f
Roma ijs vinum interdictum. 183 f
Multandi verberibus. 223.m.
Cur cadantur. 229 m.
Puericia nimis ad delicta propenſa, & lubrica. 225.m.
Pueri ad diſciplinas quomodo adducendi. 226 m.
Pugnare variè efferetur. 270. p
Pugnis onerare, contundere, pectere. 70.m
Pulſare campanam, nolam. 203.m.
Punctis omnium. 69.p.
Puluere ſcripturarij. 184.m.
Pumendorum peccatorum ratio. 66.m.
Putamina auerum. 184.m.
Pythagoræ metempſichoſis. 142.m.
Pythagora litera. 378.p.
Pythagora peregrinatio. 385. f.

Q.

Quæqua, qualis, qualis. 96 f.
Quadrimus. 202.m.
Querimonia. 214.f.
Quæſitores. 246.f.
Quæſtionem inter maleficos exer;

exercere. 150.m.
Quæſtuoſum opificium. 154.p.
Quàm vellem. 158.f.
Quæ quiſque norit artem in ea ſe exerceat. 438.p.
Quando pro Quandoquidem. 115.p 222.f.
Quanquam cum indicandi modo. 316.m.
Quantum eſt, qui viuunt hominum, pro, quàm multi, ſeu quotquot. 53.p.
Quotquot ipſos dies: & huiuſmodi formula loquendi. 89.f.
Qui cum pro quo cũ. 108 p.
Quis, interrogantis & reſpondentis vocula eadem repetita. 35.m.
Qui tandem 188.f
Quid illi, aut illo factum eſt, & huiuſmodi loquendi formulæ. 61.p.
Quid habes dicere. 31.m
Quid quod. 250.m.
Quid ita verò ibid.
Quintilis mẽnſis quis. 193.m.
Quintilianus Orationes Ciceronis laudat. 427.f.
Quiſque ſibi eſt carus. 96.f.
Quod, quis vſus huius particulæ. 130.m 123.p.
Quod bonum, faustum, &c 7. m.
Quod quis intrinit, hoc illi exedendum eſt. 151.m
Quod ad me attinet, barbari, Quantum ad me attinet. 243. m.

R.

Rami vbertate Baccarum incurueſcunt. 160.m.
Ratio. 376.f.
Ratio me fugit, vnde loquendi forma ſit orta. 143.f.
Rationem ſubducere 212.p.
Rationem ducere alicuius. 51.f.
Recipio tibi, me id præſaturũ. 191.p.
Recipere ſe ad libros. 74.f.
Recipere alicuius causã. 129. f.
Recipere ſe ad frugẽ. 184.m.
Recitationes Prælectionũ. 234. m.
Recreare animum, corpus. 259 f
Reddere ſententiam ſententiæ verbum verbo. 127 m
Reddere latinè de Germanico 126 m.
Redire, & reuerti differunt. 252. m.
Regis oculo nihil magis ſaginat equum. 220.p.
Rhetorica Cic. 409 p.
Relaxatio. 161.p.
Religioſiſſimè Deum colere præcibus. 219.m.

Relin-

Relinquere aliquem post se longo interuallo. 405 f.
Rem acu tangere. 140. p.
Remissiones crebas odisse. 112. m.
Renuntiare conditionem. 209. p.
Repulsam passi. 138 m.
Repetitiones lectiorum. 256 f.
Res mihi in angusto est. 240. f.
Res est in vado, in portu nauigat. 138. m
Res cadit vt volumus. 145. p.
Res est in acie nouacula. 185. m.
Rescire quid propriè significet. 136. m.
Respondere. 437 m.
Responsio perfacilis, per expedita. 182. m.
Respondere votis alicuius cumulatissimè 219 f.
Respub. premio & pœna continetur. 158. m.
Ridere. 346. p.
Riphai montes. 147. m.
Rimarum plenus. 169. p.
Roscius in sua arte 467 p.
Ruborem incutere alicui. 239. f.
Rus olet. 243. m.
Rustici hominis epitheta. 411. f.

S.

Sacchari species. 360. m.
Sacramentum conceptis verbis dicere. 238. m.
Sacramento contendere. 415. f.
Sacrificandus porcus tibi 177 m.
Saltatio Pyrrhica qualis sit. 234. p.
Saltem, Barbari, ad minus. 37. p.
Salutãdi formula in congressionibus, & litteris. 12. & seq.
Salutem dicere. 158 p.
Sanctitudo. 21. m.
Sapientia non est inclusa tenenda. 133 f.
Sapientia à Numine efflagitanda. 133 f.
Sapientia possessio immortalis. 169. p.
Sapientum septem nomina. 115. m.
Sapientiæ fructus. 377. m.
Saxum voluere. 157. m.
Scholæ etymon, & nomen. 19. m.
Scholastica arma. 102 p.
Sceptrum Præceptoris, virga. 229 m.
Scelus quodnam propriè dicatur. 229 m.
Scientia vna liberalis alteri commodat. 380. m.
Scriptio. 348. m.

Scriptionis concertatio. 241. m.
Secundo patre populo, eiusque veeis vsus. 36.p.
Secundum natalem Domini, id est post 63.f.
Seipso eruditiorum fieri 152.p
Seneca studia. 321.p.411.f.
Senectus placida ac lenis. 114 m.
Senes vnde dicti. 162.m
Seni verba dare difficilè. 235. m.
Senum duo vitia, tenacitas, & auaritia. 21.p.
Sensuum quinque oblectamẽta. 363.f & 364.p.
Sermo castus incorruptus, natiuus, minimè infuscatus. 117.p.
Sermo festiuus in conuiuijs. 105 p.
Sermo in congressibus. 344.p.
Sermo mittis lenit irã. 414.m
Sermonem miscere. 68.p.
Sermones serere. 58.m.
Sermones cadere. 198 p.
Seruator pro saluatore. 118. m.
Sextilis mensis. 163.m.
Sexcenta vtilitates, pro numero ingenti 164.f.
Sicus, id est sobrius. 143.m.
Sigonij Consolatio confutatur 399 p.
Silentiũ & attentio. 57 m.
Silentio ediscere. 67.f.
Similitudo tadium generat. 118.p.
Simplicitas, & lenitudo Magistri. 211.m.
Sirenum scopuli. 281.f.
Sisyphi saxum. 157.m.
Sisypho ambitiosi comparantur. 157.f.
Socrates oracule Delphico sapientissimus mortalium. 385. m.
Socratis Apoph. 307.m.
Sol dux & moderator temporum. 381.m.
Solemne suum tenere. 8.p.
Solis conuersio. 375 m.
Solitudo studiorum. 167 m.
Soluta pedestrisque scriptionis varietas. 463.f.
Somni mancipium. 53 m.
Somnus in Gymnasio. 205 p.
Somnum excutere. 55.m.
Somnia fallum ac terrent. 87. m.
Somnum inire. 88.f.
Sono tenuissimo loqui. 58.m.
Sophocles apis Attica. 281.f.
Sophocles Oedipus. 379.m.
Sospirator Christus. 181.m.
Spes, & metus ob certamen scholasticum. 207 p.
Spensionem facere. 56.p.
Studia politioris Humanitatis

tatis. 374 p.
Studium in ſyluis ac nemoribus. 167 p.
Suggeſtio. 61 p.

T.

Tabulæ. 130 f.
Tabulata. 144 f.
Talentum nō mereā. 340. m.
Tangere aliquem, verbo, virgis. 14 m.
Tardè ludum petentes. 21 f.
Telam retexere. 76 p.
Temeraria ſuſpicio. 201 p.
Tempore nihil pretioſius. 135. m.
Temporius vnde deducatur. 179. p.
Tempus anni quibus literis ſcribatur. 119. m.
Tempus antecapere. 51 m.
Tempus otio tranſmittere. 154 m.
Teneo te manifeſtum mendacij. 34 m.
Tene errare? & huiuſmodi formulæ loquendi elegantes. 36. m.
Tentare alicuius progreſſus vel periclitari. 140. p.
Teſtudineus gradus. 210. f.
Teſtudo à Ioue propter tarditatem punita. 211. p.
Teſtudo non ſentit culices. 355. p.
Themiſtoclis memoria. 238. f.
Eiuſdem Apophthegma. ibidem.
Theodeſij iunioris ſtudium. 91. m.
Theopompus Iſocratis diſcipulus. 136 m.
Theorius Balbus quo cibo vtebatur, & exercitio. 198. p.
Thracum conſuetudo. 213. m.
Thucydidis vigiliæ. 379. m.
Timotheus Cononis filius cur dormiens pictus. 113. m.
Timotheus ab Iſocrate inſtitutus. 376. f.
Tiſiphone. 36. m.
Titus Imper. expreſſit nummis dictum, Feſtinalentè. 47. m.
Tomentum. 174 f.
Topica Ciceronis 423. f.
Trabalibus clauis aliquid figere. 75. m.
Tragœdia in nugis. 146. m.
Trahere moleſtiam ex aliqua re, 242. p.
Tranſenna quæ dicantur. 59. p.
Tranſire vitā ſilētio. 226 p.
Tres linguæ principes. 443. f.
Triſtitiæ ſigna. 352 p.
Triumuirum munus. 156. m.
Tunica intima. 55. f.
Tutela. 303. m.
Typographion. 50. f.

V.

Vacationum feriæ. 159.*m.*
Vacillare dicuntur versus, litera, memoria.. 20.*m.*
Vadum pro securitate. 138.*m.*
Valedicendi formula. 315.*& seq;*
Vale quomodo varietur. 119. *m.*
Vatinius quis fuerit . 265.*m.*
Vatinij odium. *ibid.*
Venationis instrumenta. 167. *m*
Venationes instituere. 79.*m.*
Veneris sandalia. 281.*f.*
Veniam dare delicti, ignoscere. 76.*m.*
Venti nuncij crediti fuerunt ad Deos. 81.*p.*
Venti mea verba discerpunt. 125.*m.*
Ventis verba tradere. 81.*p.*
Venustus, idem est quod felix. 147.*p.*
Ver novum, adultum, & huiusmodi formula . 163.*p.*
Verbis tuis meis dicere . 79.*f.*
Verbum verbo expenere. 180. *m.*
Versare saltatorium orbem . 213.*p.*
Vesper quid vehat ferus , nescit. 45.*m.*
Vicissitudo in rebus est necessaria; 74.*f.*
Victoria amat curam. 141.*p.*
Victus Xenocratis, & Platonis moderatus . 107.*m.*
Victum è terra petere. 123.*m.*
Videre somnum. 34.*p.*
Vigilia Demosthenis, & aliorum 91.320.*p.*
Vicini cados in cella quibus notis veteres notabant . 200.*m*
Vino olim mulieres carebant. 186.*m.*
Vinosi. 86.*m.*
Vinum Lesbium. 253.*m.*
Vinum moderatum acuit ingenium. 103.*m.*
Virgatum virgatores. 95. *m.*
Virga. 94.*m.*
Virgis cædere variè effertur. 300.*p.*
Virgil. 168.*f.* 155.*m.* 378.*m.*
Virtus in teneris 218.*m.*
Virtus qualis sit . 45 *f.*
Virtus qui perit , non interit. 92.*p.*
Virum à viro legi. 267.*m.*
Visceribus aneis qui sint. 30.*p.*
Vita aulica descriptio. 360 *p.*
Vitæ brevitas ex Virg & Sen. 85.*m.*
Vndeviginti vnde triginta, &c. 54.*m.*
Vndis concionari, proverbium. 364.*p.*
Vngues rodere querum. 366.*p.*
Vocare apud veteres absolutè pro.

pro inuitat. 106 *m.*
Voluptas qualis. 46 *p.*
Voluptatem perpetuus dolor sequitur. 84 *f.*
Volutari in libris. voluptatib. 112. *f.*
Vox viua maximè afficit. 250. *m.*
Vox stentorea. 302. *f.*
Vsus venit. 108. *p.*
Vsus est mihi, sic. 205. *m.*
Vt qui maximè. 105. *m.*
Vtendum dare aliquid. 173. *f.*

X.

Xenocrates Aristotele tardior 137 *m.*
Xenocratis frugalitas. 107. *m.*
Xenocratis caseolus. ibidem.
Xenophon Atticos Musa. 281. *f.*

Z.

Zonula bullis nitens argenteis. 216. *m.*
Zeuxis pictor. 412 *f.*

APPROBATIO.

HIc Progymnasmatum primus liber R. P. Iacobi Pontani, è Societate IESV, Politioris literaturæ Studiosis vtilissimus est, eò quòd & Doctrinam singularem ad formanda Christianæ iuuentutis ingenia contineat, & de moribus grauem admodum disciplinam complectatur. Typis proinde mandatum publicari debere iudicaui.

Petrus Steuartius Leod. Colleg Theolo. hoc tempore Decani Vicarius.

FINIS.

x/1580

Esca vado
Gli andò a Roma

Iacobi
Pontani
TT 1 1 1
BIBLIOTECA
COMUNALE
TRENTO
TT
I
k
28

IACOBIPONTANI